Területfejlesztési füzetek (2)

HELYI GAZDASÁG-FEJLESZTÉS

Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok

TERÜLETFEJLESZTÉSI FÜZETEK 2.

Helyi gazdaságfejlesztés
Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok

Budapest
2010

Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik vállalták, hogy kezdeményezéseiket e kötet bemutathatja és közkincsé teheti, továbbá azoknak a szakértőknek, akik közreműködtek e kezdeményezések feltárásában, s hasznos észrevételeikkel segítették munkánkat.

A sorozat és jelen lapszám a
Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (NFM) és a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM)
megbízásából és támogatásával készült.

Felelős vezetők: Dr. Horváth Endre *gazdaságfejlesztési helyettes-államtitkár, NGM*
Cs. Pavisa Anna dr. *főosztályvezető, NGM Területfejlesztési Tervezési Főosztály*
Dr. Nyikos Györgyi *fejlesztési ügyekért felelős helyettes-államtitkár, NFM*
Búzásné Szőke Zsuzsanna *főosztályvezető, NFM Támogatáspolitikai Főosztály*
Témafelelős: Makár Sándor *főosztályvezető-helyettes* és Varga Zoltán *NFM*

A tartalom összeállítását és a megjelenéssel kapcsolatos feladatok koordinálását a
VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. (VÁTI) végezte.

Felelős kiadó: Dr. Vereczkey Zoltán *vezérigazgató*
Felelős vezetők: Horkay Nándor *igazgató, VÁTI Területi Tervezési és Értékelési Igazgatóság*
Dr. Péti Márton *irodavezető, VÁTI Stratégiai Tervezési és Vidékfejlesztési Iroda*
Témavezető: Dr. Czene Zsolt

Sorozatszerkesztő: Dr. Czene Zsolt – Dr. Péti Márton
Szerkesztőség: Makár Sándor, Varga Zoltán, Horkay Nándor
Nyelvi lektor: Sulyok Bernadett
Borítóterv, arculat: Sain Mátyás
Nyomdai munkák: Greenlight Kft.
ISSN: 2061-4853

A lapszámot írta és szerkesztette: Dr. Czene Zsolt – Dr. Ricz Judit
Szerzők: Dr. Czene Zsolt (VÁTI): Bevezető, 1., 2.1. fejezet
Horkay Nándor (VÁTI): Bevezető, 1. fejezet
Dr. Péti Márton (VÁTI): Bevezető, 2.1. fejezet
Dr. Ricz Judit (VÁTI): Bevezető, 1., 2.2. fejezet
Sain Mátyás (VÁTI): 3.2. fejezet
Közreműködő szerzők: Bocskay István, Horváth Marianna, Kerekes Ildikó,
Nagy Lászlóné (HBF Hungaricum Kft.): 3.4. fejezet
Dr. G. Fekete Éva (Miskolci Egyetem): 3.5. fejezet
Hallgató Ferenc, Nemes Kálmán (Meggi Nonprofit Kft.): 3.3. fejezet
Perényi Zsófia (Tudatos Vásárlók Egyesülete): 3.1., 3.2. fejezet
VÁTI részéről: Dr. Czene Zsolt (3. fejezet), Magócs Krisztina (3.5. fejezet), Prokai Réka (3.1., 3.3. fejezet), Dr. Péti Márton (3.3. fejezet), Dr. Ricz Judit (3.4. fejezet), Sain Mátyás (3.1. fejezet), Szilágyi Györgyi (3.3. fejezet), Körtélyesi Szabina, Szabó Balázs
Szakmai lektorok: Jávor Károly
Sári László
Varga Zoltán
ISBN: 978-963-7380-21-1

© NFM, NGM, VÁTI Nonprofit Kft.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék 3
Előszó 5
Bevezető 7
A helyi gazdaságfejlesztés, mint a területfejlesztés kihívásaira adott válasz 7
Kiknek szól a helyi gazdaságfejlesztés jó gyakorlatait bemutató kiadvány? 9
A kiadvány felépítése 11
1. Röviden a helyi gazdaságfejlesztésről 13
1.1. Helyi gazdaság és helyi gazdaságfejlesztés 13
1.2. A helyi gazdaságfejlesztés eszközei 19
2. Területfejlesztés és helyi gazdaságfejlesztés 29
2.1. A helyi gazdaságfejlesztésről területfejlesztési szemszögből 29
2.2. A helyi gazdaságfejlesztés megoldásai a nagyvilágban 36
3. Jó gyakorlatok a helyi gazdaságfejlesztésben 43
3.1. Helyi termékek felkarolása, népszerűsítése, értékesítése 43
3.1.1. Helyi élelmiszertermékek 52
3.1.2. Nem élelmiszer helyi termékek 60
3.1.3. Térségi márkák, védjegyek 69
3.1.4. Helyi termékek fogyasztásának ösztönzése 78
3.2. Helyi „pénz” – cserekörök, pénzhelyettesítő eszközök 91
3.3. Helyi alternatív energia, autonóm kisközösségi energiaellátás 101
3.4. Mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése 125
3.5. Szociális gazdaság 158
Felhasznált és ajánlott irodalom 190

Előszó

A *Területfejlesztési füzetek* címet viselő kiadványsorozat azzal a szándékkal indult útjára, hogy ismertté tegye az újszerű térségi tervezési-fejlesztési módszereket. A kiadvány ráirányítja a figyelmet az alternatív térségfejlesztési témakörökre és lehetőségekre, így hasznos segítséget nyújt a térségi tervezéssel és a fejlesztések előkészítésével, megvalósításával foglalkozó szakembereknek. Egyszerre közvetít új szemléletet és ad módszertani, gyakorlati segítséget, miközben ötvözi a szakmai igényességet a közérthetőséggel.

A sorozat első száma a közösségek bevonásán alapuló területfejlesztési tervezés gyakorlatába vezette be az Olvasót. A térségi fejlesztések eredményességének és sikerének egyik – talán legfontosabb – feltétele ugyanis a helyi szereplők megszólítása, figyelmük ráirányítása arra, hogy a település, térség fejlesztése olyan közös ügy, amelyért együtt, egymással összefogva maguk is sokat tehetnek. Most sem távolodunk el a térségek és települések közösségeitől. A sorozat második kötete ismét a közösségek együttgondolkodására és cselekvésére buzdít, immár kifejezetten a helyi és térségi gazdaságfejlesztés terén. Míg tehát az első füzet abban segített, hogy egy közösség megalkossa jövőképét és kijelölje céljait, addig e második szám a célok elérését szolgáló helyi gazdaságfejlesztési eszközök kiválasztását kívánja támogatni.

Természetesen a gazdaságfejlesztésen túl számos más eszköz is támogathatja fejlesztési céljainkat. A gazdaságfejlesztési eszközök helyes alkalmazása azonban az utóbbi években kulcskérdéssé vált. A gazdaság recessziója ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy a globalizáció közepette csak azok a közösségek lehetnek sikeresek, amelyek felismerik helyi értékeiket és azok tudatos fejlesztésére törekednek. Vagyis jól működő helyi gazdaságot építenek ki, esetenként anyagi támogatás nélkül. A kreatív és innovatív ötletek, jó gyakorlatok terjesztése kézzelfogható tartalommal segít megtölteni a „globális kihívások, helyi válaszok" szlogent. A *Területfejlesztési füzetek* második kötete e feladatra vállalkozott azzal a céllal, hogy minél több hasonló helyi kezdeményezés indulhasson az országban.

A Szerkesztőség

Bevezető

A helyi gazdaságfejlesztés, mint a területfejlesztés kihívásaira adott válasz

A területfejlesztési beavatkozások – a térségi erőforrások oldaláról – két alapvető megközelítésben tervezhetők. Az egyik esetben a *hiányzó erőforrásokat kívülről pótoljuk*, vagyis befektetőket telepítünk le a térségben, vagy jelentős támogatásokat adunk az ottani fejlesztésekhez. A másik esetben arra törekszünk, hogy *feltárjuk a térség saját erőforrásait,* és ezeket az erőforrásokat próbáljuk minél hatékonyabban hasznosítani, „képessé téve" erre a helyi szereplőket. Kézenfekvő, hogy a lakosság szükségleteit a helyi vállalkozások szolgálják ki egyre nagyobb mértékben. A területfejlesztési gyakorlatban ez a két megközelítés nem zárja ki egymást. A helyes megoldás e két logika az adott térség számára optimális ötvözetének alkalmazása.

A hazai területfejlesztési gyakorlatban többnyire *a külső erőforrásokra erősen támaszkodó fejlesztések kerültek előtérbe*. Mára bebizonyosodott, hogy a létező problémákra gyakran nem lehet tartós, fenntartható megoldást találni tisztán külső erőforrások felhasználásával. A külső gazdasági, információs erőforrásokról szóló döntések a térségek közösségein kívül születnek meg, így nem mindig tudják reálisan felmérni és figyelembe venni a helyi közösség érdekeit, és a helyi közösségek célok melletti elköteleződését is alááshatják a térségükön kívül (a bevonásuk nélkül) meghozott döntések. Ezért egyes térségek, települések külső erőforrásokra alapozott gyors fellendülését sokszor ugyanilyen gyors hanyatlás követi. Emellett ezek a külső források legtöbbször nem a hátrányos földrajzi, gazdasági, társadalmi helyzetben lévő térségekbe érkeznek, mert ott a működő tőke fogadásának feltételei (kiépített infrastruktúra, képzett munkaerő stb.) sem adottak. A külső erőforrások ezért önmagukban nem kínálhatnak megoldást e térségek leszakadásának megakadályozására.

Fentiek miatt lényegesek *a belső (helyi) erőforrások*, amelyekről sok szó esik, de *kiaknázásuk gyakran háttérbe szorul.* Gyakran már nem is tudjuk, nem is hisszük, mennyi szunnyadó érték és potenciál található térségeinkben. Szintén gyakran elfelejtjük azt az egyszerű tételt, hogy ha a javainkat térségünkön belül tartjuk, térségi szereplőknek adjuk át, az végső soron az egész helyi közösség hasznára válik. A belső erőforrások megtestesülhetnek a térség humán erőforrásában (munkaerejében, ismeretanyagában, tettrekészségében, az összefogásban), de

természeti és gazdasági erőforrásaiban is. Különösen gondolnunk kell urbanizálódó világunk olyan felértékelődő javaira, mint a tiszta, stresszmentes környezet, az egészséges termékek, a környezetet nem terhelő energia, nem kihasznált helyi ásványkincsek, elfeledett hagyományok. Ugyanilyen erőforrást jelent az együttműködés, a helyi társadalom és a gazdaság szereplőinek minél gyakoribb érintkezése, javaik cseréje. Mindezek városias és vidékies térségekben – ha különböző mértékben is – egyaránt felfedezhetők. A *térségek helyi gazdaságának fejlesztése* alkalmas eszköz lehet olyan térségek, települések gazdaságának és gazdasági erőforrásainak dinamizálására is, ahol a gazdaságfejlesztés általános eszközeivel nem lehetett eredményt elérni. Ugyanakkor alkalmazása nem szűkíthető le erre, mert – odaillő megoldással – bármely helyi közösségben alkalmazható.

Fontos lenne új egyensúlyra törekednünk a külső és belső erőforrások felhasználásában. Erre ösztönöz Magyarország területfejlesztési politikájának alapdokumentuma, az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) is, amely a térségi erőforrások védelme, feltárása és fejlesztése érdekében bevezette a *térségi fenntarthatóság* elvét és célját. Az ennek megfelelő, a belső erőforrásokat fókuszba helyező helyi gazdaságfejlesztés nemcsak az adott térségnek kedvező, mert stabilitást, esetleg fejlődési lehetőséget kínál, hanem a térségen kívül is jótékony hatásokkal jár. Csökkennek általa a térség határain túl jelentkező környezet- és társadalomterheléssel járó utazási, szállítási, szennyezőanyag-kibocsátási igények.

A térségi fenntarthatóság, így a helyi gazdaságfejlesztés térségi autonómiát erősítő, az információk, az energia, a pénz, a termékek és a nyersanyagok minél hosszabb térségen belüli áramoltatását szorgalmazó gondolata látszólag ellentétben van a területfejlesztés másik, sokat hangoztatott európai törekvésével, a *térségek versenyképességének erősítésével*. Az ellentmondás azonban csak látszólagos. A helyesen értelmezett térségi versenyképesség ugyanis azt jelenti, hogy miden térség találja meg saját, egyedi versenyképességi tényezőjét. A belső erőforrásokra építkező, (részlegesen vagy teljesen) autonóm szerveződésű helyi gazdaság ebben kulcsszerepet kaphat, a versenyképesség fontos tényezője lehet.

Kiknek szól a helyi gazdaságfejlesztés jó gyakorlatait bemutató kiadvány?

A kiadvány célja

A kiadvány azonosítja a helyi gazdaságfejlesztés eszközeit, vázolja főbb témaköreit, lehetséges megvalósítási formáit és jó példákat mutat be. Számos követhető példa lelhető fel a nemzetközi és a hazai gyakorlatban egyaránt. Mindezek azonban ma még – éppen helyi jellegük miatt – kevésbé ismertek. E kiadvány az ismeretek terjesztésével a helyi gazdaságot fejlesztő kezdeményezések indítására szeretne bátorítani, a megvalósításhoz kíván praktikus segítséget adni. A *helyi gazdaságfejlesztési gyakorlatok* megismerése segítheti a térségek saját erőforrásaira alapozott területfejlesztési gondolkodás elmélyítését.

Kiknek és miért hasznos a kiadvány?

Kiadványunk igen széles témakört fog át, ebből adódóan felhasználási területe is széles:

- Reményeink szerint haszonnal forgathatja egy *települési vezető* vagy önkormányzati képviselő, aki azon gondolkodik, hogyan tudná segíteni a helyi vállalkozókat, hogyan tudna a helyi gazdaság élénkítésével több munkát és jövedelmet biztosítani a település lakosainak.
- A bemutatott ötletadó megoldások gondolatébresztők lehetnek az adott *térség vállalkozói* számára, de potenciális, jövőbeli termelőként, vállalkozóként ötleteket meríthet belőle a *lakosság* egy része is, növelve ezáltal a vállalkozási hajlandóságot.
- Hasznos ötleteket találhatnak benne a (központi és térségi) *gazdaságszervező és vállalkozásfejlesztő intézmények* munkatársai, akik sokat tehetnek a helyi gazdaság példáinak és szemléletének vállalkozók közötti terjesztéséért.
- Ötletadó segítség lehet e füzet a helyi gazdaságért, fenntartható településért, lakossági tudatosságért tenni akaró *civil szervezetek munkatársai* számára.
- Mivel a helyi gazdaság esetében nagyon sok múlik a *lakosság* vásárlói tudatosságán és lokálpatriotizmusán, a kiadványt úgy állítottuk össze, hogy felkeltse az érdeklődők figyelmét is.

Kiadványunk kiemelt célközönsége a területfejlesztéssel, *vidékfejlesztéssel, településfejlesztéssel, gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szakemberek* köre, beleértve a tervezőket, döntés-előkészítőket, a végrehajtásban (pályázati rendszer működtetésében, projekt menedzsmentben) dolgozókat, és a döntéshozókat is.

Hogyan használható a kiadvány?

A kiadvány egy *szemléleti alapokat* is tartalmazó *módszertani példatár*. Kipróbált, alkalmazott, működő helyi gazdaságfejlesztési ötletek és megoldások gyűjteménye. Olyan hazai projekteket, kezdeményezéseket mutat be, amelyek többnyire pontszerűen valósultak meg, jellemzően egy-egy személy, közösség elhivatottsága, személyes motiváltsága segítségével. Segít abban, hogy a helyi gazdaságért egyénileg vagy közösségben tenni akarók figyelmét *követhető mintákra* irányítsa, kezdeményezéseiket *tapasztalatokkal* segítse. Minden bemutatott projekt, kezdeményezés egy vagy legfeljebb néhány szempont szerint kiemelkedő, és természetesen vannak gyenge pontjaik, hiányosságaik is. Az, hogy hazánkban megvalósult akciókról van szó, azt a fontos üzenetet rejti magában, hogy egy kis kreativitással, térségi ismerettel, megfelelő szemlélettel és elhivatottsággal a helyi gazdaság fejlesztéséhez bárhol bárki (hazai körülmények között is) hozzájárulhat.

A kiadvány nem ismertet közvetlen támogatáspolitikai eszközöket (pályázati lehetőségeket), hiszen a projektek több esetben támogatás nélkül is megvalósíthatóak. A kiadványba válogatott jó gyakorlatok *részletes feldolgozása* azt a célt szolgálja, hogy a kezdeményezés teljes hátterét (célját, indítóokait, szervezeti hátterét, forrásait, eszközeit), a megvalósítás folyamatát, lépéseit bemutassa, nem elhallgatva a felmerülő nehézségeket. A bemutatott kezdeményezéseket úgy dolgoztuk fel, hogy kiderüljön, mire kell odafigyelni a hasonló jellegű fejlesztések során.

A huszonkét bemutatott projektet *öt fő témakörbe* csoportosítottuk. A könnyebb tájékozódás érdekében más-más szín jelöli az egyes témakörökhöz tartozó leírásokat. A projektgazda elérhetőségének feltüntetésével az érdeklődők közvetlenül is tájékozódhatnak egy-egy projektről. A szakirodalmi források és – ahol lehetséges volt – az internet címek közlése azt a célt szolgálja, hogy az Olvasó további információhoz juthasson a témakörökről, akár további jó gyakorlatokra bukkanhasson.

Nem árulunk sem csodaszert, sem varázspálcát, nincs általánosan alkalmazható recept, nincsenek örök érvényű megoldások. Minden térségben más és más útja lehet a sikeres helyi gazdaságfejlesztésnek, más lehet az egyes „hozzávalók" összetétele és „keverési aránya". Vannak azonban figyelembe veendő szempontok és van a „hozzávalóknak" egy széles, áttekinthető tárháza.

A kiadvány felépítése

A kiadvány első két fejezetében a *helyi gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos megközelítéseket* és azok *szakpolitikai alkalmazásait* mutatjuk be.

A kiadvány gerincét alkotó harmadik fejezet *huszonkét magyarországi kezdeményezést,* továbbá *tíz külföldi példát* mutat be a helyi termékek, a helyi cserekereskedelem, a helyi alternatív energiaellátás, a helyi vállalkozásfejlesztés és a szociális gazdaság témakörében, röviden tárgyalva a témakör jelentőségét, alkalmazási területeit és eszközeit is.

Az egyes projektleírások végén megjelölt információforrásokon túl a kiadvány végén témakörönként rendezett *irodalomjegyzék* áll az Olvasó rendelkezésére.

1. Röviden a helyi gazdaságfejlesztésről

1.1. Helyi gazdaság és helyi gazdaságfejlesztés

Mit értünk helyi gazdaság alatt?

Arisztotelész, akinek ökonómia (*oikonomia*) szavunkat köszönhetjük, gazdaság alatt még sokkal többet értett, mint amit napjainkban értünk e fogalom alatt. A gazdaságot egy rendszer részeként képzelte el, amelyben a közösség volt a vonatkoztatási alap. Az ökonómia a közösséghez tartozott, a családi háztartáson alapuló (oikosz=ház), a család, illetve a tágabb közösség, a polisz anyagi szükségleteinek kielégítését szolgáló gazdálkodást, a létfenntartáshoz szükséges dolgokat jelentette.[1] Mai gazdasági rendszerünket tekintve a *helyi gazdaságot* és a *helyi gazdaságfejlesztést* leginkább az arisztotelészi ökonómia gondolatához társítva helyezhetjük el. A gazdaságnak azt a legalsó működési szintjét jelenti, ahol a termelés és a fogyasztás közvetlenül összekapcsolódik.

Ez a típusú helyi gazdaság egyszerre tradicionális, mert a világ számos pontján máig létezik, és újszerű, mert újra felfedezik, mint a fogyasztói társadalom alternatíváját. Egészen a modern korig a gazdaságot alapvetően a *helyi viszonyok* határozták meg. A mainál lényegesen kevésbé volt jellemző az áruk nagy távolságra való szállítása, a termelés, a feldolgozás és a fogyasztás térbeli elkülönülése. Az egyének megélhetése fokozott mértékben épített az *önellátásra.*Vidéken az emberek élelmiszer-szükségletük jelentős részét maguk állították elő. Ez a helyi piac helyi mezőgazdasági termelőket, kézműves mestereket, kisiparosokat, kereskedőket igényelt, így biztosította a foglalkoztatást. Ezzel szemben ma helyben is többnyire külső, globális meghatározottság érvényesül. A „helyi piac" egyre kevesebb vállalkozást tart el. A helyi termelők, vállalkozók termékeiket nagyrészt településükön, térségükön kívül értékesítik, a helyi piacon jellemzően a máshonnan – gyakran igen távolról – szállított áruk forognak. Ennek egyszerre oka és következménye, hogy sok, ún. „hátrányos helyzetű", leszakadó településen szinte eltűnt a helyi gazdaság, csak néhány vállalkozásra, boltra korlátozódik, miközben sok ember munkajövedelem nélkül él, ennek következtében fogyasztása alacsony. Napjainkban helyben gyakran nem kapcsolódik össze a helyi gazdaságot működtető fogyasztás és a termelés. Pedig a „piac"

[1] Arisztotelész: Nikomakhoszi etika. In: A pénz filozófiája. Válogatás 1. kötet, válogatta és szerkesztette, Bodai Zsuzsa, Aula, Bp., 1998

nem egy külső, tőlünk független dolog, hanem vásárlásunkkal, megrendeléseinkkel mi magunk is a „piac" aktív szereplői vagyunk.

A helyi gazdaság lényege az alábbi meghatározásban foglalható össze:

A helyi gazdaság egy település, mikro- vagy kistérség saját adottságai által motivált, ezeket az adottságokat fenntartható módon felhasználó, belső erőforrásainak mobilizálása által működtetett összehangolt akciók/tevékenységek, emberek, intézmények, anyagok, erőforrások és eljárások összessége.

További fontos momentum, hogy a helyi gazdaság által kibocsátott termékek, szolgáltatások megjelenhetnek külső piacokon is, de elsődleges céljuk a *helyi (belső) piac* keresletének kielégítése. A külső piac ebben az esetben úgy jelenik meg, mint a belső piaci felesleg értékesítésének lehetséges tere.

Kulcsszavak a helyi gazdaság kapcsán:

Helyi (lokális) szint (település, térség) • helyi adottságok • helyi erőforrások • fenntarthatóság • belső piac

Mivel – az előzőek szerint – a helyi gazdaság a helyi erőforrásokat a helyi közösség érdekében hasznosítja, *belső (endogén) erőforrásokon alapuló gazdaságnak* is nevezhetjük.

A helyi gazdaságfejlesztéssel leginkább kapcsolatba hozható alternatív közgazdaságtani megközelítések:

- Ökológiai gazdaságtan: a környezetminőség megőrzését és a fenntarthatóságot helyezi középpontba.
- Fejlődés-gazdaságtan: a fejlődés-gazdaságtani megközelítés legújabb irányzata, a Nobel-díjas Amartya Sen nevével fémjelzett iskola, amely a fejlődést mint multidimenzionális minőségi folyamatot vizsgálja. E közgazdaságtani irányzat két megkülönböztető jegye: alkalmazott tudomány (azaz a valóság és az elméletek közötti minél szorosabb összhang megteremtése és normatív megközelítés jellemzi), valamint társadalmi relevanciára törekvés (kimondott célja, hogy gazdaságpolitikai döntések hátteréül szolgáljon).[2]
- Ökoszociális gazdaságtan: az ökoszisztémák, tájak megőrzését, az alapvető emberi szükségletek mindenki számára történő kielégítését, az emberi jogok érvényesülését, az erőforrások igazságos elosztását tekinti követendő alapelvnek.

[2] Ajánlott olvasmány: Todaro, M. P.–Smith S. C. (2006): Economic Development, Addison Wesley, Boston. Magyar nyelven: Ricz J. (2009): A fejlődés új paradigmája: elmélet és gyakorlat, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen

Mit értünk helyi gazdaságfejlesztés alatt?

A helyi gazdaságfejlesztés összetett folyamat, az eszközök széles tárházával rendelkezik. Nem meglepő, hogy napjaink helyi gazdaságfejlesztés értelmezésének sem hazánkban, sem Európában, de a világban sincs egy frappáns, összegző, általánosan elfogadott definíciója. A leginkább elterjedt szakmai álláspont szerint: [3]

„A helyi gazdaságfejlesztés (HGf) *tudatos helyi közösségi beavatkozás a gazdasági folyamatokba a fenntartható helyi fejlődés érdekében."*

Eszerint a helyi gazdaságfejlesztés a központi kormányzati gazdaságpolitikai és helyi gazdaságfejlesztési szereplők együttes fellépését igényli. Fő jellemzője az *alulról szerveződés* (bottom-up) és a helyi szereplők által kidolgozott gazdaságfejlesztési stratégia. Fontos jellemző továbbá a hagyományok és közösségi attitűdök érvényesülése.

Nemzetközi viszonylatban minden fejlesztési intézménynek van egy saját definíciója, amelyek egyrészt nagyon hasonló elemeket tartalmaznak, másrészt a helyi gazdaságfejlesztés folyamatának más-más lépéseire helyezik a hangsúlyt. E kiadványban (a 2. fejezetben) bemutatjuk a fellelhető értelmezéseket. Mivel azonban az általunk képviselt ezektől némileg eltér – a helyi gazdaságfejlesztést a helyi fejlesztések szintjén értelmezzük –, ezért szükségesnek tartjuk a fogalom meghatározását:

Helyi gazdaságfejlesztés minden olyan beavatkozás, amely a helyi gazdaság bármely komponensének, vagy a helyi gazdaság egészének módosítása által, és/vagy korábban hiányzó komponens(ek) bevonása révén, és/vagy kihasználatlan komponensek újraélesztésével a helyi gazdaság egy vagy több jellemzőjét (eredményességét, hatékonyságát, jövedelmezőségét, a kibocsátott termékek/szolgáltatások minőségét, a foglalkoztatottságot, a rendszer fenntarthatóságát) javítja.

A helyi gazdaságfejlesztés tehát túlmutat a központi gazdaságfejlesztési, támogatáspolitikai eszközök helyi allokálásán és alkalmazásán, más hangsúlyokat érvényesítő célok alapján működik, és újszerű módszereket igényel. Alapfeltétele az egyes „helyek", térségek adottságainak, sokszínű erőforrásainak, társadalmi, gazdasági, környezeti struktúráinak, kapcsolatainak *földrajzi szemléletű ismerete.* Emellett a gazdaságfejlesztési beavatkozások más (pl. szociális, kulturális, természetvédelmi) *fejlesztési beavatkozásokkal való integrációjának* még nagyobb és közvetlenebb szerepe van. A *„helyi"* jelző pedig kijelöli a beavatkozás, megvalósítás *területi szintjét.* Ez lehet egy település, településrész, de települések összes-

[3] Magyar nyelven jó összegzést nyújt Lengyel Imre *Regionális gazdaságfejlesztés* című könyve (2010).

sége is, így egy mikrotérség vagy kistérség, sőt akár a regionális szint is. A helyi gazdaságfejlesztésnek tehát van egy földrajzi kerete, egy térbeli vetülete.

A helyi gazdaságfejlesztés a globalizáció tükrében

Napjainkban a világegységesítés (globalizáció) kiegészítőjeként, még inkább ellenpárjaként egyre jobban felértékelődnek a helyi sajátos, egyedi adottságok és értékek, teret nyer a *helyhez kötődés (lokalizáció)* mozgalma. A nemzeti gazdaság világgazdaságba történő intenzív bekapcsolódásával a globalizáció hatásai ugyanis közvetlenül elérik az egyes térségeket, településeket, amelyek sok esetben meglehetősen kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek. Fokozottan érzékelhető ez a vidéki térségekben, amelyek gazdasági ereje egyre inkább elveszik, növekvő terület- és vidékpolitikai feladatokat teremtve. A *helyi adottságokhoz, erőforrásokhoz illeszkedő, azokra építő gazdasági fejlesztési irányok* kijelölése és megvalósítása fontos szerepet kaphat e térségek gazdasági bázisának megteremtésében.

A *gazdaság helyi viszonyainak újraszervezésében* alkalmazható a vállalkozásösztönzés, a vállalkozások közötti együttműködés, a lakosság vásárlói tudatosságának erősítése, a közvetlen termelői-fogyasztói kapcsolatok elősegítése, továbbá közösségszervezési akciók, annak tudatosítására, hogy az emberek maguk is sokat tehetnek saját környezetük gazdasági talpra állításáért. Kifejezett cél, hogy az adott gazdasági tevékenység eredményei *helyben hasznosuljanak*, akár mint megvásárolható termék, elérhető szolgáltatás, vagy mint munkahely és jövedelem. Vagyis a helyi gazdaságfejlesztés nem egyszerűen helyi, hanem *helyi érdekű gazdaságfejlesztés*. A helyi piacot kívánja a helyi vállalkozások és gazdasági tevékenységek ösztönzésével támogatni, a helyi közösség érdekében. Célja tehát nem kizárólagosan gazdasági, hanem meghatározóan *közösségi* és társadalmi: a *helyi lakosság életminőségének javítása*, nem pedig a bármi áron történő profitmaximalizálás. Ezért – szemléleti és módszertani megközelítésére egyaránt utalva – *helyi közösségi gazdaságfejlesztésnek* is nevezhetjük.

Ideális esetben a helyi gazdaságfejlesztő tevékenység *helyi kezdeményezésként* valósul meg, de kezdetben külső beavatkozás, szakértelem szükségessé válhat. Ez annak függvénye, hogy az adott térség rendelkezik-e rátermett és elhivatott szakemberekkel, akik „motorjai" lehetnek a folyamat beindításának, szervezésének, illetve rendelkezésre áll-e elegendő bizalmi tőke, ami a helyi közösség aktivizálásához elengedhetetlen.

A helyi gazdaságfejlesztés legfontosabb jellemzői:

- helyi kezdeményezésre vagy annak bátorításával jön létre;
- helyi elköteleződéssel jellemezhető, azaz helyi szereplők (önkormányzat, vállalkozások, civil szervezetek és lakosság) együttműködésében, részvételével és érdekében valósul meg;
- elsősorban helyi eszközökre, belső erőforrások felhasználására épít, a külső eszközöknek és erőforrásoknak elsősorban átmeneti ösztönző szerepük van;
- autonóm, egyedi, helyhez illő megoldásokat keres;
- a helyi közösség ellenőrzése mellett valósul meg;
- a helyi „piac" szervezésére irányul;
- a fejlesztett gazdasági tevékenység eredményei alapvetően helyben hasznosulnak;
- a gazdasági célok mellett helyi közösségi, társadalmi célokat vállal;
- önmagát építő folyamatként valósul meg, stratégiai szemlélettel.

A helyi gazdaságfejlesztésben kitüntetett szerepet kap az együttműködés. Egyik legfontosabb jellemzője, hogy keretében a *helyi szereplők (gazdaság és társadalom) együttműködnek* a helyi gazdasági tevékenységek ösztönzése érdekében, olyan akciókat hajtanak végre, amelyek a helyi adottságokhoz illeszkednek, a helyi erőforrásokra építenek, meglévő és az új helyzetekből következő új helyi keresletek kielégítésére törekszenek. A vállalkozói szféra, az önkormányzatok és a helyi közösség közös gondolkodása és közös akciói segíthetik elő, hogy a speciális helyi adottságokra építve a közösség képes legyen a változó helyi és külső körülmények között megőrizni saját értékeit és lehetőségeit. Ez egyben alkalmazkodóképességének javulását is jelenti. Ugyanakkor ez minden esetben egy *kezdeményező („pro-aktív") alkalmazkodás*, mely során a helyi értékek, hagyományok, erőforrások megőrzése és fenntartható használata, valamint a helyi lakosság igényeinek, szükségleteinek kielégítése úgy történik, hogy az hosszú távon összhangban van a *környezeti, társadalmi és gazdasági fenntarthatóság* követelményeivel.

Az együttműködés térségi dimenzióban is megfogalmazható. Eszerint a helyi gazdaság szereplői nem zárják ki a *térség szűkebb és tágabb környezetével való együttműködést*, azzal bizonyos mértékű „szimbiózisra" törekedve a megfelelő munka- és funkciómegosztást sem. Vagyis a helyi gazdaság bizonyos mértékű „befelé fordulást" jelent, helyben jelentkező gazdasági szükségletek, helyi szereplők tevékenységei által történő kielégítését, amely azonban többé-kevésbé a tágabb gazdasági környezetbe ágyazódik.

A helyi gazdaságfejlesztés során az *„önjáró" és fenntartható helyi gazdaság* létrehozása a cél, a helyi vállalkozások számára működő belső (helyi) piac, a helyi la-

kosság – különös tekintettel a szegény és hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra – számára pedig megfelelő munkalehetőségek és életszínvonal biztosítása. Mindezzel *csökkenthető az adott térség, lakosok gazdasági kiszolgáltatottsága*, függősége, biztosítható a *gazdasági önrendelkezés* különböző szintjeinek elérése a gazdasági biztonság érdekében (pl. élelmiszer önrendelkezés, önellátó energia rendszerek stb.). A stabil helyi gazdaság ellenállóbbá tesz egy helyi közösséget a külvilág esetleges negatív folyamataival szemben, mert függőségét csökkenti, és növeli a közösségi összetartást.

Hangsúlyozni kell, hogy a helyi gazdaságfejlesztés egy *hosszú távú folyamat*, amely az igények felismerésétől, az ötletek megfogalmazásától, majd a helyi gazdaságfejlesztési stratégiák közösségi részvétellel történő kidolgozásától kezdve, a programozáson és az egyes projektötletek generálásán keresztül a projektek megvalósításáig, valamint a tapasztalatok nyomon követéséig és azok visszacsatolásáig bezárólag számos szakaszból áll. Ideális esetben egy véget nem érő körfolyamatot alkot, amely a helyi szereplők számára egyben egy *tanulási folyamat* is. A keretében megvalósított akciók egymást kiegészítik, tovább építik, *öngerjesztő* módon segítve elő további fejlesztő akciók indítását. Ezáltal a helyi gazdaság folyamatosan bővül, alakul, a helyi adottságokhoz leginkább illeszkedő módon ágyazódik be környezetébe, alkalmazkodik a helyi és külső feltételekhez, mindeközben a helyi lakosság megélhetése, megfelelő életszínvonalának helyben való biztosítása hosszú távon (a környezettel összhangban, társadalmi konszenzussal, területi szempontokat figyelembe véve, és nem utolsó sorban pénzügyieket is) *fenntartható* módon történik.

Kulcsszavak a helyi gazdaságfejlesztés kapcsán:

helyi (lokális) szint (település, térség) • helyi erőforrások • helyi adottságok • helyhez illő megoldások • helyi eszközök • helyi érdek és hasznosulás • helyi kezdeményezés • helyi részvétel • helyi kontroll • közösségi és társadalmi hasznosulás • gazdasági önrendelkezés • helyi fejlesztés • lokálpatriotizmus • lokalizáció

A helyi közösségnek vagy a gazdaság szélsőséges térbeli egyenlőtlenségeinek csökkentését célul tűző kormányzatnak, térségfejlesztő szervezeteknek számos eszköz áll a rendelkezésükre a gazdaság dinamizálására. Ilyen például a versenyképesség érdekében történő beruházás- és befektetés-ösztönzés, vagy az innovatív iparágak térségbe vonzása és általában a nagyobb léptékű termelő tevékenységek támogatása. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a külső meghatározottságú, a helyi szintről nézve külső piacra irányuló, léptékében a helyi szintet túlnövő fejlesztés a *gazdaság nemzetgazdasági szintű fejlesztésének* eszköze. A

helyi gazdaság fejlesztése természetesen nem választható el a nemzeti gazdaságpolitikától, hiszen a helyi gazdaság is az általános gazdasági szabályzók és körülmények között működik. Ideális esetben a nemzeti gazdaságpolitika kedvez a helyi gazdasági kezdeményezéseknek, míg a *helyi (lokálpatrióta) gazdaságszervezés* erősíti, támogatja a gazdaság egészének működését. A *gazdaság két különböző pilléréről* van tehát szó: az egyik alapvetően egy külső kapcsolatokra építő, a globális struktúrákba betagozódó gazdaságot, a másik – a helyi gazdaságfejlesztés – a belső kapcsolatokra és a belső piacra támaszkodó gazdaságot jelent. Egy helyi közösség bármelyiket előnyben részesítheti, vagy – leggyakrabban ez történik – a kettő ötvözetével működtetheti a település, térség gazdaságát.

A helyi gazdaságfejlesztés járulékos hasznai

A helyi gazdaságfejlesztésnek számos pozitív hatása van, amelyek területfejlesztési és vidékfejlesztési jelentőséggel bírnak:

- helyi vállalkozói tevékenységet generál;
- munkahelymegőrző és -teremtő szerepe van;
- mozgósítja a helyi közösséget, bővíti a helyi együttműködési hálót;
- a helyi erőforrások fenntartható használatához vezet;
- erősíti a helyi identitást és lokálpatriotizmust;
- a település népesség-megtartó erejét növeli, élhetőségét javítja;
- megújítja a város-vidék kapcsolatokat.

1.2. A helyi gazdaságfejlesztés eszközei

A helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások csoportosítása:

A helyi gazdaságfejlesztési beavatkozásokat – azok sokszínűsége okán – sokféleképpen csoportosíthatjuk. A hazai viszonyokat figyelembe véve három szempontot emelünk ki:

Források szerint

A helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások forrásaikat tekintve alapesetben elsősorban helyi erőforrásokból és helyi eszközökkel valósulnak meg, jellegüktől és léptéküktől függően azonban fontos lehet a külső finanszírozás is. A külső források leginkább a helyi gazdaságfejlesztés „beindításához" szükségesek, segítve a folyamatot, de hosszú távon fokozottan érvényesülnie kell annak, hogy a közösség saját erőforrásai játsszák a döntő szerepet. A projektek megva-

lósításának pénzügyi feltételei között az a kritérium hangsúlyos, hogy hosszú távon (és ez jellemzően nem 1-2 éves távlatot, hanem 8-10 éves időszakot jelöl) megfigyelhető-e a fokozatos elmozdulás az *önfinanszírozás, megtérülés* felé, hogy idővel önállósodni tud-e a projekt a külső forrásoktól. A körültekintő pénzügyi tervezés során elsődleges prioritásként kell, hogy megjelenjen a támogatásoktól való fokozatos függetlenedés, a támogatásoktól való függőség csapdájának elkerülése, a projektek saját lábra állása, hosszú távon a *pénzügyi fenntarthatóság* szükségessége.

Területi szintje és térségi jellege szerint

A helyi gazdaságfejlesztés területi vetülete a *helyi szint*. Ez alatt – a korábban írtak szerint – nemcsak a településeket, nagyobb városok esetében a településrészeket értjük, hanem a bizonyos települések összességéből álló kisebb térségeket (mikro- vagy kistérségeket), esetenként a nagyobb téregységeket is. Bizonyos szakirodalmi értelmezések szerint a helyi gazdaság regionális és nemzeti szinten is értelmezhető (ld. erről korábban), de jelen kiadvány a helyi szintű felfogásokra fókuszál. Térségi léptékben megkülönböztethetünk például *városi(as) és vidéki(es) térségeket*, vagy *településegyütteseket*, *nagyvárosi agglomerációkat* is, amelyek esetében a helyi gazdaságfejlesztés során eltérő súlypontok, eltérő beavatkozási típusok, eltérő eszközök kerülhetnek előtérbe. Más-más adottságokkal rendelkeznek az *alföldi vagy hegyvidéki térségek*, de az *aprófalvas, tanyás területek*, vagy a *nemzetiségi térségek* is. A helyi gazdaságfejlesztés eltérő lehetőségei és szükségletei értelmezhetőek városon belüli dimenziókban is: példaként említhetők a leromlott *városrészek* vagy a kiürülő városközpontok.

A helyi gazdaságfejlesztés vonatkozásában elkülönülnek a városi és vidéki területek. Ennek nagyrészt az az oka, hogy a hazai és az európai területfejlesztésben is elkülönül – sajnálatos módon – a vidék- és a városfejlesztés témaköre, ami a politikai, stratégiai szinten túlmenően kihat a támogatási források dedikálásán és a pályázati lehetőségeken keresztül a megvalósított projektek szintjére. Emellett e két „lokalitás" minőségi különbségei is szerepet játszanak a város-vidék kettősségben.

A helyi gazdaság általában a város és a falu hagyományos együttműködésének terepe. Tudományos és szakmai körökben egyre hangsúlyosabban jelentkezik a *város-vidék kapcsolatok* megújításának szükségessége, az intézményesített megoldások igénye. A városokat és környezetüket integráns egységként kezelő megközelítés politikai, retorikai szinten már megjelent az uniós és a hazai területfejlesztési gondolkodásban. A város-vidék gazdasági együttműködés egyaránt érdeke a városoknak és a kisebb településeknek. Ennek megfelelően számos próbálkozást találunk a különböző országok és városok gyakorlatában, amelyek

a város-vidék kapcsolatok harmonizálását, egységes kezelését célozzák, de egyelőre nincsenek kikristályosodott európai válaszok, minták.

A városok történelmi léptékben mindig is központjai voltak tágabb környezetüknek: a kereskedelem (vásár, piac) és a hatalom centrumaiként meghatározták tágabb térségüket. A városok és vidékük összekapcsoltsága az elmúlt évtizedekben tovább fokozódott, amit a motorizáció terjedése, a lakó- és munkahely térbeli különválása, a területi munkamegosztás elmélyülése, az urbanizációs folyamatok felgyorsulása tovább erősített. A zsúfoltabbá váló nagyvárosok mellett egyre inkább szükség van a tiszta környezetet, élelmiszertermelést, rekreációt, ökológiai funkciókat biztosítani képes rurális és természeti területekre. A vidéki településeken előállított termékek jelentős részben a városokban értékesíthetők, a városokban élők jelentik az elsődleges felvevő piacot. Éppen ezért a *városi központ és környező térsége egymást kiegészítő szereppel* rendelkeznek. Ez a komplementaritás lehetőséget teremt a helyi gazdaságfejlesztés tekintetében is.

Jellege szerint

A helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások lehetnek kézzelfogható, *fizikailag megjelenő beruházások*, fejlesztések, valamint fizikai formában meg nem jelenő, *szellemi beruházások* is, például *szemléletformálás*, *tudatosság növelése*. Mindkét csoport szerves részét képezi a helyi gazdaság fejlesztésének, más-más tekintetben, de egyaránt szükségesek ahhoz, hogy az adott térség önmaga hozzájáruljon gazdasági lehetőségeinek megteremtéséhez, kiaknázásához, ezzel javuljon a helyi közösség társadalmi kohéziója, életszínvonala. Ideális esetben a fizikai és szellemi beruházások/fejlesztések „optimális" aránya valósul meg, nem pedig szűk keresztmetszetek keletkeznek. Nem elég például jó minőségű helyi termékeket előállítani és ezeknek értékesítési helyszíneket biztosítani, hanem szükség van e termékek helyi keresletének megteremtésére is. A tudatos fogyasztásra ösztönözve nem hagyható el a helyi lakosok szemléletének formálása sem.

A helyi gazdaságfejlesztés lehetséges témakörei és eszközei

A helyi gazdaság humán, pénzügyi vagy infrastrukturális eszközökkel egyaránt fejleszthető. A leghatékonyabb, ha minél több eszközt és módszert alkalmazunk, amelyek egymásra épülve egy következetes programmá állnak össze. Az alábbiakban a legfontosabb eszközöket gyűjtöttük egybe, melyek közt fontossági sorrend nem állítható.

Közösségfejlesztés

A jól működő helyi gazdaság érett helyi közösséget feltételez, és fordítva, az erős helyi gazdaság a helyi közösséget is építi. A helyi gazdaságfejlesztés nem feltétlenül forrásaiban vagy eszközeiben különbözik az általános gazdaságfejlesztéstől, hanem módszerében, amelynek központi eleme a *helyi kezdeményezés, részvétel és kontroll*. A helyi közösség ezért nemcsak a helyi gazdaságfejlesztés elindításakor, az igények megfogalmazásakor, a tervezés fázisában fontos, hanem szükséges a folyamat működtetéséhez is. A helyi közösség megszólításának, bevonásának számos eszköze van, amelyek alkalmazhatók a helyi gazdaságfejlesztés esetében is.[4] Alapvető a nyilvánosság biztosítása, a helyiek megszólítása, a tájékoztatás.

Helyi termékek előállításának és értékesítésének fejlesztése

A helyi gazdaságfejlesztés talán legdivatosabb és legismertebb eszköze a helyi termékek előállítása és fejlesztése, valamint ehhez kapcsolódóan, de esetünkben kissé külön, önálló eszközcsoportként kezelve a helyi termékek értékesítésének és promóciójának tevékenységei. A helyi termékek előállításának ösztönzése elsősorban a *térség lakosságának ellátását* szolgálja, de a beavatkozások az értékesíthető *termékek fejlesztését* is célozhatják. Ehhez szükséges a helyi adottságok, hagyományok figyelembe vétele, a helyi értékek és készségek feltárása, értékkataszter, értékleltár készítése. Szükséges lehet a *helyi értékek, potenciálok* fejlesztése és védelme (például natúrpark keretein belül), valamint a helyi húzó ágazatok azonosítása (piackutatás, SWOT-elemzés). A helyi termékek fejlesztése során kiemelkedő jelentőségű az *értéklánc*ok *alapján történő szerveződés* elősegítése, amely a promóció és értékesítés elősegítése mellett kiterjed a feldolgozás, raktározás, szállítás tevékenységeire is.

Helyi gazdaságfejlesztési eszközök

[4] *Segédlet a közösségi tervezéshez* címmel jelent meg a Területfejlesztési Füzetek első kötete, 2010-ben.

A *beszállítói és felvásárlói hálózatok, együttműködések* elősegítése kulcstényezője a folyamatnak.

Számos további intézkedés lehetséges a helyi termékek *értékesítésének támogatására*, például a piacra jutást, az értékesítést elősegítő beavatkozások. Ezek kiterjednek a *helyi piacok*, piaci infrastruktúra, piaci szolgáltatások fejlesztésétől kezdődően a felvásárlói körök kialakításán keresztül helyi termékek arculati fejlesztéséig, a helyi termékek mintaboltjának (helyben vagy közeli városokban, esetleg az interneten) kialakításáig, vagy helyi termék polcok felállításáig az áruházakban. Ide sorolható továbbá a *marketing eszközök* széles körű alkalmazása, a helyi termékbemutatók falunapokon, fesztiválokon, vásárokban, továbbá a látogatható mintagazdaságok kialakítása. Utóbbiak előnye, hogy a helyi termékek megvásárlásának ösztönzésén túl hozzájárulnak a helyi értékek, gazdálkodási hagyományok megőrzéséhez, a helyi kötődés, identitás erősítéséhez, és a turisztikai potenciált is javíthatják. A vidékies térségekben a direkt és online marketing lehetőségei kiemelkedő jelentőséggel bírnak[5].

A vidéki és elmaradott területeken az önellátástól és az őstermeléstől az értéklánc magasabb szintjei felé való fokozatos elmozdulás elősegítése, a tájegységenként diverzifikált agrárgazdaság kialakítása elősegítheti a minőségi, piacképes helyi termékek előállítását, *helyi márkák* kialakítását. A szállítási költségek és a szállítás környezeti terheinek minimalizálása céljából ösztönzendő a helyi piac ellátása.

A helyi vállalkozások fejlesztése

Számos eszköz, módszer létezik, amellyel a helyi vállalkozási hajlandóságot, aktivitást ösztönözni lehet. Ilyen a gazdasági tevékenységekre alkalmas területek kijelölése (településrendezés, településfejlesztés), ipari parkok létrehozása; a vállalkozói *infrastrukturális környezet* (iroda, telephely, kommunikációs infrastruktúra) kiépítése, biztosítása, akár inkubátorház formájában; a *vállalkozási ismeretek* átadása, vállalkozóvá válás segítése (már működő vállalkozások és új vállalkozások részére differenciáltan); vagy egyéb *szolgáltató és tanácsadó tevékenységek*, beleértve a pályázati segítségnyújtást. A helyi vállalkozás indítását, bővítését megfelelő helyi beruházásösztönző tevékenységek is segíthetik. Ide tartozik az előnyös *üzleti környezet* kialakítása (például egyablakos ügyintézés, vállalkozásbarát szabályozási környezet), de a helyi beruházások fontosságára irányuló *szemléletformáló tevékenységek* is. A „külső" beruházások megfelelő feltételekhez kötése (helyi adottságokhoz illő tevékenység, helyiek foglalkoztatása, helyi beszállítók

[5] Bővebben ld. Sáriné Csajka Edina (2005).

alkalmazása, megtermelt nyereség adott részének térségbe való visszaforgatása stb.) is szerves részét képezheti a helyi gazdaság fejlesztésének.

A helyi gazdaság pénzügyi ösztönzői

A helyi gazdasági tevékenységek végzéséhez pénzügyi ösztönzőket lehet biztosítani. Ezek alkalmazása közben rendkívül fontos azonban annak szem előtt tartása, hogy ezek a lehetőségek korlátozott ideig (a tevékenységek nyereségessé válásáig) álljanak rendelkezésre; ne alanyi jogon, hanem megfelelő feltételek teljesítése esetén lehessen azokat igénybe venni; és idővel csökkenő mértékűek legyenek (ezzel is ösztönözve a megtérülés szem előtt tartását, csökkentve a támogatástól függés kialakulását, valamint hozzájárulva a pénzügyi fenntarthatósághoz). Ide a következő intézkedések sorolhatók: közösségi hitel-alap létrehozása; helyi befektetési alap felállítása; iparűzési adó-kedvezmények (az induló) helyi vállalkozásoknak (az EU versenyjogi szabályozásának figyelembe vétele mellett); helyi pénzhelyettesítő és cserekereskedelmi rendszerek kialakítása, támogatása; közösségi bank létrehozása; és a mikrofinanszírozás különböző formái.

Helyi gazdasági együttműködések

Hazai viszonylatban kiemelten fontos annak hangsúlyozása, hogy miért éri meg egy térség vállalatainak egymással együttműködni, és a versengő magatartás helyett a kooperációt választani. A helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások között így kiemelt helyet kap a gazdasági együttműködések ösztönzése. A helyi vállalkozók számos *előnyhöz juthatnak* az együttműködéssel. Erőforrásaik egyesítésével versenyképesebbek lesznek, azaz könnyebben tudnak fellépni a külső piacok felé; másrészt kapacitásaikat együttesen felhasználva olyan tevékenységeket (például marketing, vagy raktározási, de akár kutatási és fejlesztési) is el tudnak látni, amelyekre egyedül nem nyílna lehetőségük. Az együttműködés legnagyobb előnye, hogy egy fontos erőforrást, a kölcsönös bizalmat, a korrekt piaci magatartást segíti megteremteni és erősíti fenntartását. Mindez „nyer-nyer" szituációkat eredményezhet, amelyekben minden résztvevő vállalat olyan előnyökhöz jut, amelyeket egyedül nem tudna élvezni.

A gazdasági együttműködések területi vonatkozásait szükséges külön hangsúlyozni, hiszen a gazdasági szereplők földrajzi közelségéből számos lehetőség adódik. Sok kisebb és közepes méretű cég együttműködése a kisebb és közepes méretű településeken ugyanis egy kritikus tömeget képezhet, amely ellensúlyt jelenthet a nagyvárosokkal szemben, és így hozzájárulhat a város-vidék kapcsolat kiegyenlítettebbé válásához. A *területi alapú gazdasági együttműködéseknek* változatos formái vannak: termelői és értékesítési szövetkezetek, klaszterek, beszállí-

tói hálózatok, de ide sorolhatók a tematikus utak is, vagy az egyes szektorok tudatos összekapcsolása, valamint az értékláncok szerinti szerveződések. Az együttműködések ösztönzése során további előnyt jelenthet, ha a *köz-, magán- és civil szféra* együttesen vállal szerepet adott egy gazdasági tevékenység megvalósításában.

Az önkormányzat helyi gazdasági tevékenységei

Helyi gazdaságfejlesztési lehetőséget jelent az önkormányzat gazdasági szerepvállalása. Ez megnyilvánulhat önkormányzati vállalkozások működtetésében, önkormányzati beruházások megvalósításában, de akár helyi energiaellátási rendszerek kiépítésében is. A helyi önkormányzatok gazdasági lehetőségeinek szűkülésével ezek az eszközök veszítenek jelentőségükből. Azonban éppen a válság miatt kieső, elmaradó magánberuházások ellensúlyozására (az anticiklikus gazdaságpolitika keretében) a legtöbb térségben szükség lenne helyi léptékű beruházásokra, fejlesztésekre, amelyek kezdeményezője a legelmaradottabb térségekben jellemzően az önkormányzat lehet. Ez – a forrás előteremtése mellett – szemléletváltást is kíván az önkormányzati vezetőktől.

Szociális gazdaság

A helyi gazdaság speciális területe a szociális gazdaság. Ide tartozik minden olyan *társadalmi szolidaritáshoz kapcsolódó szociális tevékenység*, amelyek nonprofit módon (vagy a megtermelt profit társadalmi, térségi célra való visszaforgatásával) a legkülönfélébb szervezetek (egyesületek, szövetkezetek, kölcsönös pénztárak, alapítványok) végeznek a társadalom szereplőinek valós, profitorientált vállalkozások és a közszféra által le nem fedett szükségleteinek kielégítése érdekében. E szervezetek a társadalmi hasznot éppúgy szem előtt tartják, mint a pénzügyit. Olyan vállalkozások, amelyekben a profitra való törekvés határozott társadalmi célokat szolgál.

A szociális gazdaság jellemzően a társadalom sérülékeny szereplői, a kirekesztettség által veszélyeztetettek számára biztosít munkalehetőséget és megélhetést. E tevékenységek többnyire a résztvevők aktív közreműködését, az önkéntes munkát, nem ritkán a kölcsönös segítségnyújtást igénylik. A hátrányos helyzetű munkaerőt foglalkoztató *szociális vállalkozások* mellett a közösségi összefogást és célokat hangsúlyozó *közösségi vállalkozások*, valamint a háztartások önfenntartáson túli fölöslegét piacra juttató, az önfoglalkoztatók pozícióit javító *szövetkezetek* egyaránt ide sorolódnak. Az ilyen kezdeményezések sikere nem mérhető kizárólag a gazdasági teljesítmény alapján, mivel ezek – a gazdasági produktum mellett – nagyon jelentős társadalmi integrációs, illetve értékterem-

tő, értékközvetítő és értékmegőrző funkciót is betöltenek (önsegély, egyéni felelősség, demokrácia, egyenlőség, igazságosság, szolidaritás).

A helyi szükségletek kielégítésére épülő, erős foglalkoztatási céllal bíró szociális gazdaság (egyben az *alternatív vagy közösségi foglalkoztatás*) területei lehetnek: szociális (közösségi) földprogramok segítségével munkalehetőség biztosítása; szociális és kulturális szolgáltatások; tájfenntartó gazdálkodás; mezőgazdasági és erdészeti termékek feldolgozása; kézműipar; turizmus. Ide sorolhatók továbbá azok a beavatkozások is, amelyek a szociális ellátás és közösségi foglalkoztatás összekötését (helyi foglalkoztatás a házi segítségnyújtásban, gyermekfelügyelet vagy gyermekek gondozása), vagy a közcélú, közhasznú munkával lefedhető tevékenységek ösztönzését jelentik.

Helyi érdekű képzés, szakképzés

Ide sorolunk minden olyan intézkedést, amely a – létező és jövőben alapítandó – helyi mikro-, kis és közepes vállalkozások humán erőforrás fejlesztését célozza meg, az adott térségben élő emberek, működő intézmények és gazdasági szereplők igényeire rugalmasan reagáló képzési formák kialakításával. A cél olyan ismeretek oktatása, készségek fejlesztése, amelyek a vállalkozás menedzselését, szakmai minőségét javítják. Ehhez szükség van az általános vállalkozási, közgazdasági és pénzügyi ismeretek mellett a helytörténeti, helyismereti tartalmak megjelenítésére, erősítésére a szakoktatásban. Utóbbi a helyi identitás és kötődés megerősítését is szolgálja, ami segíti a fiatal, aktív korú lakosság helyben maradását. A szakképzésnek – amennyire ez lehetséges – a helyi gazdaság igényeihez kell igazodnia, elsősorban azokat a szakmákat oktatva, amelyek az adott településen, térségben fontosak. Ez jelentheti a település gazdasági jellegéből adódó szakmákat (például az Alföldön a mezőgazdasági, kertészeti szakmák) vagy éppen a hiányszakmákat. A gazdaság élénkítését szolgáló szakképzés megfelelő kialakításához szükséges a helyi szakismeretigény felmérése; a munkáltatói, vállalkozói réteg bevonásával történő szakképzésszervezés és gyakorlati képzési helyek kialakítása.

Lakossági és vállalkozói szemléletformálás

Végül, de nem utolsósorban a helyi gazdaságfejlesztés elengedhetetlen tevékenységi körét jelenti a szemléletformálás. A helyi szereplők elhivatottsága, lelkesedése, tudatos magatartása és aktív közreműködése nélkül nem lehet helyi gazdaságot élénkíteni, megerősíteni, hosszú távon fenntartható módon felvirágoztatni. Rendkívül hangsúlyosak tehát azok a tevékenységek, amelyek a *tudatos fogyasztási, vásárlási szokások* kialakítását célozzák. Ezzel ugyanis piacot teremtenek a helyben előállított termékek számára. Hasonlóan elengedhetetlen a helyi

identitás erősítése (mindenekelőtt a fiatalok körében), és általános szabályként a *hely" erőforrások, termékek, szolgáltatások, tudás előnyben részesítése*. Például az önkormányzat saját beruházásainál előnyben részesíti – a közbeszerzési szabályok betartásával – a helyi terméket, a helyi vállalkozót, a helyi munkaerő alkalmazását, vagy a gazdaságfejlesztési koncepció kidolgozása során bevonja a helyi érintetteket, valamint reálisan, de kiemelten figyelembe veszi a helyi adottságokat és körülményeket. Ezt természetesen a vállalkozások is megtehetik, lokálpatrióta működésükkel rengeteget lendíthetnek saját térségük helyzetén.

Ugyancsak a szemléletformálás kérdésköréhez tartozik a vállalkozói szellem, *vállalkozói hajlandóság javítása*, hiszen – ha gyakran kényszerként is – az „önfoglalkoztatás" választ jelenthet a folyamatos leépítésekre, a munkanélküliség leküzdésére. A vállalkozó közösségek létrehozásához nemcsak tudás és infrastruktúra szükséges, de a megfelelő szemlélet is kulcsfontosságú tényező. Ennek kialakításában és fenntartásában – feltételezve az alapos szaktudást – segíthet, ha az adott térség társadalmában a *tisztességesen elvégzett munkának becsülete* van. Alapvető fontosságú továbbá a *közösségfejlesztés*, ami ugyan időigényes folyamat, de erős közösségi érzést, együttműködési készséget, konfliktuskezelési képességet adhat. A közösségi részvétellel történő tervezés gyakorlati tapasztalata is hozzájárul az egészséges csapatszellem kialakításához, az önmérséklet, a szolidaritás megjelenéséhez, erősödéséhez.

Előre utalva a 3. fejezetre, amelyben mintaprojektekkel szemléltetjük az itt leírtakat, meg kell jegyezni, hogy az előző csoportosítás „önkényes", hiszen számos eszköz több kategóriába besorolható, valamint átfedések lehetnek az egyes csoportok között. A könnyebb átláthatóság kedvéért a jó példák bemutatása során mindössze öt címszó köré csoportosítottuk a projekteket: *(1) helyi termékek, (2) helyi cserekereskedelem, (3) alternatív energia hasznosítása, (4) helyi vállalkozásfejlesztés, (5) szociális gazdaság.*

Kik a helyi gazdaságfejlesztés szereplői?

Helyi gazdaságfejlesztési tevékenységet bárki végezhet, meghatározó azonban a *kezdeményező és szervező fél* szerepe. Magyarországon találunk arra példát, hogy ez civil szervezet, magánszemély, az önkormányzat, egy vállalkozás, vagy egyéb intézmény, szervezet (bankok, takarékszövetkezetek, gazdasági kamarák, vállalkozói szövetségek). Külföldön gyakoriak a helyi gazdaság szervezésére létrehozott *helyi gazdaságfejlesztési ügynökségek*. Magyarországon – különösen a kistelepüléseken – a meghatározó szerep az önkormányzaté lehet(ne). Általában elvárás is tőlük a gazdaság élénkítése, szervezése, bár ez nem direkt feladatuk (a forrás- és kapacitáshiányos önkormányzatok gyakorlatában többnyire nem is jellemző).

Az önkormányzat azonban azzal is sokat tehet, ha felhívja a helyi lakosság figyelmét arra, hogy mindennapi fogyasztása során törekedjen a település termelőitől történő vásárlásra, lehetőleg helyben és helyi árut vegyen.

A helyi gazdaságfejlesztési stratégiáról

A külföldi helyi gazdaságfejlesztési gyakorlat központi eleme a helyi gazdaságfejlesztési stratégia elkészítése és megvalósítása (lásd 2. fejezet). Magyarországon ez még nem jellemző. Az önkormányzatok az önkormányzati törvény szerint gazdaságfejlesztési programot állítanak össze négyéves működésükre, ez azonban nem feleltethető meg egy települési vagy térségi gazdasági stratégiának, hiszen korlátozott időtartamra, és az önkormányzat tevékenységeire vonatkozik. A nemzetközi gyakorlatban szereplő helyi gazdaságfejlesztési stratégia ennél átfogóbb, a *stratégiai tervezés* elve és módszere szerint készülő dokumentum. Fontos hangsúlyozni, hogy a stratégiakészítés önmagában nem elegendő. Eredménye kedvező esetben nemcsak a végrehajtható tervdokumentum, hanem maga a tervezés folyamata, majd a megvalósítás, mindebben a *helyi szereplők részvétele*.

Kézműves tanya Bócsán
Forrás: http://turizmus.homokhatsag.hu/kezmuvesek.php?id=38

2. Területfejlesztés és helyi gazdaságfejlesztés

2.1. A helyi gazdaságfejlesztésről területfejlesztési szemszögből

A helyi gazdaságfejlesztéssel összefüggő célok és elvek az Országos Területfejlesztési Koncepcióban

A 2005-ben megújított Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) alapelvei és céljai között a térségi fenntarthatóság, a fenntartható térhasználat kapcsán megjelent az a gondolat, amely a helyi gazdaságfejlesztést is meghatározza. Jelenleg az OTK az egyetlen legitim hazai országos tervdokumentum, amely e szempontok révén integrálja a helyi gazdaságfejlesztés témakörét.

Részlet az OTK fenntartható térségfejlődés átfogó céljának leírásából:

„…Az erőforrások fenntartható használatát biztosító fejlesztéspolitika megvalósítása:

A területfejlesztési tevékenység a társadalmi jólét biztosítása érdekében nem hagyhatja figyelmen kívül az erőforrások magas szintű védelmét és ezek megújuló képességére épülő, hosszú távú használatának biztosítását. Az egyes térségek adottságainak megfelelően biztosítani szükséges az erőforrásokhoz való méltányos és a jövő generációk érdekét is tekintetbe vevő hozzáférést úgy, hogy az ne veszélyeztesse a rendelkezésre álló erőforrások természetes megújulását és a környezet, illetve a környezeti elemek minőségét. Ezért a területfejlesztés célja különösen:

- a helyi anyag- és energiagazdálkodási rendszereknek az ökológiai terhelhetőségéhez igazodó kialakítása, a körforgás térségben záródó ciklusaival (…);
- az alternatív természeti erőforrások és energianyerési lehetőségek feltárása (…);
- a helyi piacok működésének ösztönzése a megújuló alapanyagok felhasználásával és ezek helyben történő, értéknövelő feldolgozásával és minőségi termékké való előállításával (…).”

Az OTK releváns fenntartható térhasználati elvei (alapelvek):

A hatékony, fenntartható térségi rendszereket, térségi gondolkodást kialakító térhasználat-szervezés:

A hatékony és fenntartható módon tervezhető, kontrollálható, a külső tényezőknek kevésbé kiszolgáltatott térségi gazdálkodás érdekében előnyt kell élvezniük a környezetükbe illeszkedő, az anyag, energia, információ és tudás áramlását minél hosszabban az adott térségben tartó, a helyi erőforrásokat minél sokoldalúbban hasznosító, valamint a városi-vidéki munkamegosztást kibontakoztató kezdeményezéseknek.

A tisztább környezet, a felelősségteljesebb és környezettudatosabb társadalom érdekében a fejlesztéseknek hozzá kell járulniuk a lakosság lakó-, üdülő- és munkahelyéül szolgáló tájak megismertetéséhez, erősítve a táji, környezeti értékek fenntartásával szembeni tudatosságot és felelősséget.

A helyi gazdaságfejlesztés a hazai területfejlesztésben

A területfejlesztés elvi tartalmát az 1996-ban elfogadott *területfejlesztési törvény*[1] rögzíti, amely a területfejlesztés céljai és feladatai között egyaránt hangsúlyos helyen említi a gazdaságfejlesztést. Ennek kapcsán a törvény a szociális piacgazdaság kiépítésének elősegítését, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtését, az innováció térbeli terjedésének segítését, a gazdasági céloknak is megfelelő térszerkezet kialakítását, a gazdasági feltételekben is megmutatkozó különbségek mérséklését, a gazdaság, valamint a környezet és társadalom egyensúlyának fenntartását, a gazdaság megújulását elősegítő, térségi erőforrásokat hasznosító fejlesztéspolitikát, a gazdaság szerkezeti megújulásának elősegítését, az innováció feltételeinek javítását, valamint a befektetők számára vonzó vállalkozói környezet kialakítását említi. Mindezt nem általános gazdaságfejlesztési célzattal, hanem olyan eszközként, amellyel elősegíthető a kedvezőtlen, elmaradott térségek felzárkóztatása, az országban meglévő területi különbségek csökkentése. Az 1990-es évek közepe közgondolkodásának és közfeladatainak megfelelően középpontjában a *gazdasági szerkezetváltás* állt, a korszerű, versenyképes gazdasági szerkezet megteremtésének érdekében. A törvény szó szerint sem célban, sem feladatban nem nevesíti a helyi gazdaságfejlesztést, de tartalmilag természetesen arra is irányul, a térségi erőforrások hasznosítása leginkább ezt jelentheti.

Bár a törvény és a korábbi szakirodalmak a területfejlesztés központi elemének tekintették a gazdaságfejlesztést, a 2005-ös OTK szerint már nem a gazdaságfejlesztés a területfejlesztés elsődleges eszköze. A gazdaságfejlesztés mindig más területfejlesztési beavatkozásokkal együtt, térségileg integráltan

[1] 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről.

alkalmazandó. Erre az integrációra kitűnő teret kínál a helyi gazdaságfejlesztés, hiszen sokszínű társadalmi, gazdasági és kulturális erőforrásokra támaszkodik.

A helyi gazdaság fejlesztése nemcsak a helyi termelő vagy szolgáltató tevékenység, az abból származó helyi munkalehetőség és jövedelem biztosítása szempontjából bír területfejlesztési jelentőséggel, hanem amiatt is, hogy hozzájárul a kistelepülések, a vidéki térségek népességének helyben tartásához, a helyi kulturális és környezeti értékek megőrzéséhez. Így elősegíthető egy másik területfejlesztési célkitűzés megvalósítása, amely a policentrikus településhálózat, a *harmonikus térszerkezet* kialakítása.

A helyi gazdaságfejlesztés az EU regionális politikájában

A regionális politika természetszerűleg kapcsolódik a gazdaság fejlődéséhez, hiszen döntően amiatt jött létre, hogy Európa, illetve az ország különböző régiói között fennálló *gazdasági egyenlőtlenségeket* csökkentse, akár a gazdasági tevékenységek kiegyensúlyozottabb térbeli eloszlását, akár azok hatékonyságát értve ez alatt. A regionális politika alapvetően a gazdaságfejlesztést szolgálja, ebből kiindulva a regionális stratégiák, így a területfejlesztési koncepciók, programok is.

A gazdaságfejlesztés a regionális politika és a területfejlesztés értelmezésében azonban nem elsősorban a helyi (lokális) gazdaság fejlesztését jelenti. Regionális léptékéből adódóan e szakpolitika főként a régiókra fókuszál, *regionális gazdaságszervezésben és -fejlesztésben* gondolkodik. Céljai regionális léptékben valósíthatók meg, többek közt iparfejlesztést, technológiai centrumok fejlesztését, klaszterek létrehozását, beszállítói hálózatok kialakítását, kutatási-fejlesztési intézmények és tevékenységek fejlesztését, beruházás- és befektetés-ösztönzést foglalnak magukban. A régióra fókuszálás abból az elgondolásból következik, hogy a régiók jelentik a gazdaságfejlesztési irányultságú regionális fejlesztési politika érvényesítésének optimális tereit, itt foghatók meg leginkább azok a térszervező erők, amelyekkel az egyes térségek fejlődése előmozdítható. Mindennek alapja a globalizáció miatt felerősödött regionális verseny, ami a régiókat egyedi, versenyelőnyüket biztosító stratégiák kidolgozására készteti.

A regionális gazdaságfejlesztés kulcsfogalmai:[2]
területi (regionális) verseny • régiók versenyképessége • versenystratégia • gazdasági bázis • vállalati hálózatok és klaszterek

[2] Lengyel Imre (2010)

Ebben a környezetben a helyi gazdaság leginkább úgy jelenik meg, mint *gazdasági potenciál, belső erőforrás*, ami meghatározója a regionális versenyképességnek. Termékeivel, vállalkozásaival jelen van a regionális gazdasági térben, jobb esetben gazdasági együttműködési hálózatokba, klaszterekbe is bekapcsolódik.

A helyi gazdaságfejlesztés mint helyi fejlesztés

Az előzőek szerint a helyi gazdaságfejlesztés területfejlesztési szempontból a helyi fejlesztés témakörében helyezhető el. E megközelítés lényege a helyi (lokális) társadalom kezdeményezése és ellenőrzése, a nemzeti, illetve a tágabb térségi, a lokálisnál magasabb szintről eredő fejlesztéshez viszonyított „saját mozgástér", az alulról szerveződő jelleg. Helyi szint alatt települést, mikrotérséget, kistérséget értünk. A helyi fejlesztéssel kapcsolatos értelmezésekben – ahogyan korábban már jeleztük – három közös *alapelem* van: a *helyi szereplők bevonása*, a *helyi erőforrások* befektetése és a *helyi kontroll* gyakorlása.[3] Közülük a leghangsúlyosabb a helyi ellenőrzés, mert külső erőforrások és külső szereplők megjelenése esetén is biztosítja a helyi érdekek érvényesítését. Az alulról vezérelt térségfejlesztés alapfeltétele ugyanis, hogy a helyi közösség *autonóm módon* határozhassa meg céljait, a megvalósításhoz vezető utakat és a külvilág változásaihoz való alkalmazkodás módját. A saját stratégiaformálás mellett a helyi, ill. kistérségi kezdeményezések sikeres megvalósításához szükség van: a helyi erőforrások helyi ellenőrzésére, saját politikai, irányítási, pénzügyi és fejlesztési szervezetekre, továbbá biztos saját pénzügyi alapokra.

Új helyi bázisú fejlesztéspolitikai megközelítés az Európai Unióban

Az Európai Unióban paradigmaváltás zajlik a regionális politika területén. Az uniós kohéziós politika jövőjéről zajló európai vita egyik alapdokumentuma, a *Barca-jelentés*[4] részletesen mutatja be az új paradigmát. A területi alapú, szó szerinti fordításban a *helyi bázisú* (place-based) fejlesztéspolitikai megközelítés kialakulását az elmúlt húsz év nemzetközi (Világbank, OECD) tapasztalataira vezethetjük vissza. Ez a megközelítés a megreformált kohéziós politika területi alapegységének a *helyi szintet* tekinti, amely egy ún. *funkcionális térséget* jelöl, amelynek határai függetlenek a közigazgatási határoktól, a politikai folyamatban endogénnek tekinthetők, időben változhatnak, kellően rugalmasan kezelendők.

Az új fejlesztéspolitikai paradigma szerint a helyi szint, a funkcionális térségek jelentik a megfelelő területi egységet a területfejlesztés számára. A fejlesztés-

[3] G. Fekete Éva (2005)
[4] Barca, F. (2009)

politikai beavatkozásokat a *helyi adottságokhoz illeszkedően* kell kialakítani, adott térségre szabott megoldásokra van szükség. Az új megközelítés két további kulcseleme a *többszintű kormányzás*, valamint a helyi tudásra és helyi preferenciákra alapozott *külső beavatkozás szükségessége* az egyes térségek fejlődésének elősegítéséhez. A helyi érdekcsoportok és intézmények nem megfelelő működése miatt ugyanis a legtöbb esetben nem valósítható meg az adott térségek belső erőforrásaikon alapuló fejlesztése.

A helyi gazdaságfejlesztés mint területfejlesztési támogatáspolitikai eszköz

A fentiekből adódóan a gazdaságfejlesztés a kezdetek óta része a *területfejlesztési támogatáspolitikának*, ami ugyan nem kifejezetten helyi gazdaságfejlesztést jelent, de adott esetben azt is. Az 1996 óta a megyei területfejlesztési tanácsok, majd 2007-től a regionális fejlesztési tanácsok által kezelt decentralizált területfejlesztési célú támogatások keretében vállalkozások, önkormányzatok, önkormányzati társulások, gazdasági kamarák, vállalkozásfejlesztési alapítványok jutottak forráshoz gazdaságfejlesztési célú elképzeléseik megvalósítására. 1996-2008 között a területfejlesztési források 18,6%-a (86,3 mrd Ft) jutott közvetlen gazdaságfejlesztésre, amelyből 5717 projekt valósult meg.[5] Természetesen a többi támogatási célnak, így a humán infrastruktúra- és a humán erőforrás-fejlesztésnek, a közlekedési és települési infrastruktúra-fejlesztésnek is lehettek gazdaságfejlesztési hatásai, nem beszélve a turizmusfejlesztésről. A közfoglalkoztatás támogatása pedig kifejezetten a helyi gazdaság témakörébe tartozik. A hazai területfejlesztési célú előirányzatok[6] gazdaságfejlesztési hatású támogatási tématerületei az alábbiak:

- *Termelő és üzleti infrastruktúra*: ipari parkok, innovációs központok, inkubátorházak kialakítása, fejlesztése; ipari területek, barnamezős területek fejlesztése; vállalkozások telephelyen, üzemi területen történő infrastruktúra-fejlesztése.
- *Vállalkozásfejlesztés:* vállalkozások technológia-, gép-, eszközbeszerzése és -fejlesztése; innováció; mikro-, kis és középvállalkozásoknak nyújtott vállalkozásfejlesztési szolgáltatások, tanácsadás; vállalkozói övezetekben megvalósuló fejlesztések támogatása.

[5] A hazai területfejlesztési támogatások átfogó értékelése (1996-2008). NFGM-VÁTI Nonprofit Kft. Budapest, 2009.

[6] Területfejlesztési Célelőirányzat (TFC) (1996-2003), Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat (TRFC) (2004-2008), Kistérségi Támogatási Alap (KITA) (2003), Leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatásának támogatása (LEKI) (2006-2009), Területi kiegyenlítést szolgáló önkormányzati fejlesztési célú támogatás (TEKI) (1996-2009), Céljellegű decentralizált támogatás (CÉDE) (1998-2009), Térség- és településfelzárkóztatási célelőirányzat (TTFC) (2003), Vállalkozási Övezetek Támogatási Célelőirányzata (VÖC) (2003).

- *Munkahelyteremtés és -megtartás:* vállalkozások gazdaságfejlesztési beruházásaival új munkahelyek létesítése, meglévő munkahelyek megtartása.
- *Közfoglalkoztatás:* önkormányzati szervezésű közcélú és közhasznú foglalkoztatás eszközbeszerzése; szociális földprogram a hátrányos helyzetű térségekben.
- *Tervezés, előkészítés:* kistérségi gazdaságfejlesztési, turisztikai, egyéb gazdaságfejlesztési célú koncepciók, programok, vállalkozási övezetek fejlesztési programjainak és üzleti terveinek összeállítása; gazdaságfejlesztési tartalmú, például befektetést ösztönző kiadványok, beruházások megvalósíthatósági tanulmányainak készítése.

Ezeken túl megemlíthetők a gazdaság- és vállalkozásélénkítő képzések, vagy a LEKI (a leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatásának támogatása) előirányzata által támogatott gazdasági diverzifikáció, azaz a gazdasági tevékenységek bővítésének támogatása (például helyi piacok fejlesztése). További fontos terület volt a turisztikai fejlesztések köre, amely keretében szálláshelyfejlesztés, egyéb fogadókapacitás bővítés, korszerűsítés, vonzerőfejlesztés valósult meg (16,8 mrd Ft támogatás, 2279 projekt).

Az *uniós fejlesztési támogatásokkal*, és az azok pályázatait szervező operatív programokkal a hazai területfejlesztési támogatások gazdaságfejlesztési jelentősége és tartalma visszaszorult. A gazdaság támogatását főleg a Gazdaság- és Vállalkozásfejlesztési Operatív Program (GVOP), majd a Gazdasági Operatív Program (GOP), illetve a Regionális Operatív Program (ROP), majd regionális operatív programok vették át. Ezek általános gazdaság- és vállalkozásfejlesztési tartalmúak, nem elsősorban a helyi gazdaságfejlesztésre koncentrálnak.

Ezért nagy jelentőségű, hogy azok a *helyi gazdaságfejlesztéssel összefüggő önkormányzati kezdeményezések*, amennyiben uniós forrásból támogatásban nem részesülhetnek, bekerültek a 2009-es LEKI pályázható céljai közé. Főleg a szociális gazdasághoz kapcsolódó kis értékű eszközbeszerzésekre és infrastruktúra-fejlesztésekre érkeztek be önkormányzati pályázatok. Ugyancsak lehetőség nyílt helyi piacok, vásárcsarnokok fejlesztésére, bővítésére.

A helyi gazdaságfejlesztés mint vidékfejlesztési támogatáspolitikai eszköz

1999 óta támogatási rendszerként is megjelent Magyarországon a területfejlesztéstől függetlenül szerveződő *vidékfejlesztés*. Ennek a szakpolitikának nincs jogszabályban rögzített célrendszere. Céljait, eszközeit, „hatáskörét" alapvetően az Európai Unió Közös Agrárpolitikája (amely növekvő hangsúllyal foglalja magába a vidékfejlesztést) jelöli ki. Ennek lényege, hogy az ún. vidéki térségekben (erre EU-módszertan nincs, az adott ország döntése, mit tekint vidéki

térségnek, ha alkalmaz ilyen kategóriát) a mezőgazdaság mellett minél sokszínűbb, a hely adottságaihoz, hagyományaihoz illő gazdaság jöjjön létre. Túl azon, hogy a gazdasági diverzifikáció, a több lábon állás a megélhetési biztonságot növeli, a vidékfejlesztési beavatkozások azt is célozzák, hogy az emberek ne vándoroljanak el a falvakból, vidéki kisvárosokból, azaz növekedjen a vidékies területek népességmegtartó ereje. Ezért a vidékfejlesztési támogatások[7] a kezdetek óta deklaráltan tartalmazzák a helyi gazdaságfejlesztést, úgymint:

- *Vidéki gazdaság diverzifikációja (alternatív jövedelemszerzés):* kézműves tevékenységek, kisipari és szolgáltató jellegű (például szociális szolgáltatások, feldolgozó tevékenység, megújuló energiaforrások használata) kisvállalkozói tevékenységek, helyi, tájspecifikus termékek termelése, feldolgozása, helyi, kisléptékű élelmiszer-feldolgozás, agroturizmus – önállóan vagy működő mezőgazdasági termelő vállalkozás, üzem tevékenységi körében. Helyi piacok.
- *Falusi turizmus:* falusi és tanyai turizmus szálláshelybővítése és minőségi javítása, turisztikai szolgáltatások.
- *Mikrovállalkozások fejlesztése:* mikrovállalkozások létrehozása, fejlesztése beruházással és vállalkozásindítási támogatással.

A helyi gazdaságfejlesztésnek megfelelő támogatási célok mellett a vidékfejlesztés módszertana a *helyi (lokális) szinthez* kötődik, ez alatt a településeket, mikro- és kistérségeket értve. A LEADER program keretében a térségi összehangolás és összekapcsolás is részét képezi eszközeinek.

A helyi gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó szakpolitikák és szakterületek

Egy térség fejlődése, fejlesztése szempontjából nemcsak a közvetlen területfejlesztési és vidékfejlesztési támogatások lényegesek, hanem a fejlesztési folyamatba bekapcsolható, térségi alapon integrálható szakpolitikai akciók és források is. A leglényegesebb ezek közül a *vállalkozásfejlesztés*, amelyben a decentralizált intézményrendszerrel működő vállalkozásfejlesztési alapítványok szerepét kell kiemelni. Általánosabb *gazdaságszervező* feladatokkal részt vesznek a helyi gazdaság fejlesztésében a szintén decentralizáltan működő gazdasági kamarák. Decentralizált támogatási rendszert működtet a *szakképzés*, és természetesen döntő az *oktatási* intézmények jelenléte a bennük folyó oktatás minősége is. A szociális gazdaság révén számos térségben kiemelkedő a *szociális*

[7] Vidékfejlesztési Célelőirányzat (VFC) (2000-2003), Sapard előcsatlakozási alap pályázatai (2004-2006), Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) pályázatai (2004-2006), Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) pályázatai (2007-től).

ágazat működése, a szociális foglalkoztatás támogatása. Az önkormányzatok feladatvállalásait meghatározza a *településpolitika*, beleértve az önkormányzatok finanszírozását, társulásokra, kistérségi együttműködésekre való ösztönzésüket. A helyi önszerveződés szempontjából lényeges a *civil szervezetek támogatása*, a helyi demokrácia, közösségfejlesztés, civil aktivitás ösztönzése. De megemlíthető a *kulturális örökségvédelem*, a tárgyi és szellemi örökség feltárásának, megőrzésének támogatása, és általában a *kultúra* (például kulturális vidékfejlesztés) segítése, hiszen a helyi termékek, helyi gazdálkodási hagyományok, eszközök, közösségi szokások a helyi gazdaságfejlesztésnek fontos elemei.

Külön említést érdemel a foglalkoztatáspolitikai céllal, az USA Munkaügyi Minisztériumának (USDOL) és Nemzetközi Fejlesztési Hivatalának (USAID) közös kezdeményezésére, a Szociális és Családügyi Minisztérium (SzCsM) és az Országos Munkaügyi Módszertani Központ szervezésében lebonyolított, 1999-ben lezárult *Gyors Reagálás projekt*. Ennek egyik eleme a *Helyi Gazdaságfejlesztési, Vállalkozásélénkítési Kezdeményezések* (HGVK) modelljének bevezetése volt. Ennek keretében a helyi gazdasági és társadalmi szereplők együttműködésére épülő, kistérségi gazdaságfejlesztési stratégiai tervek, programok elkészítését, munkahelyteremtő, vállalkozásélénkítő folyamatok beindítását célzó ötleteket, valamint kistérségi gazdaságfejlesztő önszerveződések kialakítását támogatták. A modell az alulról szerveződésre és a széles körű részvételre épített. 18 megye 34 kistérségében, két esetben régióban alkalmazták, melynek keretében 780-an vettek részt képzési programokon, 92 új vállalkozás indult, 900 új állás keletkezett és 150 munkahelyet sikerült megmenteni. A projekt fontos előkészítő lépést jelentett a helyi gazdaságfejlesztés modelljének szemléleti és módszertani terjesztésében.[8]

2.2. A helyi gazdaságfejlesztés megoldásai a nagyvilágban

Szerte a világban számos szervezet foglalkozik a helyi gazdaság élénkítésével, a gazdaság fejlődésének helyi szintről történő beindításával. Ezen szervezetek megtalálhatók a magán-, köz- vagy civil szféra keretein belül, lehetnek egyes országok, régiók saját intézményei, de éppúgy előfordulnak közöttük transznacionális együttműködések is. Ebben a fejezetben a helyi gazdaságfejlesztés (local economic development, LED) témakörében fellelhető legjelentősebb *nemzetközi kezdeményezéseket* tekintjük át, egyrészt azért, mert a nemzetközi szakirodalomban ezek jól dokumentáltak, másrészt pedig földrajzi vetületben a legkülönfélébb térségeket fedik le. Az alábbiakban a Világbank (WB), az Egye-

[8] Fazekas József–Rátvai Miklós–Weisz Zoltán (1999)

sült Nemzetek Szervezete szakosított intézményeinek, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) és az Európai Unió helyi gazdaságfejlesztés szempontjából releváns tevékenységeiből nyújtunk ízelítőt.

A Világbank helyi gazdaságfejlesztési tevékenysége

A Világbank fejlesztéspolitikai tevékenységének az 1970-es évek óta egyik központi eleme a helyi gazdaságfejlesztés. Kezdetben főként a fejlődő országokra fókuszáltak ez irányú akciói, majd 1990-től a posztszocialista országok, Kelet-Közép-Európa is bekerült a célterületek közé.

A Világbank értelmezésében *„a helyi gazdaságfejlesztés célja, hogy kiépítse egy térség gazdasági kapacitását annak érdekében, hogy javítsa a térség gazdasági kilátásait, és a térség népességének életszínvonalát. Ez egy olyan folyamat, amelyben a köz-, üzleti és civil szféra szereplői együttműködnek a gazdasági növekedéshez és a munkahelyteremtéshez szükséges jobb helyi feltételek fejlesztésében."*

A definícióból is kitűnik, de a megvalósított projektek is jelzik, hogy ez egy viszonylag *főirányú közgazdasági megközelítés*, amelyben hangsúlyosan jelenik meg a dinamikusan változó helyi, országos és nemzetközi piacgazdasághoz, körülményekhez való alkalmazkodás és a speciális helyi adottságokra való építés szükségessége is, de (legalábbis a legutóbbi időkig) háttérbe szorultak a fenntarthatóság különböző (környezeti, területhasználati, társadalmi és kulturális) elemei és dimenziói. A Világbank helyi gazdaságfejlesztési tevékenységeinek súlypontját elsősorban *a helyi gazdaságfejlesztési stratégia tervezési folyamatai* képezték. A végrehajtandó valós projektek, akciók jellemzően már kívül estek a szervezet fókuszán.

A kelet-közép-európai rendszerváltástól kezdődően a Világbank Városfejlesztési Főosztálya önálló, a helyi gazdaságfejlesztésért felelős munkacsoportot[9] hozott létre. Ez az intézmény a Bertelsmann Alapítvánnyal közösen a *Változás városai* című kezdeményezés keretein belül a helyi önkormányzatok reform folyamatainak támogatását célozta Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Lettország és Bulgária közepes méretű városaiban, a piacgazdaságra való áttérés során. Az egyik legfontosabb tevékenységi terület a helyi gazdaságfejlesztés. A felhalmozott tapasztalatokat a 2004-ben magyar nyelven is kiadott *A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve*[10] összegezte. Itt is elsősorban a helyi gazdaságfejlesz-

[9] A főosztály keretein belül létesített és üzemeltetett helyi gazdaságfejlesztés tematikus honlapja elérhető: http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,„menuPK:341145~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:341139,00.html

[10] Swinburn, G. – Goga, S. – Murphy, F. (2004)

tési stratégia tervezési folyamata áll a középpontban, a stratégia végrehajtása alig jelenik meg, a konkrét projektek bemutatása pedig kimaradt a kézikönyvből. A Világbank honlapján elérhető esettanulmányok is jellemzően a stratégiai tervezési folyamat tapasztalatait mutatják be.

Az ENSZ megközelítése

Az ENSZ két szakosított intézményében találkozhatunk helyi gazdaságfejlesztési tevékenységekkel. Az *ENSZ Habitat (Emberi Települések Központja)* és az *ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP)* karolta fel ezt a témát. Mindkettő elsősorban a szegényebb országokban fejti ki helyi gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó tevékenységét. Míg az ENSZ Habitat elsősorban építészeti problémák kezelésére jött létre, de napjainkban tágabban értelmezett településfejlesztési kérdésekkel foglalkozik, addig az UNDP kezdetektől az általánosabb gazdasági fejlődést állította tevékenysége középpontjába. Konkrét területi vetülete miatt az ENSZ Habitatra térünk ki itt bővebben.

Az ENSZ Habitat értelmezése összecseng a fentebb bemutatott világbanki megközelítéssel: „*a helyi gazdaságfejlesztés* egy *részvételi alapú folyamat, melyben minden szektor helyi szereplője együttműködik a helyi gazdasági tevékenységek ösztönzése érdekében egy önjáró és fenntartható gazdaság kialakításáért; ezáltal a cél megfelelő munkalehetőségek és életszínvonal biztosítása a helyi lakosság számára, beleértve a szegény és hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat.*"

Itt is megjelenik a köz-, magán- és civil szféra együttműködése, valamint a helyi lakosság felhatalmazása és képessé tétele (empowerment) a saját életviteléhez szükséges javak és szolgáltatások előállítására, megszerzésére. Az ENSZ keretein belül is hangsúlyos a *helyi gazdaságfejlesztési stratégia* megalkotása, melyben a *helyi értékek, a gazdasági hajtóerők és fejlődés* mint minőségi változás jelentik a legfontosabb hívószavakat.

Az ENSZ Habitat program helyi gazdaságfejlesztési tevékenységeinek tapasztalatait összegzi a továbbképzési szakmai anyagok között megjelentetett sorozat, a *Helyi gazdaságfejlesztés stratégiai tervezéssel történő ösztönzése*[11]. Ez a kiadványsorozat az alábbi négy kötetet tartalmazza: egy gyors útmutatóként szolgáló összegző kötet; kézikönyv a helyi gazdaságfejlesztés koncepciójáról és a 10 lépésből álló tervezési folyamatról; eszköztár a tervezési folyamat alátámasztására; útmutató a megvalósítható akciók és esettanulmányok bemutatására. Ezek tükrében látható, hogy az ENSZ Habitat is legfőképp a helyi gazdaságfejlesztés stratégiai tervezési folyamatára helyezi a hangsúlyt.

[11] Letölthető: http://www.unhabitat.org/pmss/getPage.asp?page=bookView&book=1922

Az OECD helyi gazdaságfejlesztéssel összefüggő programjai

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tevékenységéből elsősorban a LEED[12] rövidítéssel fémjelzett *helyi gazdaság és foglalkoztatás fejlesztését célzó program* emelhető ki, amely elsősorban a világ fejlettebb országaira, a 29 tagállamra fókuszálja tevékenységét. Célja innovatív ötletek felkutatása, elemzése és terjesztése, szakpolitikák megalapozása, irányelvek, kézikönyvek készítése a helyi fejlődés, kormányzás és szociális gazdaság témakörökben. Az OECD intézményein belül az észak-olaszországi Trentóban működő központ[13] (Centre for Entrepreneurship, SMEs and Local Development) foglalkozik a helyi fejlődés és kormányzás kérdéskörével és konkrétan a LEED programmal.

A LEED program keretein belül a közelmúltban zajlott események közül kiemelhető az a kapacitásépítő nemzetközi szeminárium, amely a *kis és középvállalkozások válságban történő támogatásáról*, a válságra adható helyes válaszok megtalálásáról szólt, kelet-közép-európai és dél-amerikai, valamint olasz esettanulmányok feldolgozásával.[14] Megemlíthető a 2009 nyarán, a LEED program tapasztalataira építve megjelent OECD kiadvány a *gazdasági válságra adható helyi válaszok*[15] témakörében. Ebben négy releváns kérdéskört emeltek ki: megfelelően képzett munkaerő biztosítása (képzések, átképzések, élethosszig tartó tanulás ösztönzése); kis és közepes vállalkozások fejlesztése (vállalkozói kultúra és hajlandóság javítása, vállalkozói tevékenység támogatása, megfelelő tudásbázis kialakítása, helyi innovációs rendszerek támogatása); helyi beruházások ösztönzése (erősebb a kötődés kialakítása, a helyi körülményekhez való jobb alkalmazkodás, megfelelő keretfeltételek, szabályozások kialakítása); szociális gazdaság ösztönzése (a gazdaság fejlesztésén túlmenően a társadalmi összetartást is erősíti, ez a társadalmi kohézió vonzerőt jelent a vállalatoknak a telephelyválasztáskor, így ismételten a gazdaságot fejleszti). A gazdasági válságra adható válaszokkal kapcsolatos további fontos üzenete az OECD elemzésének, hogy a társadalmi támogatottság fenntartásához a hosszú távú eredményeket célzó intézkedéseket megfelelően ötvözni kell a rövid távon ható beavatkozásokkal.

[12] Local Economic and Employment Development Programme (Helyi gazdaság- és foglalkoztatás-fejlesztési program)
[13] Honlapja: http://www.oecd.org/document/21/0,3343,en_2649_34417_18647829_1_1_1_1,00.html
[14] „Supporting SMEs in a time of crisis: How to choose the right actions" workshop (2009) anyagai letölthetők: http://www.oecd.org/document/45/0,3343,en_2649_34457_43956077_1_1_1_1,00.html
[15] OECD (2009)

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) tevékenysége

Nemzetközi színtéren mindenképpen megemlítendő a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) helyi gazdaságfejlesztés terén nagy hagyományokkal bíró tevékenysége. Az ILO célterületei behálózzák a világot. Afrikától Indonézián keresztül Horvátország háború által sújtott térségeiben is valósítanak meg projekteket. Az ILO helyi gazdaságfejlesztés értelmezésében is a köz- és magánszféra közötti partnerség, a *helyi erőforrásokra építő gazdaságfejlesztési stratégia* közös kialakítása és megvalósítása áll a középpontban. Amiben talán kissé eltér az ILO megközelítése a korábbiakban említettektől, az az, hogy végső célként a *tisztességes munkalehetőségek* biztosítását hangsúlyozza.

Helyi gazdaságfejlesztés az Európai Unióban

Végezetül európai és hazai viszonylatban elengedhetetlen az Európai Uniónak és intézményeinek, szakpolitikáinak figyelembevétele. Az EU-ban *nem létezik egységes helyi gazdaságfejlesztési koncepció*, sem a célzottan erre irányuló tevékenységek egységes kerete. Számos intézmény és szakpolitika azonban összefüggésbe hozható a helyi gazdaságfejlesztéssel, illetve annak egyes elemeivel.

A vállalkozásfejlesztéshez kapcsolódóan a Vállalkozási Főosztályon jelenik meg a *kis és középvállalkozások (KKV-k) fejlesztése* a helyi, térségi adottságok kihasználása és a foglalkoztatás bővítése céljából. A *foglalkoztatás* kapcsán a Lisszaboni stratégia megvalósításához és a gazdasági válság kezeléséhez is kapcsolhatók bizonyos tevékenységek, melyek közvetetten a helyi gazdaságfejlesztés egyes részterületeit érintik. Az EU harmadik világbeli országok felé irányuló fejlesztéspolitikájában szintén súlypontot képez a gazdaságfejlesztés és annak helyi szintű elősegítése.

Területfejlesztési szempontból kiemelten fontos a Regionális Politikai Főigazgatóság. A *regionális (és kohéziós) politika* egyik kimondott célkitűzése a regionális gazdasági fejlettségbeli különbségek csökkentése, a hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatása. Mind az Európai Fejlesztési Alap (ERFA), mind az Európai Szociális Alap (ESZA) forrásainak terhére, a nemzeti fejlesztési tervek keretében megvalósuló operatív programokban találunk gazdaságfejlesztési, vagy azt megalapozó támogatási célokat és lehetőségeket. Nem kimondottan a helyi gazdaság fejlesztése ezek célja, de támogatásaik lehetővé teszik ilyen tevékenységek megvalósítását is. Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA) *vidékfejlesztési intézkedései* szintén támogatnak helyi gazdaságfejlesztési projekteket (ld. 2.1. fejezet).

Az EU támogatáspolitikai eszközei közül helyi gazdaságfejlesztés szempontjából két program emelhető ki: a vidék fejlesztésére – beleértve a gazdaságfejlesz-

test – irányuló, az EU közösségi kezdeményezéséből kinőtt, mikro-, illetve kistérségi léptékű *LEADER,* továbbá a korábbi URBAN közösségi kezdeményezés nyomán kialakult *URBACT*, amely a városok, városi térségek integrált és fenntartható fejlesztésének tapasztalat- és tudáscseréjét hivatott elősegíteni. Mindkét kezdeményezés nyugat-európai térségekben és ott jellemző kihívásokra épült, majd az EU bővülése nyomán vált elérhetővé az új tagállamok számára is. Az említett két EU-s program sajnálatos módon „kőbe vési" azt az elkülönülést, amely európai és hazai szinten egyaránt megjelenik a városi és vidéki területek fejlesztésével kapcsolatban. Mindkét programon belül megjelenik ugyan a város-vidék kapcsolatok erősítése, mint fejlesztéspolitikai célkitűzés, a finanszírozás és az akciók elkülönülése mégis a városi és vidéki térségek együttes kezelése ellen hat. Ezzel együtt a tapasztalatok hasznosíthatóak hazánkban. Számos jó gyakorlat a helyi körülményeket figyelembe véve adaptálható, de legalábbis gondolatébresztő ötletekkel szolgálhat.

A LEADER gyakorlata

A LEADER[16] számos olyan *vidéki gazdaságfejlesztési* projektet finanszíroz – helyi vidékfejlesztési stratégiák keretében, helyi vidékfejlesztési akciócsoportok koordinálásában –, melyek tapasztalatai jó példaként, bevált gyakorlatként más térségek számára is mintául szolgálhatnak. A LEADER megközelítése hét alapvető kritériumra épül: területi megközelítés, alulról építkezés, partnerség (helyi akciócsoport), innovatív megoldások, integrált megközelítés, hálózatépítés és térségek közötti együttműködés, valamint helyi finanszírozás és irányítás. A LEADER a helyi, mikrotérségi léptékű fejlesztéseket támogatja, köztük számos helyi gazdaságfejlesztési projektet (e kiadvány 3. fejezetében is számos LEADER példa szerepel).

Az URBACT gyakorlata

Az URBACT programon[17] belül konkrét helyi gazdaságfejlesztési akciók megvalósítására nincs lehetőség, csak a már megvalósított projektek tapasztalatainak megosztására, valamint helyi fejlesztési stratégiák közös kidolgozására. A program jelentős hozzáadott értékkel rendelkezik abban a tekintetben, hogy helyi támogatócsoportok felállításán keresztül városfejlesztési stratégiák, akciótervek kidolgozása során hagyományt teremt a közös gondolkodásban, együttműködésben a városokban – városegyüttesekben, városi agglomerációkban és egyes településrészeken belül – is.

[16] LEADER honlapja: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/LEADERplus/index_en.htm.
[17] URBACT honlapja: http://urbact.eu/. Magyarországi kontakt pont: www.urbact.hu, www.eukn.hu/urbact.html

Vállalkozásfejlesztési célú pályázati eszközök

A helyi gazdaságfejlesztés egyes részterületeihez további EU-s programok kapcsolódnak, mint például a fenntartható városi fejlesztések finanszírozására létrehozott JESSICA[18], és a mikro-, kis és közepes vállalkozások számára mikrohitel konstrukciókat biztosító JEREMIE[19] program.

Az előzőekben bemutatott nemzetközi gyakorlatok (Világbank, OECD stb.) alapján a helyi gazdaságfejlesztés legfőbb kihívása nem elsősorban a gazdasági növekedés biztosítása, elősegítése, hanem egy „befogadó", „megosztott" és „lecsorgó" fejlődés megvalósítása, amely eléri a társadalom sérülékeny, kirekesztett csoportjait, a szegényeket és a legszegényebb rétegeket is. További fontos célja tisztességes munkalehetőségek biztosításával a helyi társadalom megfelelő szintű életminőségének helyben (a környezettel összhangban) garantálása, amely a jövő generáció szükségleteinek kielégítését sem veszélyezteti. Figyelembe veszi a fenntartható fejlődés tág – környezeti, társadalmi, gazdasági és területi – dimenzióit, és a helyi adottságokhoz alkalmazkodó, illeszkedő gazdaságfejlesztést valósít meg. Ez a helyi gazdaságfejlesztési modell tehát elsősorban a *gazdaság helyi pilléreinek* megteremtésére fókuszál. Olyan irányban kívánja a helyi gazdaságot fejleszteni, hogy az kapcsolódni tudjon a tágabb környezet gazdasági tevékenységeihez és szereplőihez, tehát elsősorban a *külső kapcsolatokra* épít.

A *helyi fejlesztési* jellegű helyi gazdaságfejlesztési megközelítésekben – e kiadvány főleg ezt követi – ezzel szemben a helyi gazdaság újjászervezése nem elsősorban külső kapcsolatok segítségével, hanem a „belső" (helyi) piac révén történik meg, amely erős „belső" (helyi) kapcsolatokat kíván.

Helyi gazdaságfejlesztés kapcsán mindkét megközelítésre találunk példát, és a maga szintjén mindkettő működő modell lehet. A helyi fejlesztési jellegű stratégia nagyobb gazdasági önállósághoz, csekélyebb mértékű függéshez vezet. Nincs általános recept, az adott térségre szabott egyedi megoldásokra van szükség. Vannak ugyanakkor olyan alapelvek, általánosan érvényes tanulságok, amelyek figyelembevétele nélkülözhetetlen.

[18] A JESSICA (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) programról bővebben: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/jessica_en.htm
[19] A JEREMIE (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) programról bővebben: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/jeremie_en.htm

3. Jó gyakorlatok a helyi gazdaságfejlesztésben

3.1. Helyi termékek felkarolása, népszerűsítése, értékesítése

A globalizált gazdaságban a távolság nem akadály, így mára Magyarországon is jellemző a „világlátott" termékek nagy, sokszor döntő aránya a fogyasztási szerkezetben. Bár a fogyasztói ár gyakran kelti azt a látszatot, hogy ezek a termékek olcsóbbak, mint a hazaiak, ám valójában lényegesen nagyobb árat fizetünk értük. A helyi termékek iránti kereslet csökkenésével a hazai termelők kiszorulnak a piacról, aminek következtében munkahelyek és munkalehetőségek szűnnek meg, csökken a foglalkoztatottság.

A nemzetközi kereskedelemből származó importcikkek térnyerésének másik oldala környezeti költségként jelenik meg: a szállítmányozással járó zaj és szennyező anyag kibocsátásával, a közlekedési infrastruktúra gyorsabb elhasználódásával, a szállításhoz szükséges csomagolóanyagok, illetve a belőlük keletkező hulladék kezelésének problémájával. Mindezen problémák negatív következményei és megoldási költségei a társadalomra hárulnak, még ha fogyasztóként erre nem is szeretünk gondolni.

Egyre többször halljuk, hogy helyi termékek vásárlásával erősíthetjük a helyi gazdaságot. De valójában mi is számít helyi terméknek? Az azonosítás nem könnyű, hiszen nincs egységes, országos szintű helyi termékminősítő rendszer vagy adatbázis. Nehéz eldönteni, hogy egy termék tényleg helyinek számít-e akkor is, ha olyan alapanyagokat tartalmaz, amelyek távolabbi vidékekről származnak. Egyáltalán, mi a „helyi" fogalom távolsági alapja? Milyen távolságra keressük őket: harminc, ötven vagy akár száz kilométerre?

A különböző fórumokon újabban gyakorta használt – eredetileg a Magosfa Alapítványtól származó – idézet szerint helyi termék:

„Minden, amit nem importáltak. Amit nem az ország másik feléből szállítottak. Ami helyben készül. Amit 50 km-en belül adnak el. Házi savanyúság a kertből. Friss kenyér a péktől. Gyümölcs a fáról. Cipő a sarki cipésztől. Hegedű a szomszéd hangszerkészítőtől. Hagyományőrző portéka. Kézműves termék. Ami nem tömegcikk. Nem nagyipari selejtmunka a hipermarketeknek. Ami minimum 51%-ban helyi hozzáadott értéket (munkaerő, alapanyag) tartalmaz. Helyi specialitás. Ételkülönlegesség. Használati tárgy. Népi motívumokat őrző áru. Amit sokszor nehezen, vagy egyáltalán nem lehet értékesíteni, pedig érdemes lenne. Helyben, a helyieknek. Hogy tudják, mit esznek meg. Hogy tudják, mit vesznek meg."

Abban biztosak lehetünk, hogy helyi termékek fogyasztásával kedvező hatással vagyunk a térség fejlődésére, a helyiek életére.

- Segíthetjük a helyi termékekhez és szolgáltatásokhoz kötődő munkahelyek megőrzését vagy létrehozását, ezzel hozzájárulunk a munkanélküliség és a térségi elvándorlás csökkenéséhez.
- Növelhetjük a helyi vállalkozások bevételeit, aminek helyi társadalmi hasznai is vannak (közösségi kiadásokra fordítható adóbevétel stb.).
- Segíthetjük a hátrányos helyzetben lévők megélhetését.
- Számos helyi termék szorosan kapcsolódik a hagyományokhoz – amennyiben érdeklődünk az ilyen jellegű tárgyak iránt, az segíti a településre, tájra jellemző motívumok, szokások fennmaradását, újjáélesztését, a helyi identitás megerősödését.
- A helyi termékek előállításának folyamata sokszor turisztikai látványosság és program lehet, így a termékek vásárlásával elősegítjük a térség idegenforgalmi kínálatának bővülését.
- Az áruszállítás okozta környezetszennyezést is csökkenthetjük, hiszen nem több száz, vagy ezer kilométerről érkeznek az áruk, hanem közvetlen közelről – kedvező esetben az alapanyag is a településről való (zöldség, faáru stb.).

Vásárlóként mi hozzuk a döntést, hogy mi kerül az asztalunkra, de pénzünkkel, vásárlási szokásainkkal azt is befolyásoljuk, hogy milyen választék marad fenn a következő generációk számára. Befolyásoljuk azt, hogy lesz-e holnapután választék, lesznek-e hagyományos tájformákat és változatosságot, sajátos ízeket, kiváló minőséget fenntartó és tovább örökítő családi gazdaságok és kisiparosok. Befolyásoljuk azt, hogy ne legyenek sem a termelők, sem a vásárlók szélsőségesen kiszolgáltatva az ipari méretű, alacsony felvásárlási árakkal dolgozó, központosított, a helyi közösségekkel mit sem törődő élelmiszerhálózatoknak, és legyen méltányos hazai kereskedelem.

Tanyai gazdaság, Fülöpjakab
Forrás: http://turizmus.homokhatsag.hu

Helyi termékek márkaképzése védett területeken és vidéki térségekben (Csehország)

A csehországi Regionális Márkák Szövetsége (Asociace Regionálních Značek) 2004-2005-ben az „Emberek a természetért, a természet az emberért” című, EU által finanszírozott Natura 2000 pályázat keretében a helyi termékeket összefogó regionális márkák bevezetésére irányuló projektet valósított meg, három mintatérségben. A projekt részeként kiválasztották a projektkoordinátort, munkacsoportot szerveztek, kialakították a márkaképzés rendszerét, meghatározták a márkaképzés céljait, feltételeit, szabályait, majd forrásokat szerezve elindították a rendszert, melynek része volt a reklámkampány is.

A helyi márka bevezetésének célja a helyi termelők és a térség támogatása (imázs, kultúra és hagyományok, táj, mindennapi élet), a térségbe ágyazódás (helyi örökség és védelme), a helyi szintű együttműködés, a fenntartható turizmus támogatása. A rendszer a fenntartható termékeket fogja össze, köztük kézműves termékeket, élelmiszereket és mezőgazdasági termékeket, egyéb természetes árukat. A tanúsítvány megszerzésének négy feltétele van: a térségi eredet (a térségben állítsák elő), a minőség, a környezetbarát jelleg és a térségbe ágyazódás (helyi hagyományok, helyi alapanyagok, kézi gyártás, térségi jelleg, extra minőség és reprezentativitás). A rendszer működésének központi szereplője a koordinátor, aki kapcsolatot tart a termelőkkel és az országos koordinációt ellátó szövetséggel, valamint a tanúsító bizottság, amely a tanúsítványokat kiállítja. A résztvevő termelők a márkahasználatért cserébe kötelezettséget vállalnak arra, hogy a tanúsított termékeiken két évig használják a márkát, betartják a feltételeket és díjat fizetnek a használatért. A termékek népszerűsítését kiadványok, honlap, az értékesítés támogatása (értékesítő helyek hálózata, helyi piacok), a helyi sajtó és televízió, valamint a civil szervezetekkel, önkormányzatokkal történő együttműködés segítségével oldják meg. A szövetség a márkarendszert Csehország tíz régiójában vezette be, 180 tanúsítvánnyal.

Forrás: www.domaci-vyrobky.cz

Mezőgazdasági termékek

Mivel a lakosság legnagyobb mennyiségű, rendszeres fogyasztása az élelmiszertermékek körében jelentkezik, és a mezőgazdaság állítja elő életminőségünk szempontjából is a legkritikusabb termékcsoportot, ezért érdemes a helyi mezőgazdasági termékek témakörével részletesen foglalkozni. Egyre több európai térség áll ki az élelmiszer-önrendelkezés elméleti megközelítése mellett. Az élelmiszer-önrendelkezés a helyi közösségek, termelők, fogyasztók érdekeit védi, és középpontba helyezi a környezet megóvását, az egészséges élelmiszer-

ellátást.[3] A még működő termelői piacok mellett számos olyan, a modern életforma sajátos feltételeihez alkalmazkodó módszer, megoldás ismert, amely lehetővé teszi, hogy élelmiszereink többségét megbízható forrásból szerezzük be, illetve a másik oldalon a termelő is stabil, megbízható jövedelemhez jusson. A felsorolt megoldások[4] közös jellemzője a közvetlen értékesítés, *vagyis az értékesítési lánc lehető legrövidebbre szabása.*

Termelői piac

A helyi termékeket kínáló termelői piac az egyik legjobb megoldás a közvetlen értékesítésre. A termelő adott napokra ütemezheti a kereskedelmi tevékenységet, a vásárló pedig egy helyen megtalálja a számára szükséges árucikkek széles körét. Fontos azonban, hogy valódi termelői piacokat hozzunk létre és tartsunk fenn, hiszen a szokványos piacokon ma már egyre több az olyan kereskedő, aki a nagybani piacról vagy rosszabb esetben a hipermarketből származó – esetleg külföldi – árut kínálja. A termelőkkel kialakuló személyes ismeretség segít abban, hogy a vásárló biztos lehessen a termékek eredetében. A termelői piacok egyben közösségi térként is működnek, vagyis a találkozások, beszélgetések színhelyévé válhatnak. Kis befektetéssel a piacok közösségi szerepe még növelhető, pl. padok, közösségi „tér", vagy egy kis fedett színpad kialakításával, ahol akár termékbemutatók, akár helyi kulturális csoportok tudnak további kínálatot biztosítani, kellemes családi programmá alakítva a piaci bevásárlást. A „biopiac" a termelői piacok egyik, nagyvárosokban egyre népszerűbb formája, ahol csak minősített biotermékeket árusíthatnak a termelők.

Helyi termék adatbázis

Az informatika térnyerése, az internetes hozzáférés elterjedése lehetővé tette a naprakész térségi termelői/termék kataszterek, adatbázisok létrehozását. Ennek segítségével a vevő közvetlen kapcsolatba léphet a termelővel, illetve megtalálhatja a számára vonzó termékeket.

Háztól, gazdaságból

Bár kétségtelenül nem a legkényelmesebb megoldás, hiszen a termelőnek fogadnia kell az esetleg alkalmatlan időpontban érkező látogatókat, a vevőnek pedig a helyszínre kell utaznia, kiegészítő lehetőségként mégis van jelentősége a háznál, gazdaságban történő árusításnak. A termelő ilyenkor tudja a legkedvezőbb árat ajánlani, hiszen nála nem jelentkezik szállítási költség, a vevő pedig

[3] Balázs Bálint, Simonyi Borbála (2009)
[4] Közvetlenül földről az asztalra, termelőtől a vásárlóhoz, a Tudatos Vásárlók Egyesületének kiadványa, 2007

láthatja az áru keletkezésének körülményeit. Egyes térségekben ismert (például Kőszeg és környéke) a becsületkassza gyakorlata is, vagyis a vevő a termékeket egy asztalról elveheti, ellenértékét pedig egy perselybe dobja.

Út melletti standok

Az országban elterjedtek azok a szezonális út menti elárusítóhelyek, amelyeken a termelő földjéhez közel, vagy több termelő egy helyen árusít. A gépkocsival úton lévő vásárlónak is előnyös, ha nagyobb tételben, jó áron tud vásárolni, anélkül, hogy letérne az útról.

Mozgó szövetkezeti bolt Hollandiában

A szövetkezésre lépett termelők termékei vásárolhatók meg a LEADER program keretében átalakított buszban: zöldségeket, gyümölcsöt, tejtermékeket, tésztaféléket, feldolgozott helyi termékeket, köztük bio minősítésű árucikkeket is találunk. A busz kialakítása előtt a termelők egy része saját portáján árulta termékeit, a vevők jelentős része azonban nem mutatott hajlandóságot a gazdaságok felkeresésére. A buszon történő árusítás megoldotta a termékek terítését a térség valamennyi jelentősebb településén, és lehetőséget adott egyfajta piackutatásra is. A termelők a bevétel egyharmadát a busz fenntartására fordítják, ami a fizetett árusító személyzetet is magában foglalja. Az elmondások szerint az elárusítóhelyként működő busz sikere a szövetkezésben résztvevő termelőket jelentősen motiválta a termékfejlesztésre. Néhány évi működés után már két busz és egy áruszállító személygépkocsi működött a szövetkezés tulajdonában, és hasonló kezdeményezések megjelentek a szomszédos térségekben is.

Forrás: Hoogeland LEADER akciócsoport projektje (2004). Sain Mátyás: LEADER projektek Hollandiában. Falu Város Régió, 2004/7., 37-40. o.

Helyi termékek boltja, termelői bolt

Több termelő összefogásával, esetleg szövetkezet megalakításával létrehozhatók olyan boltok, ahol a termelők saját termékeiket árusítják. Ezzel csökken az árusításra fordított idő, a vevő pedig egy helyen több terméket is megkap. Ismert ennek „mozgó" változata is, ahol egy átalakított buszból történik az árusítás, ami lehetővé teszi az áru eljuttatását nagyobb térségbe. Városi környezetben is létrehozható olyan üzlet, ahol egy adott térség helyi termékeit lehet megvásárolni, bár a távolság függvényében ennek környezeti előnyei csökkennek. A

helyi termék boltok természetesen nemcsak mezőgazdasági termékeket, hanem kézműves, kisipari termékeket is forgalmazhatnak.

„Szedd magad"

Magyarországon is elterjedtek az ún. „szedd magad" akciók, ahol a vevő részt vesz a betakarításban, így a legolcsóbban juthat gyümölcshöz, a termelő pedig mentesül a betakarítás és a tárolás gondjaitól.

Közösségileg támogatott mezőgazdaság (community supported agriculture)

A termelők és a fogyasztók hosszú távú együttműködését, tartós kapcsolatát valósítják meg az ún. közösségileg támogatott mezőgazdasági modellek, ahol a vásárlók többnyire szerződéses formában kötelezik magukat arra, hogy előre vagy bizonyos időközönként (pl. havi, kéthavi, féléves) befizetett összegekért rendszeres egységcsomagokat kapnak, általában házhoz szállítva – ezt a megoldást szokták „dobozrendszernek" is nevezni, hiszen a vevő hetente kap egy doboz terméket. A doboz ára állandó, viszont tartalma a szezontól függően változhat. Ez a rendszer nagyfokú bizalmat feltételez a vásárló részéről, ugyanakkor kényelmes és bizonyos szempontból még inspiráló is, ha minden héten más és más tartalommal érkezik a csomag.

Házhoz vagy gyűjtőpontra szállítás

Ismerjük az őszönként a lakótelepeken hangosan almát, krumplit, hagymát áruló termesztőket. A modern kommunikációs lehetőségek mellett azonban mindez kevésbé esetlegesen, konkrét igényeket kielégítő módon is történhet. Zöldség- és gyümölcsfélék mellett tej, tejtermékek hetenkénti házhoz szállítása is komoly lehetőséget és a vásárló számára kényelmes megoldást jelent.

Bevásárlókörök, fogyasztói szövetkezetek

Az általában baráti, munkahelyi kapcsolatok révén létrejövő társaságok közösen szervezik meg például bioélelmiszerek beszerzését. Ez előnyös a termelő részére, hiszen a szervezésre fajlagosan kevesebb energia megy el. A fogyasztó számára azért előnyös, mivel tudja, kitől vásárol és mit, bizalmi alapra kerül a vásárlás. Ugyanakkor a beszerzés és a szétosztás szervezése többletfeladatokat jelent, ami gyakran problémához vezet. A kör létrehozásának fő motivációja tehát a szervezési feladatok megosztása, valamint kedvezményes árak kialkudása. Egy ilyen, a bevásárlásaikat összehangoló közösségnek nincs szüksége jogi személyiségre, de ismertek olyan jogi személyiséggel is rendelkező, ún. fogyasztói szövetkezetek, amelyek akár saját üzemekkel, tárolókapacitással, minőség-

biztosítási rendszerrel is rendelkezhetnek. Legerősebb ilyen típusú mozgalmak Japánban találhatók, ahol minden hatodik ember tagja valamilyen fogyasztói szövetkezetnek.

Vidéki termékek városi boltja (Portugália)

A LEADERII, majd a LEADER+ program támogatásával Portugáliában több helyi akciócsoport Portugal Rural néven egy vidéki (LEADER térségekből származó) termékeket árusító és bemutató boltot hozott létre az ország fővárosában, Lisszabonban. Az üzlet élelmiszert (felvágottat, bort is beleértve) és kézműves termékeket árusít, egy borospince is tartozik hozzá. A LEADER+ segítségével, további akciócsoportok bekapcsolódásával létrejött a Proregioes nevű szövetség. Ennek keretében tematikus műhelytalálkozókat szerveztek, új termékeket vezettek be a piacra termékbemutatókkal összekötve, kézműves foglalkozásokat szerveztek, a helyi termékek értékelésével kapcsolatos tanfolyamokat indítottak, létrehozták a friss termékek piacát, kiállításokat és délutáni, családi programokat szerveztek. Kapcsolódó (szintén LEADER+) projektként akcióheteket tartottak a termelők és városi kulturális szervezetek együttműködésében, a regionális termékekre való figyelemfelhívás, a városi-vidéki közösségek közötti kapcsolatépítés céljából. Az üzlethez kapcsolódott a vásárlói kosár formájában történő közvetlen értékesítést megvalósító RECIPROKO (LEADER+) projekt, amelynek lényege, hogy a vásárlók adott áron és árumennyiséggel (18 kg is lehet) a termelőktől kosarakat rendelnek, amelyeket azok szabályos időközökben a szezonális áruval feltöltve szállítanak. A természetes anyagokból készült kosarak a megrendelt mennyiség megvételére vonatkozó kötelezettségvállaláson alapulnak, ami garantált eladást és jövedelmet jelent a termelőnek. A projekt hét munkahelyet teremtett.

Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/magazine/mag4_hu.pdf; (LEADER+ Magazin 2006/4.); http://www.lojadomundorural.co.pt/

Helyi termék fesztiválok

Évente általában egyszer megrendezett esemény, amely egyrészt szolgálja a konkrét árusítást, de talán ennél is fontosabb a térség identitásépítése, a helyi termékek nagy választékának bemutatása, népszerűsítése, illetve gazdasági kapcsolatok kialakítása. A fesztiválok egy része tematikus, egy adott helyi termékre épül (tökfesztivál, hagymafesztivál stb.), más részük tematikus ugyan, de nem kötődik az adott térséghez (fazekas találkozó, borfesztiválok), vagy konkrét termékkörhöz (népművészetek vására stb.).

Nem mezőgazdasági termékek

Természetesen helyi termék nem csak élelmiszertermék lehet. Ebbe a körbe tartoznak a helyi kézműves kisiparban előállított termékek, háztartási iparcikkek, a helyi kisiparosok, vállalkozások által gyártott bútorok, szerszámok, egyéb eszközök. A kézműves termékek nem sorozatban, gyártósoron készülnek, hanem mesterek egyéni műhelyeiben, és mind készítési módjukban, mind formavilágukban és díszítőelemeikben őrzik az adott tájra, népcsoportra jellemző hagyományt. Napjainkban is keresett használati tárgyakat állítanak elő például a kosárfonók, az ötvösök, a bőrdíszművesek, a fazekasok, a fafaragók, a hangszerkészítők, a ruhakészítők, hímzők.

Helyi kisipari szolgáltatások, kiskereskedelem

Azzal is a helyi gazdaságot támogatjuk, ha a helyi kis boltokban vásárolunk, ha helyi mestert, vállalkozót hívunk a lakásunk felújításához, vagy egy önkormányzat ügyel arra, hogy intézményeiben a legfontosabb munkákat mindig helyi vállalkozók végezzék el, a beszerzett bútorokat, eszközöket lehetőség szerint a térségben állítsák elő.

Kézműves vásár és mesterségbemutatók Szatmárnémetiben
(Forrás: www.szatmar.ro)

Valamennyi helyi termék és szolgáltatás értékesítésének, piacra vitelének fontos eszköze a direkt marketing[5]. Ennek helyi gazdaságfejlesztésben alkalmazható eszközei:

- Személyes eladás: a termelő saját udvarán, vagy az út mentén értékesíti termékeit, egyedül vagy termelői-értékesítői szövetkezet keretében a helyi piacon árul, a termelők közös üzletet nyitnak értékesítésre. Személyes eladás valósul meg a falusi turizmus keretében, vagy amikor a kézműves mesterek műhelyükben, otthonukban, kézműves (alkotó) házakban mint közös „eladó és szolgáltató házban" kínálják fel termékeiket.
- Termékkatalógus: termelők összefogásával közös termékkatalógust állítanak össze és küldenek ki a helyi lakosoknak, intézményeknek. Ilyenek például a kertészeti katalógusok, az organikus (öko- vagy bio-) terméket kínáló katalógusok, de létrehozható a település, tájegység kínálatának (termelők, termékek) egészét bemutató katalógus is.
- Kioszkmarketing: az Egyesült Államokban alkalmazott rendszer lényege, hogy bizonyos helyeken (áruházak, kistelepülések esetén a „szatócsbolt") „vásárlói rendelésfelvevő gépeket" állítanak fel, melyeken keresztül a vevő kiválaszthatja és megrendelheti a számára szükséges terméket, amit aztán kiszállítással, csomagküldéssel juttatnak el hozzá. Ott van jelentősége, ahol a kis kereslet miatt csak kevés árut lehet közvetlenül megvásárolni, de a rendelésfelvevő gépeken keresztül további termékek is igényelhetők.
- Online csatornák, e-kereskedelem: statikus vagy dinamikus, közvetlen kereskedelem (megrendelés, fizetés) lebonyolítására is képes honlap működtetését jelenti. Utóbbi természetesen jelentős forrásokat és folyamatos frissítést, munkát igényel.
- Egyéb lehetőségek: lehetséges eszköz például bizonyos élelmiszerek értékesítésére az előzetes megrendelésen, de legalábbis igényfelmérésen alapuló autós kiszállítás. Önmagában csak állandó vevőkörrel működtethető, pl. kisebb iskolák, óvodák, közintézmények ellátása, illetve stabil, közvetlen termelői-vásárlói kapcsolatok alapján. Lehetőség nyílik eseti jelleggel egy közös térben (például művelődési ház) történő értékesítésre, több termelő, termék összefogása esetén, melyhez katalógus is kiadható.

[5] Sáriné Csajka Edina (2005)

3.1.1. Helyi élelmiszertermékek

Bioéléskamra

Kulcsszavak: helyi élelmiszer • biogazdálkodás • közösség által támogatott mezőgazdálkodás • közvetlen értékesítés

A Bioéléskamrát egy biogazdálkodó és vásárlóinak együttműködése működteti. A heti rendeléseken alapuló közvetlen kereskedelem a gazda számára tervezhetőséget, a fogyasztóknak olcsóbb árakat nyújt.

Projekt jellege:	Vállalkozási célú, termelői			
Projektgazda:	***Bioéléskamra – Szeles Attila biogazdálkodó*** *(őstermelő)*			
Projektgazda típusa:	Őstermelő			
Projektpartnerek:	–			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Magyarország	*Megye:*	Borsod-Abaúj-Zemplén
	Kistérség:	Ózdi	*Település:*	Hét

A kezdeményezés célja:

A Bioéléskamra közvetlen értékesítési rendszere a gazda kiszolgáltatottságának csökkentését segíti. A rendeléseken alapuló értékesítésnek köszönhetően a család jobban tud előre tervezni, és a nagy felvásárlók gyakorlatával szemben biztosabban megkapja pénzét.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A gazdálkodó család azt tapasztalta, hogy a termelők sokszor nehezen találnak piacot terményeiknek, és nehéz meghatározni azt a mennyiséget, amire biztosan van kereslet. De az is előfordul, hogy a felvásárlók csak késleltetve fizetnek az áruért. A kiútkeresést nehezíti, hogy a termelői piacok sem a helyi közösségekre épülnek már.

A biogazdaság a Sajó völgyében, a Putnok és Ózd között fekvő, a szlovák határhoz közeli Hét településen található. A térségben magas a roma lakosság aránya.

A kezdeményezés leírása:

A Szeles család 2005 óta foglalkozik ökológiai növénytermesztéssel. A gazdaság nagyjából 6 hektáros területét vetésforgóban használják; 2-2,5 hektáron

több mint húszféle zöldségnövényt termesztenek, a többi területen pedig zöldtrágya-, illetve takarmánynövényeket. Feldolgozott termékek közül a savanyú káposzta található meg a kínálatban. A gazdaságban ketten dolgoznak főállású őstermelőként. A közvetlenül a fogyasztóknak történő értékesítés már 1992-től jelen volt a gazda mindennapjaiban, aki őstermelőként járta a környékbeli falvakat. A kis hálózatnak nagyjából harminc átvevő pontja volt, ahol előzetes rendelések szerint lehetett átvenni a terményeket. Ebből kifolyólag nem jelentett különösebb újdonságot a miskolci Waldorf iskola megkeresése: a diákok szülei egy olyan gazdálkodót kerestek a környéken, aki egészséges és lehetőleg vegyszermentes termékekkel látja el a családokat, valamint nyitott a személyes kapcsolat kialakítására. Ennek köszönhetően 2005-ben pár hónap alatt megszületett a *Bioéléskamra modell*. A fogyasztók a rendeléseiket egy webáruházon keresztül adhatják le a gazdaság terményeire, a termelő pedig hetente egyszer szállít. A szállítást hatvan kilométeres körzeten belül vállalják, de felárért szállítanak távolabbi helyekre is (pl. Budaörs, Eger). Mivel a terményeket jellemzően délelőtt szállítják ki, több olyan önkéntes segítő is van, aki átveszi a terményeket, majd délután átadja a környékbelieknek a rendeléseiket.

A gazdaságot legtöbben a miskolci biopiacon ismerik meg, és döntenek a szélesebb kínálatot biztosító elektronikus rendelések mellett, ám azok sincsenek kirekesztve, akiknek nincs internetkapcsolatuk. Ők kisebb csoportokba szerveződve rendelhetnek telefonon keresztül is.

A visszajelzések kifejezetten kedvezőek. A család vásárlói nagyra értékelik a feléjük áradó türelmet, és szívesen látogatják személyesen is a gazdaságot.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Közvetlen értékesítési csatornák (webáruház, jelenlét a biopiacon) • Közvetlen termelői-fogyasztói kapcsolatok (közösségépítés)

A kezdeményezés eredményei:

A weboldalon regisztrált vevők száma száz körül mozog, ebből nagyjából harmincan vásárolnak rendszeresen. A család a Bioéléskamrán keresztül a gazdaság terményeinek háromnegyed részét értékesíti, a maradékot a miskolci biopiacon adják el, így az áru 100%-a közvetlen értékesítés útján kerül a fogyasztóhoz.

Megvalósítás éve, időtartama:	1995-től folyamatosan		
A megvalósítás forrása:	Saját forrás		
Költség:	A közvetlen értékesítés megszervezése nem jár különösebb költségekkel.	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

Egyedi projekt.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A Bioéléskamra kínálatában a gazdaság terményein kívül más termelők árui is megtalálhatók. A rendelések alkalmával kiszállítják a Szabadság Gyermekei Klub termékeit, Orbán Péter aszalványait és bioolajait, valamint a Natur Gold Kft. ökotönköly termékeit.

Családi magvetés a biogazdaságban
Fotó: Szeles Attila

Térségi hatás:

A Szeles-kert sikere húzóerőt jelent a környék termelőinek. A család hatására jöttek rá mások is, hogy az ökológiai növénytermesztés nemcsak egy hóbort, hanem hasznot is tud termelni. Feltehetőleg a közvetlen értékesítés lehetőségei is jó példát jelentenek a térség gazdálkodóinak. A kezdeményezés keretében szervezett gazdaság-látogatások, és a Waldorf iskola diákjai számára biztosított gyakorlatok szemlélet-formáló hatása fontos és kiemelkedő jelentőségű.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A projektgazda nem szeretné a gazdaság vásárlóinak számát bővíteni, viszont a kezdeményezés mögött rejlő elveket és személyes tapasztalatait szívesen megosztja másokkal. A család szeretné még barátságosabbá tenni a gazdaságot. Fontosnak tartják, hogy a hozzájuk látogató fogyasztók érezzék, hogy a föld az övék is, hiszen az élelmiszert, ami ott terem, ők fogyasztják el. A gazdaság ajtaja mindenki számára nyitva áll, a vásárlók barátokká váltak.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A személyességen alapuló közvetlen értékesítési rendszer azokat az embereket vonzza, akik érezhetően szolidárisabbak a gazdálkodók irányában. Szeles Attila kiemelte, hogy számára kifejezetten értékes, hogy megválogathatja, kikkel tartja a kapcsolatot, és kiknek termel élelmiszert. A vásárlók szemszögéből előnyt jelent, hogy a biotermékekhez az általánosan jellemző árszínvonalhoz képest körülbelül féláron tudnak hozzájutni.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A rendelések lebonyolítása komoly logisztikai odafigyelést igényel. A környék gazdái például kijelentették, hogy ők nem vennének részt egy olyan rendszerben, ahol adott esetben fél kilónként kell a zöldségeket előválogatni a vásárlónak.

Ezen kívül a gazdaság olyan problémákkal szembesül, amelyek szorosan összefüggenek a környék sajátosságaival. Jellemző például, hogy a helyiek az irigység miatt nem veszik meg egymás termékeit, valamint a lopások (szomszéd településekről) száma is növekszik. Ezek mellett érezhető a helyiek elvándorlása , aminek következtében a Bioéléskamra vásárlóinak köre időnként változik. Ahhoz, hogy az állandó mennyiségű rendelések megmaradjanak, kiemelt figyelmet kell fordítani az új fogyasztók felkutatására.

A gazdaságra olykor jelentős anyagi terheket ró a forgalmazáshoz, vagy az ökológiai minősítés meglétéhez kötött kötelező ellenőrzések és vizsgálatok finanszírozása.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A Bioéléskamra működéséből az derül ki, hogy akkor lehet igazán sikeres a közvetlen értékesítés, ha a termelő képes „szívét-lelkét odaadni" vásárlóinak. Fontos, hogy nyitott legyen a visszajelzésekre, elfogadja a kritikát, és képes legyen a megújulásra. A gazdának túl kell lépnie az egyoldalú profitkövetésen, és olyan dolgokat is meg kell termelnie, amiből különösebb haszon ugyan nem várható, de a vásárlók elégedettségéhez elengedhetetlenek. Emellett fontos a gazdaság informatikai fejlesztése – ma már a számítógép és az internet a mezőgazdaságban is alapvető munkaeszköz és nélkülözhetetlen kommunikációs csatorna.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Nyitott Kert Futár, Gódor Biokertészet 2193 Galgahévíz, Fő út 33. 28/461-237, info@nyitottkertfutar.hu www.nyitottkertfutar.hu	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Bioéléskamra Szeles Attila 3655 Hét, Gorkij út 12. 30/506-5140 eleskamra@citromail.hu www.bioeleskamra.hu http://bioeleskamra.aruhaz.info
Szakirodalom, honlapok:		
Közvetlen értékesítésről: www.tudatosvasarlo.hu/kozvetlenul www.megtakaritasiiskola.hu/ gazdalkodas_mindennapokban/ kozvetlenul_termelotol/		

Termelői tej Etyekről

Kulcsszavak: helyi élelmiszer • közvetlen értékesítés • mozgó termelői bolt

Ki ne hallott volna az európai vagy épp magyar gazdák tüntetéseiről, akik elkeseredésüknek adnak hangot az alacsony felvásárlási árak miatt? Lehetséges kiutat kínálhat a közvetlen értékesítés, amelynek keretein belül a termelő közvetítők nélkül árusítja termékeit a fogyasztók számára. Ilyen értékesítési mód a mozgó termelői bolt.

Projekt jellege:	Vállalkozási célú			
Projektgazda:	***Bicskei Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Zrt.***			
Projektgazda típusa:	Vállalkozás			
Projektpartnerek:	–			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Közép-Dunántúl, Közép-Magyarország	*Megye:*	Fejér, Komárom-Esztergom, Pest, Budapest
	Kistérség:	Bicskei	*Település:*	Etyek (telephely)

A kezdeményezés célja:

A projekt közvetlen célja az, hogy egy újabb pillért biztosítson a nyerstej értékesítésével is foglalkozó cég hosszú távú fennmaradásához. A közvetlen értékesítés lehetőséget teremt arra, hogy a társaság csökkentse kiszolgáltatottságát a feldolgozóktól és a kereskedelmi láncoktól, saját piacot építsen ki.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A magyarországi tejtermelők nap mint nap szembesülnek azzal a problémával, hogy a kereskedelmi láncok alacsony áron vásárolják fel tőlük a tejet, és saját hasznukat biztosítva magasabb áron értékesítik azt. A Tej Terméktanács adatai szerint 2009 szeptemberében a tej árában jelentkező kereskedelmi árrés 71-73% volt. A termelők megítélése szerint Magyarországon a kereskedelmi láncok 40-60 százalékos árréssel dolgoznak, míg a termelés átlagosan 20%-os veszteséggel jár. A magyar tejtermelők helyzetét tovább nehezíti, hogy a külföldi – főleg szlovák, cseh, lengyel – tejtermékek nagy mennyiségben és kifejezetten olcsón áramlanak be az országba. Az árnak köszönhetően egyre több fogyasztó választja ezeket a termékeket, 2009 első hét hónapjában a magyar tej- és tejszínértékesítés felét tették ki. Egyre több gazdálkodó ismeri fel, hogy a közvetlenül a fogyasztóknak történő értékesítés révén biztosítható, hogy a tej

olcsóbban jelenhessen meg a piacon, és a haszon közvetlenül a termelőkhöz jusson, valamint a jobb ár-érték arány révén a fogyasztók is jól járjanak.

A kezdeményezés leírása:

2005 óta az etyeki Ödön Majorból származó termelői nyerstej értékesítését 14 *tejárusító autó* segíti. A szolgáltatás négy autóval indult, de a jövedelmezőséget látva jelenleg 10 darab autó kínálja a tejet Budapesten, Pest, Fejér és Komárom-Esztergom megyékben. Az etyeki termelői tej már tejautomatákon keresztül is elérhető 20 üzletben.

A projektet a Bicskei Mezőgazdasági Zrt. cégvezetői kezdeményezték, jelenleg több vezető és 20-25 dolgozó foglalkozik az árusítás megszervezésével. A tejárusító autók beüzemelése túlmutat a társaság több lábon állásának megteremtésén. A cég vezetői kiemelt fontosságúnak tartják a *fogyasztók tudatosságának* növelését, ugyanis meglátásuk szerint, ha a lakosság minőségi és olcsó magyar termékekhez jutna, a hazai gazdaság helyzete javítható lenne.

Tejszállító autó
Fotó: www.tejetyekrol.hu

Az ötletgazdák úgy látják, hogy a projekt megvalósításához nem kellett különösebb szaktudás. Azt tapasztalták, hogy a *közvetlen értékesítés* futótűzként terjed az EU tagállamaiban, és most már Magyarországon is, hiszen a gazdálkodók a nehéz gazdasági körülmények között folyamatosan keresik az új lehetőségeket vállalkozásaik fenntartására. Éppen ezért az információgyűjtés, majd a rendelkezésre álló eszközök felmérése nem ütközött semmilyen akadályba.

A visszajelzések a hasonló vállalkozások és a lakosság részéről is kifejezetten pozitívak. Az etyeki nyerstej értékesítése köré szervezett marketinges tevékenységnek köszönhetően más társaságok is lehetőségként mérlegelik, vagy már működtetik ugyanezt a projektet.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Értékesítési struktúra átalakítása • tejárusító autó • tejautomata • marketing-kampány

A kezdeményezés eredményei:

A Bicskei Mezőgazdasági Zrt. több évtizede foglalkozik termelő tevékenységgel, a projekt kapcsán az értékesítés bővítése valósult meg. A társaság jelenleg

napi 6000 liter tejet értékesít mozgó autókon keresztül, 180 Ft/liter (áfával) áron. Ez azért is jelentős eredmény, mert a gazdaságban előállított – a közvetlen kereskedelmen felül 14 ezer liter – tejet a felvásárlók 60 Ft/liter áron veszik meg. Az autókon és tejautomatákon keresztül érékesített tej a cég bevételének 25-30 százalékát teszi ki (napi több mint 1.000.000 Ft árbevételt jelent), és független a felvásárlási áraktól.

Megvalósítás éve, időtartama:	2005-től folyamatosan		
A megvalósítás forrása:	Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) – állattartó telepek korszerűsítése intézkedés 112 M Ft (Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap/EMVA)		
Költség:	320 M Ft	*Támogatás:*	35%

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekkel:

A Bicskei Mezőgazdasági Zrt. törekszik arra, hogy minél több helyi kulturális eseményen népszerűsítse a magyar termékeket. Ezek közül kiemelkedik a nagyegyházi *„Hangistálló"* kezdeményezés, ahol egy több mint száz éves istállóban biztosítanak közösségi teret és kulturális programokat a helyi művészekkel együttműködve. Ahogy a vállalkozás igazgatója megfogalmazta: „A kultúrát kedvelő emberrel megszerettetjük a tejet, a tejet kedvelővel a kultúrát".

Térségi hatás:

Amellett, hogy a társaság munkahelyeket kínál helyi lakosoknak, nagy hangsúlyt fektet a magyar/helyi termékek népszerűsítésére, így hozzájárul a térségi termékek piacra jutásának ösztönzéséhez, a helyi gazdaság erősítéséhez. A tejárusító autókkal és tejautomatákkal az etyeki tejtermékek távolabbi térségekbe, városokba is eljutnak. A tej teljes mennyisége az etyeki Ödön Majorból származik, ahol nagyjából száz főt foglalkoztatnak, leginkább Etyek és a környező hat falu lakosai közül.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Hamarosan bővül az árusító autókkal kiszállított termékskála (sajtok, vaj, túró, túró rudi). Jelenleg 20 újabb tejautomata beállítása van folyamatban.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt mintát mutat abban, hogyan támogatja a közvetlen értékesítés és a helyi termékek fogyasztása a gazdálkodók fennmaradását. A projekt szervezői szerint a minőségi magyar termékekben rejlő értékek folyamatos tudatosítása a fogyasztói szokások megváltozásához vezethet, így talán a jövőben a gazdák támogatása a termékek fogyasztásán keresztül valósulhat meg.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A projekt kapcsán kiderült, hogy ugyan a különböző támogatások elérhetőek a gazdák számára, nagyobb beruházás esetében a pénzintézeti hitelek előteremtése komoly nehézségekbe ütközik. A már felvett hitelek törlesztése komoly szervezést és átgondolást követel a projekt vezetőitől, míg a megvalósítást a különböző hatósági engedélyek beszerzéséhez szükséges rengeteg idő és energia akadályozza. A tejes kocsikat mozgó boltként kell engedélyeztetni a telephely szerinti jegyzőnél. Ehhez igazolást kell szerezni az illetékes állategészségügyi állomástól, az ÁNTSZ-től, a rendőrségtől és annak a településnek a jegyzőjétől, ahol az autó parkolni fog.

Ezek ellenére az derült ki, hogy a projekt terjedésének leginkább az elmúlt években kialakult fogyasztói szokások szabnak gátat. A fogyasztók tudatosságának növelése, a természetes, tartósítószer-mentes ételek és italok fogyasztásának ösztönzése elengedhetetlen a sikerhez.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A tapasztalatok szerint a projekt megvalósítása előtt kiemelkedően fontos a tájékozódás, az információgyűjtés és az igények pontos felmérése. Ezek segítenek abban, hogy felmérjük, adott térben és időben lehetőség van-e a projekt megvalósítására, merre induljon el a vállalkozás. Új termék esetében a piacra vezetési időt rövidíti, valamint a projekt eredményességét javítja a megfelelő marketing tevékenység.

A megvalósításhoz felelősségteljes, precíz munkavégzés, folyamatos kontroll, és képzett vezetők alkalmazása szükséges. Lényeges továbbá a folyamatos ellenőrzés, az esetlegesen feltárt hibák azonnali kezelése.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Cserpes sajtműhely 9330 Kapuvár, Ipartelepi u. 14. cserpesistvan@cserpessajtmuhely.hu www.cserpessajtmuhely.hu, 30/9463-319 *Fuchs Tej Kft.*, 2114 Valkó, Dányi út 56. fuchstamas@fuchstej.hu www.fuchstej.hu, 06-30-244-65-02	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Bicskei Mezőgazdasági Termelő és Szolgáltató Zrt. 2060 Bicske, Tatai út 25. 22/565-460 odonmajor@tejetyekrol.hu www.tejetyekrol.hu/
Szakirodalom, honlapok:		
www.hangistallo.hu; www.agroland.hu - közvetlen értékesítés		
További információ:		
www.mhtv.hu/?option=com_hwdvideoshare&task=viewvideo&Itemid=28&video_id=13		

3.1.2. Nem élelmiszer helyi termékek

Bridge projekt

Kulcsszavak: helyi termékek • fair trade • szociális gazdaság • roma foglalkoztatás • munkaerőpiaci integráció • közösségfejlesztés • energiahatékonyság

A Bridge projekt keretein belül a csereháti térség hátrányos helyzetű roma lakosságát jutatták szakmához. Az újdonsült mesteremberek portékái webáruházon keresztül megvásárolhatók, így aki innen rendel, egyúttal támogatja a borsodi romák munkához jutását és megélhetését is.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Autonómia Alapítvány***			
Projektgazda típusa:	Civil szervezet			
Projektpartnerek:	Andrássy Gyula Szakközépiskola, Lungo Drom Mérai Tagszervezete, Lungo Drom Szalaszendi Tagszervezete, Bódva-völgyi Cigányok és Hátrányos Helyzetűek Érdekvédelmi Szervezete			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Magyarország	*Megye:*	Borsod-Abaúj-Zemplén
	Kistérség:	Edelényi és Encsi	*Település:*	Méra, Szalaszend, Perkupa, további csereháti települések (8 település)

A kezdeményezés célja:

A Bridge célja az volt, hogy a helyi gazdaság – ezen belül is kiemelten a szociális gazdaság – erősítésével képzési és foglalkoztatási lehetőséget teremtsen a csereháti térségben élő, hátrányos helyzetű roma lakosság számára. A program keretében a képzési és foglalkoztatási elemek összekapcsolódtak a háztartások energiahatékonyságának javításával, az épületek felújításával.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Cserehát aprófalvainak többségében magas, az országos átlagot meghaladó arányú a roma lakosság. A térség munkanélküliségi mutatói rosszabbak az országos és megyei értékeknél, a lakosság 15%-a tartósan munkanélküli. Ebből a szempontból különösen hátrányos helyzetben vannak az itt élő romák: míg az itt élők 30%-a számít gazdaságilag aktívnak, a roma lakosok közül minden tizedik. A projekt munkatársai azzal szembesültek,

hogy a csereháti romák túlnyomó része csak alacsony, a munkaerőpiacon nem érvényesíthető iskolai végzettséggel, szakmával rendelkezik, és a helyi munkahelyek hiánya miatt legtöbben nem jutnak munkalehetőséghez. Jellemzővé vált, hogy a térségben a megélhetést a szociális juttatások és az alkalmi vagy fekete munka jelenti.

A kezdeményezés leírása:

A Bridge projekt előzménye az Autonómia Alapítvány egy hasonló, a Phare támogatásával megvalósított kísérleti Equal program (Hernád-völgyi romák munkaerőpiaci integrációja), amelyben az encsi kistérségben élő, tartósan munkanélküli romák alapfokú és szakmai képzése valósult meg. Ennek végén fogalmazódott meg a Bridge projekt ötlete. A Bridge projekt keretében felmérték a csereháti települések hátrányos helyzetű lakosainak munkaerőpiaci helyzetét, valamint háztartásaik energetikai szükségleteit és szokásait, ezen adatok alapján tervezték meg a projektet.

A programban résztvevők munkában. Fotó: http://equal-bridge.hu/

A projekt képzési és foglalkoztatási elemekből épült fel. A *képzés* során aktív korú, tartósan munkanélküli romáknak nyílt lehetőségük *a faipari gépkezelő, cserépkályha- és kandallóépítő, kőműves, kovács és ács szakma* kitanulására. A korábbi tapasztalatok azt mutatták, hogy a sikeresség kulcsa a megfelelő célcsoport kiválasztása, ezért a jelentkezőket képzettségük, motiváltságuk és aktivitásuk szerint több csoportba osztották, és ezekből vegyesen választottak. A képzések elméleti oktatása három helyi településen (Méra, Szalaszend, Perkupa) zajlott, a hallgatók a képzési időszak alatt munkaszerződéssel rendelkeztek.

A projekt második szakaszában valósult meg a foglalkoztatási és házfelújítási elem, melynek során az öt építőipari brigád a gyakorlati tudnivalók elsajátítása során a térségben élő *hátrányos helyzetű családok házait újította fel*, valamint megépítették, felújították a *perkupai kovács- és a mérai asztalosműhelyt*. Ezek a helyszínek ma is megfelelő körülményeket nyújtanak a projekt képzési elemét elvégzettek munkavégzéséhez.

A képzéseket követően az ácsok, kovácsok és faiparosok *foglalkoztatásának biztosítását* a helyi roma szervezetek vállalták. A foglalkoztatás támogatásának egyik fontos eleme a létrehozott termékek értékesítése, melynek hasznos eszköze az Autonómia Alapítvány által működtetett *webáruház*, ahol a brigádok termékei megtekinthetők és megrendelhetők. A kizárólag a képzés résztvevői által készített kovács- és faipari termékek (például bútorok, kiegészítők, kerítés-

sek) átvehetők a helyszínen és Budapesten, vagy felárért helyszínre szállítás is kérhető. Jellemzően a brigádok a webáruházon keresztül havi egy-két rendelést kapnak, munkájuk nagyobb része a helyi igényeket elégíti ki.

A projekt koordinálását az Autonómia Alapítvány vállalta magára. A megvalósításon kilenc fő dolgozott. A demokratikus elvek a Bridge minden tevékenysége során kiemelt jelentőséggel bírtak: a projektet irányító testület fele a roma célcsoport tagjai közül került ki, valamint a munkatársak heti rendszerességgel tartottak megbeszéléseket, találkozókat.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Felnőttképzés • közösségépítés • értékesítési csatorna kiépítése • foglalkoztatás • házfelújítások • webáruház

A kezdeményezés eredményei:

A projekt során megvalósuló képzések eredményeként ötven fő jutott OKJ-s szakmai végzettséghez, és harminchét fő továbbfoglalkoztatása oldódott meg. A képzések résztvevői kilencven csereháti településen élő, hátrányos helyzetű család házát újították fel, melynek során többek között hőszigeteléssel látták el a nyílászárókat, energiatakarékos kályhákat építettek és tetőszerkezetet javítottak.

A projekt szűken vett eredményein túlmutat, hogy a résztvevő roma szervezetek pályázói készsége és projektmenedzsment tapasztalata jelentősen bővült. Mindezt jól mutatja, hogy a projekt megvalósításában részt vett szervezetek jelenleg már újabb programokat terveznek, és aktív résztvevői a helyi LEADER akciócsoportoknak. A program során kialakított műhelyek segítségével minden résztvevő szervezet képessé vált újabb munkavállalási lehetőségek felkutatására és kialakítására.

Megvalósítás éve, időtartama:	2005. 01. 15. – 2008. 12. 31.		
A megvalósítás forrása:	Equal		
Költség:	350 M Ft	*Támogatás:*	100%

Programszerűség:

A Bridge egy komplex projekt, mely programszerű elemekből tevődött össze.

Kapcsolódás más helyi (térségi) projektekkel:

A Bridge projektben résztvevő helyi szervezetek kapcsolódtak a térségben megvalósuló Cserehát programhoz, amely kiegészítette a projekt tevékenységeit (pl. műhelyszigetelés, kerítésépítés).

Térségi hatás:

A Bridge projekt hatására jelentősen nőtt a csereháti térségben lakó, igen hátrányos helyzetű roma lakosság foglalkoztatottsága. A felépített asztalosműhely és faipari üzem hosszú távon biztosít munkalehetőséget a szakmát szerzett romák számára, akiknek termékei és szolgáltatásai főként helyben találnak gazdára. A térség számos településének házai újultak meg a projekt hatására.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Az Autonómia Alapítvány tervezi, hogy hasonló jellegű – a hátrányos helyzetűek számára képzést nyújtó és foglalkozást biztosító – projektet segít kidolgozni.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A Bridge nemcsak a képzést vagy a foglalkoztatást célozta, hanem mindkettőt egyszerre. A szakmával nem rendelkező jelentkezők úgy jutottak munkához, hogy a képzés gyakorlati részeként elkészültek a további munkalehetőséget kínáló műhelyek, valamint a térségben élő rászoruló családok lakáskörülményei is javultak.

A Bridge projekt webáruháza azon kívül, hogy segíti a csereháti kézműves termékek piacra jutását, megszólítja azokat a szociálisan érzékeny fogyasztókat, akik a méltányos kereskedelem elve szerint a termékek megvásárlásán túl támogatni szeretnék azok előállítóit is.

A projekt jó példa a roma szervezetekkel való együttműködésre, hiszen a résztvevő öt partner szervezet közül három roma szervezet volt, amelyek aktívan közreműködtek a projekt különböző elemeinek sikeres megvalósításában.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A Bridge projekt megvalósításában kifejezett nehézségeket okozott a pénzügyi problémák kezelése és az adminisztratív elvárásoknak való megfelelés. A program kifizetései lassan érkeztek meg a Fejlesztési Partnerség tagjaihoz, míg a negyedévente esedékes pénzügyi jelentések elkészítése a vártnál nagyobb adminisztratív terhekkel járt.

Az együttműködést nehezítette a program partnereinek földrajzi távolsága. Az Autonómia Alapítvány budapesti székhelyű, a Bridge program megvalósulásának helye pedig az edelényi és encsi kistérség. Mivel a projekt különböző elemei, így a partnerek tevékenységei is egymásra épültek, kiemelten fontos volt az egyenlő partneri viszony. Ennek érdekében a partner szervezetek képviselői heti munkaértekezleteken találkoztak, így minden, a projektet érintő kérdésben közösen tudtak dönteni.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A Bridge szervezői számára kiderült, hogy a nagyon intenzív, személyes kapcsolattartás elengedhetetlen egy ilyen jellegű kezdeményezés sikerességéhez. Annak köszönhetően, hogy a projektben résztvevő helyi szervezetek napi szinten találkoztak a bevont résztvevőkkel, folyamatosak voltak a megvalósítást segítő, közvetlen visszajelzések.

A képzések és a foglalkoztatás megvalósításában igen nagy előnyt jelentett, hogy azok „házhoz jöttek". A közelség, valamint a helyi szervezetek beágyazottsága és megbízhatósága a minimálisra csökkentette a lemorzsolódást, még a pénzügyi nehézségek esetében is.

További ajánlott projektek:	*Elérhetőség:*	
UNDP-SZMM Cserehát program: www.cserehat.hu	*Szervezet:*	Autonómia Alapítvány
	Cím:	1137 Budapest, Pozsonyi út 14.
Szakirodalom, honlapok:	*Tel:*	1/237-6020
	E-mail:	autonomia@autonomia.hu
Equal Közösségi Kezdeményezés: http://equal.nfu.hu/	*Honlap:*	www.autonomia.hu
UNDP: www.undp.org		www.equal-bridge.hu

Marcal Forrásvidék Hálózat

Kulcsszavak: *falusi turizmus • helyi termékek fogyasztásának ösztönzése • kézműves termékek • hálózatfejlesztés*

A térségi szereplők együttműködése, a közös fellépés, megjelenés általánosan gyenge. A Marcal Forrásvidék településein kialakított hálózat a térség kistermelőinek, kisiparosainak, és szervezeteinek összefogására jött létre. A közös fellépés és a kialakuló együttműködések lendületet adtak a kistérség fejlődésének.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***FAMULUS Sümeg Kistérségéért Egyesület***			
Projektgazda típusa:	Kistérségi szervezet			
Projektpartnerek:	–			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Közép-Dunántúl	*Megye:*	Veszprém
	Kistérség:	Sümegi	*Település:*	A kistérség valamennyi települése

A kezdeményezés célja:

A Marcal Forrásvidék Hálózat célja a sümegi kistérség civil szervezeteinek, köz- és vállalkozói szférájának összefogása volt, kiemelt figyelmet fordítva a kézművesekre, kisiparosokra és a helyi szolgáltatókra.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A projekt a Marcal forrásvidékén, Sümeg térségében valósul meg. A program szervezői azzal szembesültek a többségében aprófalvas sümegi kistérségben, hogy hiányzik a hatékony térségi együttműködés és a közös megjelenés. Emiatt a helyi termékek és szolgáltatások piacra jutása nehézségekbe ütközött, sokan egyedül próbáltak fennmaradni. Jellemzően a pályázási kedv igen alacsony volt.

A kezdeményezés leírása:

A Sümeg Térség – Marcal Forrásvidék hálózat kialakítását a *térség civil szervezeteinek, köz- és vállalkozói szférájának összefogását* vállaló, térségi fiatalok által alapított FAMULUS Sümeg Kistérségéért Egyesület kezdeményezte (az egyesület 2004 és 2006 között a sümegi kistérséget lefedő LEADER+ program gesztorszervezete volt). A tagdíj egy évre húszezer forint, a hálózatnak jelenleg harminchat tagja van. A résztvevők között előfordulnak kézművesek, kovácsok, üvegművesek, alkotóházak, sőt, egy vízimalom üzemeltetői is.

A megvalósítás során nagy hangsúly helyeződött a térség és a hálózat résztvevőinek népszerűsítésre. A tagok *cégérekkel* és *homlokzati dekorációval* fejezték ki összetartozásukat, *népszerűsítő kiadványok* készültek, megújultak a *turistaútvonalak* és egy *térségi térkép* is elkészült. A szélesebb körű ismertséget az *Utazás kiállításon* való közös megjelenés és a *kistérség honlapja* segítette. A hálózaton belül alakult ki a *Nyitott porták* kezdeményezés, amelynek lényege, hogy az érdeklődők előzetes bejelentkezés alapján meg is látogathatják azokat a mesterembereket, akik szívesen bemutatják tevékenységüket a nagyközönségnek. Ennek köszönhetően a helyi termékek és szolgáltatások turisztikai programként is szolgálhatnak.

A hálózatba bevont szervezetek és vállalkozók *fórumok és személyes tanácsadások* alkalmával találkoztak. Az újabb csatlakozók személyes ismeretségek alapján, vagy a FAMULUS tájékoztatásának (körlevelek, e-mailek, beszélgetések) köszönhetően kapcsolódtak a hálózatba. A legtöbben nagyon jó ötletnek tartották a kezdeményezést, szívesen csatlakoztak hozzá.

A hálózat megszületését is magába foglaló *LEADER+ program* koordinálásában a Sümeg Kistérségi LEADER+ Programirodától három fő vett részt. Az alprogramokat végrehajtó szervezetek a megvalósításért nem kaptak külön javadalmazást, munkaidejükön túl több órát fordítottak a program megvalósulására. A Famulus Egyesület és a Ramassetter Vince Alapítvány tagjai *önkéntes munkával* vettek részt a hálózat építésében. Feladataik között szerepelt a fotó-

zás, kiadványok tervezése és szerkesztése, nyitott porta hálózat szervezése, kézművesek összefogása, az Utazás kiállításon való részvétel, és a túraútvonalak felfestése.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Térség- és településmarketing • hálózatfejlesztés • találkozók • közös arculat, cégérek • kiadványok • kiállításon való részvétel • honlap • önkéntes munka

A kezdeményezés eredményei:

A hálózat megszületésének köszönhetően a helyiek között jó együttműködés alakult ki. Például ha valakinek egy adott termékre vagy szolgáltatásra van szüksége, egyre gyakrabban fordul elő, hogy a hálózat egy másik tagját kéri fel ennek elkészítésére, illetve elvégzésére.

A Nyitott porták hálózat cégérei a sümegi kistérségben.
Forrás: Famulus Sümeg Kistérségéért Egyesület

A marketing tevékenységeknek köszönhetően érezhetően növekszik a térségbe látogatók száma. Az Utazás kiállításon történő megjelenés és az elkészült kiadványok kiváló eszközök voltak arra, hogy az érdeklődőket megszólítsák, és úgy tűnik, hogy a személyesség sokakat vonzott a sümegi kistérségbe. A FAMULUS Egyesület munkatársai büszkék arra, hogy a térségi szereplők a hálózat megvalósulásán túl is aktivizálódtak. Megalakult az Éltető Balaton-felvidékért Egyesület. A kistérségi kezdeményezések két év elteltével a huszonegy település helyett immár hatvan települést érintenek, mintegy negyvenháromezer helyi lakos körülményein javítva. Megfigyelhető az is, hogy a helyiek pályázási kedve nőtt annak köszönhetően, hogy más szemszögből nyertek bepillantást a LEADER program működésébe.

Megvalósítás éve, időtartama:	2007. július 31. – 2008. július 31.		
A megvalósítás forrása:	AVOP LEADER+		
Költség:	4.932.540 Ft	*Támogatás:*	100%

Programszerűség:

A projekt a térségi LEADER+ program (AVOP) keretében valósult meg a Sümeg Kistérségi LEADER+ Programiroda vezetésével.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekkel:

A FAMULUS Egyesület részt vesz a 2007-ben alakult Sümeg térségi civil fórumban. A tizenöt térségi civil szervezet részvételével működő fórum érdekképviselet céljából, valamint a szervezetek információszükségletének kielégítésére született.

Térségi hatás:

A térségben korábban nem létezett olyan együttműködés, amely ezeket a szereplőket összefogta, és termékeik vagy szolgáltatásaik piacra jutását közös népszerűsítéssel segítette volna. A projekt kistérségi szintű hálózatot szervezett, a hálózaton túl közvetlen kapcsolatokat, együttműködést is generált. Kommunikációs, arculati jelentősége is van, amire jó példa a sümegi Kisfaludy gimnázium, amely szintén tagja a hálózatnak. A közös kommunikációs megjelenést az intézmény egy toborzó program formájában használta, ami igen hatásosnak bizonyult.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A hálózati tagok számának növelése most is folyamatban van. Az egyesület törekszik arra, hogy az elkészült kiadványok az ország minden területére eljussanak annak érdekében, hogy tovább népszerűsítsék a hálózat tagjait és a sümegi kistérséget.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A Nyitott porták hálózat jó példát mutat a térségi együttműködés kialakítására. A hálózatban résztvevők már nem tekintik egymást konkurenciának, felismerték a közös gondolkodás és tervezés eredményességét. A projekt szervezői úgy látják, hogy a közös logó és a cégérek nemcsak díszként szolgálnak, hanem erősítik az összetartozás érzetét. Az együttes megjelenés, valamint az elkészült népszerűsítő kiadványok ismertebbé tették a térséget és segítették a turizmus fellendülését.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A program megvalósítása során nehézséget jelentett, hogy ugyan a LEADER+ támogatási összegre előleget lehetett igényelni, de az elszámolás igen nehézkes volt.

A megvalósítás alatt a résztevők összetartása nagy energiát igényelt a szervezőktől. A Nyitott portákat népszerűsítő kiadvány információit például nehezen

lehetett összeszedni, a tagok figyelmét többször fel kellett hívni arra, hogy határidőre készítsék el a róluk szóló anyagot. A cégérek kidolgozása szintén az időigényesebb feladatok közé tartozott.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A program akkor lehet igazán sikeres, ha a résztvevők egyaránt maguknak érzik a kezdeményezést, és megéri részt venniük benne. Segíti a sikerességet, ha nemcsak egy célt tartunk a szemünk előtt, hanem a kiegészítő szolgáltatásokra is figyelünk. A Nyitott porták esetében a hálózat kiépítése mellett nagy hangsúlyt kapott a termékeket és előállítóikat népszerűsítő kiadvány elkészítése, valamint a közös részvétel az Utazás kiállításon. A hálózat fenntartását újabb pályázati források segítségével, a taglétszám növelésével és minél több színes program szervezésével lehet elérni.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Éltető Balaton-felvidékért Egyesület: www.balatonleader.hu	*Szervezet:*	FAMULUS Sümeg Kistérségéért Egyesület
Szakirodalom, honlapok:	*Cím:*	8330 Sümeg, Széchenyi Gy. u. 6.
LEADER program: www.fvm.hu (LEADER+ menüpont) http://ec.europa.eu/leaderplus	*Tel:*	87/350-111
	E-mail:	famulus@invitel.hu
	Honlap:	www.sumegterseg.hu

3.1.3. Térségi márkák, védjegyek

Élő Tisza védjegy

Kulcsszavak: helyi termékvédjegy • helyi termékek piacra juttatása • tájtermékek • tájgazdálkodás • ökoturizmus • tudatos vásárlás

A Tisza-mente területének kistermelői nehezen találnak a megélhetésüket fedező piacot, fennmaradásuk veszélybe került. Az Élő Tisza védjegyrendszer ezeket a termelőket karolja fel, közös értékesítéssel és szervezéssel segíti számukra a vásárlók elérését.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Szövetség az Élő Tiszáért***			
Projektgazda típusa:	Civil szervezet			
Projektpartnerek:	–			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld	*Megye:*	Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád
	Kistérség:	A Tisza-mente kistérségei	*Település:*	Tisza-mente települései (eddig 20 település)

A kezdeményezés célja:

Az Élő Tisza védjegy megszületésének célja az volt, hogy egységes megjelenésével felkarolja a Tisza-menti (Tiszabecstől egészen Röszkéig, a vízgyűjtő területeket is beleértve) termékeket és előállítóikat, ilyen módon segítve a helyi lakosság megélhetését. A védjegy segítséget nyújt abban, hogy a térség termelői és a hagyományos, környezetkímélő termékek iránt nyitott fogyasztók megtalálják egymást.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Tisza-mentén található Magyarország hátrányos helyzetű kistérségeinek nagy része. E mezőgazdasági jellegű térségek lakosai körében nagyarányú a munkanélküliség, sokuk életét átszövi a szegénység és a kilátástalanság érzése. A kilábalást akadályozza, hogy a térségben előállított jó minőségű termékek megfelelő értékesítési csatornák és reklámtevékenység híján nehezen jutnak el a vásárlókhoz.

A kezdeményezés leírása:

Az Élő Tisza védjegyet a 2006-ban alakult *Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület (SZÖVET)* kezdeményezte. A *védjegyrendszer* új piaci lehetőséget kínál többek között tartós termékek (pl. lekvárok, konzervek), engedélyköteles termékek (pálinka, alkoholos italok), kézművesipari termékek (pl. fa, bőr, nád), friss zöldségek, gyümölcsök, hús- és tejtermékek számára, melyeket közös védjeggyel lát el.

A SZÖVET a jelentkező és a kritériumoknak megfelelő védjegyfelhasználókkal szerződést köt, akik a védjegy használatáért előre meghatározott havi díjat fizetnek. Mivel a védjegy célja, hogy a fogyasztókat biztosítsa a különleges minőségről, a termékek helyi voltáról, a szerződés kötelezően teljesítendő feltételeket tartalmaz a termék vagy szolgáltatás előállítási helyére (Tisza vízgyűjtője, helyi és magyar) és módjára (átállás, kímélő, *minősített ökológiai, tájgazdálkodás*) vonatkozóan. Ezek mellett vállalhatók olyan önkéntes kritériumok (pl. GMO-mentes, természetes alapanyagokat tartalmaz vagy magyar fajta), amelyek feltüntetése segítheti az eladást. A helyi termékek népszerűsítése ökoturisztikai programokkal is kiegészíthető (pl. túra-, kulturális programok).

Az Élő Tisza védjegy
Fotó: Szövetség az Élő Tiszáért

A védjegyrendszer kialakításán és működtetésén a SZÖVET részéről teljes munkaidőben két alkalmazott, két szerződéses munkavállaló és szabadidejük terhére két önkéntes dolgozik. A projekt során kialakították a védjegy arculatát és a jelentkezők számára kötelezően teljesítendő feltételeket, valamint elkészült a védjegyet és a védjeggyel ellátott termékeket bemutató *honlap*. Emellett heti *hírlevelet és újságot* (Tiszavölgy) indítottak, de ezek nemcsak a védjeggyel foglalkoznak. Az érdeklődő termelőknek és fogyasztóknak *fórumokat* szerveztek, ahol a személyes találkozáson kívül kiadványok segítették a tájékoztatást. Az eredményes megvalósítás érdekében fontos volt, hogy legyen valaki, aki kifejezetten ismeri a helyi viszonyokat, de az is segített, hogy a SZÖVET-nek már korábban volt egy termékkínálata, amire lehetett építkezni.

A kezdeti bizalmatlanság után a helyiek bizalommal és pozitívan fogadták az Élő Tisza védjegyet, vélhetőleg a személyes megkereséseknek köszönhetően. A SZÖVET tapasztalatai szerint az elkészült honlap és a rendezvényeken, értékesítési hálózatban történő megjelenés lehetősége motiválóan hat a termelőkre.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Fórumok • helyi termék adatbázis létrehozása • arculatépítés • védjegy • marketingtevékenység • piacépítés • honlap • kiadványok

A projekt eredményei:

2009 novemberében az Élő Tisza védjegyet használók száma elérte a negyvenötöt, az Élő Tisza termékek piaci árbevételtöbblete a gazdálkodók és a cégek számára körülbelül 4,2 millió Ft lett. A projekt hatására mintegy kétszáz hektárnyi területen történt átállás az intenzívről a kímélőbb gazdálkodásra.

A védjegy iránt a fogyasztói érdeklődés is kiemelkedőnek bizonyult. A támogatott időszak zárásakor az Élő Tisza védjegy weboldal látogatóinak száma 23000 fő volt, míg az Élő Tisza kereskedelmi rendszer regisztrált felhasználóinak száma 2009 novemberében elérte az ezerötszázat.

Megvalósítás éve, időtartama:	2008. augusztus 15. – 2009. július 15.		
A megvalósítás forrása:	Norvég Civil Támogatási Alap		
Költség:	6.734.234 Ft	*Támogatás:*	88%

Programszerűség: A projekt a SZÖVET Élő Tiszáért programjának része.

Kapcsolódás más helyi (térségi) projektekkel:

A SZÖVET egyik fontos célja, hogy a magyar vidék, ezen belül a Tisza völgyének gondjaira felhívja a döntéshozók figyelmét. Fellépésükkel lehetőséget szeretnének biztosítani a térséget érintő állami programokban a természetkímélő gazdaságfejlesztés, különösen az ártéri tájgazdálkodás számára. A Tisza térségben több olyan tájgazdálkodási, vidékfejlesztési projekt is zajlik, amelyekhez közvetetten kapcsolódik, például *Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése*, a *nagykörüi önkormányzat ártéri tájgazdálkodási projektje*, *WWF tájrehabilitációs* projektjei.

A SZÖVET segíti a védjeggyel ellátott termékek piacra jutását, támogatja és ösztönzi a helyi gazdálkodók tevékenységét, a fejlesztések megvalósítását.

Térségi hatás:

A védjegyrendszer segíti a Tisza-mente termékeinek piacra jutását, így javítja a helyi termelők helyzetét, segíti az értékesítésüket. Az Élő Tisza termékeket az ország több pontján megismerték, ami hozzájárulhat a térség ökoturizmusának fellendüléséhez is. A bekerülési kritériumok azt is biztosítják, hogy a résztvevő gazdálkodók az intenzív gazdálkodás helyett környezetkímélő módszereket alkalmazzanak. A projekt hatásterülete a teljes magyarországi Tisza-völgy, a 781 településből eddig 20 csatlakozott a kezdeményezéshez.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A SZÖVET továbbra is szeretné folytatni az érdekvédelmi, valamint lobbi tevékenységeit. A térség helyi termékeit szeretnék minél több boltba eljuttatni, a *„Bolt a boltban”* (vidék boltja) hálózat keretei között, LEADER forrásokat

felhasználva. Tervezik tájboltok és tájtermékeket forgalmazó „tájtermék-sarkok" nyitását.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

Az Élő Tisza védjegy jó példát mutat az érdekképviselet gyakorlati megvalósulására. A személyes kapcsolatokon alapuló marketing és piacépítés segítségével a Tisza-mente kiváló minőségű termékei eljutottak a szociális kérdésekre is érzékeny fogyasztókhoz. A sikerességet bizonyítja, hogy hasonló kezdeményezések kialakításával kapcsolatban egyre többen fordulnak tanácsért a SZÖVET munkatársaihoz.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A projekt kezdetekor a helyiek bizalmatlanul fogadták az Élő Tisza védjegy ötletét, azonban kitartással és folyamatos személyes kommunikációval sikerült elnyerni a bizalmukat és támogatásukat.

Az Élő Tisza védjegy oltalma alá tartozó termékek kereskedelmében problémát jelent a szállítás. Sok esetben előfordul, hogy nehéz összegyűjteni a termékeket a nagy kiterjedésű területről, és nehezen kalkulálható a gazdaságosan szállítható mennyiség is. A szállítás költsége csak a prémium termékek árában tud megjelenni, az egyszerű élelmiszerek (pl. burgonya) árába ez nem építhető be. Ebből kifolyólag a SZÖVET, ami egyfajta segítő szerepet vállal a védjeggyel ellátott termékek forgalmazásában (pl. piacszervezés Budapesten), pályázati támogatások nélkül nem tudja fenntartani a rendszert, hiszen munkájuk költsége csak tovább növelné az árakat.

Kifejezett akadályt jelent a védjeggyel ellátott termékek forgalmazásában a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről szóló 14/2006. (II. 16.) FVM-EüM-ICsSzEM együttes rendelet, mely alapján például a feldolgozott termékek (pl. sajt, lekvár) nem értékesíthetők kiskereskedelmi és vendéglátó egységeknek, és nem engedélyezett a sertés, juh, kecske, szarvasmarha nyers húsának eladása sem. A SZÖVET tájtermékeinek árusítását nehezíti, hogy a termelői piacon való megjelenés során csak maga a termelő értékesítheti saját termékeit. Különösen nehézkes ez azért, mert a legtöbb termelő azt is nehezen oldja meg, hogy heti egyszer jelen legyen a piacon. [6]

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A helyi termékek forgalmazása akkor lehet igazán sikeres, ha már a kezdetekkor gondoskodunk a rendelést kézben tartó fogyasztói közösségek felkutatásá-

[6] A SZÖVET a fenti problémák kezelésére, több mint harminc civil szervezet együttműködésével, jogszabály-módosítási javaslatot készített és nyújtott be a földművelésügyi, az egészségügyi, illetve a szociális és munkaügyi miniszteriumnak.

ról. A fogyasztói együttműködés tervezhetőséget jelent (a SZÖVET rendelései jelenleg tíz százalékos hibahatárral mozognak), és kialakítja saját törzsközönségét.

A működéshez folyamatosan szükség van új ötletekre. Az értékesítés során elengedhetetlen a széles termékskála és a vásárlást kísérő üzenet. Hasznos továbbá arra is figyelmet fordítani, hogy legyenek olyan emberek, akik átlátják és összetartják a kezdeményezést.

További ajánlott projektek:

West Cork (Írország) regionális márka (Fuchsia):
http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/magazine/mag10_hu.pdf
(LEADER+ Magazin 2008/10)

Szakirodalom, honlapok:

Kajner Péter: Helyi termelés, helyi fogyasztás, helyi termékek egészségesen! SZÖVET, 2009
www.elotiszaert.hu/bovebben.php?id=568
Balázs Bálint, Simonyi Borbála: Együtt a helyi élelmiszer-rendszerekért. Védegylet, 2009
www.vedegylet.hu/doc/kistermelok.pdf
www.tudatosvasarlo.hu/cikkek/1050

Elérhetőség:

Szervezet: Szövetség az Élő Tiszáért
Szabadkai Andrea
Cím: 5065 Nagykörű, Május 1. út 1.
Tel: 30/768-8718
E-mail: info@elotisza.hu;
Honlap: vedjegy@elotisza.hu
www.savanyusag.hu/index.php
www.elotiszaert.hu/index.php
www.elotisza.hu

Pannon Helyi Termék Klaszter

Kulcsszavak: helyi termékek piacra juttatása • érdekképviselet • termékfejlesztés • hagyományőrzés • falusi turizmus • tudatos vásárlás

A klaszterek egy térség hasonló profilú gazdasági szervezeteinek hálózatai, amelyek a tagok együttműködését és közös képviseletét szolgálják. A Pannon Helyi Termék Klaszter a Nyugat-dunántúli régió kézműipari, mezőgazdasági és élelmiszertermékeinek piacra jutását segíti.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Pannon Helyi Termék Klaszter***			
Projektgazda típusa:	Érdekvédelmi hálózat			
Projektpartnerek:	*A klaszter alapító tagjai:* Csörötnek Község Önkormányzata, Falusi Turizmus Vas Megyei Szövetsége, Falusi Vendéglátók Zala Megyei Egyesülete, Győr-Moson-Sopron Megyei Falusi Turizmus Egyesület, Hegypásztor Kör, Írottkő Natúrparkért Egyesület, Kemenesaljai Kistelepülésekért Kht., Kisalföldi Népművészek Egyesülete, Őrség Natúrpark Térségfejlesztési Közhasznú Társaság, Vasi Hegyhát Többcélú Kistérségi Társulás, Zala Megyei Népművészeti Egyesület, Zalai Borút Egyesület, Zalai Falvakért Egyesület *Termelői tagok:* 56 nyugat-magyarországi kistermelő			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Nyugat-Dunántúl	*Megye:*	Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala
	Kistérség:	Régió kistérségei	*Település:*	Régió települései

A kezdeményezés célja:

A Pannon Helyi Termék Klaszter a Nyugat-dunántúli régióban fellelhető vagy előállítható mezőgazdasági és kézműipari termékek összegyűjtésére, fejlesztésére, és ezek hatékonyabb előállításának ösztönzésére alakult. A klaszter által forgalmazott termékek egységes arculatú megjelenésének célja a helyi termékek piacra jutásának elősegítése.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Pannon Helyi Termék Klaszter alapítói abból a problémából indultak ki, hogy a komoly hagyományokkal rendelkező helyi termékek előállítása egyre inkább háttérbe szorul, a tradíciók egyre több helyen megszakadni látszanak. Bár a kereskedelmi láncok által vezérelt és befolyásolt kiskereskedelemből szinte teljesen kiszorulnak az ilyen típusú termékek és előállítóik, a turizmusban és egyes társadalmi rétegek fogyasztásában továbbra is igény mutatkozik irántuk. A klaszter kialakítása mellett szólt, hogy az egységes érdekképviseletnek köszönhetően hatékonyabban használhatók ki a pályázati források is.

A kezdeményezés leírása:

A Pannon Helyi Termék Klasztert 2005-ben hozta létre 13 nyugat-dunántúli szervezet (népművész egyesületek, falusi turizmus szövetségek, vidékfejlesztési civil szervezetek, önkormányzatok). Ezzel párhuzamosan jött létre a *Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft.* a klaszter menedzselésére és munkaszervezeti feladatainak ellátására.

A klaszter jelenleg közel száz termelővel (kézművesek, őstermelők, agrárvállalkozások) tart fenn munkakapcsolatot. A szervezet a helyi termékek értékesíté-

sének érdekében *vásárokat* szervez termelői számára, valamint egy weblap és *webáruház* segítségével ismerteti meg szélesebb körrel a termékeit. A közös értékesítés érdekében fadobozos ajándékcsomagokat állítottak össze, továbbá a vasvári *Pannon Helyi Termék Boltban* nyílik lehetőség a termékek közös forgalmazására.

Az alapítókat a helyi termékek helyzete javításának célkitűzése egyöntetűen motiválta, emellett szükség volt pályázatírási tudásra és természetesen sok kitartásra a megalakuláshoz. A *klasztermenedzser* mellett egy értékesítési és egy termékkapcsolatok munkatárs látja el részmunkaidőben a klaszter működtetésével járó feladatokat, valamint a projektmegvalósítás során egy pályázati referens segítette munkájukat.

A kezdeményezés elindításakor a termelőket személyesen keresték meg, leginkább saját kutatómunka és ajánlások alapján. A projekt iránt érdeklődőkkel *kérdőívet* töltettek ki, mely alapján részletes lista készült a lehetséges termékek típusairól, előállítási módjukról és a termelési kapacitásról. Ezek után alakították ki az *egységes arculatot* és hozták létre a *Pannon Helyi Termék védjegyet*. A védjegy bejegyeztetése, a csomagolástechnikai fejlesztések és a minőségbiztosítási rendszer kidolgozása tette végül lehetővé, hogy a térség termékei jelentős vásárokon és programokon közösen jelenjenek meg.

A Pannon Helyi Termék Klaszter kézműves termékeinek árusítása vásáron
Fotó: Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft.

A kezdeményezés helyi fogadtatása ellentmondásos volt: teljesen pozitív és kétkedő hangok egyaránt hallhatóak voltak. Az eredmények végül sokakat meggyőztek a kezdeményezés fontosságáról és életképességéről.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Termelők megkeresése • helyi termék adatbázis • arculatkialakítás • helyi termék védjegy • termékfejlesztés • webáruház és honlap • vásárok • helyi termék bolt • értékesítési csatornák szervezése • menedzsment szervezet

A projekt eredményei:

A Pannon Helyi Termék Klaszter jelenleg közel 100 termelővel áll kapcsolatban, akik mintegy ezerféle kézműipari és mezőgazdasági terméket állítanak elő. A kezdeményezés hatására a termelők és a termékek ismertsége nőtt, a helyi termelők több helyen tudják értékesíteni portékájukat. Ezenkívül a régió ven-

dégváró helyeinek kínálata is bővült helyi termékekkel. Kialakították a klaszter egységes arculatát, minőségbiztosítási rendszerét, saját védjegyét.

Megvalósítás éve, időtartama:	2005. október óta (előtte 1 év tervezés) 2008-ig pályázatokból, azóta önfenntartó		
A megvalósítás forrása:	*Pályázati források, főleg 2008 elejéig:* Regionális Innovációs Ügynökség pályázata GRIP IT elnevezésű nemzetközi program Reneszánsz év		
Költség:	Kb. 35 M Ft	*Támogatás:*	Átlagban 60%

Programszerűség:

Egyedi projekt.

Kapcsolódás más helyi (térségi) projektekkel:

A Pannon Helyi Termék Klaszter jó kapcsolatot tart fenn a régió többi, akár más profilú (bútoripari, textil-, autóipari stb.) klasztereivel.

Térségi hatás:

Valamennyi alapító szervezet életében korábban is jelen volt az örökség- és értékvédelem, amelynek megvalósításához a klaszter tevékenységei is hozzájárulnak. A Pannon Helyi Termék Klaszter összekapcsolja a dunántúli kistermelőket és vállalkozókat, akiknek így lehetőségük nyílik a szorosabb együttműködések kialakítására. A közös megjelenés és értékesítés jótékonyan hat a regionális identitástudat megszületésére.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A tervek szerint a klaszter keretei között folytatódik a termékfejlesztés, és emellett a vásárlói tudatformálással és a termelők képzésével szeretnének foglalkozni. Továbbá szeretnének egy logisztikai és promóciós központot kialakítani. A klaszter folyamatosan törekszik a hazai és külföldi partnerkapcsolatok kialakítására közös projektek tervezése érdekében.

Miben jó gyakorlat a projekt?

A Pannon Helyi Termék Klaszter tevékenységének köszönhetően a helyi termékek ismertsége, mind helyben és országosan, gyarapította a nyugat-dunántúli régió termelőinek lehetőségeit. Az elmúlt másfél év tapasztalataiból az is kiderült, hogy pályázati támogatások nélkül is működik a kezdeményezés. Térségi alapú, ágazati és ágazatokon átívelő vállalkozói összefogásra, közös identitásépítésre példa.

Nehézségek, tanulságok a projekt kapcsán:

A kezdeményezés esetében a kistermelőkre vonatkozó jogszabályok nehezítik a termék előállítóinak munkáját. Problémát jelent, hogy nehezen lehet értelmezni, ki számít hivatalosan kistermelőnek, ezért olykor a legkisebb mennyiséget megtermelők „egy kalap alá kerülnek" a jól szervezett, nagyobb kapacitású társaikkal. Mindezek mellett az előírt okmányok beszerzése (pl. alkalmi árusítási engedély), a rugalmatlan hatósági szemlélet sokszor tovább akadályozzák a munkát.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A Pannon Helyi Termék Klaszter munkatársai szerint a termelőkben lévő (sokszor nem is alaptalan) gyanakvás leküzdésének érdekében kifejezetten fontos a valós eredmények mielőbbi felmutatása. Ez azért is elengedhetetlen, mert manapság egyre több hasonló projekt foglalkozik ezzel a témával, gyakran az érintettek bevonása és a termelők számára konkrétumot hozó eredmény nélkül.

A hasonló kezdeményezések hosszú távú sikerességének záloga az, ha már a kezdetektől folyamatokban gondolkodunk. A klaszter tapasztalatai szerint a termékek közös értékesítése is segíti az előrelépést.

További ajánlott projektek:

Hegypásztorkör, Oszkó:
www.oszko.hu/hegypasztorkor/index.htm
www.panfa.hu

Szakirodalom, honlapok:

Lengyel Imre–Deák Szabolcs (2002): Klaszter – a helyi gazdaságfejlesztés egyik sikeres eszköze. In: Buzás Norbert–Lengyel Imre: Ipari parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek

Elérhetőség:

Szervezet: Pannon Helyi Termék Nonprofit Kft.
Cím: Zágorhidi Czigány Ákos 9700 Szombathely, Horváth Boldizsár krt. 9.
Tel: 70/320- 17-42
E-mail: info@pannonproduct.hu
Honlap: www.pannonproduct.hu

3.1.4. Helyi termékek fogyasztásának ösztönzése

Szekrény hálózat a Hegyköz településein

Kulcsszavak: helyi termék és szolgáltatás • hálózat • turizmus • helyi termék népszerűsítése

A zempléni Hegyköz településein működő Szekrény hálózat jó példa arra, hogyan hozhatók kedvezőbb helyzetbe egy jó adottságokkal bíró, mégis sok szempontból mellőzött térség helyi termékei és ezek előállítói.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Hollóháza Község Önkormányzata***			
Projektgazda típusa:	Önkormányzat			
Projektpartnerek:	–			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Magyarország	*Megye:*	Borsod-Abaúj-Zemplén
	Kistérség:	Sátoraljaújhelyi	*Település:*	A kistérség települései

A kezdeményezés célja:

A Szekrény hálózat a zempléni régió helyi termékeinek és termelőinek népszerűsítése céljából alakult.

A kezdeményezés indoka, háttere:

Az érintett települések – jellemzően aprófalvak – a szlovák határ mentén helyezkednek el, és perifériikus helyzetük miatt nehézkes a termelők piacra jutása. A térségben számos értékes helyi termék található, amelyeket, illetve azok előállítóit (legfőképpen a kistermelőket) azonban a térségbe látogató turisták nem ismernek. Bár a vendégek közül többen kerestek helyi termékeket a térségben, ezek lelőhelyei rejtve maradtak előttük.

A kezdeményezés leírása:

A tizennyolc település részvételével működő Szekrény hálózatot Hollóháza Község Önkormányzata alakította ki a Nagy-Milic 896 Akciócsoport (LEADER) és a Hegyköz polgármesterei által kezdeményezett LEADER+ pályázat keretében. A szekrények megszületésének apropójaként egy korábbi kezdeményezés szolgált, amely a hegyközi kézműves hagyományok és mesterségek visszaállításának céljából született meg. Ennek kapcsán

merült fel az ötlet, hogy jó lenne *az üvegművesek, kovácsok, kosárfonók és mézeskalács-készítők* műveit az ide látogató turisták számára kiállítani. Innen a hálózat találó elnevezése.

A Zempléni-hegység magas hegyei közt megbújó Hegyköz településein *harminc szekrény* népszerűsíti a térség termékeit és szolgáltatásait. Az igényesen megmunkált, fából készült vitrines tálalószekrények a turisták által sűrűn látogatott helyeken, például múzeumokban, kézműves műhelyekben és polgármesteri hivatalokban vannak elhelyezve. A szekrények kínálata településenként változik, legfőképpen kézműves termékek (hímzések, agyag és porcelán termékek), aszalt gyümölcsök, kosárfonók és kovácsok munkái, prospektusok és a termelők elérhetőségei találhatók meg bennük. Mivel az élelmiszereket (romlandóságuk miatt) problémás lenne kiállítani, ezekre mindig csak utalás található valamilyen formában (például lekvár helyett az üvege szerepel). Annak érdekében, hogy mindegyik településen értesüljenek a Hegyköz eseményeiről, termékeiről, a szekrények olyan dolgokat is tartalmaznak, amelyek nem kötődnek szorosan az adott településhez. A kihelyezett szekrények száma a települések méretétől, valamint az ott fellelhető helyi termékek és előállítóik számától függően változik; nagyobb helyeken kettő-három, míg a kisebbeken egy szekrényt állítottak ki. A kiállítók száma is változó – nagyjából *harminc kistermelő és kézműves* jelenik meg ebben a formában a turisták előtt (térségi szinten). A helyi termelőkkel történő kapcsolattartást, valamint a szekrények tartalmának kialakítását minden esetben azok végzik, akiknek az épületébe a szekrény került. A kiállított termékek köre időnként megújul, attól függően, hogy jelentkeznek-e új termékekkel. (A hollóházi polgármesteri hivatalban például háromhavonta.)

Egy helyi termékekkel megrakott szekrény Hollóházán
Fotó: Hollóháza Önk.

A pályázat megírását, a szekrények tervezését és megrendelését, valamint az elszámolást a hollóházi önkormányzattól ketten végezték. A harminc megegyező szekrényt egy *helyi kisiparostól* rendelték meg, a feltöltést és a szekrények karbantartását a *helyi önkormányzatok munkatársai* végezték önkéntes munkában. A kezdeményezés lebonyolításához különösebb tudásra nem volt szükség, ám sokban segítette a megvalósítást, hogy a LEADER program keretein belül elég volt csak helyi emberekkel együttműködni.

A szekrények fogadtatása igen pozitív volt, a helyi termelők közül többen jelentkeztek, hogy szeretnék kiállítani terméküket. Sőt, még az is előfordult, hogy egy településen kevésnek bizonyult a szekrények befogadóképessége.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Hálózatfejlesztés • termékbemutató szekrények • marketingtevékenység • turizmus • kézművesség

A kezdeményezés eredményei:

A helyi termékek ismertségének növekedésén túlmutat, hogy személyes kapcsolatok alakultak ki az ide látogatókkal, és már vannak olyan turisták, akik rendszeresen visszajárnak, és keresik a szekrényekben fellelhető termékeket.

Megvalósítás éve, időtartama:	2006. 10. 31 – 2008. 03. 31		
A megvalósítás forrása:	AVOP LEADER+		
Költség:	3.268.000 Ft	*Támogatás:*	85%

Programszerűség:

A projekt a Nagymilic 896 Akciócsoport *„Partnerségben a hegyközért”* LEADER+ programjának keretei között valósult meg.

Kapcsolódás más helyi (térségi) projektekkel:

Az akciócsoport LEADER programjának többi projektjéhez kapcsolódik.

Térségi hatás:

A helyi termékek iránti kereslet érezhetően nőtt a szekrények hatására. Az utóbbi időben az is megfigyelhető volt, hogy a szlovákiai érdeklődők száma jelentősen megnőtt.

Mindez hozzájárul a térség jövedelemtermelő képességének növekedéséhez. A helyi gazdasági tevékenységeket ösztönözte, hogy a helyi termékek ismertsége növekedett a térség határain túl.

Az egységes kivitelű szekrények a térség szimbólumává váltak, erősítve a helyi lakosság identitástudatát.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A hollóházi önkormányzat a szekrényeken túl egy állandó kiállítást kíván létrehozni a helyi alkotóknak és termelőknek. Kiderült, hogy a településen található három szekrény nem fedi le teljesen az igényeket, még több helyi terméket tudnának kiállítani. Ez növelné a biztonságot is, mert a nyitott polcos szekrényekre jelenleg nem vigyáz senki.

Miben jó gyakorlat a kezdeményezés?

A Szekrény hálózat jó példája annak, hogy különösebben bonyolult és költséges tevékenységek, illetve az ezekkel járó nehézségek nélkül hogyan valósulhat

meg a helyi termékek és szolgáltatások népszerűsítése egy térségben. A hollóházi önkormányzat munkatársai felismerték, hogy az ismertséget a turisták által sűrűn látogatott helyek hozhatják meg, és egy egyszerű ötlettel elérték, hogy ez így is legyen.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A szekrények elkészítésének idejét növelte, hogy a szekrényeket elkészítő vállalkozó több önkormányzat egyéb megrendeléseivel is foglalkozott (pl. buszmegállók elkészítése), így meg kellett várni, míg sor kerül minden munkára.

Jelenleg a szekrények nyitottak, őrzésük nem megoldott (ez ideig még nem volt ebből probléma).

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A megvalósítás előtt érdemes felmérni, mennyire ismertek a helyi termékek, van-e érdeklődés a helyiek részéről, ennek fényében célszerű szervezni a termékek népszerűsítését.

A szervezők tapasztalatai szerint kifejezetten segíti a lebonyolítást, ha pontos megvalósíthatósági és ütemtervek állnak rendelkezésre már a projekt kezdetén, mert a szerződés megkötése után a pályázati elszámolásig igen szoros munkamenetet kellett teljesíteni ahhoz, hogy az ellenőrzésre már feltöltött szekrényeket biztosítsanak.

Fontos továbbá, hogy minden településen legyen egy olyan ember, aki a helyi viszonyokat jól ismeri, és segíteni tud a szervezésben, fel tudja mérni a lehetőségeket, és a „hátán tudja vinni" a kezdeményezést. Hollóházán kiderült, hogy az egész projektnek az a mozgatórugója, hogy legyen valaki, aki a kezdeményezést a szívügyének érzi.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
LEADER 2007-2013- Helyi termékek: http://ec.europa.eu/leaderplus	*Szervezet:*	Polgármesteri Hivatal Hollóháza
	Cím:	3999 Hollóháza, Szent László u. 15.
Szakirodalom, honlapok:	*Tel:*	47/505-420
	E-mail:	hollohiv@axelero.hu
www.zalakar.hu/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=87&Itemid=102#3	*Honlap:*	www.hollohaza.hu/mail/index.php

Zöld Polc rendszer

Kulcsszavak: helyi termékek piacra juttatása • tudatos vásárlás • méltányos kereskedelem (fair trade) • helyi termék népszerűsítése • zöldút • ökoturizmus

Nincs mindig egyszerű dolgunk, ha szeretnénk megismerkedni egy vidék helyi termékeivel vagy azok előállítóival. A Duna-Ipoly Zöldút menti boltok és vendéglátóhelyek „zöld polcai" ebben segítenek: elérhetővé teszik a helyi termékeket mind a turisták, mind pedig a mindennapi vásárlók számára.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány***			
Projektgazda típusa:	Civil szervezet			
Projektpartnerek:	-			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Közép-Magyarország	*Megye:*	Pest, Komárom-Esztergom
	Kistérség:	Váci és Szobi	*Település:*	Jelenleg két településen van „zöld polc"

A kezdeményezés célja:

A Magosfa Alapítvány kezdeményezte Zöld Polc rendszer célja az, hogy egységes megjelenéssel, és ehhez kapcsolódó népszerűsítő munkával tegye ismertebbé a helyi termékeket, illetve támogassa ezek kereskedelmét a Duna-Ipoly Zöldút mentén.

A kezdeményezés indoka, háttere:

Az Ipoly-völgyben a helyi vásárlók nem mutatnak komoly érdeklődést a helyi termékek iránt: míg továbbra is nagy szerepet kap az önellátás, a kereskedelmi láncok egyre nagyobb térhódítása miatt a helyi termékek kiszorulnak a kereskedelemből, piacuk rohamos léptékben szűkül. A térség fogyasztóinak pénze így nem marad helyben, tovább fokozva a vidéket sújtó tőkehiányt. A kezdeményezés vidéki térségben valósul meg, de a főváros közelségében.

A kezdeményezés leírása:

A Zöld Polc rendszer egy a Duna-Ipoly Zöldút térségére kiterjedő helyi kereskedelmi rendszer. A rendszerben részt vevő kereskedelmi egységek (boltok és vendéglátóhelyek) üzletükben *egységes árusító polcokat* állítanak fel, és elhelyezik bejárati ajtajukon a rendszer *emblémáját*. A helyi termékeken túl a polcokon

környezetbarát és *méltányos kereskedelemből származó (fair trade)* termékek is elérhetők. A rendszerhez kapcsolódó népszerűsítő munka révén a résztvevő vállalkozások egyfajta marketing támogatásban is részesülnek (feltüntetik őket a településeken elhelyezett tájékoztató táblákon, valamint a Magosfa Alapítvány *adatbázisában*, tájékoztató kiadványaiban is).

A Zöld Polc rendszer előkészítése a problémák feltérképezésével, a jogszabályi háttér felmérésével és a program stratégiájának kidolgozásával indult. Ezt követően a Magosfa Alapítvány munkatársai felkeresték a rendszer kiépítéséhez szükséges helyi boltokat és termelőket, nagyrészt a már meglévő kapcsolatrendszerükre és helyi termék adatbázisukra támaszkodva. E-mailekkel, levelekkel és kérdőívekkel végül 60-70 helyi termelőhöz, 40-50 bolthoz és vendéglátóhelyhez jutottak el. Ezzel párhuzamosan készültek el a marketingelemek (polcok, termékjelölő címkék és arculati terv). A rendszer üzemeltetése jelenleg pályázati források felhasználásával lehetséges.

A kezdeményezés népszerűsítése főként helyi vásárokon, az elektronikus médiában és a helyi sajtó csatornáin keresztül történt. A projekt megvalósításában fontos szerepük volt *önkénteseknek*; a Magosfa Alapítvány két munkatársát huszonöt-harminc önkéntes segítette a helyi termék vásárok szervezésében, adatgyűjtésben, valamint a kapcsolatépítésben.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Helyi boltok, termelők felkeresése • hálózatépítés • adatbázis • közös arculat és védjegy • helyi termék vásárok • egységes Zöld Polcok • környezetbarát és „fair trade" termékek • önkéntesség

A kezdeményezés eredményei:

A Zöld Polcok 2009 végén kilenc-tíz boltban és vendéglátóhelyen jelentek meg. A beszállítói oldalhoz eddig három élelmiszer-termelő, két kézműves és két fair trade termékekkel foglalkozó kereskedő csatlakozott. A kezdeményezés során közös arculat és védjegy koncepció született, a Magosfa Alapítvány pedig nagy népszerűségnek örvendő helyi termék vásárokat szervezett, valamint tájékoztató kiadványokat jelentetett meg boltosok, gyerekek és turisták számára. Ezek mellett a termelőknek lehetőség nyílt, hogy jogi vonatkozású kérdéseikkel a Magosfa Alapítványhoz forduljanak.

Megvalósítás éve, időtartama:	2007. január – 2009. december		
A megvalósítás forrása:	Magyarország-Szlovákia Phare CBC Közös Kisprojekt Alap EC – Europaid (kapcsolódó projekt része, más témával) SZJA 1% Szponzoráció		
Költség:	12,9 M Ft	*Támogatás:*	88%

Programszerűség:

A Zöld Polc rendszer kapcsolódik a Duna-Ipoly Zöldút programhoz, valamint a Magosfa Alapítvány helyi termékekkel és helyi piacok újraélesztésével foglalkozó programjaihoz.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekkel:

A Zöld Polc rendszer része a Magosfa Alapítvány 2005 végén megkezdett *Helyi termék – közös érték* c. projektjének, ezen keresztül a Duna-Ipoly Zöldút programnak.

Térségi hatás:

A projekt hozzájárult a helyi termékek népszerűsítéséhez a Duna-Ipoly Zöldút mentén. A helyi lakosok és a térségbe érkező turisták fogyasztása ösztönzi a helyi termelők tevékenységeit. Egyelőre két település kapcsolódott be a rendszerbe, de ez még bővülhet.

Helyi termék vásár Vácon, a Magosfa Alapítvány szervezésében
Forrás: www.magosfa.hu

További tervek, a fejlesztés jövője:

A Magosfa Alapítvány következő lépésként szeretné a térség termelésének és termékei kereskedelmének közgazdasági feltérképezését elvégezni. Ennek eredményeit, valamint a változó jogi és társadalmi szempontokat figyelembe véve dolgozzák majd ki helyi termékes programjuk folytatását. Nagy súlyt szeretnének fektetni a helyi termelők önszerveződésének erősítésére.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A Magosfa Alapítvány kezdeményezése sikeresen járul hozzá a „helyi termék" fogalom népszerűsítéséhez és szélesebb körű megismertetéséhez. Meghatározó eredményt jelent, hogy a projekt kapcsán összekapcsolódott a helyi termékek és a méltányos kereskedelem (fair trade) témája, azaz a tudatos vásárlók a helyi kistermelőkön kívül a „harmadik világbeli" gazdálkodókat is támogathatják a nemzetközi minősítési kritériumoknak megfelelő termékek (legfőképpen kávé, tea, kakaó) választásával.

A Zöld Polc rendszernek köszönhetően sikerült összegyűjteni a térségben fellelhető partnereket, és intenzív tapasztalatcsere indult a helyi termékekkel kapcsolatban.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A hasonló programok sikeressége nagyban függ a társadalmi és jogi környezet alakulásától, valamint a termelők motiváltságától. A Zöld Polc rendszer kialakításának egyik legmeghatározóbb tanulsága az volt, hogy bár a termelők alapvetően jól fogadták az elképzelést, a csatlakozási kedvük elég alacsony maradt. Kiderült, hogy a térség termelői tájékozatlanok a helyi termékek témakörével kapcsolatban, és az önszerveződési hajlandóság is hiányzik.

Kifejezetten nehezítette a megvalósítást a magánszemélyek által előállított termékek forgalmazására vonatkozó jogszabályok folyamatos változása, és a résztvevők számára túl szigorúnak tűnő kereskedelmi, szállítási és higiéniai előírások betartása. A forgalmazók részvételét ugyancsak megkötötte, hogy a térségi kisboltok legtöbbször nagyobb hálózatokhoz tartoznak, ezért beszerzési forrásaik kötöttnek bizonyultak.

A kezdeményezéssel kapcsolatban az is kiderült, hogy nagyon fontos lenne egy *vállalkozói partnerszervezet*, mely hasonlóan a nagykereskedőkhöz, magára vállalná a polcok feltöltését, az üzletek felkutatását és a koordinálást. Amíg a termelők nem érzik eléggé a rendszer jövedelmezőségét, a részvételi arány is alacsony marad.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A Magosfa Alapítvány tapasztalatai szerint nagyban segíti a megvalósítást, ha már a projekt kezdete előtt élő kapcsolatot alakítunk ki a lehetséges termelőkkel és forgalmazókkal. A tervezés során célszerű felmérni a forgalmazható helyi termékek körét. Ezt a Zöld Polc rendszer esetében a személyes megkeresés segítette leginkább. Ezek mellett fontos, hogy a projekt tartalmazza a termelők önszerveződésének fejlesztését (például helyi termelői egyesület létrehozása). A Zöld Polc rendszer kialakítása során az is kiderült, fontos, hogy legyen egy vállalkozói partner, aki képes a szervezés, termékbegyűjtés, kiszállítás koordinálására. Végül: a Zöld Polc rendszer megvalósulásához a helyi ismeretek mellett jogi, kereskedelmi és marketing ismeretekre is szükség volt.

További ajánlott projektek:	*Elérhetőség:*	
Zsámbéki-medence Idegenforgalmi Egyesület helyi termék csoportja: http://tud6.com/jo-otlet-helyi-kezdemenyezes/ *Fair trade:* www.vedegylet.hu/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=79	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány Pataki Zsolt 2600 Vác, Lemez u. 3. 27/501 530 magosfa@magosfa.hu www.magosfa.hu www.magosfa.hu/hu/node/817
Szakirodalom, honlapok:		
Helyi termékek a Duna-Ipoly Zöldút mentén www.magosfa.hu/hu/helyitermekek		

Helyi termék fesztiválok

Kulcsszavak: helyi termék és szolgáltatás • fenntartható fogyasztás • helyi termék adatbázis • helyi piac • helyi termék népszerűsítése

Dédszüleink mindenből éppen annyit vásároltak, amennyire szükségük volt, s vásárlásaik legnagyobb részét a helyi piacon, helyi termelőknél, kiskereskedőknél és iparosoknál bonyolították le. A Tudatos Vásárlók Egyesületének helyi termék fesztiváljai megmutatták, hogy egy kis odafigyeléssel ez ma is könnyen megvalósítható.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Tudatos Vásárlók Egyesülete***			
Projektgazda típusa:	Civil szervezet			
Projektpartnerek:	Csalán Környezet- és Természetvédelmi Egyesület, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Pécsi Zöld Kör			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Közép-Dunántúl, Észak-Alföld, Dél-Dunántúl	*Megye:*	Veszprém, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Baranya
	Kistérség:	Veszprémi, Nyíregyházi, Pécsi	*Település:*	Veszprém, Nyíregyháza és Pécs

A kezdeményezés célja:

A nagyszabású rendezvények célja az volt, hogy népszerűsítsék, és széles körben megismertessék a városlakókkal a lakóhelyükön és annak környezetében elérhető környezetkímélő, etikus fogyasztási lehetőségeket. A helyi termék fesztiválok alkalmával a szervezők arra szerették volna rávezetni a látogatókat, hogy fogyasztói döntéseiknek komoly környezeti és társadalmi hatásaik vannak.

A kezdeményezés indoka, háttere:

Bár a legtöbb környezeti probléma visszavezethető az egyéni fogyasztási szokásokra és életformákra, az emberek többsége még sincs tisztában azzal, hogy életmódja hogyan tesz kárt a természeti és társadalmi környezetben. Napjainkban ugyan megfigyelhető a *fogyasztói tudatosság* – beleértve a *környezeti és a társadalmi ügyek iránti érzékenységet* is – növekedése, terjedése, a fogyasztók mégis kevés megbízható tájékoztatást kapnak. Az őket érő információk többsége (reklámok, szóróanyagok) a társadalmilag és környezetileg nem fenntartható fogyasztói szokásokat erősíti. Sok esetben nehéz, szinte lehetetlen megtalálni

azokat a termékeket és szolgáltatókat, amelyek lehetővé tennék, hogy életmódunk fenntarthatóbbá váljon. Ha viszont ezeket nem vesszük igénybe, nem fogyasztjuk, előbb-utóbb ki fognak szorulni a piacról, hisz fenntartásuk, termelésük nem lesz kifizetődő a vállalkozó számára.

A kezdeményezés leírása:

A 2009 szeptemberében megrendezett helyi termék fesztiválok kezdeményezője és koordináló szervezete a Tudatos Vásárlók Egyesülete (TVE) volt. A megvalósításban három város civil szervezetei vettek részt: Nyíregyházán az Emisszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Pécsett a Pécsi Zöld Kör, Veszprémben pedig a Csalán Környezet- és Természetvédelmi Egyesület. A fesztiválokat a három város közterein rendezték meg (Nyíregyháza: Jókai tér, Pécs: Uránváros, Veszprém: Óváros tér). A kiállítók száma mindhárom esetben elérte az ötvenet, megjelentek a *méltányos kereskedelem képviselői, gazdálkodók, helyi mesteremberek és civil szervezetek*. Lehetőség nyílt személyes tanácsadásra (pl. biokozmetikumok készítése, gyógynövényhasználat), bemutatkoztak környezettudatos termékek és szolgáltatók (pl. kerékpárok, napelemkészítők), és neves előadóművészeket felvonultató színpadi programok, vetélkedők színesítették a forgatagot.

Árusok és vásárlók a helyi termék fesztiválokon.
Forrás: Tudatos Vásárlók Egyesülete

A városokban és azok hatvan kilométeres körzetében a fesztiválokat *nagyszabású adatgyűjtés* előzte meg a térségek felelős fogyasztást és életmódot segítő/lehetővé tevő vállalkozóiról, helyeiről. A gyűjtés fő témakörei a háztartás, a közlekedés, a turizmus és a szabadidő voltak, az elérhetőségeket is tartalmazó leírások között helyet kaptak például a termelői piacok, kerékpárutak, javítók (cipészek, szabók, műszaki cikkek javítói stb.), falusi turizmus szálláshelyek és a fogyasztóvédelmi civil szervezetek irodái is. Az adathalmazokból állították össze a fesztivál ideje alatt és a későbbiekben is ingyenesen terjesztett *Tudatos Vásárló Kalauzokat*. Az adatbázist felhasználták Magyarország Zöld Térképéhez is, amelynek segítségével az interneten is kereshetővé váltak az összegyűjtött helyek. A térképet tartalmazó interaktív felületen a keresett helyek lakóhely szerint szűrhetők, a feltöltött helyek véleményezhetők, sőt a „zöld pontok" köre tovább bővíthető.

Az adatgyűjtés, majd az arculati elemek kidolgozása után került sor a *helyi termék fesztiválok* megrendezésére. Az egynapos fesztiválokat a tudatos vásárlás helyeit testközelből bemutató programok előzték meg. Lehetőség nyílt például ökogazdaságok látogatására és ismeretterjesztő sétákra (javítóműhelyek, mesterek, piacok megismerése).

A fesztiválok és kapcsolódó kiadványaik népszerűsítését aktív *médiamunka* (sajtótájékoztatók, interjúk, cikkek), hagyományos reklámhordozók (plakátok, hirdetések, bannerek) és a gerilla marketing kínálta lehetőségek (matricák, e-közösségek mozgósítása), valamint a fesztiválok közös honlapja (www.helyitermekfesztival.hu) segítette.

A projekt megvalósításán a TVE öt munkatársa dolgozott különböző intenzitással. A *partnerszervezetek* maguk döntötték el, hány főt vonnak be a megvalósításba. Az adatgyűjtésben és a fesztiválok lebonyolításában kifejezetten nagy szerepük volt az *önkénteseknek*.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Adatgyűjtés • helyi termék adatbázis • rendezvényszervezés • kiadványok • honlapok • önkéntes munka

A kezdeményezés eredményei:

A fesztiválok iránt kifejezetten nagy volt az érdeklődés, helyszínenként több ezer látogató ismerkedett a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal. A városok Tudatos Vásárló Kalauzai rendezvényenként ötezer példányban álltak rendelkezésre.

Megvalósítás éve, időtartama:	2008. 12. 01. – 2009. 11. 30.		
A megvalósítás forrása:	KEOP-2008-6.1.0/B: A fenntartható életmódot és az ehhez kapcsolódó viselkedésmintákat ösztönző kampányok (szemléletformálás, informálás, képzés) pályázati konstrukció - Fenntarthatósági tematikájú rendezvény/rendezvénysorozat szervezése és lebonyolítása.		
Költség:	25 M Ft	*Támogatás:*	95%

Programszerűség:

A három városban programszerűen valósult meg a projekt. A Tudatos Vásárlók Egyesületének vásárlói tudatossággal, helyi termékekkel kapcsolatos tevékenységébe illeszkedik.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekkel:

A partner civil szervezetek hasonló kezdeményezéseihez kapcsolódik a projekt.

Térségi hatás:

A vidéki városokban megrendezett helyi termék fesztiválok lehetőséget teremtettek a *helyi termelők és szolgáltatók ingyenes bemutatkozására*. Ez különösen fontos azért, mert a térség azon szereplői jelentek itt meg, akik nem tudják felvenni a versenyt a kereskedelmi láncok vagy multinacionális cégek reklámkampányaival, és fennmaradásuk fő esélye a helyi fogyasztók támogatása.

A kezdeményezés hozzájárult a helyi gazdaságfejlesztés erősítéséhez, a vállalkozások, helyi termelők jövedelemtermelő képességének növeléséhez azzal, hogy a fogyasztók megismerték a helyi termelőket és termékeiket.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A TVE tervei között szerepel a fesztiválhelyszínek bővítése, hogy az ország minél több területén bemutathassa a helyi termékeket és termelőiket, valamint a környezettudatos szolgáltatásokat.

Az internetes zöld térkép folyamatosan bővül, már nemcsak a fesztiváloknak otthont adó városok és környékük helyszíneit lefedve.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A TVE és partnerszervezetei által megszervezett helyi termék fesztiválok túlléptek a hagyományos búcsúk gyakorlatán, és a színes kavalkádon túl fontos üzenetet közvetítettek a városok lakói számára. A rendezvényeken megjelent kiállítók több ezer emberhez jutottak el, míg a városi fogyasztók olyan válogatott információkkal találkozhattak, amelyek segítették őket a környezet- és társadalomtudatos fogyasztás felé vezető út megtalálásában. A projekt nagyban épített az önkéntes munkára.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A helyi termék fesztiválok megszervezése nem ütközött különösebb akadályokba, azonban az kiderült, hogy az egynapos fesztiválok előkészületei és lebonyolításuk igen sok időbefektetést és rengeteg ember segítségét igényli. Ahhoz, hogy gördülékenyen megvalósuljon a rendezvény, még a tervezésnél pontos feladat- és ütemtervet kell készíteni.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A bemutatott és más hasonló projektek megvalósításának feltételét az képezi, hogy elérje és helyben mozgósítani tudja a megfelelő embereket, beleértve az önkénteseket. Ehhez a szervezők részéről megfelelő kapcsolati háló és szervezési képességek, kapacitások szükségesek. A tapasztalatok azt mutatják, hogy minél több olyan embert tudunk bevonni a szervezésbe, aki helybeli, és érti a fesztivál üzenetét, annál sikeresebb lehet a rendezvény. A lebonyolításhoz elengedhetetlen a jó szervezőkészség.

A helyi termék fesztiválok esetében kifejezetten fontos, hogy tényleg helyi termelőket és szolgáltatókat kérjünk fel a részvételre. Ahhoz, hogy a fesztivál igazán élő legyen és a helyiek magukénak érezzék, fontos bevonni olyan csoportokat vagy szervezeteket, akik pontosan ismerik a helyi viszonyokat.

A szervezés során az is kiderült, hogy igazán sikeressé azok a programok teszik a rendezvényt, amelyek tényleg testközelből mutatják meg a kiemelt témát, helyi termék fesztiválok esetében a tudatos vásárlás helyszíneit, legyenek ezek foglalkozások, játékok vagy akár vetélkedők. A célcsoport bővítése érdekében felmerülhet a szélesebb körű kampány, és egyéb programokkal való együttműködés (például népszerű és ismert előadóművészek fellépései) szükségessége, hogy olyan csoportokhoz is eljusson a projekt üzenete, akik máskülönben talán nem vennének részt a rendezvényen.

Az eredmények fenntartásához a fesztiválok után is kellenek azok a programok, események, amelyek emlékeztetik a látogatókat arra, hogy mit láttak és tanultak a nap során.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Magyarország zöld térképe: www.zoldterkep.hu *A Csalán Környezet- és Természetvédelmi Egyesület Ökovására (Veszprém)* - www.okovasar.hu *A Zöld Akció Egyesület Belvárosi Biovására* (Miskolc) - www.greenaction.hu Pécsi Zöld Kör - www.pzk.hu *Helyi termék fesztivál a Mezőcsáti kistérségben* www.umvp.eu/?q=esemenyek/iii-helyi-termek-fesztival	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Tudatos Vásárlók Egyesülete 1027 Budapest, Bem rakpart 30. 1/226-8136 tve@tve.hu www.helyitermekfesztival.hu www.tudatosvasarlo.hu www.tve.hu
Szakirodalom, honlapok:		
Helyi termék: http://zoldhullam.blog.fn.hu/index.php?view=bejegyzes_oldal&bejid=106064&bejcim=Mire_jo_a_helyi_termek&todo=/		

3.2. Helyi „pénz” – cserekörök, pénzhelyettesítő eszközök

A globalizált világgazdasági környezet, illetve a nemzeti piacvédő politikák visszaszorulása a helyi gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok gyengüléséhez vezet. A gazdasági válság hatására újra előtérbe kerültek a különböző pénzhelyettesítő eszközök, a hivatalos fizetőeszköz mellett, azzal párhuzamosan létező kiegészítő jellegű helyi pénzek, utalványok, amelyek a fizetőképes kereslet helyben (vagy adott szektorban) tartását segítik elő. A gazdasági válság egyenes következménye a gazdaság visszaesése, a munkanélküliség növekedése, és az egyéni szinten fellépő kihasználatlan munkaerő-kínálat, amely adott időben és helyen egyéni szinten pénzhiányt teremt.

A pénz elsődlegesen két alapvető funkció betöltésére jött létre. Egyrészt *értékmérő*, vagyis azt célozza, hogy egységes rendszerben tudjuk kifejezni, hogy mi mennyit ér; másrészt hatékony *áruforgalmi eszköz* – míg a csere (barter) esetében csak olyan féllel tudunk üzletet kötni, aki rendelkezik olyan áruval/szolgáltatással, amelyre szükségünk van, ezért cserébe elfogadjuk, addig a pénz közbeiktatásával a kereskedelmi rendszer rugalmassá tehető, emellett az áru és a pénzmozgás időben el is válhat. E szerepkör mellett azonban a pénz lehetőséget ad a *felhalmozásra* és a *spekulációra* is. Utóbbi funkció jelentősége napjainkban sokszorosára nőtt.

Melyek a mai pénzrendszerek működéséből eredő, a helyi közösségekben fellelhető tünetek?

A pénzügyi és gazdasági válság idején különösen igaz, hogy a forgalomban lévő pénz mennyisége csökken, a gazdaság likviditása romlik, a munka- és pénzkereseti, valamint a hitelfelvételi lehetőségek beszűkülnek, ezért a közösség tagjai pénzhiányban szenvednek.

Bár egy közösség tagjai közül gyakorlatilag mindenki képes valamilyen szolgáltatást nyújtani, vagy valamilyen árucikket megtermelni, és mindenkinek szüksége van mások szolgáltatásaira, árucikkeire, a „csere” mégsem történik meg, mivel senki sem rendelkezik az üzlet kezdeményezéséhez szükséges fizetőeszközzel. A kialakuló, abszurdnak tűnő szituációban például a falu több házának ki van törve néhány ablaka, a helyi üveges mégsem kap munkát, és ehhez hasonlóan más, munkára alkalmas emberek sem tudják munkaerejüket értékesíteni, miközben a közösség tagjai éppen a szolgáltatások hiányától szenvednek. A helyi gazdaság szintjén megfigyelhető, hogy a térségi vállalkozások nem egymás szolgáltatásait veszik igénybe, hanem gyakran a globális piacról keresnek üzleti

partnereket, miközben a helyi erőforrások kihasználatlanok és a térséget munkanélküliség sújtja.

Kezdeményezések alternatív pénzrendszerek bevezetésére

A pénz alapvető két funkciójának helyreállítására számos alternatív, és a nemzetközi színtéren kipróbált megoldás létezik. Az ilyen jellegű kezdeményezéseket lényegében két fő típusra oszthatjuk:

- Az első csoportba a zárt közösség által megszervezett önsegítő rendszerek különböző formái tartoznak, amikor a közösség a tagok szolgáltatásainak, árucikkeinek kölcsönös igénybevételét, cseréjét megkönnyítő adminisztrációs rendszert hoz létre. Az ilyet általánosan *közösségi önsegítő rendszernek (KÖR)*, *csereklubnak*, *helyi cserekereskedelmi rendszernek* (angolul *LETS*, azaz *local exchange trading system*), esetleg *szívesség banknak*, *kaláka körnek* nevezik. Az egyes elnevezések a rendszer fő hangsúlyára, céljára utalnak, alapvető jellegzetességeikben azonban megegyeznek. Mindegyiknek legfőbb célja, hogy egy közösségben a kihasználatlan lehetőségeket összekössék a kielégítetlen igényekkel.
- A második csoport a *helyi fizetőeszköz, pénzhelyettesítő eszköz* kibocsátása. Az ilyen fizetőeszköznek a magyar törvények szerint banki fedezete van, bármikor forintra váltható, viszont nem kamatozik, esetleg idővel még romlik is az értéke, ezért élénk áruforgalomra ösztönöz, másrész egy adott körben – helyben vagy térségben – működik, így a térségi gazdasági kapcsolatokat erősíti, a helyi gazdasági tevékenységeket élénkíti.

Helyi pénz Wörglben (Ausztria, 1932)

Az első ismert példa egy helyi pénzhelyettesítő kibocsátásának sikerére a nagy gazdasági világválság (1932) idejéből származik. Az általános pénzhiány idején az ausztriai Wörgl polgármestere olyan utalványt adott ki, amellyel a helyi közmunkákon részt vevőket fizették ki. Az utalványokat – a forgalom élénkítése érdekében – havonta a névérték 1%-áért érvényesíteni kellett egy bélyeg ráragasztásával. A rendszerben való részvétel természetesen önkéntes volt, és 2% levonásával az utalványokat a helyi takarékpénztárban be lehetett váltani. A jó szervezés és a gazdasági válság egyéb problémái miatt azonban az utalvány hamarosan elterjedt a térségben, és általános fizetőeszközzé vált.

A wörgli munkaelismervények 1932 júliusa és 1933 szeptembere között voltak forgalomban, s ez alatt igen jelentős forgalmat generáltak a térségben. Végül az akkori törvények értelmezéséből kifolyólag az Osztrák Nemzeti Bank a pénzkibocsátás monopóliumára hivatkozva betiltotta a rendszert.

Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Local_currency

Cserekörök: hogyan működik a helyi önsegítő rendszer?

Klasszikus esetben egy viszonylag szűk közösség egymást ismerő tagjai megegyeznek abban, hogy ezen túl nem forinttal fizetnek egymásnak (mivel abban hiányt szenvednek), hanem létrehoznak egy fiktív értékmérőt, valamint a rendszer működtetéséhez szükséges adminisztrációt, amely el tudja látni a tagok nyilvántartását, a kereslet-kínálat lista vezetését és bemutatását, valamint a létrejövő üzletek rögzítését. A szolgáltatások értékét általában órában mérik, azaz egy óra munka jelent egy (vagy 100) egységet. Az áruk cseréjénél kölcsönös megállapodás szerint alakul az érték, amíg ki nem fejlődik egy megszokás; a kölcsönös megállapodás egyébként is alapvető jellemzője a közösségi rendszereknek. Üzletkötés esetén a felek az előzetesen kialakított adminisztrációs rendszerben rögzítik az üzlet tényét és értékét. A nyilvántartásból látszik, hogy ki mennyi szolgáltatást tett eddig, illetve mennyit vett igénybe. A rendszer lényege, hogy a helyi „pénz" gyakorlati értelemben korlátlan mennyiségű, és hitelbe is igénybe vehető – vagyis kérhetek, sőt a rendszer beindításához kell is kérnem hitelbe, majd később én is szolgáltatok.

Az ilyen rendszerek biztosítják a pénz két alapvető funkcióját, egyéb hátrányos másodlagos hatások nélkül. A közösségi „pénzt" nem érdemes felhalmozni, mert nem vezet sehová, ha mindig csak én adok, de soha nem kérek semmit – ennélfogva visszaélni sem lehet vele. Ezenfelül mindig rendelkezésre áll: nem fogy el, nem kell, hogy rendelkezzek vele ahhoz, hogy igénybe vehessem mások szolgáltatását. Mégis időben elválhat az általam nyújtott és igénybe vett termék és szolgáltatás előállítása.

Közösségi értelemben további *járulékos hasznaival* is számolhatunk:

- erősíti a közösséget, nő a közösség társadalmi tőkéje, mivel a közösség tagjai kapcsolatba kerülnek egymással, megismerik egymás képességeit, jó tulajdonságait;
- együttműködésre tanít, mivel a rendszer gyakorlatilag egymás megsegítésével működik, és a tagok felismerik, hogy a makrogazdasági rendszerektől függetlenül is képesek kezükbe venni sorsukat, boldogulásukat;
- önbizalom-erősítő, mivel a tagokban megszűnik a feleslegesség érzése, mindenki hasznos és aktív tagja lehet a közösségnek;
- személyiség-építő, mivel aktív felelősségvállalásra ösztönöz, mind a saját életem, mind a közösség jóléte iránt;
- biztonságot ad, mivel a hivatalos pénztől való részleges elszakadással csökken az emberek kiszolgáltatottsága a globális pénzügyi válságoknak.

A rendszer természetesen rejt néhány *buktatót, veszélyt* is, amelyek kezelésére oda kell figyelni:

- Kezdeti nehézség, hogy a korábbi beidegződések alapján senki nem mer „hitelbe" kérni, a rendszer pedig logikusan csak akkor tud beindulni, ha egy-két tag elkezdi úgy igénybe venni, hogy még nem adott semmit.
- Adósság felhalmozása: a rendszer nyilván akkor működik harmonikusan, ha a tagok közel egyenlő mértékben szolgáltatnak, és mások szolgáltatásait igénybe is veszik. Tapasztalati alapon meg kell húzni egy adóssághatárt, aminél az adósságot felhalmozó tagot valamilyen módon (beszélgetés, tanácsadás) meg kell segíteni abban, hogy ő is akarjon, tudjon szolgáltatni. Ez a potyautasok kizárását is jelenti a rendszerből.
- A rendszer fenntartása, adminisztrációja sokba kerül – a vezetőknek úgy kell kialakítaniuk, fejleszteniük a rendszert, hogy az ne kerüljön túl sok munkájukba, esetleg pénzükbe. Az internet és a számítógépes rendszerek korában ez a feladat leegyszerűsödik.
- A rendszer túl nagyra nőhet, elvész a közösségi kontroll, a járulékos, „közösségi" hasznai csökkennek, a formális adminisztráció szerepe megnő, a visszaélések száma szintén, a tagok esetleg adóelkerülés céljára próbálják használni.

Általánosan felmerülő kérdés, hogy a helyi cserekereskedelem nem ütközik-e az *adózást szabályozó törvényekkel.* A rendszer céljaiból és sajátosságaiból következően a magánszemély tagok közötti csereügyletek általában nem érik el az üzletszerű tevékenységnek minősülő gyakorisági és értékbeli küszöböt, ezért „szívességi", a kölcsönös kisegítés, a lakóközösségi kapcsolat, illetve szomszédi viszony kategóriába tartoznak. Nem változtat ezen a jellegen az sem, hogy esetleg korszerű informatikai rendszer segíti a tagok szükségleteinek egymásra találását. Ugyanakkor az adózás rendjét szabályozó törvény szerinti önadózás gyakorlatából következően minden tag egyéni felelőssége az esetleges adókötelezettségek teljesítése. Amennyiben vállalkozó is tagja a körnek, úgy a vállalkozó és magánszemély csereügylete esetén – még alkalmi előfordulás esetén is – a vállalkozó felelőssége teljesíteni az elszámolási és adókötelezettségeket.

Helyi pénzhelyettesítő eszközök alkalmazása

A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény szerint bankjegyet csak a Magyar Nemzeti Bank bocsáthat ki Magyarországon. A törvény értelmében ugyanakkor kibocsáthatók különféle utalványok (pl. ajándék-, vásárlási, étkezési utalvány), amelyek készpénz-helyettesítő eszköznek számítanak. Mi több, 2009. november 1-jétől a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló uniós irányelv (2007/64/EK) hazai jogrendszerbe

történő átültetése nyomán a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény értelmében nem kell engedélyt kérni pénzhelyettesítők bevezetéséhez a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletétől (PSZÁF), csak a bejelentési kötelezettség maradt. A kibocsátott utalványoknak azonban a hazai előírások értelmében 100% valódi likvid pénz fedezettel kell rendelkezniük (ami lehet forint vagy euró is). Az utalványt a gazdaság szereplői, az együttműködő partnerek megegyezés szerint használhatják csereeszközként. Az utalványt használók a könyvelésüket továbbra is forintban vezetik, hasonlóan a más országok valutájában megkötött üzleteikhez, s az ÁFA-t is eszerint fizetik be. A közhiedelemmel ellentétben a helyi pénzhelyettesítők használata tehát nem jár ÁFA-megkerüléssel, így semmilyen törvényes akadálya nincs.

Totnes Font (Totnes Pound, Anglia)

2008 szeptemberében Totnes város önkormányzata – több angol önkormányzathoz hasonlóan – helyi pénzt bocsátott ki. Ennek célja – más eszközök mellett – a világgazdasági válsággal szembeni eredményesebb védekezés. A helyi pénz a Totnes Pound, azaz Totnes Font, melynek névértéke megegyezik az angol fonttal, azaz egy Totnes Font egy fontot ér. A rendszerhez helyi vállalkozások és üzletek csatlakoztak, jelenleg 70 partner vesz részt a rendszerben. A rendszer kibocsátó pontokkal működik, ahol a helyi „valutához" hozzá lehet jutni, akár magánszemélyeknek is. A Totnes Font létrehozásának célja a helyi pénzáramlás felgyorsítása, a pénz helyben tartása, helyi gazdasági és közösségi kapcsolatok generálása, a helyi termékek és szolgáltatások igénybevételének fokozása, ezáltal a helyi gazdaság élénkítése. Közvetett haszna a környezetet terhelő felesleges árufuvarozás csökkenése, illetve a lakosság vásárlási szokásaival kapcsolatos szemléletformáló párbeszéd kialakítása. Remélik, hogy a rendszer hozzájárul új, magas szociális és környezeti felelősségű vállalkozások indulásához.

A Totnes Font mögött valódi pénzfedezet áll (angol fontban) egy bankszámlán. Jelenleg a projektet egy egyesület működteti, alapvetően négy fő önkéntes munkájával, de cél egy professzionális szervezet létrehozása.

Forrás: http://totnes.transitionnetwork.org/totnespound/home

Miért érdemes helyi „pénzt" – vagyis pénzhelyettesítőt – létrehozni?

A helyi pénzhelyettesítő kibocsátásának fő funkciója az, hogy megteremtse a helyi gazdaság preferenciáját, vagyis forgalmat generáljon a gazdaság helyi szereplői között, ezáltal élénkítse a helyi gazdaságot. A térségi pénzhelyettesítők használata esetén nem a kibocsátott utalványok mennyisége az elsődleges, ha-

nem a pénzmozgás sebessége – hiszen az élénk pénzmozgás élénk gazdasági tevékenységet jelent. Az alternatív pénzekről szóló elméletek egyik fontos eleme a „rozsdásodó pénz", vagyis az értékéből folyamatosan (pl. havonta) veszítő, vagy az értékét csak plusz költséggel megtartó (pl. havonta felülbélyegzett) fizetőeszköz. Akár rozsdásodó, akár nem, a helyi pénzzel élénkíthető a gazdasági élet, illetve a rendszerben részt vevők a helyi gazdasági szereplőket fogják preferálni, ami szintén a térségi gazdaság élénkülését hozza magával. A térségi pénzhelyettesítők további előnye, hogy a törvény által előírt pénzfedezet banki lekötésben kamatozik, miközben a helyettesítő csereeszköz a forgalomban van, ami lehetőséget ad például alacsonyabb kamatú hitelek adására.

A helyi fizetőeszközök járulékos haszna a helyi közösség, a helyi identitás erősítése, s ezzel a gazdasági együttműködések erősítése.

A pénzhelyettesítő eszközt – ma már elsősorban csak marketing céllal – papír formában, vagyis bankjegyhez hasonlatosan is ki szokták bocsátani. Funkcionális szempontból azonban a rendszer fő eszköze az elektromos – bankkártyaként vagy banki átutalás formájában használható – fizetőeszköz.

Suskások

Kulcsszavak: cserekör • csereeszköz • közösségi felelősség • bizalom • fenntartható fogyasztás

A Suskások csereköre túlmutat a hagyományos pályázati projekteken, hiszen a közösség tagjai támogatást nem fogadnak el senkitől. Úgy tartják, hogy az idegen pénz nem más, mint idegen szándék. A mozgalom tagjait a változtatás szenvedélye mozgatja, és hiszik, hogy a bizalmon alapuló csere bőséget teremt a közösségeken belül.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Suskások***			
Projektgazda típusa:	Magánszemélyek – baráti közösség			
Projektpartnerek:	–			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Közép-Magyarország	*Megye:*	Pest
	Kistérség:		*Település:*	Budapest

A kezdeményezés célja:

A kezdeményezés célja egy helyi, kisközösségi cserekör szervezése, működtetése. A Suskások célja az, hogy egy olyan mozgalmat hozzanak létre, ahol a fogyasztás helyett a termelés válik az elsődleges örömforrássá. A projekt a napjainkban meghatározó pénz- és kereskedelmi rendszer kritikájaként ahhoz járul hozzá, hogy tagjai megtapasztalhassák, mi is a cserekörben megjelenő termékek vagy szolgáltatások valódi értéke.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Suska tagjai úgy látják, hogy napjainkra egy olyan gazdasági környezet alakult ki, ahol a termelőknek nem éri meg termelni, a vevőknek pedig vásárolni. Véleményük szerint a mesterségesen teremtett pénzhiány és a pénz kifejezetten magas használati díja miatt a termékek és szolgáltatások értéken alapuló cseréje nem létezik. A rendszert Budapest agglomerációjában hozták létre.

A kezdeményezés leírása:

A Suska kör tagjai *termékeiket és szolgáltatásaikat cserélik* egymás között találkozóikon. A csere alapját egy *infláció- és kamatmentes csereeszköz* jelenti, a suska. A suska nem nyomtatott pénz, hanem egy *csekkfüzet*, amibe mindenki maga vezeti vásárlásait és eladásait. Általánosságban egy óra munkavégzés hatvan suskát ér, bár ettől a cserében részt vevők közös megegyezés alapján eltérhetnek. Ahhoz, hogy a rendszer működjön, a tagok egy *keres-kínál listát* vezetnek, amelyben mindenki számon tartja, hogy mit tudna adni a közösség tagjainak, és mi az, amire személyesen szüksége van. A listát a tagok beküldött e-mailjei alapján vezetik egy *elektronikus táblázatban*.

A mozgalmat egy hat főből álló baráti társaság kezdeményezte, de mára már többen részt vesznek a szervezésben; 85 tag felajánlásai és szükségletei alapján vezetik a keres-kínál listát, a *hírlevelet* kétszáz érdeklődő kapja meg. Az új tagok leginkább a résztvevők ismeretségi körén keresztül jutnak el a Suskásokhoz, majd a havi egy találkozó egyikén eldönthetik, hogy aktívan is részt kívánnak-e venni a csoportban. A találkozók általában a Suska rendszer ismertetésével indulnak, majd lehetőség nyílik a cserére, amiben az új tagok is részt vehetnek.

A tagok *tudatosságának növelése* mindig is fontos szerepet játszott a kör életében, hiszen, ha az új pénzrendszer használata nem jár együtt a tudatosság növelésével, előbb-utóbb az általuk elkerülni kívánt gyakorlat teremtődik újjá. A tudatosság elérését segíti, hogy a tagok olyan dolgokkal foglalkozhatnak, amiket belső indíttatással tesznek, és ezért cserébe éppen azt kapják, amire szükségük van. A résztvevők azt tapasztalják, hogy az új rendszer működése kibontakoztatja a bennük lévő *kreativitást*, és az egy olyan végtermékben nyilvánul meg, amit mindenki más értékel.

A Suska kör elindításához a cserekörök működésének tanulmányozásán kívül semmi másra nem volt szükség. Az elhatározást tett követte, a név és a működés szabályainak kitalálása után az alapítók létrehozták a csekkfüzetet és a keres-kínál táblázatot. A fogadtatás eléggé vegyes volt. A suskarendszer azok számára képvisel értéket, akik nem félnek valami újba belevágni, és el tudják képzelni a külső támogatás és nyerészkedés nélkül üzemeltetett rendszerben való részvételt. A Suska kör még igen fiatal, egyelőre *főleg élelmiszerek* (például sütemények és kenyér) jelennek meg a cserék alkalmával.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Hálózatszervezés • közösségfejlesztés • találkozók • elszámolási-nyilvántartási rendszer kidolgozása • keres-kínál lista • csekkfüzet • hírlevél • honlap

A kezdeményezés eredményei:

A Suska körnek jelenleg körülbelül ötven aktív tagja van, havonta legalább egy cserepiacot szerveznek. Az eddigi működés során számos *saját készítésű termék* jelent meg a cserekínálatban, annak köszönhetően, hogy a személyes ismeretségek során kiderült, kinek mire lenne szüksége. Hozzáadott értéket jelent még, hogy a közös események alkalmával lehetőség nyílik a tapasztalatok megosztására, eszmecserére, így kezelhetővé válnak a felmerülő problémák.

Mivel a kezdeményezésnek nincs központi nyilvántartása vagy elszámolása, hatását számszerűleg meghatározni nem lehet. Mivel a résztvevők és érdeklődők száma folyamatosan növekszik, ez mutatja, hogy a cserekereskedelmen keresztül nő a helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet. A kezdeti egy év a rendszer kiépítésével telt. A tagok fogyasztásuknak egyelőre csak kisebb részét tudják a körön keresztül fedezni. Ez azonban egyénfüggő, az egyéni szükségletek szerint.

Megvalósítás éve, időtartama:	A kör 2008 óta működik, megszervezése egy hónapba telt.		
A megvalósítás forrása:	Saját forrásból		
Költség:	A Suska működtetése nem jár különösebb költséggel.	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

Egyedi kezdeményezés, amely folyamatos szervezést, „építkezést” igényel.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekkel:

Konkrét kapcsolat nincs helyi projektekkel, ám a csoport tagjai szem előtt tartják a helyi termelés és helyi áruk fogyasztásának élénkítését saját lakóhelyükön.

Térségi hatás:

A Suskások jelenleg az ország több pontjáról érkeznek a főként budapesti találkozókra, de szeretnék, ha a jövőben minél több helyi csoport alakulna, hogy a termékek és szolgáltatások cseréje helyben valósulhasson meg.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A Suska iránt érdeklők száma folyamatosan nő, egyre több városban szerveződik suskakör. A szervezők a jövőben azt szeretnék elérni, hogy a Suska kör olyan méretűre bővüljön, hogy a tagok mindennapi kiadásaikat suskában fedezhessék. Ahhoz, hogy elérjék a tervezett önellátást, mindenképpen növelni kell a termelők és a szakemberek számát. A cserék alkalmával mindig új igények merülnek fel (előfordult például, hogy varrónőre lett volna szükség), így a kör előtt folyamatos fejlődés áll.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A Suska bőséget teremt a helyi közösségen belül, és lehetőséget ad más közösség tagjaival való cserére is. Támogatja a helyi termelés fellendülését és ösztönzi a személyes kapcsolatok kialakulását. Közösségépítő hatással is rendelkezik. Arra példa, hogy közösségi alapon is lehetséges bizonyos termékekhez és szolgáltatásokhoz jutni, támogatás vagy különösebb költség nélkül. A legtöbb termék és szolgáltatás elérhető a közelünkben, szomszédságunkban, csak az a kapcsolat hiányzik, amely ezeket az igényekkel összehozza. A kezdeményezés szerint ez szervezéssel és bizalommal megteremthető.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A Suskások úgy látják, hogy a cserekör terjedésében a tudatosság hiánya a legfőbb akadályozó tényező. Véleményük szerint Magyarországon kifejezetten jellemző, hogy az emberek a külső segítségre várnak. Bíznak benne, hogy a hatóságok segítenek rajtuk, a különböző támogatások és segélyek, vagy akár a jó szerencse, változtat majd a helyzetükön. A Suska kör tagjainak meggyőződése, hogy a gazdasági helyzet további romlása egyre több emberrel fogja megértetni a cserekörök jelentőségét.

A Suska kör gyarapodását hátráltatja a magyar jogszabályi környezet is. A barterezést tiltó jogszabályi környezet többeket elijeszt a suskakörben való részvételtől.

Nehézséget jelent még, hogy a kör tagjainak nincs komolyabb eszköze a népszerűsítésre.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

Mindennek az alapja a bizalom. A Suskához hasonló körök csak úgy működhetnek, ha a tagok bíznak egymásban, és abban, hogy olyan terméket vagy szolgáltatást tudnak előállítani, amelyek értékesek a többi tag számára.

A jelképes Suska
Forrás: www.suska.hu

A Suskások mindenkit csak biztatni tudnak a cserekör megvalósítására, hiszen ha egy alternatív cserekörnek minél több tagja van, annál inkább lehetőség kínálkozik arra, hogy a résztvevők a körön belül szerezhessék be azokat a termékeket és szolgáltatásokat, amelyekre szükségük van.

A megvalósítás során feltétlenül szükséges az elkötelezettség és a kitartás. Ahhoz, hogy egy ilyen kör megvalósuljon, ki kell lépni a jól megszokott kényelmi zónából, és akár merni kell veszíteni, szembenézni az esetleges kudarcokkal. Ugyan egyre többször hallunk arról, hogy az „ész nélküli“ fogyasztásunknak milyen káros hatásai lehetnek (környezetszennyezés, társadalmi problémák), mégis úgy döntünk, hogy nem mondunk le kényelmünkről. Pedig az a tudat, hogy egy olyan rendszer részesei lehetünk, ahol a bizalom nem különleges, hanem természetes, mindenképp megéri a fáradságot.

További ajánlott projektek:

Cserekör: www.cserekor.hu
Talentum kör: http://lmv.hu/talentum,
Szívesség bank: www.szivessegbank.hu
Soproni Kékfrank: www.kekfrank.hu
(Ha-Mi Összefogunk Európai Szövetkezet)

Elérhetőség:

Szervezet: Suskások
Cím:
Tel:
E-mail: suskasok@gmail.com
Honlap: www.suska.hu

Szakirodalom, honlapok:

www.humusz.hu/hirek/suska/4041
Székely Csaba: Komplementer pénz és a helyi gazdaságélénkítés. Gazdaság és Társadalom 2010. 1. szám
www.kekfrank.hu/letoltes/Komplementer_penz_es_a_helyi_gazdasag_elenkitese.pdf
Guy Dauncey: Összeomlás után. A szivárványgazdaság kialakulása, Göncöl Kiadó, 2001
www.tudatosvasarlo.hu/konyvajanlo/70
www.altoalpin.hu/almassytamas/helyi_penz.pdf
Almássy Tamás: Münchausen-effektus, avagy a pénz „ökológiája”:
www.okotaj.hu/szamok/41-42/ot41-18.htm

3.3. Helyi alternatív energia, autonóm kisközösségi energiaellátás

Az ún. „fejlett világ" gazdasági és társadalmi berendezkedése a magas energia inputokra, elsősorban a fogyatkozó fosszilis készletekre épül, miközben az energiafelhasználás nő. A közlekedés és szállítás szinte teljes mértékben a kőolajkészlettől függ, energiafüggő azonban az ipar, az élelmezés és a háztartások működése is. A társadalom előtt ezért két választás lehetséges: vagy csökkenti energiafogyasztását, vagy, ha az energiaintenzitást fenn kívánja tartani, megújuló, alternatív energiaforrásokkal pótolja a fosszilis erőforrásokat.

Magyarországon a megújuló energiaforrások aránya 4,4%, amely 66%-ban biomassza, 22%-ban vízierő, 5,5%-ban földhő, 5,5%-ban szélenergia, 1%-ban pedig napenergia. A biomassza a legegyszerűbben elégethető, ugyanakkor a legsérülékenyebb energiaforrás, a potenciált tekintve sokkal több lehetőség lenne a nap, a szél és a földhő energiája nagyobb mértékű felhasználásában. Mindemellett a hazai energiafelhasználás 81,9%-a fosszilis energiából származik, amely nagymértékű importfüggőséggel párosul: kőolaj esetében 86%-ban, földgáz esetében 82%-ban, szén esetében 40%-ban függünk az importtól (a földgáz 44,3%-ot tesz ki a hazai energiafelhasználásban).[1]

Fanyesedékre alapozott fűtési hálózat (Franciaország)

A Franciaország Pays de la Loire régiójában található Saint Hilaire du Maine térségében jellemző, hogy a mezőket széles sövények választják el egymástól. E sövényeknek szerepük van az erózió elleni védekezésben, ma már a növény- és az állatvilág védelmében is, hozzátartoznak a tájképhez. A sövények és bokros területek karbantartása azonban nagy munkát jelent a helyi gazdálkodóknak, nagy költséggel is jár, ezért azt fontolgatták, hogy kivágják őket. A LEADER+ által támogatott projekt keretében lehetőségük nyílt a sövényeik nyírása során keletkező faanyag értékesítésére. A fát így most összegyűjtik, felaprítják, szárítják, majd tüzelőanyagként használják fel a helyi önkormányzat által beszerzett két fatüzelésű kazán egyikében.

Az önkormányzat kiépítette a gazdáktól történő megvásárláshoz és a termelt energia lakosoknak való eladásához, lakossági ellátáshoz szükséges infrastruktúrát (épületek, föld alatti szigetelt csőrendszer, az egyes lakások egyedi kazánjaihoz szükséges alállomások) is.

[1] Forrás: Jövőkereső. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, 2009, Budapest, az Energia Központ Kht. adatai alapján.

A teljesen környezetbarát és gazdaságos hálózat 23 lakásnak biztosítja a fűtést és a melegvizet, de napirenden van további lakásokra történő kiterjesztése. Három szomszédos falu is e rendszer segítségével tervezi megoldani uszodája, szociális létesítményei, médiakönyvtára, illetve egy iskola fűtését. Saint Hilaire fellelkesülve a projekten a faluház tetején napkollektorokat helyezett el, az iskolában pedig növényi olajon alapuló fűtési rendszer kiépítését tervezi. A projekt közösségszervező, mert szóba került egyesület alakítása, melynek az is célja, hogy az egyesületi találkozókon felhívják a lakosság figyelmét a sövényeikben rejlő értékre. A lakosok többsége támogatja a projektet, és büszke arra, hogy egy „innovatív településen" él.
Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/Leaderplus/pdf/magazine/mag6_hu.pdf (LEADER+ Magazinn 2006/6); www.hautemayenne.org

Gyors gazdaságossági számítás

A helyi, még a vidéki közösségek (tanyavilág, falvak, kistelepülések) is nagy részben importálják a napi működéshez (otthonok fűtése, intézmények, vállalkozások épületeinek és tevékenységeinek energiaigénye) szükséges hőenergia döntő részét, hiszen a hőenergia csaknem kizárólag földgázból származik. Ennek az import energiának egy háztartásra jutó jövedelemelvonása kb. 300 ezer Ft/háztartás. Egy ezer fős kistelepülés (250 család/háztartás, átlagosan 4 fős, 250-300 ha szántó éves hulladék biomassza) számára ez 75 millió Ft/év jövedelem-kiáramlást jelent. Ez a példabeli kistelepülésen kb. 70 személy (a teljes lakosság 6-7%-a) egész évi minimálbéren történő foglalkoztatására elegendő összeg. A teljes vidéki lakosságot (kb. 4 millió fő, példabeli 4000 db 1000 fős településsel modellezve) tekintve ez a szám 280 ezer fő foglalkoztatottat jelentene.[2]

Ezzel szemben áll az a bevétel, amit a földgázszolgáltató cégek adóként befizetnek a magyar államháztartásba, valamint az a foglalkoztatási hatás, amit ezen szolgáltatás generál. A gázért és a gázellátásért fizetett pénz, a befizetett adót és a munkavállalóknak fizetett béreket kivéve, kikerül az országból, mert a gáz nagyrészt import, a gázszolgáltatók pedig külföldi tulajdonú vállalatok. Ezen túl meg kell említeni a fosszilis energiahordozók környezetre gyakorolt káros hatását.

Tekintettel egy mai átlagos alapterületű (90-100 m²) és átlagosnál valamivel rosszabb hőszigetelésű (160-180 kWh/m²/év) családi házra, egy háztartás fűtési célú éves szintű hőenergia-fogyasztása kb. 70000–90000 MJ, ami kb. 2000-

[2] A tényleges, egy háztartásra jutó földgázfogyasztás a szolgáltató által értékesített mennyiségből pontosan kiszámolható (forrás lehet: Energia Hivatal, statisztikai adatok stb.). A vidéken felhasznált tűzifamennyiség mérsékli a földgázigényt. Ez utóbbit azonban jórészt elavult tüzelőberendezésekben, rossz hatásfokkal használják fel.

2500 m^3 földgáznak felel meg. Az egy háztartásra jutó hőenergia-igény ugyanakkor nagyjából 1-1,5 ha gabona melléktermékéből előállítható (kb. 5 t/ha/év).

Napkollektoros melegvízellátás Selmecbányán (Szlovákia)

A szlovákiai Selmecbányán (Banská Štiavnica) napkollektorokat szereltek fel a városi ifjúsági központ (kollégium) tetejére azzal a céllal, hogy környezetbarát módon állítsák elő a meleg vizet, és egyúttal csökkentsék a gázfelhasználásból adódó költségeket. A meleg víz előállításához szlovákiai gyártó, a THERMO/SOLAR Žiar Kft. TS 300 típusú napkollektorait használják. A projekt keretében 36 napkollektor került az ifjúsági központ tetejére, amelyek egy 6000 literes, hőcserélővel felszerelt melegvíz-tároló tartályhoz kapcsolódnak. E napkollektorokkal a nyári időszakban elegendő mennyiségű meleg vizet lehet előállítani a bentlakó diákok számára, télen pedig előmelegítik velük a hideg vizet, mielőtt az a hagyományos gázbojlerekbe kerülne. A 45500 euróból megvalósult rendszer évente kb. 30 000 kWh hőt állít elő, működési költsége évi 303 euró, a földgázáremelésre tekintettel 8-10 év megtérülési idővel számolnak. A projekttel részben kiváltották a földgázt, és helyben termelnek energiát.

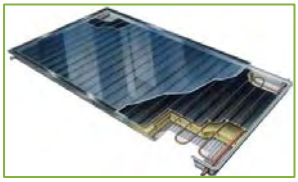

Forrás: Energia Klub, http://energy-bestpractice.eu/hun/szlova/main_sk_banska.html; http://www.energiaklub.hu/hu/megujulok/bestpractice/

Megújuló energiaforrások és a helyi gazdaság

Megújuló energiaforrásoknak azokat a természeti jelenségeket, erőforrásokat tekintjük, amelyekből energia nyerhető ki, és amelyek megújulnak, vagyis hasznosításuk közben a forrás nem csökken, hanem azonos ütemben újratermelődik. A megújuló energiaforrások közé tartozik a napenergia (naperőmű, napelem, napkollektor), a szélenergia (szélturbinák), a geotermikus energia (termálvíz, földhő), a vízenergia (vízerőmű) és a biomassza (tűzifa, egyéb biomassza, bioüzemanyag, biogáz). A biomassza ún. CO_2-semleges energiahordozó, mert elégetésekor csak annyi szén-dioxid kerül a légkörbe, amennyit az elégetett növény az elmúlt évben/években megkötött, s amennyit a következő vegetációs időszakokban újra meg fog kötni (amennyiben pótoljuk).

Magyarország természeti adottságai kedvezőek a biomassza hasznosításhoz, a geotermikus energia és a napenergia kihasználásához, jelentőségben ezeket követheti a szél- és a vízenergia hasznosítása. A *biomassza* a legnagyobb és bővíthető hazai energiahordozó-bázis, annak ellenére, hogy a célirányos energianövény-termelés egyelőre nem számottevő, de ennek fokozásával növelhetők a biomassza készletek. Talán ennél is nagyobb potenciál rejlik a biomassza jellegű melléktermékek, mezőgazdasági hulladékok energetikai hasznosításában, például a *biogáz*termelésben. Ugyancsak kedvezőek a feltételek a *bioetanol* alapanyagát képező, nem takarmányozási célú kukorica termesztéséhez. Az ország

geotermális adottsága kedvező, a geotermikus gradiens mintegy másfélszerese a világ- és az európai átlagnak. Különösen a Dél-Dunántúl és az Alföld térsége emelkedik ki ebből a szempontból. A *napenergia* hasznosítása szempontjából az ország természeti adottságai ugyancsak kedvezőek, hiszen az éves napsütéses órák száma lényegesen magasabb, mint Ausztriában vagy Németországban. A *szélenergia* is szóba jöhet energiaforrásként, de hazai viszonyok között a szélfarmok átlagos összesített kihasználtsága 20% körüli, ezért a kapacitásra jutó fajlagos energiatermelés alacsony. Magyarország *vízerő-hasznosítási* adottságai gyengék.[3]

A megújuló energiaforrások helyi gazdaságfejlesztési jelentősége abban van, hogy egy település, térség, közösség energiafüggőségét csökkentik, a saját energiatermeléssel pedig helyi ipart, energiaszolgáltatást teremtenek. Ennek valamennyi haszna helyben marad, az előállított energia vételára, az energiaszolgáltatás díja, az alapanyagok ára, amennyiben a technológiai berendezések előállítása is helyben történik, azok vételára, továbbá a termelés, szolgáltatás, karbantartás révén keletkező foglalkoztatás eredményeként a munkajövedelem is. Ma már rendelkezésre állnak azok a technológiák, amelyekkel nemcsak egyéni, de kisközösségi szintű energiagazdálkodás valósítható meg.

Faluközösségi biomassza távfűtőmű

Kulcsszavak: alternatív energiatermelés és -ellátás • közösségi biomassza fűtőmű • távfűtés

Egyre gyakrabban merül fel az autonóm energiaellátás egyéni és kisközösségi szinten. Míg korábban erre csak óvatos kísérletek és elgondolások voltak, ma az import gázfüggőség, és ennek meredeken emelkedő költségei miatt az alternatív energiarendszerek kérdése központi témává vált. A különböző alternatív energia technológiák alkalmazása erre lehetőséget nyújt, Magyarországon is egyre több ilyen kísérlettel és megoldással találkozunk. A nyugati határszélen fekvő Pornóapáti község önkormányzata hazánkban elsők között ismerte fel ennek jelentőségét, és lépett a cselekvés útjára. Ma már modellértékű az osztrák mintára létesült biomassza falufűtés, amit kiépítettek.

[3] Stratégia a magyarországi megújuló energiaforrások felhasználásának növelésére 2008–2020, Budapest, 2008.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Pornóapáti Község Önkormányzata***			
Projektgazda típusa:	Önkormányzat			
Projektpartnerek:	Ing. Leo Riebenbauer GmbH.; Terag-Asdag-Hofmann, Zsuffa László, IWKA, Bioláng Kft – Tóth Dezső			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Nyugat-Dunántúli	*Megye:*	Vas
	Kistérség:	Szombathelyi	*Település:*	Pornóapáti

A kezdeményezés célja:

A projekt célja a környékbeli helyi nyersanyagra (faapríték) mint megújuló energiaforrásra épülő környezetkímélő, független és hosszú távon fenntartható hőenergia-ellátás biztosítása, amely kényelmi szempontból is előnyös fűtési rendszert teremt a lakosság, az üzemek és az intézmények számára. További cél volt a széndioxid-kibocsátás csökkentése, a levegőtisztaság-védelem, a költségmegtakarítás, valamint a munkahelyteremtés és az életszínvonal növelése.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A 396 főt számláló Pornóapáti az osztrák határ mellett helyezkedik el, a szombathelyi kistérségben. A beruházást az hívta életre, hogy hiányzott a településen a „központi" energiaellátás, ugyanakkor erre igény mutatkozott. A háztartások és az intézmények egyedi módon, szén- és fatüzeléssel fűtöttek. A magyarországi települések többségéhez hasonlóan reális döntés lett volna a gáz bevezetése, a falu vezetése azonban egységesen egy megújuló energiára épülő, környezetbarát, községi biomassza tüzelésű fűtőmű létrehozása mellett döntött, annak ellenére, hogy a földgáz bevezetése egyszerűbb megoldás lett volna. A támogatások révén azonban versenyképes tudott lenni az alternatív fűtési rendszer, és ezzel a falu meghatározó lépést tett a megújuló energiaforrások elterjesztése területén.

A beruházás a szomszédos ausztriai Felsőbeled (Bildein) településen sikeresen, a lakosság megelégedésére működő biomassza alapú falufűtési rendszer mintájára valósult meg. A lakosságot közmeghallgatás és kiadvány formájában részletesen tájékoztatták a beruházás pozitív hatásairól és a lehetséges nehézségekről. Ennek nyomán a közmeghallgatást követően a lakosság 85%-a a biomassza alapú falufűtés kialakítása mellett szavazott.

A kezdeményezés leírása:

A fejlesztést Pornóapáti polgármestere kezdeményezte, a környezetkímélő hatás és az energetikai függetlenedés lehetősége miatt. A beruházás nemcsak abból a szempontból figyelemre méltó, hogy az *önálló távfűtés kistelepülésen való kiépítése* egyedülálló az országban, hanem abból a szempontból is, hogy a kistér-

ségi központ, Szombathely közelében található egyik legnagyobb hazai felszínközeli lignittelep ellenére alakította ki a falu saját távfűtési rendszerét.

A projekt példaértékű partnerségben valósult meg. A magyar mérnökökkel együttműködésben részt vett a projektben a több éves szakmai tapasztalattal rendelkező, a szomszédos Felsőbeled (Bildein) községben megvalósult fűtőmű tervezője, továbbá az ausztriai település önkormányzata is mindvégig segítette Pornóapáti önkormányzatát. A megvalósítást nagymértékben segítette a helyi lakosság támogatása, melyet bizonyít, hogy a rendszerhez csatlakozott fogyasztók (a település 11 db közületi fogyasztója, valamint 86 család) vállalták az egységenkénti 500 ezer Ft önrész megfizetését.

A pornóapáti távfűtőmű épülete
Fotó: Pornóapáti Község Önkormányzata

A falufűtőmű az önkormányzat tulajdonában lévő, korábban be nem épített telken helyezkedik el. A falufűtési rendszer automatikus üzemű, távfelügyelt, melyet két, egyenként 600 kW teljesítményű faapríték- és fűrészportüzelésű kazán, egy 10 m^3-es hőtároló puffertartály, kazánetető keresztszállító, valamint a 2900 méter hosszúságú, hőszigetelt távhővezeték alkot. A tüzelőanyag kizárólag olyan faapríték és fűrészpor lehet, mely nem tartalmaz vegyszereket. A rendszer a nyári 2 hetes karbantartási időszakot leszámítva egész évben üzemel, nyáron azonban csak használati meleg vizet szolgáltat.

Kezdetben a Szombathelyi Távhőszolgáltató látta el az üzemeltetési feladatokat, amelyet 2006-ban a rendszer fogyasztói által alapított *Pornóapáti Távhő és Közműszolgáltató Szövetkezet* vett át. Az üzemeltetés költségeit a tüzelőanyag, a segédenergia (villamos energia és üzemanyag szükséglet), egyéb felhasznált anyag, kezelő személyzet, a karbantartási és javítási munkálatok, a pótalkatrészek, közlekedés, valamint a reprezentáció költségei alkotják (15 millió Ft/év).

A fűtőmű éves energiaigényének (9500 GJ) megfelelő faapríték mennyisége 1200 tonna évente, melynek legnagyobb részét a településsel szomszédos faüzem biztosítja, melyet cserébe a rendszer hőenergiával lát el. A további szükséges faanyagot az erdészet és erdőbirtokosok adják. Egyúttal tehát megvalósul a korábban hulladékként kezelt faanyag energetikai hasznosítása.

A beruházás elérte célját, a 2005-ös üzemkezdés óta a távfűtés zavartalanul működik a településen, és ma már pénzügyi megtakarítást is eredményez. Mivel a távfűtés díja nem emelkedett számottevően a működés kezdete óta, a kialakított fűtési rendszer kb. 10%-os megtakarítást jelent a fogyasztók számára a gázfűtéssel szemben. A fűtőmű a kamat visszafizetése után várhatóan még hasznot is fog termelni az önkormányzat számára.

Főállású foglalkoztatott nincs, részmunkaidőben (4-6 óra) egy helyi vállalkozó végzi a napi üzemeltetési feladatokat.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Know-how átvétele • lakossági közmeghallgatás • tájékoztató kiadványok • osztrák tervezővel való együttműködés • lakossági önrész

A kezdeményezés eredményei:

Létrejött Magyarország első biomassza falufűtőműve.

A biomassza alapú fűtőmű kiváltotta a fosszilis energiahordozókat; azaz a CO_2-többletkibocsátás megszűnt, és csökkent az egyéb légszennyező anyagok (SO_2, C_XH_Y, CO, por) kibocsátása, továbbá a szilárd égéstermék mennyisége is.

Azáltal, hogy helyben történik az energia előállítása és szolgáltatása, a lakosság, intézmények energiára fordított kiadásai nem külső szolgáltatóhoz kerülnek, hanem a faluban maradnak. Mivel a gázáremelkedés hatása nem jelentkezik, a lakossági megtakarítás is jelentős.

Közvetett, elsősorban részmunkaidős munkahelyteremtés is megvalósult a beszállítóknál és a kapcsolódó vállalkozásoknál (összesen mintegy 14 vállalkozás), a fűtőanyag beszerzése, előkészítése miatt (pl. erdészeti tisztítás, alapanyag-manipulálás, vékonyfa-begyűjtés, aprítás, beszállítás.

Nőtt a település ismertsége, a lakosság életszínvonala pedig javult. A lakosság büszke az országban egyedülálló beruházásra és örül a projekt közvetett hatásainak.

Megvalósítás éve, időtartama:	2003. február – 2005. október 26.		
A megvalósítás forrása:	PHARE-CBC: 225 M Ft, BM önerőalap: 7,35 M Ft Nyugat-Dunántúli RFT: 47, 575 M Ft Osztrák Környezetvédelmi Alap (KKA): 45 millió Ft		
Költség:	350 millió Ft	*Támogatás:*	85%

Programszerűség:

Egyedi projekt, referenciaprojektként való bemutatása jelenti a folytatást.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A projekt része a *Nemzetközi Megújuló Energia Útnak,* melynek célja mintaprojektek bemutatása biomassza, szél-, víz-, napenergia témakörökben. A fűtőmű ötlete szorosan kapcsolódik a Szombathelyen és Körmenden megvalósult biomassza távfűtéshez. A 2003 óta működő körmendi 5 MW teljesítményű fűtőmű a város távhőszolgáltatásának 70-75%-át fedezi, a szombathelyi 7,5 MW teljesítményű fűtőmű pedig közel 2000 lakás távfűtését és melegvíz-ellátását

biztosítja. Hosszú távú cél a térségben a fenntarthatóság jegyében minél több energiát megújuló energiaforrással kiváltani.

Térségi hatás:

Országos jelentőségű innováció, amely mint jó gyakorlat messze túljutott a falu határain. Közvetett hatásként a térségben több munkahelyet megtart és újakat eredményezett. A beruházás növeli a helyi ingatlanok (lakóingatlanok, telkek) értékét. A projekt emellett tovább javította a térségi együttműködést a határ két oldalán.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Továbblépési szándéka a településnek a teljesen decentralizált energiarendszer kialakítása. Ennek megvalósítása érdekében első lépésként az anyagi okok miatt ez ideig elmaradt napkollektoros rendszert tervezik kialakítani a nyári használati melegvíz-igény kielégítésére. Amennyiben a gazdasági helyzet változik és kedvezőbb lesz a napenergiából megtermelt áram átvétele, akkor napkollektorok helyett napelemes rendszer kiépítését valósítják meg. Mindennek gazdaságossági számításai, a költségbecslések jelenleg is zajlanak.

Hosszú távú tervek között szerepel a biogázüzem létesítése, amely a mezőgazdaságban keletkező szerves hulladék hasznosítását oldaná meg, és zöld villamos energiát termelne a település és az ország számára, melyet a távhőhálózatba táplálnának be.

A mezőgazdaságban hidegen sajtolt növényi olajjal kívánják az erőgépek meghajtását megoldani, mellyel teljesen önellátóvá válhatna az élelmiszer-termelés. Ennek megvalósítása érdekében egy növényi olaj présüzemet kíván a település létesíteni, ahol repce és napraforgómag sajtolása során nyert üzemanyagot tankolhatnának a traktorok és a személygépkocsik. Ezen terv megvalósítása a hazai jövedéki adószabályozás függvénye.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A projekt az országban egyedülálló módon először valósította meg a biomaszszán alapuló, 100%-ban önkormányzati tulajdonú falufűtőművet, és megteremtette az energetikai függetlenséget. Példaértékű a projektnek köszönhetően a település lakosságának összefogása és közösségi tudata. Az egyedileg szabályozható rendszernek köszönhetően emelkedett a lakosság életszínvonala, kényelme és komfortérzete, ezáltal pedig az ingatlanok értéke is nőtt. Környezetvédelmi szempontból szintén kiemelkedő jelentőségű a beruházás, hiszen a szén- és tűzifahasználatot kiváltotta az egyébként is keletkező fahulladék felhasználása, és jelentős mértékben csökkent a CO_2-kibocsátás is (1 kémény füstöl a községben 100 helyett).

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A földgázszolgáltató vállalkozás nem érdekelt az önálló, településszintű energiarendszerben, ezért törekszik a többi település földgázról történő leválásának megakadályozására. Pornóapátin a projekt beharangozásakor az ellenérdekelt (főleg fosszilis energiát/földgázt szolgáltató) vállalkozások ellenkampányt szerveztek, mellyel néhány helyi lakost sikerült is meggyőzniük.

A fűtőmű tervezésekor az egyik legnagyobb nehézséget az okozta, hogy a különböző támogatási források feltételrendszere eltérő, nehezen hangolható össze. Mivel az önkormányzat nem rendelkezett saját tőkével, nem volt hitelképes. Mindezen okok miatt volt igen jelentős, hogy Pornóapáti elnyert egy előfinanszírozási pályázatot, mellyel elindíthatta a projekt megvalósítását.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

Potenciális fogyasztók nélkül nem valósul meg a távfűtés, így a lakosság/fogyasztók bevonása, a jó kommunikáció a legelső időszaktól alapvető fontosságú. A beruházás pontos költségbecslése szükséges ahhoz, hogy a lakossági önrészt és a tervezett hődíjat előre ismerjék a fogyasztók. Tapasztalattal rendelkező, a témában jártas szakember alkalmazása a tervezés és engedélyeztetési eljárás, megvalósítás során elengedhetetlen. A fejlesztési terv engedélyéhez több szakhatóság hozzájárulására van szükség, melyek közül a fő hatóság a környezetvédelmi felügyelőség, mely aztán bevonja a többi szakhatóságot az engedélyeztetési eljárásba. A beruházás ötletétől a megvalósulásig összesen 33 hónap telt el, amely időszak legnagyobb részét (kb. a felét) az adminisztráció (pályázat, terv, engedély, közbeszerzés) emésztette fel.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Nikitsch, Unterrabnitz, Stipits Biogáz Megújuló Energiák Mérnökirodája Ing. Leo Riebenbauer www.riebenbauer.hu	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Pornóapáti Távhő és Közműszolgáltató Szövetkezet Purker Walter polgármester 9796 Pornóapáti Körmendi út 2. 30/4072-543 purkerwalter@dunaweb.hu www.pornoapati.hu

Szakirodalom, honlapok:

www.energiaklub.hu; www.energiakozpont.hu; www.zoldtech.hu

Helyben keletkezett mezőgazdasági melléktermékek fűtési célú hasznosítása

Kulcsszavak: helyi alapanyag-ellátás • agripellet • hőtermelés • modern tüzelőberendezés

Az utóbbi években egyre több olyan igénnyel találkozunk, amikor fűtőanyagként erdészeti, mezőgazdasági terményeket, melléktermékeket, hulladékokat szándékoznak használni. Ennek eredményeképpen több helyen megvalósultak biomasszával működő rendszerek, amelyek alkalmasak biomassza eredetű fűtőanyagok megfelelő szintű automatizáltság mellett megvalósuló jó hatásfokú hasznosítására.

Projekt jellege:	Vállalkozási célú			
Projektgazda:	***Szakmári Mezőgazdasági Szolgáltató Kft***			
Projektgazda típusa:	Vállalkozás			
Projektpartnerek:	ECCO-FOOD Kft., Kalocsa			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél-Alföldi	*Megye:*	Bács-Kiskun
	Kistérség:	Kalocsai	*Település:*	Szakmár

A kezdeményezés célja:

A projekt célja fűtési hőigény kielégítése saját termelésű alapanyaggal. A projektgazda vállalkozás a beruházást a maga által termelt agripellet energetikai hasznosítása és az ez iránti igény felkeltése, valamint a választott technológia (biokazán) tesztelése érdekében valósította meg. Hosszú távú célja, hogy ezzel a földgázfelhasználást kiváltva elégítse ki teljes hőenergia-igényét, és fűtési költségeit is tervezhetővé tegye.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A közel 1400 lakosú, Kalocsa melletti Szakmárban működő Szakmári Mezőgazdasági Szolgáltató Kft. kukorica, napraforgó és egyéb termények felvásárlásával, tönkölybúza termeltetésével, felvásárlásával, valamint feldolgozásával (hántolás, szárítás, tisztítás) foglalkozik. Hagyományos tevékenységei mellett olyan üzletágat keresett, amelyben az átlagostól magasabb nyereségtartalom is elérhető. Így esett választásuk a tönkölybúza integráció keretében történő termeltetésére és felvásárlására.

A termelés megkezdéséhez elsőként a tönkölybúza feldolgozásának speciális technológiáját kellett kialakítani (a kalászocskákat háromfelé törik, hántolják, a pelyvaveleteket pedig eltávolítják). Mivel a hántolás során visszamaradt pelyva-

levelek tárolása nagy helyet igényelt, melynek megoldása hosszú távon problémát okozott volna, ezért felmerült e melléktermék hasznosításának igénye. A bevizsgáltatás eredménye alapján a melléktermék takarmánynak, alomnak állattenyésztők számára nagyon kedvező, azonban szállítását csak kis távolságokra lehet gazdaságosan megvalósítani. Az előállított melléktermék azonban pelletálást követően fűtési célokra szintén megfelelőnek bizonyult, ezért adódott ez a hasznosítási mód.

A kezdeményezés leírása:

A cég már több mint két éve foglalkozik a tönkölybúza-feldolgozás melléktermékeként előállítható agripellet energetikai célú hasznosításával. A tönkölybúza feldolgozásakor keletkező pelyva és gyártott agripellet takarmányozási célra és hőtermelésre egyaránt alkalmazható, fűtőértéke 16,5 MJ/kg. A keletkező melléktermékét hőtermelés céljára számos olyan, elsősorban hazai fejlesztésű és gyártású kazántípusban próbálták alkalmazni, amely megfelelő automatizáltság mellett üzemeltethető, és nem okoz problémát az agripellet viszonylag magas (6-7%) salaktartalma sem. Ezeknek a szempontoknak az eredetileg barnaszéntüzelésre kifejlesztett hazai gyártású 30 KW-os biokazán felelt meg, melyet 2008 októberében be is üzemeltek.

Agripellet lágyszárú növényekből készíthető
Fotó: www.mapellet.hu

Az agripellet gyártásához egy csarnokban elhelyezett pelletáló gépre, a csarnokban történő gépesített anyagmozgatás megoldására a csarnok másik részében egy tárolóhelyiség kialakítására volt szükség. A speciális pelletpréssel a hántolás melléktermékeként képződő, könnyű pelyvaleveleket üzemi méretekben sikerült pelletálni. Jelenleg évente 1000-1200 tonna agripelletet állítanak elő.

A vállalkozás szakmári telephelyén az irodák, a mérlegház és a szociális épületek fűtését, továbbá a meleg víz szolgáltatását az agripellettel üzemelő kazánnal valósítják meg, próbafűtési céllal azonban lakások fűtésére és külső cégeknek is adnak el agripelletet. A kedvező tapasztalatok alapján a cégcsoporthoz tartozó ECCO-FOOD Kft. üzemében egy nagyobb, 40 kW teljesítményű agripellet kazánt is beállítanak. Mindezzel céljuk, hogy a technológia bemutatásával a vásárlók közül minél többen válasszák a cégcsoport által előállított agripelletet fűtőanyagnak. A biomasszával működő kazánok üzemeltetése nem kíván speciális szaktudást. Rövid időt igénylő tanulással, megfelelő odafigyeléssel az automatizált, érzékelők és motorok segítségével vezérelt biokazánok könnyen üzemeltethetők. A jelenleg használt fűtési rendszerek átalakítása iránt nagyon nagy az érdeklődés. Jól mutatja mindezt, hogy az agripelletet több család is

használja kísérleti jelleggel, elsősorban hagyományos, jórészt elavult tüzelőberendezésekben önállóan és vegyesen tüzelve.

A vállalkozás kiegészítő tevékenységként végzi a fő tevékenység során keletkező pelyvalevelek pelletálását. Ugyanakkor a cégnél a pelletálás bevezetésével egy új üzletág jött létre, melybe az agripellettel üzemelő kazánok gyártása is beletartozik. Az agripellet hasznosítására alkalmas hazai gyártmányú kazánok telepítésével, az agripellet felhasználásának bemutatásával a cég növelni szeretné a régióban az agripellet iránti érdeklődést, bemutatva ennek technológiáját, igazolva gazdaságosságát. A saját fűtési költségek csökkenése által megtakarított összeget a foglalkoztatásra tudják fordítani, amely így helyben marad és hasznosul.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Pelletálás • agripellet kereskedelem • energetikai szakember segítsége (kazán teljesítménye, kémény kialakítása, engedélyes tervek elkészítése) • hazai gyártmányú 30 kW teljesítményű biokazán beüzemelése • referenciakazánok, bemutatók

A kezdeményezés eredményei:

A kazánnal a cég telephelyén jelentősen csökkent a fűtés és a használati meleg víz előállításának költsége. A pelletálás négy főnek teremtett új munkahelyet.

A próbatüzelésekkel, teszteléssel kiválasztott, hazai gyártású, automatizáltan, agripellettel üzemeltethető kazántípussal nemcsak mezőgazdasági üzemeknek, vállalkozások telephelyeinek, irodaházainak, hanem 80-500 m^2-es alapterületű kisüzemek, óvodák, üvegházak, nagyméretű családi házak fűtése és melegvízellátása is megoldható.

A projekt eredményeként egyre többen vásárolják – igaz, egyelőre inkább kísérleti jelleggel – a cég által gyártott agripelletet fűtési célra.

Megvalósítás éve, időtartama:	1. beruházás 2008. október 2. beruházás 2009. november A megvalósítás időtartama mindkét esetben 1-2 hét volt. (Az előkészítés során az engedélyes terv, a beruházáskor a kémény elkészítése igényli a legtöbb időt.)		
A megvalósítás forrása:	Saját forrás		
Költség:	1,8 M Ft	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

Egyedi projekt.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

Közvetlenül nem kapcsolódik más kezdeményezésekhez, de cél, hogy a környező önkormányzatok, vállalkozók is használják az agripelletet a fűtési igényeik kielégítésére.

Térségi hatás:

A környező településeken az agripellett fűtésre már átállt családok és vállalkozások fűtési költségei csökkennek a földgázhoz képest, ami ösztönzi más vállalkozások és családok átállását is. A régióban maradó, fűtőenergiára költött kiadások jelentős része ismét visszakerül termeltetés és felvásárlások formájában a helyi vállalkozásokhoz. A fűtőanyag szállítása, tárolása, az anyagmozgatás további munkalehetőségeket biztosíthat a térségben.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A projektgazda vállalkozás kapacitásaival több száz fűtőrendszer kiszolgálására is képes. A régióban így a földgáz kiváltására, a mintaprojekthez hasonló projekt megvalósítására mindenkinek lehetősége van, aki agripellettel szeretné a fűtését és melegvíz-ellátását biztosítani. A cég számára ez üzleti cél is.

Hosszú távon a cég által megtermelt agripellettel elsősorban a tönkölybúza termelésével, feldolgozásával foglalkozó cégcsoporthoz tartozó vállalkozások fűtési, szárítási és egyéb energetikai igényét kívánják kielégíteni, kiváltva a gázfogyasztást. A vállalkozás tervezi a mintaprojekthez hasonló beruházások elindítását, pellettel üzemelő szárítók megépítését, sőt az agripellet energetikai felhasználásával kapcsolatos K+F eredmények hasznosítását is.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt a mezőgazdasági melléktermékek – Magyarország egyik nagy energetikai potenciálja – energetikai célú felhasználására jó példa. Környezetvédelmi hatásán túl fontos hozadéka, hogy helyi gazdaságfejlesztést valósít meg, ugyanis néhány száz hektár szántóterületen megtermelt gabona hulladékának energetikai célú felhasználásával több tízmillió Ft/év jövedelem kiáramlását akadályozhatja meg az érintett településekről. Mivel országos probléma az energiafüggőség, és a földgázárak alakulása bizonytalan, ezért a mezőgazdasági területek közelében követendő példa az agripellettel is üzemelő hazai kazánok telepítése.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A projekt során a technológiai előírásokra, korlátokra kell figyelemmel lenni.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A kazánok telepítéséhez, a beruházás megvalósításához engedélyes tervvel kell rendelkezni. Ennek fontos feltétele a megfelelő (legalább 5 m aktív hosszúságú)

kémény. Ha nem lehet meglévő kéménybe kötni a kazánt, a kémény elkészítése igényli a legtöbb időt a kivitelezés során. Vannak olyan épületek, ahol problémát jelenthet az agripellet tárolása; ezért mérlegelni kell, hogy ki tudnak-e alakítani megfelelő, száraz tárolóhelyet a telepítendő kazán közelében. Figyelembe kell továbbá venni, hogy a kényelmes szállításhoz és rakodáshoz a tehergépjármű behajtása is biztosítva legyen. Egy családi ház fűtéséhez kb. 80-100 q agripellet tárolását (kb. 16 m^3) szükséges megoldani. A projekt megvalósításának tervezésekor mindenképpen javasolt szakember véleményének kikérése, aki pontosan meghatározza a telepítendő biokazán teljesítményét, megvizsgálja a meglévő kémény alkalmasságát, a szükséges tároló helyigényét, továbbá a döntés után elkészíti és engedélyezteti a kazántelepítés tervét. Előkészítés után a projekt a szállítástól számított egy-két héten belül megvalósítható.

A fűtési szezon elején és végén vannak átmeneti időt képező napok, amikor nem érdemes a biomassza tüzelésű kazánt részleges terheléssel üzemeltetni.

Az agripellet a projektgazda vállalkozástól könnyen beszerezhető, néhány éven belül pedig várhatóan a cég által termelt mennyiségnél lényegesen nagyobb nagyságrendben is beszerezhetővé válik a régió számos településén, egyre több vállalkozás foglalkozik ugyanis előállításával.

A mintaprojekthez hasonló beruházások megvalósításához kedvező pályázati lehetőséget jelent a KEOP–2009–4.2.0/A pályázat, melyben helyi hő- és hűtési igény kielégítését támogatják, megújuló energiaforrások felhasználásával, így biomassza kazánokkal.

További ajánlott projektek:		*Elérhetőség:*
Magyar Pellet Egyesület: www.mapellet.hu	*Szervezet:*	Szakmári Mezőgazdasági Szolgáltató Kft. Bévárdi Pál igazgató
Szakirodalom, honlapok:	*Cím:*	6336 Szakmár, Major
www.energiaklub.hu	*Tel:*	78/475-419
www.zoldtech.hu	*E-mail:*	szakmarigabona@t-online.hu
www.meggi.hu	*Honlap:*	

Önellátó energetika – olajos magvú növényekre alapozva

Kulcsszavak: tanyák energiaellátása • alternatív energia • energetikai önfenntartás • mini erőmű

A tanyák energiaellátása régóta vitatott téma Magyarországon, mert sok tanyára a vezetékes villanyáram kijuttatása nem gazdaságos, nem hatékony. Napjainkban Magyarországon számos tanya van villanyellátás nélkül. Ezek energetikai igényét ugyanakkor jól tudná fedezni az alternatív energia, amely egyéni, kisközösségi léptékben is alkalmazható.

Projekt jellege:	Vállalkozási célú			
Projektgazda:	***CROPELL Kft.***			
Projektgazda típusa:	Vállalkozás			
Projektpartnerek:	-			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél-Alföld	*Megye:*	Csongrád
	Kistérség:	Szentesi	*Település:*	Derekegyház

A kezdeményezés célja:

A projekt legfontosabb célja a hosszú távon is biztosítható energetikai önfenntartás megteremtése. Annak bemutatását célozza, hogy a megtermelt olajos magvak nemcsak közvetlenül értékesíthetők, hanem feldolgozva; a préselt olaj és magmaradvány saját hasznosításra, áram és hőenergia termelésére fordítható, és ezzel egy tanya, tanyai major energiaellátása fedezhető.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Cropell Kft. családi vállalkozás, amely szerény anyagi háttérrel, de meglévő infrastruktúrával és kapcsolatokkal, beszerzési forrásokkal rendelkezik.

A Derekegyház külterületén fekvő, lakás és egyúttal telephely funkcióját is betöltő tanya felújítása során az áramellátást is meg kellett oldani.

A projekt megvalósításának alapja a növényolaj, amelyet a gazda könnyen megtermelhet, ha egy-két hektáron olajos magvakat (napraforgó, repce) termeszt, sőt préselhet is olajat ezekből a magvakból. A préselt olaj segítségével aztán áramot és meleg vizet tud előállítani. Az olajpréselés során a magmaradványból pellet, pogácsa keletkezik, ami eltüzelhető. Ilyen módon a gazdaság teljes energiaszükséglete fedezhető, alacsony költségráfordítással.

A kezdeményezés leírása

Amikor a tulajdonos megvásárolta a tanyát, a Foltényi-majort, az volt a célja, hogy megvalósítsa és bemutassa azt, hogy egy közműves energiaforrást nélkülöző tanyán is ki lehet alakítani komfortos lakókörnyezetet. Olyan megoldás kidolgozását tartotta szem előtt, amely egy városi lakás és egy tanya vételárának különbözetéből megvalósítható, és *teljes energetikai önellátóságot* biztosít (jelenleg 1 millió Ft alatti összegből megoldható a teljes 3 kW-os rendszer kialakítása, de a nagyobb egységek kialakítása sem igényel lényegesen nagyobb összegű beruházást). A vállalkozás a *növényolajra alapozott Mini Erőmű* létesítésével a családi otthon és telephely teljes energiaellátását biztosítja 2007 óta, önellátó módon.

A Crofter Mini Erőmű prototípusa
Fotó: Crobell Kft.

A projekt megvalósításakor dolgozták ki azt az új technológiát, melynek segítségével a helyben megtermelt *olajos magvú növényekből* (napraforgó, repce) jó minőségű, széleskörűen felhasználható olaj, melléktermékként pedig *magas fűtőértékű pellet* állítható elő. Az olaj energetikai hasznosítására kifejlesztették a Crofter Mini Erőművet, a pelletet pedig eltüzelve fűtésre használják. A tanyán valósul meg a Mini Erőmű teljes gyártási folyamata. A projekt lehetővé teszi, hogy helyben előállítható alapanyagokkal a hálózati energiaforrással nem rendelkező helyeken is biztosítható legyen az elektromosenergia-ellátás, akár a központi fűtés kényelme. Ez a technológia nemcsak önmagában a *tanya energiaellátását* oldja meg, hanem a tanyán és környezetében megtermelt *termékek, maradványok helyben történő feldolgozását* is. Használata akkor a leggazdaságosabb, ha a felhasználási helyszín közelében a földterületet magunk műveljük meg: egy-két hektáron termelt olajos magból (napraforgó, repce) előállítható egy átlagos családi ház teljes energiája, míg az olajpréselés során keletkező pellet gazdaságosan eltüzelhető. A technológia alkalmazásához az olajos magvak hidegen történő sajtolása ajánlott, így 33%-os olajkihozatallal lehet számolni.

Az eljárás egy speciálisan átalakított lassú járású dízelmotorra épül, amely generátort hajt meg, így termel áramot. Az áramtermeléssel keletkező hőt hőcserélőn keresztül lehet fűtésre, meleg víz előállítására használni. Az olajos magvak préselése kisüzemi méretben, csigás olajprésssel valósul meg, melyhez tartályok, szivattyúk, hidrofor és szűrő tartozik.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Technológiafejlesztés • növényolajra alapozott energiatermelő berendezés • energiatermelés

A kezdeményezés eredményei:

A beruházás révén a közművel korábban nem rendelkező Foltényi-major – a térségben egyfajta szigetként – komfortossága városi nívóra emelkedett. A tanyavilágban a berendezés alkalmazásával biztonságos elektromosáram-ellátás, fűtés, melegvíz-ellátás valósítható meg alacsony költséggel, amely a tanyás térségekben jelentős előrelépést jelenthet az energiaellátás problémájának megoldásában. Más típusú településeken a földgáz kiváltására ad lehetőséget.

A gyártás, telepítés, alapanyag-termelés, előkészítés, szállítás új munkahelyeket és piacot eredményez, amelyeket a folyamatosan jelentkező igények hosszú távon képesek fenntartani.

A tulajdonos a fejlesztés során a szentesi önkormányzatnak felajánlotta a berendezést, 2007 óta pedig nagyon sok, a technológia iránt érdeklődőt tájékoztatott a fejlesztésről, akik közül már sokan Crofter Mini Erőmű felhasználók lettek (eddig 15 berendezést értékesítettek, kettő gyártása pedig folyamatban van).

Megvalósítás éve, időtartama:	2004-től kezdődött a fejlesztés, 2007-ben már működött, jelenleg is tart. *(Tanulmány, tervezés: 2 év; anyagok beszerzése, összeépítés: 1 év; a prototípus üzembe állítása: 2 hét.)*		
A megvalósítás forrása:	Saját forrás és hitel		
Költség:	4 M Ft	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

Egyedi projekt, de alkalmas arra, hogy részese legyen egy „tanyavillamosítási" programnak, vagy más helyi energiatermelési projektnek. A vállalkozás folyamatosan fejleszti a technológiát és elemeit, piacon értékesíti és hosszú távra tervez.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A Mini Erőmű jelenleg a BÜKK-MAKK LEADER programhoz (Sajópetri) kapcsolódik, ahol több megvalósítás alatt álló és tervben lévő projektben alkalmazni kívánják ezt a rendszert, legtöbb esetben egyéb megújuló energiaforrásokkal kombinálva (nap, szél, geotermikus energia).

Térségi hatás:

A fejlesztés a tanyavilágban az elektromos áram önellátó, biztonságos, tervezhető és gazdaságos előállítását valósítja meg. Nem tanyás térség településein pedig az áram és földgáz kiváltásával az energiaimportot és az energiafüggőséget csökkenti, miközben a helyben megtermelhető és megújuló energiapiackeresletet növeli, és új munkahelyek teremtését ösztönzi. A rendszer nem csu-

pán egyedi tanyák ellátására alkalmas, hanem tanyacsoportok energiaellátására is, sőt elképzelhető bizonyos fokú munkamegosztás a tanyák között: az egyik tanya szolgáltatja az energiát a környező tanyáknak, egy másik tanyán állítják elő az üzemanyagot és a fűtőanyagot az olajos magvak kipréselésével, egy harmadik tanya gazdája pedig az olajos magvakat termeli. A fejlesztés alkalmazása tehát elsősorban a tanyavilágban javasolt, de kisebb és nagyméretű családi házakban, kisüzemekben, intézményekben is megvalósítható áramtermelésre, meleg víz előállítására és fűtésre egyaránt.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A technológia és az eszközök folyamatos tesztelés és fejlesztés alatt állnak. A tevékenység bővítése jelenleg is folyamatban van. Ez kiterjed az intelligens vezérléssel megvalósítható költségcsökkentés és komfortnövelés (pl. tanyán élő mozgáskorlátozottak energiaellátása távfelügyelettel) területére éppúgy, mint a hálózatra táplálás megvalósítására, vagy akár távvezérelve is tervezhető energiatermelő egységként működtetésre. Zajlik továbbá egy gazdaságos DC koncepció kidolgozása, és a hosszú távú próbaüzem is folyamatban van. Célok között szerepel a mezőgazdaságban használatos berendezések közvetlen meghajtása a Mini Erőműről (pl. olajprés, daráló), és más megújuló energiaforrások, valamint azok hasznosító eszközeinek integrálása energiamenedzsment segítségével. További növények és üzemanyagok (pl. biogáz) hasznosítása is a tervek között szerepel.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt példa arra, hogyan lehet egy kreatív ötletet önálló szellemi termékként megvalósítani, miközben a kifejlesztett technológia konkrét gyakorlati haszonnal rendelkezik. Ezáltal a projekt egy tanya innovatív módon, alternatív energiával történő energiaellátását teszi lehetővé, a tanyák energiaellátási célú fejlesztései számára szolgálhat mintául. A technológia gazdaságos és megbízható, decentralizált áram- és hőtermelést tesz lehetővé széleskörűen előállítható alapanyagok felhasználásával, más megújuló rendszereknél gazdaságosabban.

A Foltényi-major a projekt referenciahelyszíne is, egyfajta bemutató tanyaként funkcionál, előzetes egyeztetés alapján.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A projekt újszerűsége miatt a fejlesztés nem tudott más példát alapul venni, így tapasztalatok nélkül, a saját kárán tanulva, lépésről lépésre tudott csak előrehaladni. Ezért nem lehetett elsőre egy optimális rendszert kiépíteni, csak lassan, fokozatosan tudták a jelenlegi állapotot elérni, és még mindig van fejleszteni, optimalizálni való feladat.

A piaci elterjedés során a legnagyobb gondot a szemléletváltás nehézsége okozza, ezért nagyobb arányú elterjedése csak akkor várható, ha egyre több helyen valósul meg sikeres mintaprojekt.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A berendezés használatához szükséges ismeretek rövid időn belül elsajátíthatók.

A működtetéshez szükséges az olajos magvak megtermelése (egy-két ha termőterület) vagy beszerzése. Megfelelő helyiségek szükségesek a tároláshoz, az olaj feldolgozásához és a Mini Erőmű elhelyezéséhez.

Melléktermékként magas salaktartalmú fűtőanyag keletkezik. Vigyázni kell, hogy a pelletet (olajpogácsát) olyan kazánban égessük el, amelyet nem tesz tönkre ez a fűtőanyag. Az olaj áramtermelésre történő felhasználása esetén a legnagyobb feladat a megtermelt olaj viszkozitásának kívánt értékűre történő csökkentése, amely elsősorban a téli időszakban lehet kritikus, ha nincs fűtött helyiségben (pl. kazántérben) a Mini Erőmű.

További ajánlott projektek:	*Elérhetőség:*	
www.meggi.hu	*Szervezet:*	Cropell Kft.
		Ferencz Ákos
Szakirodalom, honlapok:	*Cím:*	6621 Derekegyház, Foltényi-major
Alternatív energiák hasznosítási lehetőségei a tanyai gazdaságokban - Homokhátság füzetek XIV.	*Tel:*	20/20-79-299
http://homokhatsag.hu/portal/download.php?list.7	*E-mail:*	cropell@mobilposta.hu
www.energiaklub.hu	*Honlap:*	www.cropell.hu

Tömegkályha (téglakályha) biomassza fűtéssel

Kulcsszavak: energia-önellátás • helyi nyersanyag • környezetkímélő technológia • közösségteremtés

A tömegkályha, más néven téglakályha, helyszíni munkával, részben helyi anyagokból (pl. tégla, agyag) épített, biomasszával (pl. tűzifa, fabrikett, szalmabrikett) fűtött, nagy tömegű, 24-36 órás hőtároló képességgel rendelkező fűtőeszköz, amely családi házak, intézmények fűtését is biztosíthatja. A gázfűtésnél környezetkímélőbb, helyben termelt alapanyagokkal fűthető, költséghatékony megoldás. Technológiáját külföldi mesterek hozták Magyarország-

ra, építését tanfolyamokon tanítják, melynek következtében egyre több téglakályha-építő vállalkozás alakul, és kezdi meg a kályhák építését.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Általános iskola, Ete***			
Projektgazda típusa:	Önkormányzat			
Projektpartnerek:	kályhaépítő szervezetek és mesterek			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Közép-Dunántúl	*Megye:*	Komárom-Esztergom
	Kistérség:	Kisbéri	*Település:*	Ete

A kezdeményezés célja:

A projekt célja a fosszilis hőenergia részbeni kiváltása helyi biomassza fűtőanyaggal, hatékony energiagazdálkodásra való átállás.

A kezdeményezés indoka, háttere:

Az energiaellátást a vidéki közösségek is nagyrészt külső forrásból biztosítják. Pedig a fosszilis, környezetet terhelő, alapvetően importból származó energia gazdaságosan helyettesíthető helyben termelt biomasszával működő fűtőeszközök üzembe állításával. Utóbbiak fűtőanyaggal való ellátása és üzemeltetése folyamatosan és hosszú távon generálja a helyben termelt termékek (fűtőanyagra) és helyi munkaerő (kivitelezés, üzemeltetés-logisztika, karbantartás) iránti keresletet.

Az etei iskolában korábban kizárólag földgáztüzelésű kazánnal fűtöttek. Költségmegtakarítási céllal helyi kezdeményezés indult a földgáz megújuló energiával való kiváltására.

A kezdeményezés leírása:

Helyi kezdeményezésre született meg a tömegkályha kialakításának ötlete a helyi iskolában. Ennek nyomán két ütemben, 2008 és 2009 folyamán az általános iskola két tanterme, majd a tanári szoba és a folyosó fűtésére *épült egy-egy téglakályha*. Az összes fűtött terület nagysága megközelítőleg 170 m². A megépített téglakályhák egyenként kb. 1600 kg, illetve kb. 2500 kg tömegűek, a belső tűztér kialakításának módja kettős harang típusú. A kályhában van még egy beépített *sütőtér* is. A kályhák naponta egy negyedórás felfűtéssel kb. 24-36 órán keresztül fűtik az adott teret. Egy-egy felfűtés körülbelül 15 kg fa mozgatását jelenti. A karbantartás nem igényel speciális szakértelmet.

A kályhák megépítése egy gyakorlati *kályhaépítő tanfolyam* keretében valósult meg, az MHA *(Masonry Heat Association, Téglakályha Szövetség, USA*) szakembere segítségével. A kályhák megépítési költsége (2/3 anyag- és 1/3 munkaköltség együttesen) 400-500 ezer Ft volt, megépítésük 3-5 munkanap alatt elvégezhető.

Az anyag egy része (pl. téglaburkolat, akár használt, kis méretű téglából is) helyi nyersanyagból is származhat. A kályha száraz tűzifával üzemel a leghatékonyabban. A kályha élettartama min. 50 év, égési hatásfoka pedig 80-90%, ezért sokkal hatékonyabb, mint egy cserépkályha, amit 10-15 évente szükséges átépíteni, és égési hatásfoka is alacsonyabb (60%). A kályhák karbantartási igénye minimális. Komfortfokozata nem éri el a kényelmesebb, drága megoldásokét, cserébe viszont kellemesebb komfortérzetet ad. Üzemeltetési költsége a földgázzal történő fűtés 30-60%-a (fűtőanyagtól, saját nyersanyag, ill. vásárolt fűtőanyag beszerzésétől függően).

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Kályhaépítési know-how átadása • nemzetközi kályhaépítő szervezet közreműködése • kályhaépítő tanfolyam • helyi alapanyagok

A kezdeményezés eredményei:

A megépült két téglakályhával a helyi iskolában összesen 170 m²-en a gázfűtést alternatív energiával váltották ki, amelynek következtében az érintett helyiségekben megközelítőleg felére csökkent a fűtés költsége. A projekt megtérülése várhatóan 2-3 év, a beruházás pedig hosszú távon kiszámítható megoldást jelent a helyi biomasszára alapozott fűtés terén.

A frissen elkészült kályha Etén a kályhaépítő képzésen részt vevőkel
Forrás: www.teglakalyha.eu

Pozitív tapasztalat az iskolában tanulók kellemes hőérzete, az emberhez közelebb álló, hagyományos fűtési mód felelevenítése, a kályha környezettudatosabb szemléletet adó hatása. A kályhaépítés nemcsak munka, közösségi élmény is volt.

A kályha építéséhez szükséges képzésben 10 fő vett részt, a megépítéshez szükséges ismeret megszerzése 5 nap alatt sajátítható el. A kivitelezésben részt vevők önállóan is elkezdtek kályhákat építeni, erre épülő vállalkozás is létrejött. Ugyanakkor a kályhaépítés megfelelő szakértelmet és gyakorlatot igényel, többéves gyakorlat és szakemberrel együtt megépített kályha szükséges az önálló építéshez.

Megvalósítás éve, időtartama:	A beruházás 2008-ban valósult meg, 1 hónap szervezést követően, 5 munkanap alatt.		
A megvalósítás forrása:	Saját forrás		
Költség:	400 ezer Ft + 500 ezer Ft	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

Egyedi projekt.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

Egyedi projekt, de az önkormányzat többi intézményénél is felmerült alkalmazása.

Térségi hatás:

A településen lakók házaiban és a környék településein lévő intézményekben hasonló fejlesztések létrejötte valószínűsíthető. A képzésen nemcsak etei lakosok vettek részt, hanem más településekről, az ország számos pontjáról érkeztek résztvevők, akik ma már építenek is kályhákat, a megszerzett tudás így más térségekbe is eljutott. A kályha faigénye révén helyi felvevője a környékbeli erdőkből származó tűzifának.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Ahol az épület, intézmény helyiségeinek kialakítása, kémény megléte vagy építhetősége lehetővé teszi, az önkormányzat javasolni fogja a téglakályha kialakítását, használatát.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt arra jó példa, hogy megfelelő szakértelem igénybevételével, más országokban bevált megoldásokkal, egyszerű anyagokból, helyben, költségtakarékosan létrehozhatunk olyan fűtési megoldást, amely hosszú távon megszünteti az energiafüggőségünket. Példa a kivitelezéssel egybekötött gyakorlati oktatásra is.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A megvalósításnál ügyelni kell az adottságok, képességek feltárására, ismeretére. Ez alatt értendő a fűteni kívánt helyiség mérete, alakja, kémény megléte, jellemzői, szomszédos, együtt fűthető terek (kályha megfelelő megválasztása) léte.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A megépítésnél profi, hozzáértő szakember alkalmazása szükséges. Előzetesen tájékozódni érdemes a különféle megoldásokról (méret, funkciók, esztétikus burkolatok, ajtó).

A kályha megrendelését helyszíni bejárás, terepszemle előzi meg, mely során az építő meggyőződik a kémény állapotáról, megfelelő átmérőjéről. A leendő kályha teljesítményét az épület/helyiség hőigényéhez szükséges igazítani, tehát egy előzetes komplett energetikai auditálást kell elvégezni. Az auditálás és kéményszemle eredménye után tervezhető meg a kályha. Fontos, hogy az építés kezdetekor az építő birtokában legyen a kályha tűzterének és köpenyrészének

rétegterve, mely alapján lehetséges az építés lépéseit precízen végrehajtani. A tégla/tömegkályha felépítésének szabványa még nem jött létre, ennek kidolgozása a közeljövő feladata. Addig, míg nem lesz külön szabványi előírás, a cserépkályha/kandalló építészetben megadott emissziós és kéménybe kötési elvek érvényesítendők. Az elkészült, esetleg a díszítő elemekkel is ellátott kályhát mérési jegyzőkönyv kíséretében adják át a megrendelőnek, a kályha működésére pedig garanciát kell vállalni. A megrendelőt a kályha helyes használatáról, a frissen épített kályha szárítása, a folyamatos fűtés, és időszakos karbantartás viszonylatában fel kell világosítani.

Tömegkályha nem csupán a kistelepüléseken építhető, csupán a kályha kialakítására vonatkozó építési szabályokat szükséges betartani (a kályha nagy súlyának figyelembevétele a födém kialakításakor, a tüzeléshez szükséges fa tárolása, kémény kialakítására vonatkozó előírások).

Az eltüzelt famennyiség pótlásáról, telepítéséről is gondoskodni kell, hogy a rendszer működtetése fenntartható módon történjen.

További ajánlott projektek:	*Elérhetőség:*	
Masonry Heater Association, USA – Téglakályha Szövetség: http://mha-net.org www.teglakalyha.eu www.meggi.hu	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Ete önkormányzata Rohonczi László, polgármester 2947 Ete, Kossuth L. u. 69. 34/387-644 eteonk@axelero.hu www.ete.hu
Szakirodalom, honlapok:		
www.energiaklub.hu, www.energiakozpont.hu		

3.4. Mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése

A helyi gazdaságot a helyi vállalkozások működtetik, szerepük számos csatornán keresztül érvényesül. A közvetlen pénzügyi hatás a helyi adóbevételeken (iparűzési adó, építményadó) keresztül érzékelhető. A lakosság körében a vállalkozások foglalkoztatási szerepe a legjelentősebb, a helyi gazdaság egyaránt jelent önfoglalkoztató (egyéni vállalkozók, őstermelők) és munkavállalói munkahelyeket. E foglalkoztatás révén jut a helyi lakosság egy része jövedelemhez, amellyel a vállalkozások közvetett módon a fogyasztói keresletet generálják. Ha a fogyasztás nagyobb hányadát sikerül a településen tartani (az emberek a helyi vállalkozásoknál vásárolnak vagy tőlük rendelnek meg szolgáltatásokat), a helyi gazdaság önmagát finanszírozza. Még közvetlenebb hatás, hogy az emberek helyben munkához, így jövedelemhez jutnak, az önkormányzat szociális kiadásai jelentősen csökkennek. A vállalkozások helyi mecenatúrában (helyi kulturális, sport és egyéb tevékenységek finanszírozásában, szponzorálásában) vállalt szerepe sem jelentéktelen.

Hűségkártya és tájékoztató kiadvány Monts du Lyonnais üzleteiről és szolgáltatásairól (Franciaország)

A franciaországi, 36 ezer lakosú, hegyvidéki fekvésű, mezőgazdasági, kézműves és ipari jellegű térség helyi gazdaságát két közeli nagyváros (Lyon és Saint-Etienne) „szorítja", mellettük kell versenyképességét megőriznie. A LEADER+ által finanszírozott projekt keretében hűségkártyát hoztak létre, melyhez a fogyasztók hűségét díjazó csekk-könyv és a kártyát népszerűsítő kampány társult. Emellett összeállítottak egy, a térség üzleteit és szolgáltatásait bemutató kiadványt is. Két év alatt (2003-2005) 96 üzlet és kézműves műhely csatlakozott a rendszerhez, a térség 150.000 háztartásában 1010 kártyát aktiváltak, amelyeken keresztül 285.000 tranzakcióval 8,4 M euró forgalom bonyolódott. A helyi háztartások háromnegyed része használja a kártyát. A projekt kommunikációra és együttműködésre ösztönözte a helyi közösséget, kapcsolatot épített ki a helyi termékek és az árusító helyek között.

Forrás: LEADERr+ magazin 2008/3.;
http://ec.europa.eu/agriculture/rur/Leaderplus/pdf/bestpractice/bp3_hu.pdf; www.oser-commerces.net

Mely vállalkozások lehetnek a helyi vállalkozásfejlesztés alanyai?

Természetesen valamennyi vállalkozás lehet a helyi vállalkozásfejlesztés alanya, azaz haszonélvezője, de akár kezdeményezője is. Egyáltalán nem törvényszerű, hogy a vállalkozásokat közösségi vagy állami intézmények „fejlesztik", hanem a vállalkozások maguk is indíthatnak települési vagy térségi gazdasági együttmű-

ködéseket, működtethetnek információcserére, konzultációra alkalmas fórumokat, helyi vállalkozói szövetségekbe, klubokba, egyesületekbe tömörülhetnek.

Fejlesztésre, azaz működésük segítésére elsősorban a mikro-, kis- és középvállalkozásoknak, főleg az induló vállalkozásoknak van szükségük. E vállalkozási szektor általános jellemzője a forgóeszközök hiánya, a tőkeszegénység, a hitelfelvételi képesség korlátozottsága, gyakran a szerényebb innovációs képesség, általában a nyelvtudás hiánya, ezek következtében az új ismeretek (például marketing, európai uniós ismeretek) megszerzésének korlátai. Érdekük a helyi vállalkozásfejlesztésben egyértelmű, munkához és piachoz szeretnének jutni, illetve meglévő piacukat, tevékenységüket kívánják megőrizni. A nagyobb helyi vállalkozások, főleg a nagyvállalatok, ennél magasabb szinten részei a helyi gazdaságnak, beszállítói hálózatukkal és foglalkoztatásukkal kötődnek a helyi szinthez, de piacuk, így „fejlesztési léptékük" is az országos vagy a nemzetközi szint.

Ki végezze a helyi vállalkozásfejlesztést?

A helyi vállalkozásfejlesztést elsősorban a *helyi önkormányzat*, valamint maguk az érintett szereplők, azaz a *vállalkozások* képviselői végezhetik, együttműködve azokkal a szervezetekkel, amelyek helyben megtalálhatók (vállalkozásfejlesztési alapítványok, gazdasági kamarák, munkaügyi központok képviseletei). A helyi önkormányzatok többsége meghatározó feladatnak tekinti a helyi és térségi gazdaság fejlesztését, jövedelemtermelő képességének támogatását; kiemelt fontosságúnak a meglévő munkahelyek megtartása mellett újabb munkahelyek létrehozásának elősegítését. Általános vélemény, hogy a gazdaságfejlesztés a városok és falvak fejlesztésének egyik, ha nem a legfontosabb eszköze. A helyi gazdaságfejlesztésben a *település irányítóinak elkötelezettsége, motiváltsága* elengedhetetlen feltétel.

A *gazdasági kamarák* mint köztestületek sajátos eszköztárral képesek összefogni és a gazdaságfejlesztés szolgálatába állítani erőforrásokat. Szerepük van a szakképzésben, a vállalkozási, gazdasági tanácsadásban, képzésekben, tájékoztatásban, üzleti kapcsolatok építésében, de részt vállalhatnak a K+F tevékenységekben, a kutatási eredmények gyakorlati hasznosítása érdekében „hídképző", közvetítő feladatokat láthatnak el. Az *oktató és képző intézmények* szerepe kulcsfontosságú a piacképes szakmák oktatása, a munkaerőigény-orientált képzés terén.

Vállalkozásalapítási verseny (Franciaország)

A vidéki, mezőgazdasági jellegű közép-franciaországi, 31 ezer lakosú térségben a gazdálkodók mellett kézműves és kereskedelmi kisvállalkozások dominánsak. Az elöregedés e vállalkozásokban is érvényesül, ezért merült fel a vállalkozások átvételének, illetve új vállalkozások indításának az ötlete. A LEADER+ által finanszírozott projekt a 36 év alatti, illetve középiskolás fiatalokra irányult, akiknek lehetőségük nyílt kreatív üzleti ötletek kidolgozására, projektek működtetésére, vállalkozások továbbfejlesztésére vagy létrehozására. A projektet „Vállalkozásalapítási és -átvételi verseny" címmel hirdették meg (2003-2004).

Harmincan pályáztak a projektek működtetésére, vállalkozások továbbfejlesztésére vagy létrehozására, húszan (középiskolások) heti gyakorlatok formájában történő üzleti ötletek megvalósítására. Így összesen 21 társaságot vettek át vagy hoztak létre, és 38 munkahely jött létre vagy maradt fenn. A megvalósítás során a helyi vállalkozások bevonása, motiválásuk okozott nehézséget, ez csak többszöri előzetes tájékoztatással volt kezelhető.

Forrás: LEADERr+ magazin 2007/1;
http://ec.europa.eu/agriculture/rur/Leaderplus/pdf/bestpractice/bp3_hu.pdf; www.parc-naturel-brenne.fr

A helyi vállalkozásfejlesztés eszközei:

A vállalkozások életpályáját az országosan jellemző gazdasági környezet, vagyis a piaci viszonyok, az adórendszer, a vállalkozások működését és a gazdasági tevékenységeket szabályozó jogszabályok határozzák meg, ennek megfelelően a gazdaság- és vállalkozásfejlesztés elsődleges szintje a makrogazdaság. Mindez természetesen leképeződik a helyi szintre, így az általános gazdaság- és vállalkozásfejlesztés helyi szinten is érvényesül. A helyi vállalkozásfejlesztés az ezen kívüli, a helyi közösség birtokában és hatáskörében lévő vállalkozásfejlesztési, -ösztönzési célú eszközöket jelenti. Az alábbiakban a fontosabbakat mutatjuk be:

- Az önkormányzat a vállalkozásokra és gazdasági tevékenységekre vonatkozó szabályozásán keresztül kedvező feltételeket biztosíthat a vállalkozások működéséhez, így első helyen a *helyi szabályozásokat, rendeleteket és településrendezési, településfejlesztési terveket* (integrált városfejlesztési stratégiát is ideértve) kell kiemelni. Ilyen a helyi adók mértékének szabályozása, a gazdasági tevékenységre alkalmas területek, övezetek kijelölése, a kiskereskedelmi lehetőségeket és forgalmat meghatározó szabályozások (például kijelölt utcák, terek, helyi piac engedélyezése, bérleti díjak, portálok építészeti kialakításának követelményei stb.).

- Az önkormányzatok célzott intézkedéseket hozhatnak, beruházásokat valósíthatnak meg, amelyek önmagukban a gazdaság fejlesztését eredményezik, vagy gazdaságfejlesztő folyamatot indítanak el a térségben. Például kiépített infrastruktúrával rendelkező, vállalkozásfejlesztési és üzleti szolgáltatásokkal támogatott *ipari parkot*, az induló vállalkozások megerősítésére *inkubátorházat* létesítenek.
- Az önkormányzat maga is végez gazdasági tevékenységet a *településüzemeltetés* (közműcégek, közterület- és parkfenntartás) terén, amellyel munkahelyeket teremt, őriz meg, a közhasznú és közcélú munka révén szociális foglalkoztatást is megvalósít. További területeken is lehet *gazdasági szereplő*, például vendégházat, fürdőt üzemeltet, a *szociális gazdaságban* működő vállalkozást indít stb.
- A helyi és térségi fejlesztési programok rögzítik a térség gazdaságfejlesztési irányait, összegzik az adottságokat, a lehetőségeket, megfogalmazzák a jövőképet és az eléréséhez szükséges feladatokat, intézkedéseket. A vállalkozások bevonásával elérhető, hogy e stratégiák a helyi gazdaság szereplőinek igényeit tükrözzék, így maguk is motiválttá váljanak azok végrehajtásában. E tervek sokfélék lehetnek: *helyi gazdaságfejlesztési stratégia,* az önkormányzati (1990. évi LXV.) törvény alapján az önkormányzatok által kötelezően készítendő *gazdaságfejlesztési program*, *területfejlesztési és vidékfejlesztési program*, térségi gazdaságfejlesztési program, de fontos a települési vagy térségi szintű *turizmusfejlesztési tervek*, a térség- és városmarketing stratégia készítése is. Ezek legfontosabb követelménye, hogy konszenzuson alapuljanak, bevonva a helyi lakosságot és a meghatározó helyi vállalkozásokat, továbbá, hogy a helyi adottságokból kiindulva, komplex módon, a szakterületek átgondolt összehangolásával szülessenek és végrehajtható cselekvési irányokat adjanak.
- A helyi gazdaságfejlesztés meghatározó eleme a *helyi önkormányzatok és a vállalkozások közötti együttműködés* kialakítása és fenntartása. Vállalkozói fórumok szervezése, hírlevelek készítése, helyi vásárok és kommunikációs kampányok megvalósítása, üzleti, gazdasági események szervezése, a pályázati lehetőségekről történő rendszeres információnyújtás képezhetik ennek fő eszközeit. Intézményesíthető is az együttműködés egy bizottság vagy egy „helyi gazdaságfejlesztési charta” formájában. Ez az együttműködés térségi szintre is kiterjeszthető.
- Az önkormányzat – költségvetéséhez mérten – közvetlen támogatásban részesíthet vállalkozásokat számukra kiírt *pályázatok* révén, ösztönözve a vállalkozásindítást, az innovációt vagy a munkahelyteremtést.

- Az önkormányzat, illetve a fenntartásában működő intézmények és gazdasági társaságok működésük és fejlesztési projektjeik során felmerülő saját beszerzéseikben, felújítási és karbantartási, valamint építési munkáikban – természetesen tekintettel a közbeszerzési szabályokra – törekedhetnek arra, hogy *helyi vállalkozásoktól rendeljék meg a szolgáltatást*. Például egy autóbuszvárót vagy a játszótéri játékokat a helyi asztalos készíti el, a közétkeztetésben az étel a helyi termelők által termelt alapanyagból készül, az iskola felújítását helyi szakember végzi.
- Nemcsak az alapvető finanszírozás biztosítása, hanem a helyi vállalkozásokkal való közvetlenebb kapcsolatuk, a helyi körülményekhez igazodó, azt ismerő és annak igényeit biztosító hitel-kihelyezési és befektetési gyakorlatuk miatt nagy szerepük van a *helyi bankoknak*. Magyarországon ez jelenleg leginkább a takarékszövetkezeteket jelentheti.
- A *szakképzéssel* szemben leggyakrabban megfogalmazott igény, hogy a helyi gazdaságot szolgálja, azaz olyan szakmákban képezzen elegendő számú fiatalt, amelyekre a helyi gazdaságban igény van, nemcsak a működő vállalkozásokat, hanem a hiányszakmákat is ideértve (ma már számos hagyományos kisipari szakma hiányszakma). Az önkormányzatok a szakoktatást a szakképző iskolák, térségi integrált szakképzési központok fenntartásával, működésük biztosításával, a gazdasági kamarák a képzőhelyek szervezésével, a vállalkozások a gyakorlati képzőhelyek, akár ösztöndíjak biztosításával támogathatják.
- A vállalkozások számára *képzést, továbbképzést*, szakmai, ügyviteli, vállalkozói *tanácsadást* a gazdasági kamarák, a vállalkozói szövetségek és érdekképviseletek, a vállalkozásfejlesztési alapítványok tarthatnak, segítve a vállalkozásokat, fejlesztve humán erőforrásukat.
- A vállalkozások összefogása közös érdekeik felismerésén alapulhat. Azonos tevékenységet végző vállalkozások helyi klaszterbe tömörülhetnek, az egymásra épülő tevékenységet végző vállalkozások termelési láncot alkothatnak. Egy utcában vagy téren működő vállalkozások összehangolhatják nyitva tartásukat, kínálatukat, vevőcsalogató eszközeiket. A vállalkozások együttműködhetnek céhszerűen, azaz a tisztességes munkában megegyezve, a tisztességtelen vállalkozók kiszűrésére törekedve. A vállalkozások összefogásán alapulhat a helyi pénzek bevezetése is. Az együttműködés hatékonyságát növeli, ha szervezeti formában is megmutatkozik, egyesületet, szövetkezetet, menedzsment szervezetet eredményez.

A kis- és középvállalkozások támogatásának innovatív módszerei (Hollandia)

Az URBACT-I (ECO-FIN-NET) által finanszírozott, Rotterdam-Deflshaven önkormányzata által 2000-ben kezdeményezett MentorRaad projekt a kis- és középvállalkozások támogatására irányuló innovatív módszerek kidolgozását célozta. A projekt keretében speciális vállalkozásfejlesztési tanácsadás valósult meg, melynek lényegét a tapasztalt, nyugdíjas helyi vállalkozók segítségével megvalósított mentori szolgáltatások képezték. A helyi kis- és középvállalkozások – figyelve az etnikai kisebbségi célcsoportra és a nőkre – tanácsadást vehettek igénybe (pénzügyi támogatás nem volt). A projektet széles körű kommunikációs eszköztár segítette.

A projekt arra példa, hogy a helyi tapasztalat, a nyugdíjas vállalkozók tudása (know-how, tudástranszfer) beépülhet a helyi gazdaságba, és mindez alacsony költségvetés mellett tehető meg.

Forrás: www.urbact.eu; http://www.mentorraad.nl; http://www.kvk.nl; http://yournavigator.nl

Kamra-túra tanyai gazdaudvar hálózat

Kulcsszavak: tanyai gazdaságok tájegységi szintű hálózata • direkt értékesítés • civil kontroll • közösségi marketing • vertikumépítés

A Kamra-túra projekt a Homokháti Speciális Célprogram keretében valósult meg. A hét éven át futó, hazai támogatást élvező célprogram a Homokhátság megváltozott természeti, környezeti adottságaira, az egyre nehezebbé váló gazdálkodási körülményekre igyekezett megoldásokat, alternatívákat kínálni az itt élő és gazdálkodó embereknek. Ennek „hajtásaként" jött létre a Kamra-túra.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara***			
Projektgazda típusa:	Köztestület			
Projektpartnerek:	Ásotthalmi Mangalicatartók Egyesülete, Törteli Vendégváró Gazdák Egyesülete, Kiskunsági Hagyományőrző, Kézműves és Turisztikai Egyesület			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél-Alföld, Közép-Magyarország	*Megye:*	Bács-Kiskun, Csongrád, Pest
	Kistérség:	Homokhátság 15 kistérsége	*Település:*	104 település

A kezdeményezés célja:

A homokháti tanyai gazdaságok összefogásának előmozdítása, az alapanyag-termelő gazdaságok vertikum-építésének, az élelmiszer-feldolgozó gazdaságok piacra jutásának segítése, az értékesítés megkönnyítése.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Duna-Tisza-közi Homokhátságon több mint félmillióan élnek, 17%-uk külterületen. A tanyák elnéptelenedése, a tanyai funkciók kiürülése az elmúlt évtizedekben hatványozottan tetten érhető. A tanya, mint az alföldi táj, az alföldi településszerkezet része, de úgy is, mint gazdálkodási egység, nemzeti, európai értéket képvisel. Fennmaradásuk záloga azonban az önálló gazdálkodás folytatásának lehetősége, az előállított termékek piacképessége, piacra juttatása.

A Kamra-túra honlap nyitó oldala
Forrás: www.kamra-tura.hu,
Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara

A még meglévő kettős funkciójú (lakó és gazdálkodási célú) tanyák 40%-a folytat árutermelést. Kevés az a tanyai gazdaság, amelyik – a vonatkozó előírásoknak megfelelően – feldolgozott termékkel képes megjelenni a piacon. Mind az alapanyag-termelő, mind a feldolgozott terméket előállító tanyákra jellemző, hogy nem képesek nagyobb volumenben termelni, versenyképes piaci szereplővé válni, az „egyedi" értékek ellenére folyamatosan értékesítési gondokkal küszködnek. Ugyanakkor a tanyai gazdálkodók többsége nem tud, és nem akar máshol élni, mással foglalkozni, egyrészt mert érzelmileg kötődik a tanyához, a tanyai életformához, másrészt, mert a gazdálkodáshoz ért és abból szeretne megélni. A Kamra-túra projekt lényegében útkeresés. A tanyai gazdaságok számára nem hagyományos eszközökkel és módszerekkel próbál alternatívát kínálni a megmaradás, az előrelépés érdekében.

A kezdeményezés leírása:

A Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara által felkarolt projekt ötlete a homokhátsági célprogram keretében született, a tanyai gazdaságok életképességének vizsgálata kapcsán vetődött fel, hogy szükség lenne a gazdaságokban megtermelt alapanyagok feldolgozására, a feldolgozott termékek piacra jutásának segítésére. A projekt több, egymásra épülő tevékenységet ölelt fel, amelyek azt célozták, hogy létrejöjjön egy gazdaudvar hálózati kezdemény, ahol a tagok közösen alakítják ki a működési szabályokat, a hálózati tagság feltételeit, közös internetes felületen jelenítik meg termékkínálatukat és kihasználják a közösségi marketing nyújtotta lehetőségeket.

Első lépésként *feltérképezték* azokat a *tanyai gazdaságokat*, amelyekben friss gyümölcsöt, zöldségféléket, mézet, tojást, feldolgozott termékeket (például tejtermékeket, füstölt árut) állítanak elő. A tanyás gazdák/gazdaasszonyok számára térségi *fórumokat* tartottak, ahol a résztvevők tájékoztatást kaptak a projektelképzelésről, a tevékenységhez kötődő állategészségügyi, higiéniai előírásokról, elvárásokról.

A hálózathoz való csatlakozási szándékukat kifejező tanyákon a projektmenedzsment *gazdaudvar szemlét* tartott, áttekintette, hogy milyen módon képes a gazdaság a hálózathoz csatlakozni, milyen tennivalók vannak a termékfeldolgozás, a direkt értékesítés feltételeinek megteremtése szempontjából, fotókat készített, és felvette a tanya megközelítését segítő GPS-koordinátákat.

Hálózati fórum Kecskeméten, termékbemutató Mosonmagyaróváron, az egyetemen; Fotó: Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara

A hálózathoz csatlakozó gazdálkodók a kistermelői élelmiszer feldolgozás és -értékesítés témakörben *képzésen* és egy burgenlandi *tanulmányúton* vettek részt, eligazodásukat egy gyakorlati tudnivalókat tartalmazó *ismeretterjesztő füzet* is segítette. A gazdaságok minőségbiztosítási tevékenységük segítésére, képzés keretében módszertani segítséget kaptak a tevékenységükhöz igazodó *kockázatelemzés* lefolytatásához.

A tanyai gazdaságok termékkínálata a *www.kamratura.hu* internetes felületre került. A honlapon a gazdák saját maguk tudják frissíteni az aktuális kínálatukra vonatkozó információkat, az érdeklődő látogatók pedig tájékozódhatnak a gazdaságról, a kínálatról, a tanya elérhetőségéről (térkép és GPS-koordináta segíti az eligazodást). A „válassz terméket, válassz programot!" szlogen teljesülését a www.homokhatsag.hu társhonlappal való átjárhatóság biztosítja. A hálózat piaci célcsoportjának azokat a családokat tekinti, akiknek fontos a megbízható, friss termék beszerzése, hajlandók hosszabb-rövidebb utazást tenni a beszerzés érdekében, szívesen kötik össze a vásárlást egy környék megismerésével, a szabadidő ilyen módon való eltöltésével.

A honlap népszerűsítését a *közösségi marketing eszközeivel* oldották meg, televíziós reklámok formájában vagy például az „Itthon, otthon" rádióműsor keretében. Egy középiskolás diák rajzverseny ötleteire támaszkodva, professzionális reklámgrafikus bevonásával készült el a *homokháti termékek logója* és alkalmazási felületei (csomagolás, ládacsík, reklámtáska, árukísérő termékismertető, címke stb.). A gazdaságok különböző *kiállításokon, rendezvényeken, közösségi standokon* mutathatták be, kóstoltathatták termékeiket.

A munkát mindvégig három civil szervezet segítette, amelyek kontrollt is gyakoroltak a működési rendszer kialakítása során, ügyeltek a lefektetett alapelvek (partnerség, nyitottság, helyi közösségekre való támaszkodás, környezeti tudatosság, innovatív megoldások) érvényesítésére. A civil kontroll lényegében a hálózat működtetéséhez tartozó szabályzat, a különböző intézkedések előzetes véleményezését, javaslatok megtételét célozta, de e három civil szervezet képviselőiből álló fórum dönt a hálózati tagok szabályellenes működése esetén hozandó intézkedésekről is.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Tanyai gazdaságok feltérképezése • tájékoztató fórum • gazdaudvar szemle • hálózatépítés • civil szervezetek bevonásával történő szervezés • helyi rendezvényekhez való csatlakozás • információk célcsoporthoz történő közvetlen eljuttatása • tanfolyam, képzés • kiadvány • tanulmányút • közös logó • Kamra-túra honlap • közösségi marketing (termékbemutató, gazdaságok öt perces prezentációja stb.) • homokháti termékek mintaboltja

A kezdeményezés eredményei:

Kialakult a homokháti gazdák direkt értékesítő hálózata, a Kamra-túra tanyai gazdaudvar hálózat, amely jelenleg 95 tagot számlál és 129-féle kínálatot jelenít meg. A hálózat a tagok által közösen alkotott és elfogadott szabályok szerint működik.

Az elszigetelten működő tanyai gazdaságok képesek voltak az összefogásra, kínálatuk közös honlapon való megjelenítésére. A hálózat több mint egy webes felületet működtető csoport, mivel a fejlesztés lépéseiről közösen döntöttek. Kialakították az önálló arculatot, elkészült a közös logó és annak alkalmazási elemei, számos marketingakció valósult meg. A résztvevők gyakorlatot szereztek az együttműködés és a közösségi marketing területén, a településeken saját kezdeményezésű bemutatókat tartottak. Az együttműködő partnerek megismerték egymás tevékenységét, más területeken is nyitottakká váltak a további együttgondolkodásra, a közös cselekvésre.

A projekt előkészítése során 5 térségi fórum valósult meg, mintegy 250 fő részvételével. A hálózat tagjai ismereteket szereztek a kistermelői élelmiszer-előállítás, a minőségbiztosítás és a közösségi marketing módszerei területén, tapasztalatokat gyűjtöttek a burgenlandi gazdák élelmiszer-feldolgozás és -forgalmazás területén folytatott gyakorlatáról. A projektet figyelemmel kísérő, más saját alapanyagot feldolgozó gazdaságok is profitáltak a közvetített ismeretekből az élelmiszer-feldolgozás, a minőségbiztosítás tekintetében.

A hálózat tagjainak enyhültek az értékesítési gondjai, a térségben és a térségen kívül is számos fogyasztó szerzett tudomást termékeikről, ismerte meg kínála-

tukat. A termékek hálózaton keresztül történő forgalmazására mérés ugyan nem történt, de a gazdálkodókkal folytatott beszélgetések arra engednek következtetni, hogy változó a kép: vannak olyan gazdaságok, ahol a hálózaton keresztül történő értékesítés szezonálisan növekedett, míg az országhatár menti gazdaságokban nem volt érzékelhető változás.

A projekt segítséget nyújtott a tanyai gazdaságoknak az ott megtermelt alapanyagok feldolgozásához és piacra juttatásához, így hozzájárult a tanyák, az alföldi településhálózat jellegzetes gazdasági és lakóegységei életképességének megőrzéséhez, javításához, fenntartható fejlesztésükhöz.

Megvalósítás éve, időtartama:	2005. október – 2007. július		
A megvalósítás forrása:	Homokhátsági Speciális Célprogram; Területfejlesztési Célelőirányzat		
Költség:	25 M Ft	*Támogatás:*	95%

Programszerűség:

A Kamra-túra projekt a Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara által felkarolt Homokhátsági Speciális Célprogram (2001-2007) keretében valósult meg, annak egyik eleme, amely közvetlenül kapcsolódik más programelemekhez.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A projekt szervesen kapcsolódik a *homokháti falusi, tanyai turizmus* előmozdítását célzó projekthez. A tanyai turizmust célzó projekt a Homokhátság 106 településének turisztikai vonzerejét tárja fel, a szálláshelyeket, a különböző szolgáltatásokat, a gasztronómiai kínálatot, és megjeleníti a www.homokhatsag.hu internetes felületen.

A Kamra-túra projekt során felmerült problémákra igyekezett megoldást találni a *„Tanyai gazdaságok vertikumépítésének segítése”* projekt, amelyben tejfeldolgozó, sertésfeldolgozó és baromfivágó üzemek létesítésének előkészítése történt meg, egészen az engedélyes tervek megszületéséig.

A Kamra-túra projekt generálta a homokháti termékek mintaboltjának Kecskeméten, az agrárkamara székházában történő kialakítását, ahol a tájegység termékeit folyamatosan bemutatják.

Térségi hatás:

A homokhátsági célprogram, ezen belül a Kamra-túra projekt a Homokhátság teljes területére – Bács-Kiskun, Csongrád és Pest megye érintett településeire – kiterjedt, a hálózathoz 40 településről csatlakoztak gazdálkodók. A vásárlói kör a környékbeli városokból, a fővárosból, valamint az itt üdülőkből, ide kirándulókból tevődik össze. A projekt keretében megvalósult széles körű kommuni-

káció hozzájárult a Homokhátság természeti, kulturális, gasztronómiai értékeinek megismertetéséhez.

A projekt példát mutat a térség többi tanyájának, illetve más országrészek tanyáinak a gazdálkodás és értékesítés közösségi jellegű megoldására.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A Kamra-túra hálózatot a Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara közhasznú gazdasági társasága ma is működteti. A hálózat nyitott, bármelyik homokháti tanyai gazdálkodó csatlakozhat hozzá, amennyiben megfelel a hálózat működési szabályzatának és az abban foglaltak betartását vállalja. A szűkös forrásokra tekintettel azonban az újonnan csatlakozni szándékozóknak a honlapra való felkerülés költségeit viselni szükséges. Amennyiben a források lehetővé teszik, a projektgazda tervezi a szakmai továbbfejlesztést, a hálózat kínálatának folyamatos reklámozását.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A projekt mintát adott az elszigetelt gazdálkodói egységek, a tanyák lehetséges összefogására. Az együttműködés, a hálózatosodás nem a menedzsment által diktált tevékenységek alapján, hanem a civil szervezetek által összefogott gazdálkodói csoportok közös gondolkodásával valósult meg.

A projekten belül megvalósult intézkedések egymásra épültek, valamennyi intézkedés pozitív externáliák sorát hozta. Például a fórumok nemcsak ismeretterjesztő előadásokat és azok megvitatását jelentették, hanem lehetőség nyílott arra is, hogy egyedi tanácsadás valósuljon meg a termékfeldolgozás témakörében, a tanyai gazdák bemutassák termékeiket, információt cseréljenek az őket foglalkoztató napi kérdésekben.

A projekt jó példa arra is, hogy apró lépésekkel lehet fejleszteni a helyi gazdaságot, elsőként az értékesítést kell lehetővé tenni, a piacra jutást elősegíteni. Ezek a lehetőségek aztán kellő motivációt jelenthetnek a gazdáknak arra, hogy ne csak a „nyers termék" előállításával foglalkozzanak, hanem fokozatosan előrehaladjanak a feldolgozásban is.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A kistermelői élelmiszer-feldolgozás feltételeinek megteremtéséhez nincs támogatási forrás, a gazdaságok önerőből legtöbbször nem képesek a szükséges infrastruktúrát kialakítani, így a hozzáadott érték növelésének, a vertikum kiépítésének lehetősége ebben a léptékben korlátozott. A tanyai gazdaságok többsége nem rendelkezik ivóvíz minőségű vízzel, így nem képes az alapanyagfeldolgozás alapvető feltételének megfelelni. A probléma kezelése jóval túlmutat a projekt keretein.

A kistermelői élelmiszer-előállítás szabályozásában a települési önkormányzatok, tervezők, gyakran a közreműködő hatóságok is hiányos ismeretekkel rendelkeznek, így nehézkes az engedélyezési eljárás. Az élelmiszerek nyomon követhetőségével járó adminisztrációt a gazdálkodók nehezen fogadják el, a nyilvántartások vezetésének többletterheit nem szívesen vállalják.

A honlapon szereplő egy-egy tanya kínálatának frissítése – a készségfejlesztő képzés ellenére – a hálózati tagok többségének nehézséget okoz.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? - A legfontosabb feltételek:

A hálózatépítés kulcskérdése, hogy a hálózati tagok megfeleljenek „A kistermelői élelmiszertermelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről" szóló 50/2010. (IV.30.) FVM rendelet, illetve az annak módosításáról szóló 4/2010. (VII.5.) VM rendelet előírásainak.

A siker záloga, hogy a célcsoport jól megszólítható legyen, kialakuljon a kölcsönös bizalom. Kiemelt jelentőségű annak felismerése, hogy összefogással olyan piaci előnyökhöz juthatnak, amelyeket önálló, versengő magatartással nem tudnának elérni. A hatékony működés feltétele, hogy a működési szabályok az érintettek véleményének, javaslatainak figyelembevételével szülessenek meg, konszenzuson alapuljanak.

Fontos a felkészült menedzsment, amely a projekt céljainak megvalósításán túl képes időt és energiát fordítani a leendő és már meglévő hálózati tagok egyedi termelési, beruházási, fejlesztési, forrásszerzési stb. problémáival való foglalkozásra. A projekt megvalósítása során nagy jelentőséggel bír a helyi/térségi civil szervezetek, oktatási intézmények partnersége, az érintett szakhatóságok bevonása.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Homokháti Speciális Célprogram projektjei: www.homokhatsag.hu *Termelőtől honlap:* www.termelotol.hu	*Szervezet:*	Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara Kőváriné dr. Bartha Ágnes
	Cím:	6000 Kecskemét Tatár sor 6.
Szakirodalom, honlapok:	*Tel:*	76/497-072
	E-mail:	bakamara@t-online.hu
www.bacsmagrarkamara.hu *Homokhátság füzetek sorozat* www.homokhatsag.hu	*Honlap:*	www.kamra-tura.hu

„Vedd és védd a szentesit!" Szentes Város helyi gazdaságfejlesztési tevékenysége

Kulcsszavak: fogyasztói magatartás formálása • helyi termékek támogatása • vállalkozásfejlesztés

A helyi gazdaságot a helyi kereskedők leginkább helyi termékek forgalmazásával támogathatják, a lakosság pedig úgy, hogy mindennapi bevásárlását a helyi üzletekben, lehetőség szerint helyi termékeket vásárolva intézi. Ez szemléletváltást igényel a vállalkozóktól és a lakosságtól egyaránt. Ugyanakkor egyre több erre utaló jel van, újabb és újabb településeken merülnek fel ilyen típusú igények. A szentesi kezdeményezés az egyik első ezek között Magyarországon.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Szentes Város Önkormányzata***			
Projektgazda típusa:	Önkormányzat			
Projektpartnerek:	Kereskedelmi és Iparkamara, Vállalkozók Klubja			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél- Alföld	*Megye:*	Csongrád
	Kistérség:	Szentesi	*Település:*	Szentes

A kezdeményezés célja:

A helyi fogyasztáson, vásárlói és vállalkozói lokálpatriotizmuson alapuló helyi gazdaságfejlesztés, a helyi forgalom élénkítése.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A fogyasztók az elmúlt évek során elfordultak a helyi termékek vásárlásától. A helyi gazdaság szereplői alig ismerték egymás termékét, szolgáltatását, a vállalkozások között alig volt kommunikáció. A gazdasági válság hatására a vállalkozások piacaik jelentős részét elveszítették és a hitelforrások szűkülésével nem nyílt esélyük a fejlesztésre, piacszerzésre, innovációra.

A kezdeményezés leírása:

A szentesi polgármesteri hivatal 2009 januárjában *részletes felmérést végzett a helyi és kistérségi vállalkozások körében* arra vonatkozóan, hogy milyen mértékben érintette őket a krízis, illetve milyen kitörési pontokat látnak, milyen segítséget várnak a helyi önkormányzattól. E felméréshez szükség volt arra a helyi vállalkozások elérhetőségeit, vezetőinek nevét tartalmazó *adatbázisra,* amelyet e projektet megelőzően, vállalkozói kapcsolatépítésük során az önkormányzat befektetésösztönzéssel és kereskedelemfejlesztéssel foglalkozó munkatársai építettek fel.

Ennek alapját a *helyi gazdaságfejlesztési stratégia* jelentette, melynek első pontja a kapcsolatok kialakításának fontosságát fogalmazta meg. A stratégia végrehajtásának keretében elindult program részeként *Aktív gazdaság* címmel *vállalkozásfejlesztési fórumokat* szerveztek, előadók, szakpolitikusok meghívásával, a vállalkozók által igényelt témakörökben. A projektnek ezen előkészítő szakasza 2008. februárja és 2009. februárja között zajlott. A programot az a *vállalkozói hírlevél* tartotta és tartja fenn, amely heti rendszerességgel informálja a vállalkozókat, vállalkozásokat a legfrissebb üzleti lehetőségekről, pályázatokról, adó- és jogszabályváltozásokról.

A „Vedd és védd a szentesit!" matrica és alkalmazása: üzletbejáraton és autón. Fotó: Szentes Város Önkormányzata

A januári felmérés eredményeként kiderült, hogy a fogyasztók nemcsak elfordultak a helyi termékek és szolgáltatások igénybevételétől, de sok esetben nem is ismerik azokat. A településen munkájukkal megkeresett pénzt fogyasztásuk során nem a településen költik el, hanem nagyobbrészt a környező megyék központjaiban, a várostól 50–60 km távolságra. Ez a tendencia rendkívül kedvezőtlenül érinti a város gazdaságát, és közvetett módon az önkormányzat közcélokra fordítható helyi adóbevételének alakulását is. A település lakóinak elvándorlása felgyorsult, a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalók nem találnak a végzettségüknek megfelelő munkát.

E tendencia megállítása és megfordítása érdekében az önkormányzat vezetői és munkatársai egyrészt felerősítették a vállalkozások összefogását, másrészt a lokálpatrióta fogyasztói magatartás támogatása céljából intenzív marketing tevékenységet indítottak a fogyasztókat, az egyéni vállalkozókat, valamint a kis- és középvállalkozókat megcélozva. A célcsoport a 35–55 év közötti korosztály, amely egy átlagos vásárlása esetén legalább 3000 forintot költ. Ez összesített módon heti 150–250 millió Ft megmozdítását, illetve helyben tartását jelentheti.

A célcsoport aktivizálására egy kampányt indítottak, amelynek címét és alapüzenetét így fogalmazták meg: „*Vedd és védd a szentesit!*" E kampány lépései a következők voltak:

1. Az érintett vállalkozók felmérése, aktivitási hajlandóságuk feltárása, az érdekazonosság bemutatása.

2. Egy mindenki által könnyen értelmezhető marketingüzenet kialakítása és közzététele.

3. A vállalkozások által biztosított felületen keresztül, illetve a vállalkozók aktív bevonásával a fogyasztók irányába történő intenzív marketingtevékenység.

4. Az önkormányzat lehetőségei által biztosított erős PR-tevékenység végrehajtása, a helyi és az országos média felé.

5. A lakossági (fogyasztói) és a vállalkozói elégedettség vizsgálata, kutatás a program folytatásának, területi kiterjesztésének lehetőségeire.

A kezdeményezés elsődleges haszonélvezői a vállalkozások, akiknek üzleti forgalma növekedett. Másodlagosan a lakosság, illetve mindazok, akiknek a program következtében sikerült megmenteni a munkahelyét vagy új állást biztosítani. Harmadrészt a helyi önkormányzat, amely a vállalkozói befizetésekből származó helyi adóbevételét szinten tudta tartani, így a település üzemeltetését, a szociális háló fenntartását, szélesítését biztosítani tudta, és a lakosság, valamint a vállalkozások felé történő elosztó képessége is erősödött.

Az önkormányzat a hírlevelén keresztül partnerségre hívta a vállalkozásokat, arra kérve őket, hogy jól látható helyen helyezzenek el egy *Vedd és védd a szentesit!* feliratú matricát, és mondják el a betérő vásárlóknak, hogy a helyi termékek biztonságosak, beváltak, és aki helyi vállalkozótól rendel szolgáltatást vagy vásárol terméket, az a saját városát segíti. A háromszög alapon sárga színű matricák – amelyeket a helyi vállalkozók terveztek, finanszíroztak és gyártottak – gyorsan sikeresek lettek, és hamar több száz helyre helyezték ki őket.

A projekt a település iránti felelősségen, a fogyasztók, vállalkozók elkötelezettségén, a helyi termékek, szolgáltatások előnyeinek bemutatásán alapult, annak hangsúlyozásával, hogy a vásárló a helyes fogyasztói döntésével jót cselekszik, és a pénzével közvetlen módon járul hozzá például az óvodák, egészségügyi intézmények fenntartásához. A vállalkozások folyamatosan kommunikálták a vásárlóknak, hogy a helyi termékek vásárlásával talán közeli ismerősük, családtagjuk elhelyezkedését segítik. Erre *konstruktív marketinggel* (helyi újságban, televízióban, plakátokon való megjelenéssel) az önkormányzat is rásegített, a helyi fogyasztás előnyét kiemelve.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Helyi gazdaságfejlesztési stratégia • vállalkozói adatbázis • vállalkozói felmérés és fórum • jól érthető szlogen és üzenet • vállalkozók által tervezett, finanszírozott és nyomott matrica • piackutatás, marketingterv • direkt marketing • folyamatos kommunikáció: vállalkozói hírlevél • sajtókampány • vállalkozói és lakossági személyes meggyőzés, szemléletformálás

A kezdeményezés eredményei:

A kampány óriási sikerrel járt, a helyi és a kistérségi lakosság helyi fogyasztása nőtt, amely azonnal éreztette kedvező hatását. A vállalkozások megismerték egymást és együttműködésük jelentősen javult. A hírlevélen, illetve a televíziós megjelenésen keresztül a vállalkozások díjmentes reklámlehetőséghez jutottak

kb. 8 millió Ft értékben, és a reklámokat legalább 600 helyen sikerült megjelenniteniük. Ebben az időszakban az RTL Klub, a Magyar 1, a Duna TV, a Kossuth Rádió, a Sláger Rádió, számos helyi írott és elektronikus médiaumfoglalkozott a témával, elismerve annak eredményességét. Közvetett módon kedvező hatást gyakorolt a városmarketingre is.

A projekt több mint félezer (600) vállalkozást mozgatott meg, ezen kívül az üzenete legalább húszezer embert ért el. A szervezők komoly tapasztalatot szereztek abban, hogyan kell eredményes helyi marketinget megvalósítani a gazdaságfejlesztés érdekében.

Az akcióban több mint 70 vállalkozás vett részt, de ennél több üzletben lehet elérni, hiszen pl. a Hunor Coop kereskedelmi hálózat valamennyi egységére felkerült a matrica. A forgalomnövekedés kb. 5 és 20% között érzékelhető a helyi üzletekben, ami a válság időszakában jelentős eredmény. A helyi termékek iránti igény növekedett. Olyan eset nem fordult elő, hogy aki eddig egyáltalán nem árult helyi terméket, az az akció hatására csak azt árult volna, de az érzékelhető, hogy a helyi termékek aránya emelkedett a boltok kínálatában.

Az önkormányzat adóbevételei a krízis során gyakorlatilag szinten maradtak, és a foglalkoztatás csökkenése sem volt drasztikus.

Megvalósítás éve, időtartama:	I. 2008. február – 2009. február II. 2009. március – 2010. március		
A megvalósítás forrása:	Önkormányzati és vállalkozói források.		
Költség:	0,5 M Ft	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

Egyedi projekt.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A projekt az ipari park fejlesztési koncepciójához, a városmarketing stratégiához, az idegenforgalmi és a szociális programhoz, valamint a munkaügyi központ és a kereskedelmi és iparkamara programjaihoz, ajánlásaihoz egyaránt kapcsolódik, a munkahelyteremtés és -megőrzés, a szociális ellátás biztosítása, az adóbevételek növelése révén. Az önkormányzat a városközpontban Vállalkozói Központot tart fenn, amelynek működése vállalkozásfejlesztési feladataival – hasonló funkciójú, mint az ITDH – kapcsolódik e projekthez.

Térségi hatás:

A szentesi kistérség lakói ügyeik jelentős részét Szentesen intézik, így bevásárlásaikat is a város boltjaiban bonyolítják. A projekt szemléletformáló hatása így a környező települések lakói körében is érvényesül. Akik a bekapcsolódott

vállalkozásoknál dolgoznak, azoknál a projekt foglalkoztatási szerepe is érvényesül. Ez a közvetetten foglalkoztatást generáló projekt így – kistérségi szinten – 48 ezer ember életére hat, kiemelten a hátrányos helyzetben élőkre.

Az élelmiszer- és egyéb termékek a kistérség településeinek termelőitől származnak. A kistérségen kívüli településekről is szállítanak be termelők, például Mórahalomról, Békésről, Szarvasról, Mindszentről, Kalocsáról. Az e térségekből származó termékek részaránya kisebb, de jelen vannak, így a projekt regionális hatással is bír.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A cél a projekt folytatása helyben, illetve a „Vedd és védd" koncepció kidolgozása és megvalósítása országosan is. Helyben a célcsoport szélesítése a feladat, országosan pedig a bevonható települések számának növelése. Más városokkal (kifejezetten a szomszédos településekkel, mint Csongrád, illetve Kunszentmárton) megtörtént a kapcsolatfelvétel, az esetleges tapasztalatcsere és hasonló projektek indítása érdekében. E projekttel párhuzamosan említhetők a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara „Vedd és védd!" valamint az „Adjunk munkát egymásnak!" elnevezésű kampányai.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt legfőbb előnye, hogy célzott és folyamatos marketinggel, szemléletformálással, érdemi forrás nélkül, egyszerre képes a vállalkozók, a fogyasztók és az önkormányzat közötti együttműködés megszervezésére. A vállalkozások és a városvezetés együttműködése jótékonyan hat a vállalkozások versenyképességére, a helyi gazdaság fejlesztésére. A projekt ösztönzi a helyi termékek kereskedelmét, fogyasztását, növeli a helyi fogyasztói tudatosságot, erősíti a lokálpatriotizmust. A térségbeli termelők beszállításával, illetve térségi foglalkoztatási szerepével az akció a város és vidéke kapcsolatrendszer élénkítésére is példa. Ez a komplex módon megvalósított gazdaságfejlesztés egyedülálló.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A projekt nehézségét a potenciálisan bevonható partnerek motiválatlansága, kishitűsége okozhatja. Első lépésként el kell érni, hogy a helyi vállalkozók felismerjék a projektben rejlő lehetőségeket, az együttműködés előnyeit. Hozadéka van a folyamatos közvélemény-kutatásnak, a vállalkozások informálásának. Ennek ellenére a vállalkozások egy kisebb része továbbra sem hisz a projekt sikerében, nem boldogul az interneten és a marketing ismeretei is elégtelenek.

Nehézséget okozott a partnerekkel megértetni, hogy nincs semmilyen politikai motiváció a kampány mögött. Át kellett törni az önkormányzattal szemben élő előítéleteket, valamint ki kellett szűrni a rendszerből a „potyautasokat", akik kizárólag az egyoldalú nyereségszerzés reményében akartak csatlakozni.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

Egy ilyen akciónál első lépés a közös probléma feltárása, a lehetséges, hatásos megoldások kidolgozása és végrehajtása. Nagyon fontos a színes, látványos és széles körű kommunikáció, ennek részeként a vállalkozói sikerek bemutatása és az elégedett fogyasztók megszólítása. Ennek középpontjában a helyi értékek szerepének következetes hangsúlyozása áll. Kevés forrásból el lehet indítani a kampányt. Végig nagyon fontos a konstruktív, őszinte kapcsolat fenntartása a helyi és országos sajtóval.

Alapfeltétel a potenciálisan érdekelt vállalkozások megszólítása és motiváltságuk folyamatos fenntartása. Hangsúlyozni kell, hogy ez egy lokálpatrióta akció, ami a vállalkozónak és a fogyasztónak is „megéri". Biztosítani kell a szervezéshez szükséges intézményi, személyi és kommunikációs hátteret.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara – „Vedd és védd!", valamint „Adjunk munkát egymásnak!" kampány - www.bokik.hu	*Szervezet:*	Szentes Város Önkormányzata
		Bocskay István
	Cím:	6600 Szentes, Kossuth tér 6.
	Tel:	70/521-2771
	E-mail:	bocskay@szentes.hu
Szakirodalom, honlapok:	*Honlap:*	www.szentes.hu/invest
www.szentesinfo.hu/szentesielet/2009/18_0508/13.htm www.promenad.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=47721		

Kiskunfélegyházi Innovációs Központ

Kulcsszavak: gazdasági együttműködések ösztönzése • vállalkozásfejlesztés • projektgenerálás • turisztikai marketing • innováció

A Kiskunfélegyházi Innovációs Központ 2005. évi megnyitása óta térségi feladatokat lát el, hídfő szerepkörében összefogja és koordinálja a kiskunfélegyházi kistérség fejlesztéseit. Az intézmény fő tevékenysége a térség gazdasági, közigazgatási és civil szervezeteinek együttműködésén alapuló programok és projektek generálása.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Kiskunfélegyházi Kistérség Szolgáltató Intézmény***			
Projektgazda típusa:	Kistérségi szervezet			
Projektpartnerek:	Kiskunfélegyházi Tourinform Iroda, Kiskunok Vidékéért Egyesület			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél-Alföld	*Megye:*	Bács-Kiskun
	Kistérség:	Kiskunfélegyházi	*Település:*	Kiskunfélegyháza

A kezdeményezés célja:

Az innovációs központ feladata gazdasági és közösségi célú fejlesztési programok kidolgozása, projektek generálása, megvalósítása a kistérségben.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A kistérségi méretű fejlesztések sikeréhez és hatékonyságához különösen fontos a fejlesztésekben részt vevők együttműködése mind a tervezés, mind a megvalósítás során. Ez az együttműködés állandó koordinációt igényel, így intézményesült formában tartható fenn hosszú távon. A kistérségi fejlesztések meghatározó területe a gazdaságfejlesztés, amely sikerének feltétele a helyi gazdasági szereplők közti kapcsolatteremtés és -erősítés. A Kiskunfélegyházi Innovációs Központot e feladatkör ellátásának biztosítására, hiánypótló beruházásként létesítették.

A kezdeményezés leírása:

A kiskunfélegyházi Innovációs Központ az Európai Unió PHARE („Vállalkozások innovációs tevékenységének támogatása a Dél-Alföldön") programjának keretében 2004-ben épült, 2005. március 1-jén kezdte meg működését, tulajdonosa és alapítója Kiskunfélegyháza Város Önkormányzata. Az Innovációs Központ a város központjában található 420 m² hasznos alapterületen. Az épületben nyolc irodahelyiség mellett egy minden igényt kielégítő, 100 férőhelyes konferenciaterem is létesült. A Kiskunfélegyházi Kistérség Szolgáltató Intézmény által üzemeltetett Innovációs Központban több, kistérségi feladatokat ellátó szervezet működik. A *Kiskunfélegyházi Többcélú Kistérségi Önkormányzati Társulás* munkaszervezete a térség kilenc települési önkormányzatának területfejlesztési koordinációja mellett közoktatási, közművelődési, valamint turisztikai térségi feladatokat lát el, de a társulás a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium által elismert *Helyi Vidékfejlesztési Iroda* címbirtokos szervezete is, így ellátja a Magyar Nemzeti Vidékfejlesztési Hálózat térségi feladatait. A központban működik a *Kiskunok Vidékéért Egyesület*, amely a helyi LEADER akciócsoport. Az egyesület fő tevékenysége a vidékfejlesztés, melynek keretében projekteket generál és fejlesztési forrásokat biztosít a térség gazdasági, civil és önkormányzati-intézményi szereplői számára. Az ugyanitt található *Tourinform Iroda* az országos Tourinform hálózat tagjaként látja el idegenforgalmi tájékoz-

tató és szolgáltató tevékenységét. A felsorolt szervezetek térségfejlesztő tevékenységüket közösen, egymással folyamatos egyeztetésben, koordináltan végzik. A koordináció révén e szervezetek folyamatosan nyomon követik és véleményezik fejlesztési programjaikat és projektjeiket, megosztják egymással a projektmegvalósítás során szerzett tapasztalataikat, amelyek így beépülnek a tervezett fejlesztések előkészítésébe. E szervezeti együttműködés alkalmat ad arra, hogy a térség gazdasági szereplői az Innovációs Központban *komplex szolgáltatásokat* vehessenek igénybe, elsősorban gazdasági tanácsadás és a pályázati lehetőségekről való tájékoztatás formájában.

A kiskunfélegyházi Innovációs Központ épülete helyi védelem alatt áll, megjelenésében a század eleji mezővárosi módos polgári házakat idézi. Fotó: KKSZI 2009.

Nagyon fontos az Innovációs Központ *vállalkozásfejlesztési célú marketingtevékenysége*, amelynek egyik fő eleme a szakmai honlapok fejlesztése és üzemeltetése, a másik pedig a szakmai konferenciák szervezése. A központ működteti 2006 óta – a Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara által gesztorált Homokhátság Speciális Célprogram részeként – a turisztikai célú *Homokhátsági Falusi Turizmus Információs Portált* (www.homokhatsag.hu). A honlap fejlesztéséhez, feltöltéséhez együttműködést kért és kapott a tájegység valamennyi kistérségi önkormányzati társulásától. E szervezetek menedzserei segítették a partnerkeresést, közreműködtek a tájegység turisztikai látnivalóinak összegyűjtésében, valamint a jelentősebb, évenként ismétlődő, turisztikai rendezvények összeírásában.

A *Kiskunfélegyházi Vállalkozások Információs Portálja* (www.vallalkozok.kiskunfelegyhaza.hu) kettős céllal jött létre, egyrészt egy olyan internetes felület, ahol minden, elsősorban lakossági szolgáltatásokat nyújtó helyi vállalkozás bemutathatja magát, másrészt a lakosság tájékoztatását szolgáló eszköz, amely kizárólag helyi vállalkozások tevékenységét és szolgáltatását mutatja be, de a város gazdasági életéről, kereskedelemi és szolgáltató tevékenységeiről is átfogó képet nyújt.

A központ rendszeresen szervez és bonyolít le *szakmai konferenciákat*, elsősorban innovatív termékeket és szolgáltatásokat bemutatva. E rendezvények közül kiemelkedő jelentőséggel bírt a megújuló energiatermelő berendezéseket és technológiákat népszerűsítő, a tanyák energiaellátásához is kapcsolódó 2006. évi szakmai nap.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Térségi szereplők bevonása • projekt- és programkoordináció a terület-, turizmus-, gazdaság- és vidékfejlesztés tárgykörében • szoros együttműködés az Innovációs Központban működő szervezetek között • képzések és szakmai konferenciák a gazdasági szereplők számára • gazdasági tanácsadás és pályázati tájékoztatás • szakmai honlapok (www.homokhatsag.hu, www.vallalkozok.kiskunfelegyhaza.hu, www.innovacioskozpont.hu).

A kezdeményezés eredményei:

Több szervezetet összefogva működik a kistérségi szolgáltatásokat ellátó Innovációs Központ Kiskunfélegyházán. Tevékenysége eredményeként több mint 50 beruházás valósult meg, többek között mikro-, kis- és középvállalkozások komplex vállalati technológiafejlesztései, önkormányzati bel- és külterületi utak fejlesztése, kerékpárút-hálózat fejlesztése.

A LEADER program támogatásával 69 projekt nyert támogatást az ÚMVP keretében, amelyek generálásában szerepe volt az Innovációs Központ munkatársainak: 24 önkormányzati beruházás (444 millió forint támogatás), 26 vállalkozói (ipar és turisztika) fejlesztés (550 millió forint támogatás) és 19 nonprofit (egyház és civil szervezet) projektje (319 millió forint támogatás) valósult meg.

A Homokhátsági Falusi Turizmus Információs Portál bemutatja a Duna-Tiszaközi Homokhátság nagytáj falusi turizmus kínálatát, csokorba szedve a tájegység turisztikai szolgáltatást kínáló magánszálláshely tulajdonosait, továbbá azokat a gazdálkodókat és kézműveseket, akik tevékenységükkel, szolgáltatásaikkal hozzájárulnak a térség falusi turizmusának kínálatához. A honlap a www.homokhatsag.hu oldalon keresztül érhető el, látogatószáma 2008-ban 70458 fő volt, az érdeklődők 4,85 oldalt tekintettek meg látogatásonként. A turisztikai programba bekapcsolódott aktív partnerek száma meghaladja az ötszázat, a honlapon bemutatott helyszínek száma (szálláshelyek, kézműves műhelyek, tanyai gazdaságok, műemlékek, természeti látnivalók) eléri az ezret.

A Kiskunfélegyházi Vállalkozók Információs Portálja 2008-ban 5465 fő látogatószámot produkált, 3,46 oldal/látogatás mellett. A portál 163 regisztrált, kiskunfélegyházi székhelyű vagy telephelyű egyéni és társas vállalkozásnak nyújt lehetőséget a bemutatkozásra, 70 szolgáltatási kategóriában.

Megvalósítás éve, időtartama:	2 év (2005 óta működik)		
A megvalósítás forrása:	60% Európai Uniós forrás (PHARE), 30% nemzeti támogatás (TRFC), 10% önkormányzati önerő (Kiskunfélegyháza Város Önkormányzata)		
Költség:	150 M Ft	*Támogatás:*	90%

Programszerűség:

Az Innovációs Központnak előzménye nem volt, a térségben jelentkező igény hívta életre. Tevékenysége és működése a PHARE működtetési tervben (2003-2008) lefektetettek alapján, a kistérségi együttműködést szervezve, a kistérség fejlesztési dokumentumaival összhangban történik, amelyek közül kiemelendő a Kistérségi Cselekvési Terv (2005-2006; 2007-2013) és a Kistérségi Turizmusfejlesztési Program (2002).

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

Az Innovációs Központ 2006 januárjától működik együtt a Bács-Kiskun Megyei Agrárkamarával, a kamara által gesztorált Homokhátsági Speciális Célprogram keretében, ennek eredményeként született meg a Homokhátsági Falusi Turizmus Információs Portál. Az Innovációs Központ által generált, segített fejlesztésekkel is van kapcsolat.

Térségi hatás:

Az Innovációs Központban működő kistérségi szervezetek projektgeneráló és -segítő, a terület-, vidék-, gazdaság- és turizmusfejlesztés terén kifejtett tevékenysége révén az intézmény a kiskunfélegyházi kistérség területére kiterjedően működik. A kistérség települési önkormányzatai (egy város, két nagyközség, hat község) jellemzően közösségi beruházásainak – például akadálymentesítés, szennyvízelvezetés és -tisztítás – segítésével több mint negyvenezer lakos életminőségének javításához járul hozzá. E fejlesztések többsége közvetlenül környezetvédelmi célokat is szolgál, és jellemző közvetett gazdaságélénkítő hatásuk is. A LEADER keretében megvalósuló 69 sikeres, önkormányzati, vállalkozási és civil projekt a kiskunfélegyházi, a kiskunmajsai és kiskunhalasi kistérségeket érinti.

A komplex idegenforgalmi és turisztikai szolgáltatásokat bemutató homokhátsági falusi turizmus portál és adatbázisa a Homokhátság nagytáj egészét átfogva száz települési önkormányzatot (tíz statisztikai kistérség, három megye) és közel 500 ezres népességet reprezentál. A városi vállalkozási portál városi hatókörű, helyi gazdaságszervező szereppel bír.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Távlati célok között szerepel a LEADER program folytatása ötven újabb vidékfejlesztési projekt generálásával, valamint további marketingakciók a Homokhátság idegenforgalmának élénkítése érdekében, és a vállalkozói marketingprojekt kiterjesztése a kistérség valamennyi településére.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A térségfejlesztésben érintett, a fejlesztéseket, beruházásokat tervező szervezetek és személyek minden szükséges információt egy helyszínen, egy épületben, a Kiskunfélegyházi Innovációs Központban szerezhetnek be, kaphatnak meg, így számos (legfőképp informális keretek között működő) együttműködési forma alakult ki. Az egyes projektek egymást erősítő, kiegészítő hatása (programelvű fejlesztések) bizonyos mértékig így biztosítható és mérhető a kistérségben, amihez ügyfélregisztrációs rendszerükkel segítséget nyújtanak a kistérségi koordinátorok is.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

Az együttműködések kiépítése nehéz, embert próbáló feladat minden térségi szereplő számára. Fenntartásuk csak időt és erőforrást igénylő folyamatos kapcsolattartással biztosítható.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A működéshez elengedhetetlen a szükséges infrastruktúra – irodaépület üzemeltetése – megteremtése, amely lehetővé teszi több szervezet elhelyezését, képzések, megbeszélések tartását. Az Innovációs Központnak folyamatosan ki kell tudni használnia az információáramlás korszerű csatornáit, hangsúlyosan az internet kínálta lehetőségeket. Fontos kritérium, hogy a kistérségi hídfő szerepet betöltő intézmények megfelelő képzettségű (közgazdász, jogász, agrármérnök, környezetmérnök, településmérnök) és létszámú szakemberrel rendelkezzenek.

Minden résztvevő szakmai és erkölcsi felelősséggel rendelkezik a kistérség széles társadalmi bázisán egyeztetett és elfogadott fejlesztési programok és projekttervek kimunkálásában és megvalósításában.

További ajánlott projektek:

www.homokhatsag.hu
www.vallalkozok.kiskunfelegyhaza.hu
www.kiskunokvidekeert.hu

Szakirodalom, honlapok:

Dőry Tibor: Regionális innováció-politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.
www.innovacio.hu

Elérhetőség:

Szervezet: Kiskunfélegyházi Kistérség Szolgáltató Intézmény
Németh Péter igazgató
Cím: 6100 Kiskunfélegyháza, Szent János tér 2.
Tel: 76/561-410
E-mail: titkarsag@innovacioskozpont.hu
Honlap: www.innovacioskozpont.hu

BEST1 – Középiskolások felkészítése a vállalkozói életre a Dél-Alföldön

Kulcsszavak: vállalkozási ismereteket és készségeket integráló (középfokú) oktatási program • diákvállalkozások ösztönzése és beindítása • a diákok és a vállalkozók közti kapcsolatok erősítése

A szakmát tanuló diákok munkaerőpiaci, elhelyezkedési esélyeit növeli, ha nemcsak a szakmát, hanem a szakma műveléséhez tartozó vállalkozói ismereteket, készségeket is elsajátítják. Ez a tudás és képesség nélkülözhetetlen, ha az iskolából kikerült diákok egyedül vagy társsal, társakkal önálló vállalkozást indítanak, de akkor is hasznos, ha alkalmazottként jutnak munkához egy kisebb vagy nagyobb vállalkozás munkavállalóiként. Bács-Kiskun megye mezőgazdasági és élelmiszeripari szakképző iskolái ezért egy közös projekt keretében a vállalkozói létre készítették fel diákjaikat, kidolgozva ennek módszertanát is.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	Pályázati projekt: ***Kocsis Pál Mezőgazdasági Szakközépiskola és Szakképző Intézet***, mint pályázó, a konzorcium vezetője Adatlap: ***Kiskunfélegyházi Szakképző Intézmény és Kollégium Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Középiskolája és Szakiskolája***			
Projektgazda típusa:	Önkormányzati intézmény			
Projektpartnerek:	Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Középiskola és Szakiskola (Kiskunfélegyháza); Dózsa György Szakközépiskola (Kalocsa); Mezőgazdasági Középfokú Szakoktatási Továbbképző és Szaktanácsadó Intézet (Jánoshalma); Virágh Gedeon Szakközépiskola és Szakiskola (Kunszentmiklós); Petőfi Sándor Gimnázium Kertészeti Szakközépiskola és Kollégium (Kiskőrös); Bereczki Máté Kertészeti, Élelmiszeripari és Mezőgazdasági-Gépészeti Szakképző Iskola (Baja), TG Virágdekor Szakmunkásképző Szakiskola és Kollégium (Kecel); Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara (Kecskemét)			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél-Alföld	*Megye:*	Bács-Kiskun
	Kistérség:	Kecskeméti, Kiskunfélegyházi, Kalocsai, Jánoshalmi, Kunszentmiklósi, Kiskőrösi, Bajai	*Település:*	Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kalocsa, Jánoshalma, Kunszentmiklós, Kiskőrös, Baja, Kecel

A kezdeményezés célja:

Cél a résztvevő intézményekben az európai uniós vállalkozási ismeretek, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlati tapasztalatok megismerését célzó, állandó, szisztematikus képzés elindítása és fenntartása. A képzés a résztvevő diákoknak

segít a korszerű vállalkozói szemlélet, és a vállalkozásindítás gyakorlati lépéseinek elsajátításában.

A kezdeményezés indoka, háttere:

Dél-Alföld sokat köszönhet a mezőgazdaságnak. A régió népességének 34,8%-a folytat mezőgazdasági tevékenységet, területének nagy része, 76,4%-a mezőgazdasági művelés alatt áll. A rendszerváltás nyomán Bács-Kiskun megyében is a mezőgazdaság és az élelmiszeripar veszített szerepéből, a gazdasági aktivitás jelentősen csökkent, a munkanélküliségi ráta magas mutatón állandósult. A gazdasági ágak súlyában, fejlődési lehetőségeikben bekövetkezett változások hatására a munkaerőpiaci igényekben új elvárások, követelmények jelentek meg. A regisztrált munkanélküliek és az aktív eszközökkel támogatottak körében kiugróan magas az általános iskolát, szakmunkásképzőt és szakközépiskolát végzettek aránya, a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban pedig különösen nehéz elhelyezkedni és „talpon maradni".

A kezdeményezés leírása:

A részt vevő iskolák *közös pályázatot* adtak be „*Vállalkozói készségek fejlesztése a középfokú és felsőoktatásban"* címmel a Phare program keretében, amely a vállalkozói ismeretek szakképzésbe történő beépítését célozta.

A projekt nyolc elemből és tevékenységből állt. Első lépésként került sor a *vállalkozói ismeretek tananyag* kidolgozására, másodikként ennek a középiskolák tananyagába történő integrálására, tanrendbe történő beépítésére. Ez alapján indult a *vállalkozói ismeretek oktatása* a nyolc középiskolában, iskolánként minimum 60 diák számára. Negyedik elemként minden középiskolában a kiválasztott diákokkal *virtuális cégalapítás és üzleti terv kidolgozása* történt meg. Ezt követte *diákvállalkozás indítása és működtetése*, szintén minden középiskolában. Következő lépés volt a virtuálisan megalapított vállalkozások tevékenységeinek beindítása. Fontos – hatodik – elem volt a régióban működő *vállalkozások csoportos meglátogatása.* Mindezek után került sor a *diákvállalkozások versenyének* megrendezésére, majd a szakmai eredmények bemutatása céljából egy programzáró konferenciára.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Módszertani útmutatók • tananyag és készségfejlesztő módszertan kidolgozása • oktatás • termelői-fogyasztói virtuális diákvállalkozások létrehozása • vállalkozó–diák kapcsolatok • diákvállalkozások versenye

A kezdeményezés eredményei:

A tantestület hat tagja elvégezte a „BEST" vállalkozói készségfejlesztő pedagógus program 120 órás továbbképzését 2004-2005-ben, amelynek segítségével

nyolc mezőgazdasági és élelmiszeripari iskola tananya-gába épülhetett be a vállalkoz-ásindítás, működtetés téma-köre. A kidolgozott tananyag és módszertani munka ered-ményei és hatásai nemcsak a tanulók készségfejlesztésénél jelentkeznek, hanem az őket oktató tanárok oktatási-nevelési eszköztára is további csoportépítő és problémamegoldó gyakorlatokkal bővült, illetve az élethosszig tartó tanulással elérendő adaptációs képesség részeként a felnőttképzésbe is beépült.

A projekt a gazdaság igényeire rugalmasan reagáló oktatási formák és tananyag kialakításával közvetetten a kis- és közepes vállalkozások versenyképességének növelését célozta. A tananyag igyekezett a helyi körülményekhez és adottságokhoz igazodni, a régió legjellemzőbb gazdasági ágazatának munkaerő utánpótlását biztosító mezőgazdasági és élelmiszeripari szakképzésben alkalmazva a módszert, és ennek a törekvésnek az egyéni oktatók tapasztalataikból adódó gyakorlati példái és munkamódszerei is fontos részét képezték.

A kiskunfélegyházi iskola tangazdasága és épülete
Forrás: http://www.mezgazd-kkfh.sulinet.hu/

A projekt keretében megrendezett diákvállalkozások vetélkedőjén a Kiskunfélegyházi Szakképző Intézmény és Kollégium Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Középiskolája és Szakiskolája csapata első helyezést ért el. A fiatalok szemléleti és módszertani tudást, előzetes tapasztalatot szereztek a vállalkozások világáról, amely segíti vállalkozóvá válásukat, munkaerőpiaci esélyeiket. A legsikeresebb diákvállalkozás a zöldségtermesztés és -értékesítés területén működött, mivel a projekt határidő által szabott korlátaihoz ezeknek a növényeknek a tenyészideje lehetett igazítani. A projektben részt vett diákok között kiemelkedően magas a főiskolán, egyetemen továbbtanulók száma, illetve azoké, aki külföldön szereznek munkatapasztalatot

Megvalósítás éve, időtartama:	2003–2006		
A megvalósítás forrása:	HU 0105-03 számú Phare-program		
Költség:	110.555 € (28,7 M Ft)	*Támogatás:*	90%

Programszerűség:

A projekt a helyi gazdaság igényeire összpontosító oktatási, szakképzési gyakorlatot előtérbe helyező folyamatba illeszkedik. A Kiskunfélegyházi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Középiskola és Szakiskola Tagintézmény a PHARE-

projektet megelőzően a területfejlesztési célelőirányzatból valósított meg tanüzemi fejlesztést húsüzem létesítésével, a Phare-projekt után pedig az Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) támogatásával megvalósult felnőttképzési programba kapcsolódott be, mint oktatási és vizsgahely.

Kapcsolódás más helyi (térségi) fejlesztésekhez:

A projekt igazodik a régió, a megye és az érintett városok vállalkozásösztönzési, mezőgazdaság-fejlesztési célkitűzéseihez, megfelelve a középfokú szakképzéssel kapcsolatban felmerülő igényeknek. A projekt a kiskunfélegyházi iskola nyitottságát, érzékenységét mutatja a gazdasági folyamatok és a célcsoportok (diákok, mezőgazdasági vállalkozások) szükségletei iránt.

Térségi hatás:

A kidolgozott tanagyag és módszertan más középiskolákban és a felnőttoktatásban is felhasználható. A nyomtatott segédlet egységesen készült el a résztvevő intézmények számára, az egyedi sajátosságokat a szaktanárok a tantárgyakhoz kapcsolódóan egyénileg érvényesítették. A tananyag törzsdokumentuma a jogi és adózási szabályok változásának követésével aktualizálható és így folyamatosan alkalmazható. Regionális hatású a projekt, mert a résztvevő diákok beiskolázási körzete ugyan döntően Bács-Kiskun megyére terjed ki, de sok tanuló messzebbről, a dél-alföldi régió más térségeiből érkezik, így a megszerzett tudás és ismeretanyag nem csak egy megyére korlátozódik. A résztvevő iskolák révén közvetlenül nyolc várost, lényegében Bács-Kiskun megye teljes középső és déli területét a projektbe kapcsolta.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A konzorciumban részt vevő partnerek a projekt befejezését követően is együttműködnek, az iskolákban folytatódik a munka, lehetőség szerint a fejlesztett tananyag és készségfejlesztő módszertan folyamatosan aktualizálva beépül az intézmények oktatási programjába. Az intézmények oktatói a közös munkával járó tapasztalatcsere és új ismeretek megszerzése révén elsajátítják a szükséges módszereket. A fejlesztő munka fenntartását – amely döntően a kidolgozott anyagok aktualizálását jelenti – a projekt lezárását követően az intézmények saját költségvetésükben biztosítják, az együttműködés azonban az egy intézményre jutó, a képzési program folytatásából adódó pénzügyi terheket jelentősen csökkenti.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A mezőgazdaság és élelmiszer-gazdaság átalakulása egyre inkább szükségessé teszi a különböző üzemméretekben és gazdálkodási formákban való gondolkodást, hiszen a nagyvállalkozások, szövetkezetek száma és foglalkoztatási

igénye alacsonyabb, mint a képzésből kikerülő szakmunkások száma, akik számára a saját vállalkozás vagy a saját, kisüzemi méretű gazdaság nyújthat alternatívát. A projekt keretében erre kaptak felkészítést a diákok. A képzési program a vállalkozáshoz szükséges gyakorlati ismeretek körét bővíti, amely a tananyag jogszabályi, adózási változásoknak megfelelő aktualizálásával folyamatosan működtethető.

A projekttel a kiskunfélegyházi intézmény helyi gazdasággal való kapcsolata még inkább erősödik, egyre több lehetőséget adva a gyakorlati oktatásra, a helyi gazdálkodó szervezetekkel, vállalkozásokkal történő szakképzési célú együttműködésre. A Bugacon történő lovas képzés a lovas hagyományok szakmailag megalapozott továbbélését biztosítja, a tangazdaságban kialakított kétszáz hektáros, korszerű, nyolc bokszos lóistállóval, a szükséges kiszolgáló helyiségekkel (nyerges, zabos, lómosó, lószárító, takarmány előkészítő, kocsiszín), de tervezési stádiumban van a fedeles lovarda létesítése is. A tangazdaságon kívül más külső gyakorló helyek is segítik a legkorszerűbb gyakorlati ismeretek elsajátítását**,** például Bugacpuszta, Unikornis lovasudvar, Fülöp hajtó és lovas iskola. Az iskola széles körű kapcsolatrendszert ápol a helyi gazdálkodókkal, vállalkozásokkal, melyet a szakképzési hozzájárulásból való részesedés honorál, ebből a szakképzés fejlesztéséhez szükséges eszközbeszerzéseket finanszírozzák.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A szakképzést fokozattan érintik az oktatásirányítás reformelképzelései, például az osztálylétszám-finanszírozás csökkenése mellett történő növelése vagy a moduláris szakképzés bevezetése, amelynek következtében nincsenek stabil keretek, és amelyek mellett minden egyéb program, kezdeményezés háttérbe szorul.

A nagy létszámú konzorciumok működtetése a személyi változások és az intézményi önállóság változása miatt a döntéshozatal idő- és kapacitásigényét jelentősen megnövelheti (például bizonyos döntéseket a fenntartó önkormányzatnak kell meghoznia a saját döntés-előkészítési és döntéshozatali rendjének és az ahhoz tartozó időigénynek figyelembevételével és korlátaival). A projektekben részt vevő oktatókra többletfeladat hárul. Ennek az ellentételezése általában nehezen biztosítható, a személyes motiváció erősebb tényező a jó teljesítésben, mint a projekt formális keretei. Amennyiben az intézmény gazdálkodása nem önálló, a gazdasági motiváció tovább gyengül.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A pályázati projekt sikeres lebonyolításához szükséges az érintett szereplők közötti megfelelő szerződéses, kommunikációs és döntéshozatali rend meghatározása, a megfelelő szereposztás, amelynek része az erős projektmenedzs-

ment kapacitás biztosítása. Az előfinanszírozáshoz megfelelő gazdasági erő szükséges. Az azonnali szükségletek megoldása a pályázati rendszer folyamatai miatt nagyon nehezen biztosítható, mert a pályázati tevékenységek az elbírálás és a szerződéskötés időigénye miatt elhúzódhatnak, így előfordulhat, hogy az igény már elévül, mire a tevékenység megkezdhető. Tartalmilag fontos a tantervvel történő összehangolás, továbbá a helyi adottságok, értékek, kihívások megfelelő ismerete, melyeket figyelembe kell venni a tananyag kifejlesztésekor.

További ajánlott projektek:

www.ofi.hu/szakkepzesi-projektek/szakkepzesi-projektek-090831-1
HARVEST projekt:
www.rln-east.com/harvest/hungarian.asp

Szakirodalom, honlapok:

http://www.tpf.hu/pages/content/index.php?page_id=579
http://ec.europa.eu/education/languages/eu-programmes/doc203_hu.htm
http://ec.europa.eu/enterprise/yourworldyourbusiness/teacher/teachers_en.htm

Elérhetőség:

Szervezet: Kiskunfélegyházi Szakképző Intézmény és Kollégium Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Középiskolája és Szakiskolája
Fricska Nagy János
Cím: 6100 Kiskunfélegyháza, Oskola u. 1-3.
Tel: 76/461-022
E-mail: fnjanos@freemail.hu
Honlap: www.mezgazd-kkfh.sulinet.hu

Helyi bank, kisrégiós hitelintézet

Kulcsszavak: vállalkozások finanszírozása • speciális hitelkonstrukciók • vállalkozásfejlesztés

A gazdasági-pénzügyi válság még jobban kiélezte a mikro-, kis- és középvállalkozások pénzügyi helyzetét, tovább nehezítve hitelhez jutásukat. A forráshiányt közvetlenül az uniós támogatások sem mérséklik, mert a nyertes fejlesztések előfinanszírozása jelentős pénzügyi forrásokat igényel, melyek biztosítása a kisvállalkozások, a civil szervezetek, az önkormányzatok számára egyaránt nehézséget okoz. A helyi, térségi kötődésű és működésű takarékszövetkezetek – ismerve a helyi gazdaságot és vállalkozásokat – a forráshoz jutást a helyi szereplők igényeihez, lehetőségeihez jobban igazodva biztosíthatják.

Projekt jellege:	Vállalkozási célú				
Projektgazda:	***Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet***				
Projektgazda típusa:	Pénzintézet				
Projektpartnerek:	-				
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Dél-Dunántúl	*Megye:*	Tolna	
	Kistérség:	Bonyhádi	*Település:*	Bonyhád	

A kezdeményezés célja:

A kezdeményezés célja a helyi gazdasági, civil és önkormányzati szereplők projektfinanszírozási igényeinek kielégítése kedvezményes hitelek biztosításával.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet az elmúlt hét év alatt a dél-dunántúli régió, egyben az ország meghatározó és elismert szövetkezeti hitelintézetévé nőtte ki magát. Felismerve, hogy bár megvan a kellő pályázati aktivitás, a térség gazdasági, civil és önkormányzati szereplői egyaránt súlyos forráshiánnyal és likviditási nehézséggel küzdenek, amely komoly veszélyt jelent a támogatások térségbe vonzására és azok sikeres felhasználására nézve. A forrásszerzés és a támogatások folyósításának ütemezéséből fakadó likviditási problémák különösen sújtják a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok projektjeinek megvalósítóit, például a roma civil szervezeteket. A takarékszövetkezet, mint a környék legjelentősebb és legszélesebb körben képviselettel rendelkező (23 egység) hitelintézete, fontos feladatának látta saját eszközeivel mérsékelni a kockázati tényezőket.

Vállalkozói fórum a forráshoz jutás és a finanszírozás lehetőségeiről Dombóváron
Fotó: Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet

A vidéki Magyarország szolgálatára szegődött pénzintézetként a takarékszövetkezet meggyőződése az, hogy a térség sajátos igényeire alapozva, a válság időszakában is lehet piaci alapon eredményeket elérni az alábbi alapelvek figyelembevételével: a meglévő ügyfelek, partnerek felelősségteljes pénzügyi szolgálata; az értékesítési kultúra fejlesztése; a bizalom fenntartása; a társadalmi felelősségvállalás további erősítése; a tisztességes piaci magatartás elveinek folytatása, korrekt tájékoztatás alkalmazása. A takarékszövetkezet elismeri az informális és formális helyi kapcsolatokon és bizalmon alapuló hálózatokat, így a „hitelminősítésnek" az igénylő szervezet és munkatársainak hitelessége, elismertsége, jó hírneve is részét képezi.

A kezdeményezés leírása:

A takarékszövetkezet olyan *kedvező hitelkonstrukciót* dolgozott ki a projektgazdák részére, amelyet a többi kereskedelmi bankhoz képest 1-2%-kal kedvezőbben vehetnek igénybe. A kezdeményezés nagy népszerűségnek örvend. Ugyanakkor nagyon erős vonzerő a helyi szereplők számára az is, hogy a szövetkezet képes figyelembe venni a hitelkockázatok felmérése, illetve kezelése során a rendelkezésére álló informális, sokszor szubjektív információkat is, amire a nagybanki rendszerek csak igen mérsékelten vagy egyáltalán nem alkalmasak.

A forráslehívást más módon is segíti a takarékszövetkezet. *Szerződéses partnerekkel* (kamarák, tanácsadó cégek) is együttműködve *kistérségi tanácsadó hálózatot* működtet azzal a céllal, hogy szakmailag is támogassa a *projektgenerálás, a pályázatírás és a projektmenedzsment* folyamatát. Minden év tavaszán-őszén a nagyobb településeken tematikus *roadshow*-t szervez, ahol például a Magyar Fejlesztési Bank, a területi kamarák és a partneri viszonyban lévő helyi tanácsadó cégek meghívott képviselői tájékoztatást nyújtanak az érdeklődőknek a lehetséges fejlesztési forrásokról. 2009 tavaszán közel ezer kis- és középvállalkozás és egyéni vállalkozó részére szerveztek tájékoztató fórumot a válságkezelés sajátos gyakorlati kérdéseiről. A takarékszövetkezet pályázatírói és tanácsadói pedig személyes és közvetlen konzultációs lehetőséget biztosítanak a potenciális pályázók számára.

A takarékszövetkezet két speciális hiteleszközt vezetett be. A *gazdakártya* az agrár rügyfeleknek nyújtott gyors elbírálású, kedvező kamatozású, rugalmas felhasználású 1-15 millió Ft-os hitel igénylését teszi lehetővé, a könnyebb használat érdekében üzleti bankkártya biztosításával. A *kézműves hitel* a Tolna megyei mikrovállalkozások tőkehiányából eredő problémáit érzékelve a Tolna Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával közösen működtetett hitelkonstrukció. A kézműves hitelhez szükséges előszűrést – adósminősítést – a kamara vállalja, egyúttal fogadja a jelentkező kézművesek kamarai tagságra vonatkozó igényeit, az új tag számára elengedve a regisztrációs díjat, és további ötven százalékos tagdíjkedvezményt kínálva az első évben. A Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet fogadja a megszűrt hiteligényeket, gyorsított eljárásban – öt munkanapon belül – feldolgozza azokat, majd szerződik a kérelmező kézművesekkel.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Kedvezményes hitelkonstrukció • egyedi, saját hatáskörben megvalósuló hitelbírálat • helyi, akár informális körülmények figyelembevétele a kockázatok megítélésénél • speciális hitelkonstrukciók (gazdakártya, kézműves hitel) • kistérségi tanácsadó hálózat • szerződéses szakmai partnerszervezetek • tanácsadás (projektgenerálás, pályázatírás, projektmenedzsment) • roadshow

A kezdeményezés eredményei:

Az első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I.) keretében 38 projekthez 275 millió Ft nagyságban nyújtott hitelt a takarékszövetkezet, elsősorban a vidékfejlesztés szempontjából meghatározó, nem mezőgazdasági mikro- és kisvállalkozók, valamint kistelepülési önkormányzatok számára. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében 78 hitelhez biztosított a takarékszövetkezet forrást, közel 440 millió Ft értékben, ahol már hangsúlyosabb szerep jutott az önszerveződés alapján létrejött civil szervezeteknek. Ennek külön elemét jelentette a kisebbségi civil szervezetek számára nyújtott finanszírozás. Így a Bonyhádi Független Roma Egyesület a Göncöl Tanoda működtetésére kapott forrást, amelynek gazdaságfejlesztési jelentősége a megfelelően képzett térségi humán erőforrás fejlesztésének megalapozásában rejlik. A bátaszéki Tolna Megyei Roma Gazdakör számára az elnyert támogatás és az ÁFA előfinanszírozását biztosította a takarékszövetkezet, lehetővé téve a többszörösen hátrányos, munkaerőpiacról kikerült emberek társadalomba történő beillesztését célzó projekt megvalósítását. Összességében a pénzintézet száznál több vállalkozás, önkormányzat, illetve civil szervezet fejlesztését segítette, tette biztonságosabbá. A Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet elnök-ügyvezető igazgatója, Breuer János az „Év Vállalkozója" díjat vehette át 2008-ban a Vállalkozók Napján, amely igazolja a takarékszövetkezet tevékenységének vállalkozói körben való elismertségét és szükségességét.

Megvalósítás éve, időtartama:	2004-től folyamatos		
A megvalósítás forrása:	Saját forrásból		
Költség:	piaci alapú	*Támogatás:*	–

Programszerűség:

A projekt megvalósítása a Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet „kisrégiós" hitelintézetté történő fejlesztésének lehetőségeit tartalmazó, 2006-2010 időtávú stratégiában foglaltakat követi.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A takarékszövetkezet közvetlenül támogatta az NFT I. uniós forrásainak célba érését, segítve a térség gazdasági fejlesztését. A közreműködő szervezettel kötött országos megállapodás alapján öt térségi Helyi Vidékfejlesztési Irodának látja el az előfinanszírozási feladatait, működésüket, fejlesztéspolitikai feladataik ellátását segítve. Az egyesület tagjaként szorosan együttműködik a helyi LEADER akciócsoport, a Mecsek-Völgység-Hegyhát Egyesület munkaszervezetével, annak számlavezetőjeként és a működéshez szükséges források előfinanszírozásával segíti tevékenységét.

A takarékszövetkezet maga is sikerrel bonyolított le uniós projekteket. Belső képzésekkel a munkatársak értékesítési szemléletváltozását kívánták elérni, melynek során fejlesztették vállalkozói készségeiket, és beszerezték a képzéshez szükséges eszközöket. A Gazdaságfejlesztési Operatív Program (GOP) támogatásával kidolgozták a szervezet marketingkoncepcióját.

Térségi hatás:

A bonyhádi székhelyű, 100%-ban magyar tulajdonú takarékszövetkezet 24 településen tart fenn kirendeltséget Tolna és Baranya megyében. Ügyfélkörén keresztül elsősorban Bonyhád és térsége, de a tágabb régió gazdasági-pénzügyi működését segíti. Vállalkozói ügyfeleinek támogatása által, a helyi foglalkoztatás és a helyben megvalósított fejlesztések révén javult a térség versenyképessége.

A takarékszövetkezet a Mecsek-Völgység-Hegyhát Egyesület finanszírozásában szerepet vállalva negyvenhat, a komlói és a sásdi kistérségekhez tartozó település vidékfejlesztési projektjét támogatja. Emellett a Dél-Dunántúlon négy további LEADER egyesület anyagi nehézségeit mérsékli.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A projekt folytatásának jogi, gazdasági hátterét egy hitelgarancia alap teremthetné meg, amely csökkentené a banki kockázatot.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A gazdaságfejlesztés egyik legfontosabb feltételét az elérhető és gazdaságosan igénybe vehető pénzügyi források jelentik. Minél inkább központosítottak a döntések, annál kevésbé van lehetőség az egyedi, helyi szükségletek és adottságok figyelembevételére. A kisebb léptékű, főként kísérleti jellegű kezdeményezések a rugalmatlan finanszírozás miatt meghiúsulhatnak, holott a vidéki gazdaság számára e kisléptékű, a helyi sajátosságokra, piaci résekre alapuló vállalkozások, valamint a szociális gazdaságban megvalósuló termelés és szolgáltatás jelenthetik az egyik kitörési pontot. Ez nem fér bele az erős közép- és nagyvállalati szférát preferáló hitelezési gyakorlatba. A projekt ezen korlátok mérséklése miatt jelentős. Arra példa, hogy megfelelő előkészítéssel és bizalommal, üzleti alapon is működtethető egy jellemzően forráshiányos vállalkozói kör fejlesztéseinek támogatása.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A kedvezményes támogatás a takarékszövetkezet számára nagy kockázattal jár, hiszen kevés garancia van arra, hogy a kedvezményezett akár saját, akár külső, számukra nem befolyásolható hibák, illetve a pályázati rendszer mulasztásai miatt időben vissza tudja-e fizetni a hitel összegét. A legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy a támogatási programok által megcélzott kör gazdasági helyzete

kedvezőtlen, így a klasszikus banki eszközökkel nehezen kezelhető. Az ilyenfajta hitelezés sem hazánkban, sem az unióban nincs megfelelően szabályozva. Azaz a kockázatos minősítésű hitelekre gyakran céltartalékot kell képezni, ami további korlátot gerjeszt a kihelyezés kapcsán, illetve a projektek befejezési határidejének módosítása a hitelszerződés módosítását is maga után vonja, ez pedig ismételt hitelminősítést jelent.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A kockázatos minősítésű hitelekre céltartalékot kell képezni. A helyi döntések meghozatalához megfelelő döntési jogköröket kell biztosítani, illetve szerezni. Az egyedi bírálathoz helyismeretre, az ügyfelek életpályájának ismeretére van szükség, és ezeket a szubjektív információkat be kell építeni a kockázatkezelési folyamatba. A döntés kockázatot hordoz magában, így kockázatvállaló döntéshozót kíván. A projekt működtetéséhez az ügyfelekkel és a vállalkozói érdekképviseletekkel történő partnerség szükséges.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Mikrohitelezés, közösségi kölcsönzés: www.kiva.org *Szegények bankja*: www.grameen-info.org	*Szervezet:*	Völgység-Hegyhát Takarékszövetkezet Breuer János elnök-ügyvezető igazgató
Szakirodalom, honlapok:	*Cím:*	7150 Bonyhád, Szabadság tér 9.
Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány: www.mva.hu *Magyar Kereskedelmi és Iparkamara:* www.mkik.hu	*Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	74/550-940 kozpont@volgyseg.tksz.hu www.takarek.eu

3.5. Szociális gazdaság

Mely kihívások hívták életre a szociális gazdaságot?

A környezetszennyezés, az éghajlatváltozás, az energiahiány, az ivóvízhiány mellett a XXI. század kétségkívül egyik legnagyobb kihívása az *emberek értelmes munkához és munkajövedelemhez juttatása*, az elosztási rendszerekben a munka szerepének átértékelése, új alapelvek megfogalmazása és érvényesítése. A csökkenő munkavolumen a profitmaximalizálásra épülő gazdaság egyenes következménye. A munkáért kapott bérből élők száma és aránya az ún. „fejlett világban" az 1970-es évektől fokozódó ütemben csökken, és ezzel párhuzamosan a munkajövedelemmel nem rendelkezők tábora rohamosan növekszik. A munkához való viszony generációk közötti változásait jól tükrözik a foglalkoztatottá

válásra vonatkozó kifejezéseinkben történt módosulások. A két világháború közötti időszakban munkát keresett, a teljes foglalkoztatottság idejében munkát vállalt, ma pedig egyre inkább munkát teremt önmagának a munkaerejét hasznosítani igyekvő ember.

A probléma – az átfogó elemzések és az esettanulmányok tanulságai szerint – egyre nyilvánvalóbban a társadalom térbeli szerveződésének minden szintjén és a földrajzi tér szinte minden lakott pontján érzékelhető. Globális jellege ellenére azonban jelentős területi különbségek mellett érvényesül. Másképpen jelentkezik a gazdasági erőforrások felett rendelkező gazdagabb, és másként a függetlenségüket éppen csak elnyerő, vagy a piacgazdaságra a közelmúltban áttérő országokban. Másképp jelentkezik egy-egy országon belül, és ugyancsak különbségek vannak a helyi társadalmak között is. Az Európai Unió országaiban szintén a modernizációban lemaradt, perifériára szorult területeken, valamint a modernizációban „bennrekedt", továbblépni nem tudó ipari térségekben érzékelhető leginkább a probléma.

Lehetséges válasz – a szolidáris gazdaság

Egyre több közgazdász és nemzetközi szervezet (például az ILO) fogalmazza meg, hogy a „munkátlanság" kihívására a válasz a gazdaság társadalomba való beágyazásával, a profitért folytatott versenyre épülő gazdaságnak egy szolidárisabb gazdaságra való átállításával adható meg.

A szolidaritás alatt a társadalom tagjai, a gazdaság szereplői által másokért/egymásért vállalt felelősség érvényesülése értendő. A *szolidáris gazdaság* korunkra jellemző megnyilvánulási területeiként az adósságállományok kezelését, a kölcsönös előnyök alapján működő kereskedelmet, az etikus finanszírozást, a szociális vállalkozásokat, a nemek, emberfajták, etnikai és vallási csoportok közötti esélyegyenlőséget, a fiatalok érvényesülésének engedését, a tudatos fogyasztást, a politika és a civilek közötti párbeszédet, a közösségek által birtokolt területek és erőforrások védelméhez, a saját piacok menedzseléséhez való jogot – napjaink megannyi divatos témáját – lehet megnevezni.

A társadalomba beágyazott gazdasági modellt angolul *social economy*-nak szokás nevezni, amelyet magyarra – helytelenül, a társadalmi tartalmat a magyar nyelvben szűkebb értelmű szociálisra csökkentve – szociális gazdaságnak fordítottak. A *social economy* egyszerre jelenti a neoliberális, csak a piaci és a közszereplőkkel számoló gazdasági modell egy, a szereplők közötti szolidaritásra épülő alternatíváját, és az Európai Unióban tekintett szűkebb, a piacgazdaságban mintegy kiegészítő gazdaságként működő, a harmadik szektorhoz kötődő gazdasági tevékenységeket. Az értelmezések két ponton megegyeznek. Egyfelől olyan gazdasági tevékenységet feltételeznek, amely az üzleti célokkal szemben nem a

haszonszerzésre törekszik, másfelől ezen gazdasági tevékenységek meghatározásában és működtetésében kiemelt szerepet tulajdonítanak a közösségeknek.

Az OECD alulfejlett területek fejlesztését támogató politikájában visszatükröződő értelmezés szerint a szociális gazdaság a piacgazdaság részeként, de azon belül *nonprofit módon* működik. Gazdaság, amennyiben szereplői valós szükségletek kielégítése érdekében gazdasági tevékenységeket végeznek, ám ezek a szereplők a legkülönfélébb szervezetek: szövetkezetek, kölcsönös pénztárak, alapítványok és minden olyan szervezet, amelynek nem a profitszerzés az elsődleges célja. A profitszerzés helyett céljaik jellemzően a rugalmas foglalkoztatási alternatívák kialakítása, a polgárok nem lefedett szükségleteinek kielégítése, aktív részvételük erősítése, az emberi jogok védelme, részvétel a helyi fejlesztési politika kidolgozásában, valamint a szociális együttműködés javítása. Azokra a területekre törnek be, amelyek sem a vállalkozások, sem a közszféra által nincsenek lefedve. A szociális gazdaság mindezek alapján[1] olyan útkereszteződésnek is tekinthető, ahol a fejlesztési és foglalkoztatási politikák találkoznak.

A szociális gazdaság legfontosabb sajátosságai[2]:

- a szolidaritás és az állampolgári aktivitásba való egyéni bevonás elvein alapul;
- kiváló minőségű állásokat és jobb életminőséget hoz létre, a vállalkozás és a munka új formáihoz alkalmas keretet nyújt;
- fontos szerepet játszik a helyi fejlődésben és a társadalmi kohézióban;
- szociálisan felelős;
- a demokrácia egyik tényezője;
- hozzájárul a gazdasági piacok stabilitásához és pluralizmusához;
- megfelel az Európai Unió prioritásainak és stratégiai céljainak: társadalmi kohézió, teljes foglalkoztatás, harc a szegénység és a kirekesztés ellen, részvételi demokrácia, jobb irányítás és fenntartható fejlődés.

A szociális gazdaság az Európai Unióban

Az Európai Unió szociális politikájában a szociális gazdaság elsősorban a *foglalkoztatáspolitikához* kapcsolódva jelenik meg. A szociális gazdaságot olyan szektorként határozták meg, amely a kirekesztettség által veszélyeztetettek számára biztosít munkalehetőséget, a szociális szektorban pedig segítséget nyújt új, független üzleti tevékenységek létrehozásához. Nem azonosítható a nonprofit

[1] Galliano (2003) megfogalmazását idézve.
[2] Karácsony Mihály (2003) felsorolása nyomán.

szektorral, s nem választható el sem a közszférától, sem a versenyszférától. Hozzájárul a hatékony piaci verseny kialakulásához, új megközelítést vezet be a vállalkozási és foglalkoztatási formákra vonatkozóan. Munkahelyteremtési potenciállal rendelkezik, új igényeket elégít ki, működése nagyrészt a tagság által végzett tevékenységeken alapszik, igényli az állampolgári részvételt és az önkéntes munkát, erősíti a szolidaritást. A jelenlegi értelmezés inkább a szervezetek gazdaságélénkítő és foglalkoztatási helyzetet javító tevékenységén keresztül ragadja meg a szektor jelentőségét, mivel az európai közösség a vállalkozókészség és munkahelyteremtés forrásaiként számít rájuk olyan területeken, ahol ezekre a „hagyományos" vállalkozások már nem lennének képesek.

Falusi közösségi ház és üzlet létrehozása közösségi vállalkozásban (Finnország)

A finnországi Vasikka-aho egy három faluból álló, 608 lakosú körzet központja. A faluban egyetlen üzlet van, amennyiben bezárnák, az utolsó szolgáltatás is eltűnne a településről, és a falubelieknek több mint tíz kilométert kellene utazni, hogy vásárolni tudjanak. Az emberek elvándorlása révén az üzlettel együtt eltűnne az élénk falusi közösség is. A falu lakói megoldást keresve egy fejlesztési szövetkezetet és egy közös pénzalapot hoztak létre azzal a céllal, hogy ne csak megmentsék a falu boltját, hanem egy közösségi ház építésével új üzlethelyiséget alakítsanak ki. Önkéntes pénzadományokból (szervezeti és lakossági hozzájárulásból) 63 ezer euró gyűlt össze.

A LEADER+ támogatás és bankhitel segítségével felépítették a falusi közösségi házat, amelyben helyet kapott, és 2004. decemberében megnyílt az új, tágas bolt. A közösségi házat ingyen veheti igénybe az egész falu, és nemcsak kulturális programokra, hanem termékbemutatókra, kisvállalkozási tanácsadásra is használják. Az épületben konyha van, számítógépeket szereztek be, a boltban pedig egy sütőt, valamint készpénzautomatát helyeztek el, és internetes banki szolgáltatás is igénybe vehető, sőt kérelmet adtak be a postahivatalként való működésre. A közösségi ház és bolt építése jelentősen javította a közösségi szellemet, mert nemcsak összeadták rá a pénzt, de önkéntes munkával jelentős mértékben részt vettek az építésben. Még az üzlet kínálata is nagyobbnak tűnik, mint ezelőtt, mert az áruknak több hely jut a kiállításhoz.

Forrás: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/Leaderplus/pdf/magazine/mag2_hu.pdf (LEADER+ Magazin 2005/2); www.aisapari.net

A helyi szükségletek kielégítésére épülő, alapvetően foglalkoztatási céllal bíró szociális gazdaság (egyben az alternatív vagy közösségi foglalkoztatás) jellemző területei:

- *Szociális szolgáltatások*: például otthoni segítségnyújtás idős emberek számára a háztartási munkákban (főzés, mosás, vasalás, takarítás), ebéd vagy bolti áruk, gyógyszerek házhoz szállításában, továbbá gyermekfelügyelet.
- *Településüzemeltetés:* jellemzően a település közterületeinek, utcáinak, tereinek, vízelvezető árkainak, csatornáinak gondozása, karbantartása, kertészeti és műszaki munkák, hulladékgyűjtés és újrahasznosítás, de előfordul öreg épületek felújítása, őrzése, vagy a helyi-helyközi közlekedés szervezése, főleg vidéki településeken.
- *Informatikai és kulturális szolgáltatások:* például speciális információs és kommunikációs technológiák kiépítése, működtetése, kulturális, hagyományőrző és szabadidős programok szervezése.
- *Erdőtelepítés és -gondozás:* erdők telepítése és kezelése a vidéki térségekben.
- *Tájfenntartó gazdálkodás:* kisüzemi léptékű mezőgazdasági és kertészeti tevékenységek, természetvédelmi célú gazdálkodás, természetvédelmi területek gondozása, vízfolyások, erdősávok, fasorok gondozása.
- *Mezőgazdasági és erdészeti termékek feldolgozása:* helyben előállított mezőgazdasági és erdészeti termékek kisüzemi léptékű feldolgozása.
- *Kézműipar:* hagyományos kézműves mesterségek felélesztése, működési feltételeik biztosítása.
- *Turizmus:* falusi turizmus, ifjúsági turizmus, zöldturizmus feltételeinek biztosítása, szolgáltatások működtetése.
- *Kisipar:* hagyományos kisipari szakmák felélesztése és működési feltételeik biztosítása.

Ezeken a területeken a hátrányos helyzetű munkaerőt foglalkoztató szociális vállalkozások mellett a közösségi összefogást és célokat hangsúlyozó közösségi vállalkozások, valamint a háztartások önfenntartását erősítő, fölöslegét piacra juttató, az önfoglalkoztatók pozícióit javító szövetkezetek egyaránt működhetnek. E formációk sikere nem mérhető kizárólag a gazdasági teljesítmény fogalmai szerint – ami természetesen szükséges a célok eléréséhez –, mivel ezek a gazdasági teljesítmény mellett nagyon jelentős társadalmi integrációs, értékteremtő, -közvetítő és -megőrző funkciót is betöltenek (önsegély, egyéni felelősség, demokrácia, egyenlőség, igazságosság, szolidaritás).

A szociális gazdaságot alkotó szociális vállalkozások jellemzői, hogy:

- Úgy kívánnak *társadalmi célokat* szolgálni, hogy *gazdasági és kereskedelmi tevékenységet* végeznek.
- *Nonprofit szervezetek* abban az értelemben, hogy a megtermelt profitot visszaforgatják a vállalkozás gazdasági tevékenységébe, vagy más módon használják fel a vállalkozás társadalmi céljainak eléréséhez.

- Olyan a jogi felépítésük, hogy a vállalkozás tőkéje és felhalmozott vagyona nem egy magánszemély tulajdona. Azoknak az *embereknek, területeknek a javára* használják fel ezt a vagyont és tőkét, akiknek támogatása amúgy is a vállalkozás társadalmi céljai között szerepel.
- Szervezeti felépítésük ösztönzi a tagok *együttműködésen alapuló* teljes részvételét, azonos jogok mellett.

A szociális vállalkozási szektor egyik további jellemzője az, hogy ösztönzi a szociális vállalkozások és más szervezetek *kölcsönös együttműködését* a szélesebb társadalmi és helyi gazdaságon belül. Jellemzően a helyi szinten működnek, és alapvetően nem az a céljuk, hogy a foglalkoztatást tartósan a szociális keretek között oldják meg, hanem hogy közösségi alapon olyan jövedelemtermelő tevékenységeket indítsanak el, amelyek idővel önfinanszírozóvá válhatnak, stabillá téve a létrehozott munkahelyeket, tartóssá téve a foglalkoztatás magasabb szintjét.

A szociális gazdaság területi feltételei

A szociális gazdaság megjelenése és hatékony működése feltételezi tehát, hogy egy adott térségben létezik:

- valamilyen termék vagy szolgáltatás iránti kielégítetlen szükséglet, amelyet sem a vállalkozói, sem a közszféra (önkormányzati és állami szektor) nem tud kielégíteni;
- szabad, a másik két szektor által lekötetlen, ugyanakkor munkavégzésre motivált munkaerő;
- a szolidaritás, a bizalom, a kapcsolatok által felhalmozott, mozgósítható társadalmi tőke bizonyos küszöböt meghaladó mennyisége;
- a speciális menedzsment képességekkel bíró szakemberek és az őket összefogó szervezeti háttér.

Elmaradott térségekben a szociális gazdaság láthatóan több ponton előnyhöz jut. Egyrészt a vállalkozói és rendszerint a közszféra is fejletlen, bőven van olyan terület, amelyet azok nem tudnak lefedni. Másrésztl a gyenge foglalkoztatási potenciál miatt a bőséges szabad munkaerő is biztosított. Harmadrészt a tradicionálishoz közelebb álló helyi társadalmakban a szegénység ellenére – sőt éppen amiatt – gyakorta erősebb a szolidaritás. (Ezen összefüggés azonban egyáltalán nem általánosítható. Számos empirikus vizsgálat utal az elmaradott térségek helyi közösségeinek széthullására, a bizalom gyengülésére is.) Gond lehet azonban a munkaerő motiváltságával és a felhalmozott társadalmi tőkével. Végképp gondot jelent a szociális gazdaság szervezésére, irányítására képes szervezeti kapacitások és személyi kompetenciák hiánya.

Grameen Bank – Szegények bankja (Banglades)

A „szegények bankja" néven ismert Grameen Bankot (jelentése: vidéki bank) a 2006-ban e tevékenységéért Nobel-békedíjat kapott Muhammed Yunus alapította 1976-ban, Bangladesben, azzal a céllal, hogy a legszegényebbeket is kölcsönhöz juttassa. A szolgáltatás lényege, hogy a lakosok igen kis összegű kölcsönhöz (mikrohitel) is folyamodhatnak, fedezet helyett pedig egymásért vállalnak kezességet a visszafizetésre. A bank eddig megközelítőleg 5,1 milliárd dollár értékű hitelt adott mintegy 5,3 millió embernek. A bank nem ingyen ad pénzt, de azokat a legszegényebbeket támogatja, akik korábban sohasem vagy csak uzsorások által juthattak hitelhez. A kereskedelmi bankoknak ugyanis nem érdekük, hogy akár kis összegű kölcsönöket adjanak ezeknek az embereknek, akiknél a visszafizetés nagy pénzügyi kockázatot jelent.

A visszafizetés érdekében a Grameen Bank csak ún. szolidaritási csoportoknak ad kölcsönt, amelynek lényege, hogy a csoport tagjai egymást segítik a visszafizetésben, és mindnyájan kezesei a másiknak. Ezzel a hitel-visszafizetési ráta 97%. A bank célul tűzte ki, hogy kiterjeszti a banki szolgáltatások körét a szegénységben élőkre, vállalkozási lehetőséget biztosít Banglades vidéki térségeiben élő milliónyi munkanélküli számára, megérteti az emberekkel a vállalkozási formát, megszünteti a szegénység ördögi körét, helyette egy új, ún. „angyali" kört alakít ki (alacsony jövedelem, hitel, beruházások, több jövedelem, több megtakarítás, több beruházás, több jövedelem).

Forrás: http://www.grameen-info.org/; http://www.csrhirlevel.hu/hu/08.25./grameen/esettanulmany.html;

A szociális gazdaságtól várható térségfejlesztési eredmények és hatások

A szociális gazdaság semmiképp sem csodaszer, amitől minden munkaerőpiaci és szociális problémára megoldást várhatunk, de kétségkívül rejlenek benne olyan lehetőségek, amelyeket javunkra fordíthatunk, ahogyan azt más országok már megtették. Ezzel egyfelől jobb életfeltételeket kínálnak a háztartásoknak, másfelől ösztönzik és bővítik a foglalkoztatási lehetőségeket. Hiszen olyan „fogyasztó-közeli", helyhez és időhöz kötött tevékenységekről van szó, amelyek a nemzetközi piacba nem integrálhatók, s így védettek a nemzeti munkahelyeket veszélyeztető nemzetközi konkurenciától. A fejlett országokban az ezredforduló környékén már 8-10%-os részt képviselt a szektor a foglalkoztatásban.

Magyarországon is van legalább 300 munkaerőpiaci projektek lebonyolítására alkalmas és vállalkozó nonprofit szervezet. Célcsoportjaik a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben lévő rétegek közül kerülnek ki, úgymint a tartós munkanélküliek, az etnikai kisebbségek, a megváltozott munkaképességű emberek,

nők, 40 éven felüliek és a nem diplomás pályakezdő munkanélküliek. Ezek a szervezetek munkáltatói szerepkörüket illetően messze jelentősebbek a többi nonprofit szervezetnél. Jól mutatja ezt foglalkoztatotti létszámuk átlaga, ami 17,1 fő volt 2005-ben, csak a szervezetek 7%-a nem rendelkezik alkalmazottal; 11%-uk maximum 1 főt foglalkoztat, a legfeljebb 10 főnek munkát adók aránya pedig megközelíti a 70%-ot. A foglalkoztatási célú nonprofit szervezetek bevételi forrásait a pályázati támogatás dominanciája (53%) jellemzi[3].

A kevés vállalkozással bíró, alulfejlett térségekben a szociális gazdaságtól elsősorban a foglalkoztatás bővülését, hiányzó lakossági szolgáltatások, közhasznú tevékenységek ellátását és a társadalmi tőke növekedését várhatjuk. Mennyiségi becslések a foglalkoztatás bővülése terén állnak csak rendelkezésre[4]. Kistérségi bázison számítva a szociális gazdaságban legalább 15-20 ezer (kistérségenként 80-120) új munkahely várható. Az egész nonprofit szektorra kiterjedő, nyugat-európai minták alapján a foglalkoztatottak 8-10%-os részesedéséből kiinduló becslés alapján is a jelenlegi létszám megduplázódása, újabb kb. 100 ezer nonprofit munkahely létesítése vetíthető előre. Így a harmadik szektor akár 200 ezer ember számára is képes lehet – várhatóan alacsonyabb bérezés mellett, de értelmes, közösségben végzett munkával kitöltött, folyamatos – megélhetést biztosítani. Ennek legalább negyede kapcsolódhat a közösségi vagy szociális vállalkozásokhoz.

Közösségi kecskefarm és tejfeldolgozó Tiszaadonyban

Kulcsszavak: közösségi vállalkozás • szociális földprogram • önellátás • helyi termék előállítása

A szociális földprogramot, mint aktív szociálpolitikai eszközt a Népjóléti Minisztérium vezette be 1992-ben, majd a szociális ügyekért felelős minisztériumok folytatták. Ezt megelőzően a magyar szociálpolitika történetében a századfordulón Kárpátalján és a II. világháború előtt folytak hasonló elvi alapokon álló produktív szociálpolitikai programok. A program kedvezményes szolgáltatásokkal, juttatásokkal – mint természetbeni szociális szolgáltatás – lehetőséget teremt háztáji jellegű mezőgazdasági kistermelésre, ill. állattartásra, az egyéni és közösségi, valamint hátrányos helyzetű családok munkára aktivizálásával, a helyi

[3] Frey Mária (2007) adatai alapján.
[4] G. Fekete Éva – Solymári Gábor (2004) becsléseire támaszkodva.

erőforrások kihasználásával. Vannak csak az önellátás segítésére fókuszáló programok, és vannak piacra termelő, vállalkozásként funkcionáló programok is. Döntően települési önkormányzatok, azok társulásai, vagy az önkormányzatok által létrehozott szociális célú közhasznú szervezetek (alapítvány, közalapítvány, közhasznú társaság) működtetik. Jelenleg 10 megyében, 44 kistérségben, 194 településen működik szociális földprogram (a tovább működtetőket nem számolva). A szociális földprogramok a keleti és a dél-dunántúli megyékben, elsősorban a hátrányos helyzetű kistérségekben működnek. Országos átlagban a kedvezményezett családok közel fele roma család. A szociális földprogramban 1999 óta részt vevő Tiszaadony a fokozatosan egyre nagyobb árutermelő potenciállal rendelkező szociális vállalkozás sikeres működtetésének példája.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Tiszaadony Község Önkormányzata***			
Projektgazda típusa:	Települési önkormányzat			
Projektpartnerek:	-			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Alföld	*Megye:*	Szabolcs-Szatmár-Bereg
	Kistérség:	Beregi	*Település:*	Tiszaadony

A kezdeményezés célja:

Mezőgazdasági termelésre alkalmas környezetben élő, azonban mezőgazdasági termelésre alkalmas feltételekkel nem, vagy azzal nem elégséges mértékben rendelkező, és azt hatékonyan kihasználni nem tudó, szociálisan hátrányos helyzetű családok megélhetésének segítése, életminőségük javítása, önálló egzisztenciateremtési esélyeik növelése.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A község a Tisza jobb partján, Vásárosnaménytől mintegy 20 km-re helyezkedik el. 1999-ben 789 fős település volt, ma 699 fő a lakosságszám. Azon beregi települések közé tartozik, amelyeket sújtott az 1998-as novemberi árvíz, a rákövetkező téli hókár, majd 1999-ben a belvíz, 2001-ben az árvíz. Halmozottan hátrányos település, mind szociálisan, mind gazdaságilag, annak ellenére, hogy az önkormányzat a közszolgáltatásokat biztosítja. A nyolcosztályos iskolát társulási formában működtetik, a gyerekek a szomszédos településre járnak át. Óvodát és konyhát üzemeltetnek, nőtt az infrastruktúrával való ellátottság, javult a telefonhálózat, minden út szilárd burkolatú a településen. Teljes körűen megoldott a vízellátás és a gázellátás, optikai kábelrendszer segítségével kiépítették a szélessávú internet- és a kábel-televíziós szolgáltatást. Az önkormányzat legnagyobb problémája a munkanélküliek és a szociális ellátást igénylők számának növekedése. Az országos átlagot 1,5-szeresen haladja meg a munkanélküliség.

A termelőszövetkezet időszakában, mind a szövetkezetben, mind a lakosság körében jellemző volt a tejelő szarvasmarha tartása, így szinte minden családnál megtalálhatók voltak a szarvasmarha tartásához, fejéséhez, takarmányozásához szükséges eszközök és berendezések. A tejelő szarvasmarha kisüzemi tartása azonban egyre inkább gazdaságtalan a megfelelő minőségű tej biztosítása miatt, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozás utáni szigorú termelési kvóták miatt. A szociálisan hátrányos helyzetű emberek – bár korábban sokan a mezőgazdaságban dolgoztak – földterülettel nem rendelkeztek. Korábbi társközségi státuszából adódóan az önkormányzat sem rendelkezett saját földterülettel. A nagy földterületet igénylő szociális célú gazdálkodás így nem jöhetett szóba, hiszen a földbérleti díj megfizetésével már nem lehetett volna gazdaságos.

A település kecsketartással kapcsolatos hagyományai a XVIII. sz. végére nyúlnak vissza. Egy akkori beregi adat szerint: „a földesúr tiszaadonyi kecskenyáját a mintegy 20 km-re lévő Mezőkaszony erdejében telelték, a Bereg megyei Kopócsapáti birtokos kecskése számára a XVIII. sz. végén Tiszaadonyban a falu közepén külön házat épített, amit később is csak kecskés háza néven ismernek a falubeliek."

A kezdeményezés leírása:

Az előkészítés: a településen a *szociális földprogram* 1999-ben kezdődött. Az adottságok alapján a tejelő állattenyésztés és a tejfeldolgozás közösségi beindítása látszott ésszerűnek. A helyi adottságok felmérése mellett még a projekt indítása előtt megtörtént a *piac feltárása*. Megkeresték a piacon lévő kecsketejből készült gomolyák és sajtok nagyobb gyártóit, forgalmazóit és *előzetes megállapodást* kötöttek velük, amelynek lényege az volt, hogy a megfelelő minőségű kecsketejből készített gomolyát felvásárolják az önkormányzattól. Elkészültek a tervek, amelyekből egyértelműen kitűnt, ahhoz, hogy hosszú távon működhessen a tenyésztés, tejtermelés, feldolgozás és értékesítés folyamata, szükség van egy viszonylag nagy létszámú állatállománnyal rendelkező *telep kialakítására*, ami biztosítja a lakosság részére a folyamatos tenyészállat-ellátást és a feldolgozó üzem gazdaságos kihasználásához a megfelelő mennyiségű alapanyagot. Ennek érdekében az önkormányzat a helyi termelőszövetkezet felszámolójától rendkívül kedvező áron megvásárolt két nagyméretű istállót és a hozzátartozó 2,2125 ha területű legelőt.

Az indulás: még az első évben felújították és kecsketartásra alkalmassá tették az egyik megvásárolt épületet, vettek *93 anyakecskét és három fajtatiszta bakot,* a fejéshez szükséges *fejőgépet*, valamint nyers tejből történő gomolyakészítéshez *gomolyakészítő üstöt*. Az állatok beszerzését követően *állatorvossal szerződést* kötöttek az állatok szakszerű felügyeletére. A programot *három fő foglalkoztatásával*

indították. A három állatgondozó kiválasztása során az elsődleges szakmai szempontok mellett a szociális rászorultság volt az irányadó. Az indulás időszakában a téli időszak takarmányozásához szükséges szálastakarmányt részben megvásárolták, részben pedig saját maguk gyűjtötték össze. A takarmány vásárlásakor ügyeltek arra, hogy lehetőleg olyan *helyi őstermelőktől* vásároljanak, akik kisebb mennyiségű többlettermeléssel rendelkeznek, de a piacra jutás feltételei nem adottak számukra. Majd megkezdték a kecskék fejését, és nyers tejből készítettek gomolyát.

A gazdaság felfutása, feldolgozó kapacitások bővítése: a következő időszak a tenyészállatok és a már jelentős számú szaporulat nevelésével indult, a nőivarú kecskék, gödölyék közül húszat meghagytak a *törzsállomány fejlesztésére*, a többi *szaporulatot pedig kihelyezték* – a helyi szociális rendeletben meghatározottak szerint – a földprogramban résztvevőkhöz. A kihelyezéskor *egyedi szerződéseket* kötöttek a programban részt vevőkkel, amelyben vállalták, hogy a térítésmentesen kapott állatokat felnevelik, szaporítják, a szaporulatot és a tejet értékesíthetik, vagy saját maguk fogyasztási szükségleteire használhatják fel. A kikötések között szerepel az is, hogy elhullás vagy „selejtezés" miatt a kihelyezett létszám (5–10 gödölye) összességében nem csökkenhet.

Kecskék és kecskesajtüzem Tiszaadonyban
Forrás: Lakatos József

Az „Út a munkához" programot használták fel a takarmányellátás biztosítására. A programhoz kapcsolódva meg tudják oldani a vízügy által kaszált töltésen keletkezett *széna összegyűjtését*, beszállítását, valamint a településen és környékén, sportpályán kézi kaszával lekaszált fű összegyűjtését, tárolását.

Ebben az időszakban szembesültek azzal, hogy hosszú távon a nyers tejből készített gomolya nem lesz piacképes, és a helyi vízellátó rendszer közegészségügyi szempontból hosszú távon nem működtethető. Pályázati támogatással és jelentős saját erő befektetésével kiépítették a *vezetékes ivóvízhálózatot* az üzemhez, valamint új gomolyakészítő és edénymosó helyiséget alakítottak ki. Ugyancsak pályázati támogatással sikerült beszerezni egy korszerű pasztőröző üstöt és egy 500 literes tejhűtőt, így a *tejhűtő kapacitásának növelése* lehetővé teszi a törzsállomány által termelt tej mennyiségén túl a szociális programban részt vevőknél keletkezett tej felvásárlását. A gépek beszerzését és az épület átalakítását követően az új termék előállításához szükséges hatósági engedélyeket is megszerezték. Ma már a folyamatos pályázati lehetőségeknek köszönhetően 1500 literes

automata, zárt pasztőröző káddal rendelkeznek, és beállítottak egy 1000 literes automata tejhűtőt.

Az új technológia betanulására *két fővel növelték a létszámot*, akik a többi alkalmazotthoz hasonlóan munkanélküliek voltak és 40%-osan csökkent munkaképességű személyek. A *betanulás és a gyakorlás* az ország egyik legszínvonalasabb kecsketej-feldolgozó üzemében, a Gödöllői EUROPHARMA Szövetkezetben történt.

Mára a programon belül három alprogram alakult ki:

Önellátásra termelő (1.) alprogram: állattartás, kecskekihelyezés, tej saját fogyasztásra történő felhasználása:

2009-ben az alprogramban 12 család vett közvetlenül részt, az érintett személyek száma 59 fő volt. A kedvezményezett családoknál a már korábban kihelyezett gidák, gödölyék felnevelése megtörtént, folyamatos a szaporításuk és a tej termelése is. A családok a tejet kifejik, de nem értékesítik, hanem saját maguk használják fel. Általában 2-4 anyakecske van egy-egy udvaron, de mivel a gyerekek létszáma és a rokonság is jelentős, ezért a tej felhasználása nem jelent problémát. Ebben az alprogramban 90%-ban a cigány kisebbséghez tartozók vesznek részt, akiknek élelmezésében ez a természetben nyújtott tejtámogatás rendkívül sokat segít. A kedvezményezettekkel kötött támogatási szerződés értelmében a szaporulattal szabadon rendelkeznek. Van, aki értékesíti, és van, aki húsvét körül családja számára használja fel. Az állatorvos ezt az állatállományt is rendszeresen ellenőrzi, és a törvényben előírt védőoltásokat is megkapják, valamint a szükséges vizsgálatokra is sor kerül. Téli időszakban a résztvevők számára képzéseket szerveznek, amelyeket a körzeti állatorvos tart.

Piaci értékesítésre termelő (2.) alprogram: állattartás, kecskekihelyezés, tejfelvásárlás:

Ebben az alprogramban 10 család vesz részt. Az önkormányzat biztosítja az állomány nyilvántartásba vételét, az egyed egészségügyi vizsgálatát, állandó orvosi ellenőrzését, a gidák értékesítését, a tej felvásárlását, valamint selejtezés esetén a korábban csatlakozottak részére új, fajtatiszta egyedet. Ebben a programban jelenleg mintegy 120 fejős kecske van a kedvezményezetteknél. A kihelyezett állományok növekedése indokolttá tette a gépi fejésre való áttérést. Ezt az átállást a résztvevők a tehénfejő rendszer üzembe helyezésével valósították meg, hiszen korábban mindannyian tehéntartással foglalkoztak. Ahhoz azonban, hogy ezzel a kecskéket meg lehessen fejni, megfelelő fejőkehelyre és pulzátorra volt szükség, amelyet egy korábbi pályázat segítségével biztosítottak a résztvevők számára. A tavaszi ellés után megkezdik a fejést, a tejet az önkormányzat vásárolja fel. A tejet reggel-este a kedvezményezettek kiszállítják a sajtüzembe, ahol a sajtkészítő a tej mechanikai ellenőrzésén túl ellenőrzi a tej víztartalmát, fajsúlyát és savfokát. A tej egy 500 literes automata tejhűtőbe

kerül, melyből tíznapos periódusokban véletlenszerűen mintát vesznek az Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrző Állomás megbízásából, és a tej bevizsgálásáról jegyzőkönyvet küldenek. Természetesen nem mindenki adja le az összes tejet, általában a család szükségletének megfelelő mennyiséget nem értékesítik. Van olyan kedvezményezett, aki 15-18 kecskétől közel napi 40 liter tejet ad le, havi bevétele így éves átlagban eléri a bruttó 90.000 Ft-ot. Aki kisebb állományt gondoz, természetesen kevesebb költséggel kisebb haszonra tesz szert, de még így is jelentősen nagyobb bevételhez jut, mint amit a különböző segélyek vagy nyugdíjszerű ellátások biztosítanak számára. Az így megszerzett bevételek adómentesek, hiszen őstermelőként ezután a bevétel után nem kell adót fizetni. Az ellések után megkezdődik a gidák hizlalása, amelyeket általában húsvét időszakában értékesítenek, a bevétel természetesen a kedvezményezettet illeti meg. Téli időszakban képzéseket szerveznek a résztvevők számára, amelyeket egy mezőgazdasági vagy állategészségügyi szakember tart.

Piaci értékesítésre termelő (3.) alprogram: állattartás, kecsketartás, élőállat értékesítés, tejfeldolgozás, sajtértékesítés, munkaerő közvetlen foglalkoztatása:

Ahhoz, hogy az előző két alprogram működhessen és egyre több kedvezményezett vehessen bennük részt, továbbá támogatások nélkül is el lehessen érni a hosszú távú célokban meghatározottakat, ennek az alprogramnak a fenntartása elengedhetetlen. 2009-ben 7 család vett közvetlenül részt benne. A korábbi TSZ-telepen kialakított kecsketelepen jelenleg 100 anyakecske és 4 bak nevelése folyik. A megtermelt tejet korszerű fejőgéppel kifejik, az 1. alprogramból beszállított tejjel együtt hűtőben tárolják. Naponta 1000 liter tej termelődik. Mivel 2008-ban a tejmennyiség meghaladta az 500 l/napot, átmenetileg két műszakban kellett megszervezni a munkát. A területfejlesztési célelőirányzat (TRFC) támogatásának segítségével 2009-ben 1500 l/nap kapacitású korszerű pasztőröző kádat vásároltak, ezáltal ismét egy műszakban, költségtakarékosan tudnak gyártani. Az elkészült sajt 50%-át a SOMA'S TRADE Kft. vásárolja meg, és heti rendszerességgel hűtőkocsival Budapestre szállítja. A másik 50%-ot 20-25 dkg-ra szeletelik, majd vákuumcsomagolásban megyén belül értékesítik üzlethálózatokba, legnagyobb vásárló a nyíregyházi ALFI-KER Kft. 2009-től társulási megállapodás keretében, bérmunkában a csarodai Beregi Kecsketej Értékesítő és Szolgáltató Szociális Szövetkezet által előállított tejet is feldolgozzák, napi 500 l tej mennyiségben. Ebből túró készül, melyet Kecskemétre szállítanak az Alföldi Garabonciás Kft.-nek. Az állategészségügyi előírások folyamatos betartására szerződést kötöttek az állatorvossal.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Ingatlanvásárlás (telep, legelő) • telepkialakítás és eszközvásárlás • állatok kihelyezése • állatorvosi felügyelet • tejfelvásárlás biztosítása • feldolgozás meg-

szervezése • termékfejlesztés • piacfeltárás és értékesítés • képzések • foglalkoztatás

A kezdeményezés eredményei:

A stabil vállalkozási alapokkal működő projekt keretében létrejött egy kb. 100 anyaállatból álló extenzív kecskefarm, amely három pásztornak nyújt folyamatos foglalkoztatást. Ehhez szervesen kapcsolódik az év kilenc hónapjában a tej feldolgozása sajtnak és túrónak, ami négy főt foglalkoztat. Kiépült a termékek tárolását biztosító hűtőkapacitás. A sajtot és túrót a szerződéses partnerek hetente elszállítják, amelynek köszönhetően a nagy áruházláncok polcaira (TESCO, Julius Meinl, CORA, Aldi) kerülnek, illetve az Alföldi Garabonciás Kft.-n keresztül értékesítik őket. A tejfeldolgozás kapcsán melléktermékként keletkezett savót a helyi gazdálkodóknak értékesítik.

A projekt foglalkoztatást és jövedelmet biztosít a résztvevőknek, és élelmezésükben is szerepet játszik. Jelenleg 35 család vesz részt a programban, de az évente kihelyezett 50-70 gödölye lehetővé teszi, hogy egyre több család kapcsolódhasson ahhoz. A családok egyharmada értékesíti a tejet és a gidákat, ezzel is némi jövedelemhez jutva.

A projekt széles kedvezményezetti körén keresztül kiterjedt szociális hatást ér el. Közvetlenül érintettek a programban részt vevő családok, akik az önkormányzat tejfeldolgozójában értékesítik a tejet, és az önkormányzat közreműködésével a hímivarú szaporulatot és a selejtezett állományt, valamint azok a családok, akik kizárólag saját családjuk ellátására, étkezésük kiegészítésére használják a tejet és a szaporulatot. Közvetlenül érintettek továbbá a kecskefarmon és tejüzemben dolgozók, valamint az „Út a munkához" programban részt vevők, akiket a takarmány előállításában, az őrzésben, az állatgondozásban foglalkoztatnak, illetve ők kaszálják az önkormányzati tulajdonú közterületeket, árkokat. Közvetve érintettek azok az őstermelők, akiktől a takarmányt vásárolják fel, azok a szolgáltatók, akik részt vesznek a takarmánytermelésben és a szállításban, valamint azok a sertés hizlalók és gazdálkodók, akiknek a savót és a szerves trágyát értékesítik.

A projekttel piaci előnyt biztosító pozíciót sikerült elérni. Az új uniós előírások miatt a korábbi évek jelentős befektetései meghozták az eredményt, hiszen az üzem ma már rendelkezik állatorvosi EU-ellenőrzési számmal, így gyakorlatilag mind belföldön, mind külföldön korlátlanul értékesíthető a sajt, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az Unió országai felé nincs semmilyen mennyiségi korlátozó kvóta. A megyében más vállalkozó nem gyárt kecskesajtot, mert nem tudták megteremteni az EU előírásának megfelelő gyártási feltételeket, így folyamatosan kiszorultak az értékesítési láncból, hiszen terméküket bolti kereskedelmi forgalomba nem hozhatják. Ez a piaci előny segíti a további növekedést.

Megvalósítás éve, időtartama:	1999–2009, tíz év		
A megvalósítás forrása:	SZMM - szociális földprogramok támogatása Munkaügyi támogatások közhasznú foglalkoztatáshoz Út a munkába program		
Költség:	Kb. 40 millió Ft	*Támogatás:*	70-100%

Programszerűség:

A kezdeményezés egy több szakaszból felépülő, a teljes mezőgazdasági vertikum kialakítására törekvő projektlánc.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A projekt működtetéséhez az önkormányzat él a közcélú foglalkoztatás és az „Út a munkába" program által biztosított lehetőségekkel.

Térségi hatás:

A kezdeményezés Tiszaadony lakossága számára teremt munkaalkalmat, jövedelmet és élelmet, ennek révén bérmunkát végeznek egy térségi szociális szövetkezetnek, jó minőségű árut szállítanak a térségbe.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Tervezik, hogy a beregi térség többi településén is elindítják az első és a második alprogramot. Eddig azért nem vonták be a környező településeket, mert a sajt értékesítésének piaci korlátai voltak. Ehhez a felvásárló hálózat térségi bővítése is szükséges.

Miért jó gyakorlat a projekt?

A projekt megmutatja, hogy szisztematikus, világos koncepció alapján történő építkezéssel látványos eredményeket lehet elérni. A kétkedőket meggyőzheti arról, hogy piaci gondolkodással, gazdálkodási tapasztalattal, a pénzügyi források fókuszálásával és sok munkával egy kistelepülés is tud piacképes terméket előállítani a helyi erőforrásokra alapozva, a hátrányos munkaerőpiaci helyzetű emberekre építve. Megvalósítható modellt mutat a termelőszövetkezetek felbomlása után szervezőerő nélkül maradt vidéki kistelepülések számára a közösségi mezőgazdálkodás újraépítése, a szociális és a gazdasági szempontok sikeres összeegyeztetése terén.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

Az első alprogram végrehajtása bizonyult a legnehezebbnek, mivel előfordult, hogy a támogatottak nemcsak a szaporulatot, hanem az anyakecskét is elfogyasztották a májusi vágási időszakban.

A foglalkoztatás állami támogatása nélkül még nem tudnak boldogulni. A sajtpiacon való megmérettetésük során piaci versenyképességükben fontos szerepet játszik az alacsony munkabér és járulék. Teljesen piaci alapon működő vállalkozás nem tudna megélni a térségben.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A hasonló projektek csak hosszú távon (8-10 év alatt) érnek be. Azokban a projektekben, ahol a helyi önkormányzat a főszereplő, a vezetés választási ciklusokat átívelő stabilitására van szükség.

A piacon elismerhető minőség és értékelhető mennyiség elérése érdekében kapacitásbővítésre és termékváltásra lehet szükség. A piaci igények időben történő felismerésére és a váltásra irányuló helyes döntések meghozatalára képes vezetés a siker alapfeltétele.

A mezőgazdálkodásra épülő projektekben a költséghatékonyság biztosítása érdekében törekedni kell a saját ingatlanháttér megteremtésére és a lehető legteljesebb vertikum (takarmánytermelés – állattenyésztés – fejőház - hűtőház – tejfeldolgozó – csomagoló – értékesítés) kiépítésére, a lehetséges legnagyobb haszon elérése érdekében.

A hátrányos helyzetűek, alacsony iskolai végzettségűek foglalkoztatása nem jelentheti a minőségi követelmények lazítását. A rendszeres, az új technológia alkalmazására felkészítő legjobb képzés segít elhárítani ezt a veszélyt. A minőség garantálása a piacra jutás alapfeltétele, a folyamatos ellenőrzés és a tanúsítványok megszerzése a program lényeges elemei.

A minőségi árutermelés és az ezáltal megteremtett foglalkoztatási, ill. jövedelemszerzési lehetőségek mellett a program figyel a helyiek életlehetőségeit javító önellátás feltételeinek biztosítására is. A szociális érzékenység a vállalkozás további növekedése esetén is megőrzendő.

További ajánlott projektek:	☎ *Elérhetőség:*	
Szociális földprogram – Belecska www.localmonitoring.eu/data/fajl/upload/belecska.pdf	*Szervezet:* *Cím:* *Tel:* *E-mail:* *Honlap:*	Tiszaadony önkormányzata Lakatos József polgármester 4833 Tiszaadony, Kossuth út 66. 45/702-401 www.tiszaadony.hu

Szakirodalom, honlapok:

Lakatos József: Szociális földprogram keretében létrehozott újszerű mezőgazdasági foglalkoztatást biztosító kecskefarm és tejfeldolgozó Tiszaadonyban 1999-2009; www.afsz.hu
Csőke Gyula: Esélyegyenlőség biztosítása a vidék fejlesztésében. Bácsalmás Innovatív Kft. 2009; www.felsobacska.hu
A szociális földprogramok rendszere és eredményei: www.szmm.gov.hu
„Út a munkához" program feladatairól, kiemelten a közcélú foglalkoztatás jó gyakorlatairól szóló kézikönyv: www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_utamunkahoz&switch-content=afsz_utamunkahoz_kezikonyv&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full
Nagyné Varga Ilona–Landau Edit (2006): Szociális földprogram modellek

Kézműves hagyományok újjáélesztése a Csereháton

Kulcsszavak: közösségi vállalkozás • foglalkoztatás • helyi termék előállítása • kézművesség • kreativitás

A csereháti környezetben a helyi erőforrások profitorientált hasznosítása korlátozott lehetőségekkel rendelkezik. Vállalkozások hiányában erős a települési önkormányzatok és a civil szervezetek foglalkoztatási „kényszere". Számukra leginkább a szociális, a kulturális és a környezetvédelmi szükségletek kielégítése az elsődleges. A kézművesség a világszerte felfutóban lévő kulturális gazdaság lényeges, az önkormányzatok által preferált turizmushoz is több szálon kötődő eleme. Kérdés azonban, hogy Magyarország elmaradott térségeiben biztosítható-e a szakmai, a technológiai, a piaci és vállalkozási háttér a sikeres, művelői számára megfelelő jövedelmet biztosító kézműveskedéshez. Ebben a közegben nem csupán egyes társadalmi csoportok hátrányai kompenzálandók, de a teljes környezet deformálódását kiküszöbölő megoldásokra van szükség. A csereháti projekt egyrészről a kézművesség összetett társadalmi-gazdasági előnyeire építő, másrészről a tagok önállóságát feltételező szövetkezés és az erős központi integrátor által irányított vállalat között álló modellt képvisel a problémák megoldására.

Projekt jellege:	Nonprofit
Projektgazda:	***Csereháti Településszövetség***
Projektgazda típusa:	Kistérségi szervezet (közhasznú társadalmi szervezet)
Projektpartnerek:	Gagyvendégi, Hidvégardó, Szendrő, Lak, Irota, Homrogd, Felsőgagy települések önkormányzatai, cigány kisebbségi önkormányzat, vállalkozás, magánszemélyek (10 fő)

Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Magyarország	*Megye:*	Borsod-Abaúj-Zemplén
	Kistérség:	Cserehát (Edelényi, Szikszói, Encsi)	*Település:*	Gagyvendégi, Hidvégardó, Szendrő, Lak, Irota, Homrogd, Felsőgagy

A kezdeményezés célja:

A térség lakosai számára a munkajövedelemre alapozott megélhetés lehetőségeinek bővítése, a térség turisztikai potenciáljának növelése, valamint a gyerekek kreativitásának erősítése és munkára való felkészítése a csereháti kézműves hálózat kiépítésével és működtetésével.

A kezdeményezés indoka, háttere:

Alacsony foglalkoztatottság, szerény jövedelmek: a Cserehát aprófalvas térsége az ország legelmaradottabb területei közé tartozik. A projektben szereplő, a Cserehát szívét alkotó településeken minden társadalmi-gazdasági probléma koncentráltan van jelen. A tradicionális mezőgazdaság háttérbe szorulását követően újabb gazdasági tevékenységek tartósan nem alakultak ki, a 90-es évektől jószerivel csak a helyi közszolgáltatás maradt az egyetlen foglalkoztató. A munkanélküliség aránya meghaladta a 30%-ot, bár ennek csak töredékét képezik a regisztrált munkanélküliek. A romák népességen belüli aránya a térségben átlagosan 40%. A munkanélküliek kb. 60%-a roma, a romák körében a munkanélküliség kb. 80%. A munkaerőnek hosszú távon számolnia kell azzal, hogy a hagyományos alkalmazotti viszony helyett a munkahely kialakításában önállósulnia kell, saját magának kell a foglalkoztatási lehetőségeket megteremtenie. 2002-ben a Cserehát 40 településén 900 fő megkérdezésével történt felmérés szerint erre a térség 18 és 35 év közötti lakossága nincs felkészülve.

Kulturális örökségünk piaci felértékelődése: az, hogy a csereháti aprófalvakat elkerülte a modernizáció, a munkahelyek hiányán túl a táj és a falvak hagyományos építészeti arculatának, a ládák mélyén rejtőző régi tárgyaknak a megőrzését is eredményezte. Bár a Cserehát korántsem bír oly jelentős kézműipari hagyományokkal, mint például a hozzá földrajzilag közel fekvő, vele valaha egy gazdasági egységet alkotó Felvidék középkori eredetű kézművességgel rendelkező települései, azonban a korábbi területi munkamegosztás mellett számos, a helyi természetes alapanyagokat feldolgozó mesterség fejlődött ki az idők folyamán. Mára ezek a mesterségek elfelejtődtek, pedig a világgazdaságban egyre több olyan jel észlelhető, amely az egyedi, vagy kisszériás, természetes alapanyagból készült termékek keresettségét mutatja. A XXI. század elején létező kézművesség azonban nem lehet ugyanolyan, mint egy évszázada vagy akár egy emberöltővel ezelőtt volt, hiszen megváltoztak a társadalmi, gazdasági körülmények, és

ezzel együtt az életmód, a szükségletek, az ízlésformáló tényezők. Ma már mások a készítők, de nem ugyanazok a felhasználók sem, nem is beszélve az alapanyagokról. Az egykor használt eszközök formájukban és funkciójukban tovább élnek, nem másolatai az egykori eredetinek, de anyagukban és díszítményeikben hasonlóak, a mai igényeknek megfelelők.

A kreativitás térségfejlesztő szerepe, munkára nevelés: húszéves térségfejlesztési tapasztalat alapján a hátrányos helyzetű térségekben a helyi fejlesztés egyik legnagyobb akadályának a lakosság kreativitásának és vállalkozókészségének hiánya bizonyult. A hagyományos kézműves technikák elsajátítása nem csupán az ismeretek bővítését, az alkotó embernek korábbi hagyományokhoz való nosztalgikus visszatérését jelenti, hanem a kreativitás kibontakozásának, a kézzelfogható eredményre vezető munka örömének élményét is. A tartós munkanélküliség miatt a rendszeres munkavégzésre nehezen szocializálódó gyerekek esetében a látható, kézzelfogható eredményt hozó, de koncentrált figyelmet igénylő alkotó tevékenység a munkára nevelésben, az önbizalom erősítésében is hasznos eszköznek bizonyul.

Jó turisztikai adottságok, de gyenge fogadóképesség: a jelenkori kézművesség további jellemzője a turizmussal való összefonódás. Az adott hely vagy térség arculatát, kulturális hagyományait visszatükröző iparos tevékenységnek nem csupán a végterméke, hanem alkotási folyamata is eladható termékké vált. Ezek az élmények pedig komoly turisztikai vonzerőt jelenthetnek. Emellett az előállított kézműves tárgyak a turisztikai kínálatba is beépíthetők. Az induláskor teljes mértékben hiányoztak az ízléses, tájjellegű ajándéktárgyak.

A kezdeményezés leírása:

Kézműves házak első körének kialakítása (1. szakasz):

A kézműves hagyományok felélesztésére tett kísérlet a 90-es évek második felében indult három csereháti településen. Hidvégardón az önkormányzat turisztikai pályázata keretében, Szendrőn szintén az önkormányzat révén a Kékfestő házhoz kapcsolódóan, míg Irotán egy vállalkozói törekvés nyomán létesültek *kézműves házak*. Ezek képezték alapját a 2002-ben az OFA által támogatott „Új esély az ügyes kezű munkanélkülieknek és a Cserehátnak" címmel elindított térségi programnak. A települési önkormányzatok és a vállalkozó bevonásával a meglévő három mellett további két kézműves házat (Homrogd és Gagyvendégi) alakítottak ki és szereltek fel a kiválasztott négy mesterséghez (*szövés, kosárfonás, fazekasság, faművesség*) szükséges eszközökkel. Ekkor 22 fő *képzése* és 6 hónapos *foglalkoztatása* valósult meg. A hat hónap a mesterségek elsajátításához és az önfenntartásra való képesség kialakításához rövidnek bizonyult. Ezért a Településszövetség újabb pályázatot adott be 2003-ban „Újabb esély a Cserehátnak" címmel, de ez nem részesült támogatásban. A kézműves

házak közül kettőben folytatódott, de csökkentett időben a munka, háromban a foglalkoztatás szünetelt, csak az elkészült termékekből összeállított *kiállítások* voltak látogathatók.

Kézműves házak első körének megerősítése és kibővítése (2.szakasz):

A program újabb lendületet 2005-ben kapott, amikor a Regionális Operatív Program (ROP) támogatásával a régiek közül három település (Gagyvendégi, Homrogd, Irota) kézműves házában folytatódhatott a munka, újabb két településen (Lak, Felsőgagy) létesültek *kézműves házak*, valamint új mesterségként a *kovácsolás, a vályogvetés, a papírmerítés és a gyertyaöntés* bevonásával 33 fő *másfél éves foglalkoztatására* adódott lehetőség. A foglalkoztatottak kb. negyede már az első ütemben is részt vett. Ezen időszak alatt sikerült kialakítani a termékválasztékot, a résztvevőknek pedig elsajátítani a mesterségek alapjait. A termékek megjelentek *kiállításokon, vásárokon*, felkerültek az *internetre* és kiépült a térség üzleteivel a bizományosi *értékesítés rendszere*.

A Cserehát Kézműves Műhely Hálózat emblémája és termékei
Forrás: www.cserehat.com

Működés (3. szakasz):

A pályázati szakasz lezárása után indult el az *értékesítés*. Az értékesítésből befolyt bevételeket három kézműves ház a dolgozók egy részének munkaügyi támogatással is kiegészített *továbbfoglalkoztatására* forgatta vissza. A települési önkormányzatok anyagi helyzete a dolgozók által leginkább elvárt alkalmazotti jogviszonyban való foglalkoztatást azonban nem, vagy csak rövid ideig tette lehetővé, míg a dolgozók a szövetkezet alakításának gondolatát – főként a segélyektől való elesés miatti félelem és a várható bevételek bizonytalansága miatt – elvetették. A program így a *„Cserehát Kézműves Műhely"* nevű hálózatban folytatódik. A hálózatba a korábbi foglalkoztatók és foglalkoztatottak egy része mellett a nem munkanélküli kézművesek is bekapcsolódtak. A hálózat működése a kézművesek és a kézműves házakat üzemeltetők, valamint a Cserehát Településszövetség mint gesztor közötti kétszintű, kétoldalú megállapodásokon nyugszik. A gesztor a kézműveseket integráló kézműves házakkal vagy a vállalkozó (adószámmal rendelkező) kézművesekkel áll szerződéses kapcsolatban, a nem vállalkozó, ún. alkalmazott kézművesekkel a kézműves házak kötnek szerződést. A hálózat lényege, hogy közös termékstruktúrát és marketingstratégiát alakítanak ki, közös értékesítési csatornákat működtetnek, közösen szervezik a minősítést, a dolgozók és a menedzsment képzését, továbbképzését, valamint összehangolják tevékenységüket, áraikat, a piacon történő megjelenésüket. A

kézműves hálózat 2007-ben a Cserehát-UNDP Program támogatásával *beminősítette* a kézművesei által előállított kerámia étkészleteket. A KERMI-engedély birtokában elhárult az akadály az értékesítés elől. A hálózat bővítése, azon belül az egyéni kézművesek megerősítése folyamatos. Magánszemélyek támogatásaiból 2009-ben hat kézműves számára az eszközpark megteremtésére, az induló alapanyagkészlet beszerzésére, fejenként 200-300 ezer Ft-ot tudott a közösségi Csereháti Kézműves Műhely biztosítani.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Kézműves házak létesítése • képzés • foglalkoztatás, továbbfoglalkoztatás • piacépítés, értékesítés szervezése • közös marketing eszközök (kiállítások, bemutatók, termékkatalógus, internet) • szervezetépítés, hálózatszervezés

A kezdeményezés eredményei:

A projekt eredményeként hét kézműves ház jött létre a Csereháton, ahol a kismesterségek bemutathatók, kipróbálhatók, és amelyek alkalmasak kézművesek folyamatos munkavégzésére is. A kézműves mesterségekben 47 fő szerzett jártasságot, és így fél-, illetve másfél évre munkajövedelemhez jutott. Kialakult a Csereháti Kézműves Műhely Hálózat, ami ösztönzi és lehetőségei szerint támogatja a térség kézműveseit termékeik előállításában és minősítésében, valamint a közös értékesítésen keresztül többletjövedelemhez segíti tagjait. Emellett a térségi turizmus számára minőségi, a térségre jellemző arculatot formáló ajándéktárgyakat képes előállítani.

Az elkészített termékeket a helyiek tágabb körben is megismerték és elismerték, ami a foglalkoztatottak és saját önbecsülésük, valamint térségi identitástudatuk erősödéséhez vezetett. A kézműves bemutatók – ugyan alkalmilag, de – működnek, bővítve a helyi turisztikai programlehetőségeket.

Megvalósítás éve, időtartama:	2002–2009, nyolc év		
A megvalósítás forrása:	OFA „Új Esély” 2002 ROP 3.2.2. Helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása Magánszemélyek támogatása		
Költség:	Kb. 140 millió Ft	*Támogatás:*	90-100%

Programszerűség:

A kezdeményezés egy több szakaszban megvalósuló programmá fejlődött. Alapját az 1996-ban megszületett Csereháti Kézműves Stratégia képezi. A program keretében létesült kézműves házak a Csereháti Kézműves Út helyszíneit alkotják.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A program kapcsolódik a kistérségi munkaügyi programokhoz a képzés, foglalkoztatás révén. Beépül a História-völgy című térségi integrált kulturális turisztikai projektbe. Erősíti az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) falusi turisztikai projektjeit. Szállít a CSER-KÉK turisztikai hálózat szolgáltatói számára. Új mesterségekkel való bővítése része a térségi LHH (leghátrányosabb helyzetű kistérségeket segítő) programnak. Kapcsolódik az iskolák kreativitást erősítő TÁMOP projektjeihez és a LEADER innovatív ifjúsági programokhoz. Kapcsolódik a Csereháti Településszövetség szociális gazdaság témakörében működtetett többi projektjéhez.

Térségi hatás:

A program eleve térségi szinten szerveződik, több települést fog össze. A bázishelyek egy térségi (tematikus) útba szervezhetők, ami átszeli az egész Cserehátot. Az értékesítés a térségi turizmushoz kapcsolódva jórészt a térségen belül, de részben a térségi határokon túlra is történik.

További tervek, a fejlesztés jövője:

A História-völgy projekt indulása új lendületet hoz a csereháti kézművesség újraélesztésében. A piac növekedését, a tagok számára elérhető jövedelmek emelkedését, netán önálló megélhetési forrássá válását, ezáltal a foglalkoztatási szerep erősödését várják tőle. A História-völgy projekt kihat a térség kézműves termékszerkezetének alakulására, a termékfejlesztésre is.

A létrejött – várhatóan a közeljövőben nem változó – szervezeti keretek között a gesztorként szereplő Csereháti Településszövetségben egy, csak a kézműves programmal foglalkozó menedzser munkába állása, általa a piacok szervezése, a közös marketing dinamizálása hozna érezhető bevételnövekedést. A helyi iskolákkal való kapcsolat intenzívebbé tétele további lehetőségeket hordoz magában. A képzésbe való beépítés bővítené a foglalkoztatási lehetőségeket. A térségi LEADER program keretében a helyi termékek boltjainak létrehozása vagy a mások által létrehozott boltokhoz való csatlakozás szintén jó lehetőségekkel kecsegtet. Igazi átütő változást azonban a helyi kézműves termékek nagyvárosokban való megjelenése hozhatna, ami azonban túlmutat a projektgazda lehetőségein.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt szinte vállalkozások nélküli hiányos közegben próbált egy régi/új gazdasági tevékenységet elindítani és meggyökereztetni. A települési önkormányzatok és a partnervállalkozás által létrehozott kézműves házak mintegy inkubátorházként biztosítják a kézművesség technikai feltételeit. A projekt integrált, azaz a technikai feltételek mellett a szakember és szaktudás hátterének

megteremtésére, a termékfejlesztésre, a marketing biztosítására is hangsúlyt helyez. Ugyancsak az integrált megközelítés tükröződik a termék-előállító, a turisztikai és kulturális örökségőrző, a kreativitásfejlesztő és munkára nevelő funkciók együttes megjelenésében.

Mintaértékű a térségi megközelítés, amely tematikus kézműves út kialakítását is lehetővé teszi. Az együttműködési forma példát adhat a hasonló feltételek között szerveződő térségi kézműves közösségi vállalkozások számára.

Nehézségek, tanulságok a megvalósítás kapcsán:

A célcsoport foglalkoztatása komoly helyi vezetői – napi irányító, ellenőrző – munkát igényel. Csak akkor működik a rendszer, ha a helyi vezetés szívügyének érzi a célok elérését, az ahhoz szükséges feladatok folyamatos, mindennapi elvégzését, valamint biztosított a munkát mindennap kiadó, ellenőrző munkavezető személye. A pályázati elszámolással járó adminisztrációs terhek legalább 1,5 ember folyamatos munkáját igénylik. Rájuk a projekt szakmai megvalósításában számítani már nem lehet. A projektmenedzser mellett külön – lehetőleg főállású – szakmai vezető alkalmazása indokolt.

A szociális gazdaság típusú projektek megvalósítása során – 100%-os támogatás esetén is – alapvető a biztonság megteremtése. A finanszírozás rapszodikussága, a támogatások megérkezésének kiszámíthatatlansága úgy a foglalkoztatottak, mint a bevont szakmai segítők esetében bizalomvesztéshez, a motivációk csökkenéséhez vezet, ami hatással van a teljesítményükre. A 100%-ban támogatott projekt megvalósítása is csak nagyobb hitelfelvétellel biztosítható. Ám ennek kamatai, maga a bankköltség, csakúgy, mint számtalan más, előre nem látott költség a projektben nem számolható el. Legalább 2-3% többletköltség adódik, amivel a szervezetnek és partnereinek számolniuk kell.

A projekt fenntarthatóságát a piaci bevezetés alapozza meg. A piaci megmérettetéshez értékesítésre van szükség. Az értékesítés volumene azonban a projekt elején nem kalkulálható, mivel az előállított termékek minősége és mennyisége alapvetően függ a belépő, eddig ilyen tevékenységet nem végzett, a projekt tervezésekor még nem is ismert emberek kvalitásaitól.

A projektben szerezhető 1,5 éves gyakorlat még nem teszi lehetővé magas teljesítmény és hatékonyság elérését. A résztvevő kézművesek többsége a minimálbért és az előállítás dologi költségeit fedező bevétel elérésére még azonnal nem képes. Tevékenységüket bérrel és/vagy az infrastruktúra biztosításával szükséges támogatni, illetve főállás helyett csak kiegészítő tevékenységként tudják a mesterséget folytatni, így kell további tudásra és tapasztalatra szert tenniük. A termék-előállítás mellett a turisztikai bemutatók és a helyi oktatásba való bekapcsolódás hozhat nagyobb eredményeket. A kézművesek többsége

alkalmatlan az önfoglalkoztatásra, jövőbeni munkájukhoz mindenképpen szükség van integrátorra.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

Közösségi vállalkozásban futó kézműves termék-előállítás és szolgáltatás csak biztos szakmai és minőségi alapokon lehet sikeres. Az ehhez szükséges kreativitás és kézügyesség részint személyiségfüggő, részint csak hosszabb idő alatt alakítható ki. A mesterséget nem ismerő munkanélküliek bevonása az indulási szakaszt időben nagyon megnyújtja, illetve sajátos motivációs technikákat kíván.

A piaci hullámzásokból adódó ingadozások kivédéséhez forgótőkével kell rendelkezni. Ennek értéke – egy ilyen nagyságrendű projekt esetén - legalább 4-5 millió Ft.

Az árképzés rendkívül kényes kérdés, mivel a piaci árak jóval alatta maradnak a jórészt még gyakorlatlan, magas idő- és anyagráfordítással dolgozók önköltségi árának. Magasabb ár pedig csak különleges minőséggel, ill. a célközönség ügyes megválasztásával és elérésével realizálható. A minősítésekre, az engedélyek beszerzésére tudatosan törekedni kell, mert ezzel lehet a vevők számára minőséget garantálni és a nagyobb árat elfogadtatni.

A járulékos előnyök adott esetben meghaladhatják a támogatott időszak alatt megszerzett jövedelem által jelentett előnyöket, így az önbecsülést erősítő bemutatkozási lehetőségekre, a kreativitás erősítésére, az önálló munkavégzésre való felkészítésre a támogatások felhasználásakor kitüntetett figyelmet kell fordítani.

További ajánlott projektek:		*Elérhetőség:*
Csereháti Településszövetség projektjei:	*Szervezet:*	Csereháti Településszövetség
Csereháti Szociális Szolgáltató Hálózat (2005-06)		Báriné Kántor Magdolna
	Cím:	3780 Edelény, Belvárosi út 1.
Csereháti Fészekrakók (2004-05)	*Tel:*	48/525-002
História-völgy (2009-)	*E-mail:*	barine@t-online.hu
CSER-KÉK (1996-) - www.cserehat.com	*Honlap:*	www.cserehat.com

Szakirodalom, honlapok:

www.cserehat.com, www.ofa-pertu.hu
Projektadatlap. KultúrPont Iroda: www.kulturpont.hu/projekt_reszletes.php?hle_id=3892
Szikra Dorottya: A Strukturális Alapok fogadásának előkészítése Magyarországon ESZCSM Szociális Stratégiai Önálló Osztály 2003. www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=894

Faipari és virágkötészeti közösségi vállalkozás Korlát térségében

Kulcsszavak: közösségi vállalkozás • közösségi erdőgazdálkodás • roma foglalkoztatás, roma nők foglalkoztatása • helyi termék-előállítás

Vannak műveletlen földek, gondozatlan erdők és a településen jelentős százalékban élnek munkanélküli romák, de hiányoznak a helyi erőforrásokat hasznosítani és a romákat foglalkoztatni képes vállalkozások és a szükséges szakismeret. Be tudja-e ezt az űrt a közösség tölteni? Hogyan lehet több, tudatosan egymásra épített lépésben kialakítani és fenntarthatóvá tenni az elindult közösségi kezdeményezéseket? Az 1997-ben, a helyi cigányság jogainak és érdekeinek védelmére alakult korláti Phralipe szervezet jó példát mutat a sokak számára lehetetlennek látszó probléma megoldására. Feladata, hogy munkahellyel és különböző programokkal hozzájáruljon a roma társadalom felzárkóztatásához, a halmozottan hátrányos helyzetű roma és nem roma lakosság integrációjának támogatásához. Feladatuk továbbá az esélyegyenlőség megteremtése, a munkaerőpiaci és az oktatási helyzet javítása. A kisebbségi érdekképviselet mellett a helyi lakosság (nemcsak romák) megélhetésének javítása érdekében különböző foglalkoztatási programokat is szerveznek.

Projekt jellege:	Nonprofit			
Projektgazda:	***Phralipe Korláti Tagszervezete***			
Projektgazda típusa:	Egyesület			
Projektpartnerek:	Autonómia Alapítvány, Celodin Kht., Korlát önkormányzata, résztvevő települések cigány kisebbségi önkormányzatai			
Projekt helyszíne:	*Régió:*	Észak-Magyarország	*Megye:*	Borsod-Abaúj-Zemplén
	Kistérség:	Abaúj-Hegyközi	*Település:*	Korlát, továbbá Fony, Boldogkőújfalu, Vizsoly

A kezdeményezés célja:

A térségben élők legális megélhetési lehetőségeinek bővítése, munkajövedelmük növelése a helyi erőforrások hasznosításával.

A kezdeményezés indoka, háttere:

A projektben részt vevő négy zempléni település (Korlát, Fony, Boldogkőújfalu, Vizsoly) össznépessége 2300 fő. Ritkán lakott terület, ami főleg a nagyarányú erdősültségnek köszönhető. A romák aránya 40% feletti, az iskoláskorúak között 70% feletti.

A térség munkaerőpiaca nagyon csekély lehetőséget kínál a rendszeres munkavégzésre. A településeken egy-egy kényszervállalkozás működik (élelmiszerbolt, fodrász, mezőgazdasági vállalkozó stb.). Az önkormányzatokon kívül más foglalkoztató gyakorlatilag nincs, a helyben történő elhelyezkedés szinte lehetetlen. Alkalmi, idényjellegű munkák, azok is csak korlátozott mértékben állnak rendelkezésre, például mezőgazdasági tevékenységek, ünnepekhez kötötten virágkötészeti munkák. A tágabb térségben (Miskolcon, Szerencsen, Nyíregyházán) többféle munkalehetőség lenne, de a tömegközlekedés fejletlensége miatt a munkanélküli nők többsége nem tudja vállalni az utazást. Az alacsony képzettségi szint is csökkenti az elhelyezkedés esélyét. A munkanélküliek aránya így közel 30%, ebből a tartósan munkanélkülieké 58%. A lakosság közel fele segélyekből él. A munkanélküli nők többsége halmozottan hátrányos helyzetű, roma nő. Az önkormányzatoknál történő közmunka sem jelent munkalehetőséget számukra, mivel általában ezek olyan jellegű fizikai munkák, amelyekre elsősorban férfiakat vesznek fel. A nők munkavállalási szándékát nagymértékben akadályozza a megfelelő végzettség, illetve a piacképes szakképzettség hiánya.

Csokor és virágdísz készítése a gyakorlati oktatás közben
Fotó: Tama Anita

A kezdeményezés leírása:

Konyhakerti gazdálkodás (1. szakasz):

A Phralipe Egyesület 1999-ben az Autonómia Alapítvány segítségével 50 család részére *konyhakerti gazdálkodói programot* indított. 2000-ben, szintén az Autonómia Alapítvány támogatásával, kertészeti programot szervezett, amelynek keretében 17 hátrányos helyzetű család több hektár területen élelmiszernövényeket (babot, burgonyát stb.) termesztett. A saját élelmiszer előállításán felül az eladott terményekből jelentős bevételre tettek szert a családok. A program bemutatkozott a Budapesten megtartott OMÉK-en (Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás) is.

Szakosodott mezőgazdálkodás őstermelői keretek között (2. szakasz):

A termelés 2001-ben is folytatódott, a résztvevő családok már *őstermelőként* végezték tevékenységüket a felparcellázott területeken. A 2000 őszén 0,5 ha-on telepített *szedres-málnás* művelésében 5 család vett részt. 2000-2001-ben a Magyarországi Cigányok Közalapítvány segítségével megélhetés-teremtő program indult, melynek keretében *csirkenevelés* kezdődött és *gyümölcsfa-telepítés* történt.

Erdészeti, fafeldolgozó, virágkötészeti vállalkozás megalapozása (3. szakasz):

Az Autonómia Alapítvány Roma Munkaerőpiaci Képzési Programjának támogatásával 2001-ben 10 fő *motorfűrész-kezelő tanfolyamon* vett részt, sikeresen elvégezve az OKJ-s képzést. A program folytatásaként indult Roma Kisüzemi Program keretében *erdészeti munkák* (fakitermelés) kezdődtek, amelyhez beszerezték a szükséges gépeket és eszközöket. 2002-től a HU010101/3 Phare EQUAL Program finanszírozásában, az Autonómia Alapítvány vezetésével létrehozott Fejlesztési Társulás részeként az encsi kistérség három településén folytatódott az erdészeti program, melyben *nehézgépkezelő, fakitermelő és virágkötő tanfolyamok* indultak. A program során az egyesület feladata a képzések és az azt követő foglalkoztatás szervezése, koordinálása volt. 2004-ben az Autonómia Alapítvány egy aprítógép megvásárlásával támogatta a fakitermelési programot, a SOROS Alapítvány pedig ugyanebben az évben egy szállító pótkocsi, valamint a munkák biztonságos és szakszerű elvégzéséhez szükséges *eszközök megvásárlásával*. A támogatás három családnak biztosított megélhetést. Emellett a helyi erdészettel együttműködve kilenc fő tartós *foglalkoztatását* biztosította a szervezet ún. kiskönyves foglalkoztatás keretében.

Az Egyesület 2007 áprilisától 2008 márciusáig a HEFOP 1.3.1-es program keretében virágkötészeti foglalkoztatást valósított meg hat fő részvételével.

Közösségi vállalkozások kiteljesítése (4. szakasz):

Az előzmények alapján a közösségi vállalkozás két iránya alakult ki. Az *erdészeti ágazatban* az erdészettel együttműködve történik a foglalkoztatás, míg az LHH (leghátrányosabb helyzetű térségek felzárkóztatását szolgáló) programban elindult egy *fafeldolgozó kisüzem* létesítése. A piaci hátteret az erdészet, a raklapra, ládára a térségi mezőgazdasági termelők, a faaprítékra és az előállított tömörített fűtőanyagra a mikro-térség önkormányzatai, közintézményei és lakosai jelentik. A *virágkötészeti üzemhez* a TÁMOP 1.4.1. program keretében *dísznövény- és szárazvirág-termesztés* kapcsolódik. Ezzel sikerül olcsóbb alapanyagot előállítani saját üzemük és a tágabb térség virágkötészetei számára. Az alapanyagnak és a készterméknek is biztos felvásárlói körük van. Az első vállalkozási irány a férfiak, a második a nők számára biztosít munkalehetőséget.

A megvalósítás során alkalmazott eszközök:

Gazdálkodói programok • szakma és foglalkoztatás szervezése (erdészet, virágkötészet) • roma férfiak és roma nők foglalkoztatása • képzés, tanfolyamok • feldolgozást és foglalkoztatást biztosító kisüzemek létesítése • piacépítés • értékesítés

A projekt eredményei:

A projekt egyes szakaszaiban 6-9 fő foglalkoztatása folyt, a teljes struktúra kiépítésével 15-20 fő tartós foglalkoztatása biztosítható. A bevételek 15 család, a megtermelt termékek további 20 család megélhetését segítik.

A foglalkoztatás során elvégzett tevékenységek a környező erdőségek gondozásához, 100 ha földterület megműveléséhez járulnak hozzá. Emellett évente 1000 m^3 fa feldolgozását, 100.000 db koszorú előállítását eredményezik. Az előállított tüzelőanyagok a helyi energiafelhasználás hatékonyságát növelik és a környezetszennyezést csökkentik.

Megvalósítás éve, időtartama:	1999–2009, tíz év		
A megvalósítás forrása:	Autonómia Alapítvány Magyarországi Cigányok Közalapítvány, SOROS Alapítvány HEFOP 1.3.1., TÁMOP 1.4.1.		
Költség:	40 millió Ft	*Támogatás:*	99%

Programszerűség:

A kezdeményezés egy több szakaszban, eddig mintegy 15 projekten át megvalósuló program.

Kapcsolódás más helyi (térségi) kezdeményezésekhez:

A program kapcsolódik a kistérségi munkaügyi programokhoz a képzések és a munkaerőpiaci szolgáltatások révén. Részét képezi a kistérségi LHH programnak.

Térségi hatás:

A foglalkoztatást mikrotérségi léptékben (a négy településen) szervezik. Az értékesítés részben a kistérségi határokon túlra történik.

További tervek, a fejlesztés jövője:

Az elindított projektek (fafeldolgozó kisüzem, szárazvirágok termesztése) megvalósítása a rövid távú feladat. A kialakult vállalkozási struktúrában a meglévő, ill. újabb piaci kapcsolatok bázisán 25-30 fő tartós foglalkoztatását várják. Felmerült a szövetkezetté alakulás, és a szövetkezeti formában a korábbi mezőgazdálkodási tevékenységek integrálásának gondolata is. Az értékesítés megerősítése szintén a tervek között szerepel.

Miért jó gyakorlat a kezdeményezés?

A projekt jó példa arra, hogy a helyi lelkesedéshez és tenni akaráshoz párosított külső szakmai és pénzügyi támogatások a pályázati rendszer széttöredezettsége ellenére is egymásra épülhetnek. A tudatos építkezés mellett a fokozatosság

elvének érvényesítése is a projekt előnyére vált. Első kezdeményezéseiket még egy nagyobb, tapasztaltabb szervezet szárnyai alatt tették meg, és csak majdnem 10 év múlva adták be főpályázóként az első projekttervüket. A kapott támogatások kezdetben néhány százezer Ft-ot tettek ki, a HEFOP projektben való részvétel haladta meg először az egymillió Ft-ot. Az egymásra épülő kisebb projektek megvalósítása során a konkrét eredmények elérése mellett a fejlesztői kapacitások és a piaci kapcsolatok is fokozatosan fejlődtek.

Ugyancsak követendő lehet a tiszta és világos vállalkozási struktúra, a férfiaknak és a nőknek kedvező egy-egy vállalkozási irány, és azokban a teljes termékpálya kiépítésére irányuló, a képzésre erős hangsúlyt helyező törekvés.

Nehézségek, tanulságok a kezdeményezés kapcsán:

A projekthez saját erő nem állt rendelkezésre, így mindenben a pályázati kiírások szabályaihoz kellett igazodni, ami időnként a leginkább életszerű és praktikus megoldásoktól távolabbi utakra vezetett, és a pénzügyi megvalósítás folyamatosságában is okozott gondokat. A finanszírozás bizonytalansága, kiszámíthatatlansága a tervszerűen felépített fejlesztési irány követését is nehezítette, indokolatlan késlekedéshez vezetett.

A program helyi támogatottsága változott az idő során. Kezdetben lelkesedés, majd az első sikereket követően erősödő ellenállás és irigység követte a közösségi vállalkozás kialakulásának folyamatát. Ezen csak tudatos kommunikációval, valamint a foglalkoztatás és értékesítés lakosság felé történő kinyitásával lehetett túllépni.

Mire figyeljünk a megvalósítás során? – A legfontosabb feltételek:

A helyzet pontos ismeretén alapuló, világos koncepció – tudni azt, hogy pontosan mit akarunk elérni – a megvalósítás legfontosabb feltétele. Legalább ennyire fontos a célkitűzés megvalósításában elkötelezett aktív helyi mag létezése, motiváltságuknak folyamatos szinten tartása.

A helyi munkahelyek teremtése csakis a helyi erőforrásokra alapozottan és a piaci elvárásokat figyelembe véve lehet sikeres.

A kistelepüléseken számolni kell az irigységgel. A projekt esetében az elfogadást a több ízben tartott nyilvános fórumok, plakátok rendszeres kihelyezése segítette. Ezen csatornákon keresztül a lakosok információkhoz juthattak, illetve feltehették kérdéseiket, tájékozódhattak, megismerhették a projektet, annak állását.

A roma és nem roma konfliktusok megelőzésében hasznosnak bizonyult a foglalkoztatás nemcsak romák számára való felajánlása, valamint az előállított termékek mindkét csoport számára történő helyi kedvezményes értékesítése.

A projekt finanszírozásához – akkor is, ha az 100%-os támogatást kap – a projektgazdának saját erővel kell rendelkeznie, ami egy kicsi vidéki szervezet esetében egy nagyobb szervezethez való kapcsolódással biztosítható. Egy ilyen kapcsolat a hiányos projektmenedzsment ismeretek pótlásában is hasznos lehet.

További ajánlott projektek:	*Elérhetőség:*	
A Hernád-völgyi romák munkaerőpiaci felzárkóztatása Equal HU 0101-01/3	*Szervezet:*	Phralipe Korláti Tagszervezet
		Ifj. Tama József
	Cím:	3886 Korlát, Kossuth út 3
	Tel:	46/308-136; 30/328-6567
	E-mail:	phralipe3korlat@freemail.hu
	Honlap:	www.korlat.hu/phralipe.html

Szakirodalom, honlapok:

„Esély" Képzési és foglalkoztatási program Korlát településen CELODIN Kht. Budapest 2007.
Autonómia Alapítvány: A Hernád-völgyi romák munkaerőpiaci felzárkóztatása Equal HU 0101-01/3 www.autonomia.hu/Equal/ekorlathu.html
Beszámoló: www.ofa-pertu.hu/feltoltes/file - Phralipe beszámoló.doc
CSEREHÁTI CIVIL INFO: www.cserehat.com/site/download/civilinfo_200703_200705.doc

Felhasznált és ajánlott irodalom

Helyi gazdaságfejlesztés, területfejlesztés, vidékfejlesztés:

A hazai területfejlesztési támogatások átfogó értékelése (1996-2008). NFGM-VÁTI Nonprofit Kft. Budapest, 2009.

Almássy Tamás: Szivárványgazdaság. Egy emberi léptékű világ lehetősége. http://www.okotaj.hu/szamok/27-28/auton4.html

Arisztotelész: Nikomakhoszi etika. In: A pénz filozófiája. Válogatás. 1. kötet – Válogatta és szerkesztette: Bodai Zsuzsa. Aula, Bp. 1998.

Balázs Bálint–Simonyi Borbála (2009): Együtt a helyi élelmiszer-rendszerekért. Védegylet.

Barca, Fabrizio (2009): A megreformált kohéziós politika menetrendje – az Európai Unió kihívásaira és várakozásaira választ adó területi alapú megközelítés. – An Agenda for a reformed cohesion policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf

G. Fekete Éva (2005): A kultúra funkciói a helyi stratégiákban. - VII. Közművelődési Nyári Egyetem, Szeged, 2005 alapján. http://www.shp.hu/hpc/userfiles/knye/2005_g._fekete.rtf

Guy Dauncey (2001): Az összeomlás után. Göncöl Kiadó.

Helyi gazdaságfejlesztés stratégiai tervezéssel történő ösztönzése, ENSZ Habitat program Letölthető: http://www.unhabitat.org/pmss/getPage.asp?page=bookView&book=1922 http://misc.meh.hu/binary/5533_kar_csony_lgy_jav.doc

Kajner Péter (2006) (szerk.): Gazda(g)ságunk újrafelfedezése. Helyi erőforrásokra támaszkodó vidéki gazdaságfejlesztés. Budapest.

Kajner Péter (2009): Helyi termelés, helyi fogyasztás, helyi termékek egészségesen! SZÖVET.

Karácsony Mihály (2003): Aktuális-e a szövetkezés gondolata?

Közvetlenül földről az asztalra, termelőtől a vásárlóhoz. Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2007

Lengyel Imre (2010): Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Lengyel Imre (2008): Helyi gazdaságfejlesztés és fenntartható fejlődés. Előadás, 2008.09.25-26. http://www.tothjanosszte.extra.hu/konferencia/eloadasok/Lengyel_Imre.pdf, http://ecopolis.battanet.hu/eloadasok2.php?ssz=21

Lengyel Imre (2008): Regionális és lokális gazdaságfejlesztés. Előadás, 2008.09.09. http://lev-lista.hu/archattach?l=szte_gtk2006&m=20090321135216757&a=1.2&d=1.

Lengyel Imre–Deák Szabolcs (2002): Klaszter – a helyi gazdaságfejlesztés egyik sikeres eszköze. – In: Buzás Norbert–Lengyel Imre: Ipari parkok fejlődési lehetőségei: regionális gazdaságfejlesztés, innovációs folyamatok és klaszterek. JatePress, Szeged.

Local economy folyóirat. Routledge Taylor&Francis Group. http://www.tandf.co.uk/journals/titles/02690942.asp

OECD (2009): "Coping with the Crisis at Local Level: Policy Lessons from the OECD Programme on Local Economic and Employment Development (LEED)", internal working document, CFE, OECD. http://www.oecd.org/dataoecd/9/30/42965605.pdf

Országos Területfejlesztési Koncepció. Budapest, 2005. www.terport.hu

Ricz J. (2009): A fejlődés új paradigmája: elmélet és gyakorlat, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen

Simonyi Borbála–Varga Géza (2008): Élelmiszer-önrendelkezés. Védegylet
Swinburn, G.–Goga, S.–Murphy, F. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve. Bertelsmann Stiftung, Gütersloh; UK DFID, London; The World Bank, Washington D.C.
http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,,contentMDK:20342500~isCURL:Y~menuPK:1330226~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:341139~isCURL:Y,00.html
Todaro, M. P.–Smith S. C. (2006): Economic Development, Addison Wesley, Boston.

Helyi termékek:

Balázs Bálint–Simonyi Borbála (2009): Együtt a helyi élelmiszer-rendszerekért, Védegylet.
Közvetlenül földről az asztalra, termelőtől a vásárlóhoz. Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2007
Rosta Gábor (2009): A városi tanya. Leviter Kiadó Kft., 2009. www.avarositanya.hu
Sáriné Csajka Edina (2005) : A direkt és az online marketing lehetőségei a vidéki térségekben. – In: Acta Scientiarum Socialium. Kaposvár, 2005. XIX. sz. 115-128. o.
Szendrő Szupi József (1999): KÖR kézikönyv, Nonprofit Szolgáltatók Országos Szövetsége.
Tudatos Vásárló Magazin. www.tudatosvasarlo.hu/magazin

Helyi pénzhelyettesítők és cserekörök:

Almássy Tamás: Hogyan szervezzünk Kaláka kört? Letölthető:
http://www.b612.hu/fabatka_hogyan1.html
Almássy Tamás: A jó illatú pénz. Letölthető: http://www.b612.hu/fabatka_hogyan0.html
Közösségi önsegítő rendszerek. Védegylet. www.vedegylet.hu
Székely Csaba: Komplementer pénz és a helyi gazdaságélénkítés. Gazdaság és Társadalom 2010. 1. szám

Helyi alternatív energiatermelés és -ellátás:

Energia ABC sorozat kiadványai. Energiaközpont Kht.
http://www.energiakozpont.hu/index.php?p=56
Jövőkereső. Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, 2009. Budapest.
Stratégia a magyarországi megújuló energiaforrások felhasználásának növelésére 2008-2020. Budapest, 2008.

Helyi vállalkozásfejlesztés:

Dőry Tibor: Regionális innováció-politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.
Fazekas József–Rátvai Miklós–Weisz Zoltán: Térségfejlesztési kezdeményezések kézikönyve. III. Gyakorlati útmutató (Gyors Reagálás projekt). Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 1999.

Szociális gazdaság:

Birkhölzer, Karl (2000): A szociális vállalkozások szektora Nyugat-Európában. In: Szomszédsági gazdaságfejlesztés Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest pp. 40-45.
Csoba Judit (2007): A szociális gazdaságot életre hívó folyamatok In: Szociális gazdaság kézikönyv (Csoba–Frey–G.Fekete–Lévai–Soltész) OFA ROP Hálózat, Budapest pp. 7-18.
EC: New Jobs in Europe (1999): Thematic Focus Group No 3. 199. o.
http://europa.eu.int/comm/employment_social/equal/index_en.html
Frey Mária (2007): A szociális gazdaság szerepe a foglalkoztatásban. In: Szociális gazdaság kézikönyv (Csoba–Frey–G.Fekete–Lévai–Soltész) OFA ROP Hálózat, Budapest.

G. Fekete Éva–Solymári Gábor (2004): A szociális gazdaság kiépítésének esélye és feltételei az Észak-magyarországi régióban. – Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 1/2. 32-78. p.
Galliano, R. (2003): Social economy, entrepreneurship and local development. European Association of Development Agencies http://www.oecd.org/dataoecd/21/55/17017950.pdf
Nagyné Varga Ilona–Landau Edit (2006): Szociális földprogram modellek. Jász-Nagykun-Szolnok megye Esély Szociális Közalapítványa, Szolnok.

Ajánlott honlapok a helyi gazdaságfejlesztés témakörében:

Helyi gazdaságfejlesztés, területfejlesztés, vidékfejlesztés:

EQUAL: http://equal.nfu.hu/
FVM – Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP): www.umvep.eu
ILO LED: www.ilo.org/led
LEADER: http://ec.europa.eu/agriculture/rur/Leaderplus/index_hu.htm, www.mnvh.hu, www.leaderkozpont.hu www.fvm.hu
Nemzeti Fejlesztési Ügynökség – Új Magyarország Fejlesztési Terv: www.nfu.hu
OECD LEED program: http://www.oecd.org/department/0,3355,en_2649_34417_1_1_1_1_1,00.html
UN Habitat: http://www.unhabitat.org
UNDP: http://www.undp.org/
URBACT: http://www.urbact.eu, Magyarországi kontakt pont: www.urbact.hu, www.eukn.hu/urbact.html
Világbank Városfejlesztési Főosztálya: http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,„menuPK:341145~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:341139,00.html

Helyi termékek:

Tudatos Vásárlók Egyesülete: www.tudatosvasarlo.hu, www.tve.hu
Éléstár: www.elestar.hu
Helyi piac (helyi termékközpont): www.helyipiac.hu
Nyitott Kert Alapítvány: www.nyitottkert.hu
Bács-Kiskun Megyei Agrárkamara: www.homokhatsag.hu
Termelőtől.hu: http://termelotol.hu/
Gazdapiac: http://gazdapiac.com/
Natúrháló: http://naturhalo.hu/
Mezőcsáti kistérség: http://www.jovomeno.org/termekek/

Helyi pénzhelyettesítők és cserekörök:

Alternatív gazdaság, pénzhelyettesítő és cserekör rendszerek: http://alternativ-gazdasag.lap.hu/
Szívességbankok, cserekörök: www.szivessegbank.hu.

Helyi alternatív energiatermelés és -ellátás:

Energiaklub: www.energiaklub.hu
Energiaközpont Nonprofit Kft.: www.energiakozpont.hu
Greenfo: www.greenfo.hu

Helyi vállalkozásfejlesztés:

Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány: www.mva.hu
Magyar Kereskedelmi és Iparkamara: www.mkik.hu
Magyar Agrárkamara: www.agrarkamara.hu
JESSICA program: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/jessica_en.htm
JEREMIE program: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/jeremie_en.htm

Szociális gazdaság:

Szociális és Munkaügyi Minisztérium: http://www.szmm.gov.hu
OFA-ROP hálózat: www.szocalisgazdasag.hu
Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet: www.szmmi.hu

A „Területfejlesztési füzetek" megjelent kötete:
Segédlet a közösségi tervezéshez (Területfejlesztési füzetek 1.)

A „Területfejlesztési füzetek" előkészítés alatt álló kötete:
Gondolkodjunk kistérségben! Tájoló a térségi szemléletű fejlesztésekhez (Területfejlesztési füzetek 3.)

További információ:

VÁTI Nonprofit Kft. Területi Tervezési és Értékelési Igazgatóság
Stratégiai Tervezési és Vidékfejlesztési Iroda
Czene Zsolt, Ricz Judit
E-mail: zsczene@vati.hu, jricz@vati.hu
Telefon: 1/224-3100
www.vati.hu

E kiadvány a www.nfgm.gov.hu, a www.vati.hu és a www.rtop.hu honlapokról is letölthető.

E kiadvány elsősorban a területfejlesztéssel, vidékfejlesztéssel, településfejlesztéssel, gazdaság-fejlesztéssel foglalkozó szakemberek számára készült, de helyi, vagy kistérségi, megyei vagy regionális szinten fejlesztéseket megvalósító település-, intézmény-, vállalkozás- vagy civil szervezeti vezetők, munkatársak, sőt az „átlagember" számára is hasznos módszertani tudást és szemléletet közvetít.

A kiadvány egy rövid fogalomtisztázó bevezetés után huszonnégy magyarországi kezdeményezést mutat be a helyi gazdaság fejlesztésére, amelyek jó gyakorlatként ajánlhatók más települési, térségi közösségek számára. Helyi termék, helyi cserekereskedelem, helyi alternatív energiaellátás, helyi vállalkozásfejlesztés és a szociális gazdaság témakörében kerülnek ismertetésre jó kezdeményezések. Természetesen nem mind másolható egy az egyben, ez nem is cél, hiszen minden település, térség másmás adottságokkal, körülményekkel rendelkezik, a helyi gazdaságfejlesztés lényege éppen a helyi viszonyokból való kiindulás, a helyhez és a „hely szelleméhez" történő alkalmazkodás.

Célunk összességében annak a szemléletnek a terjesztése, mely szerint minden helyi szereplő és közösség kreatív és innovatív ötletekkel hozzájárulhat saját lehetőségeinek bővítéséhez, hiszen a külső „versenyben" is csak egy olyan közösség tud helytállni, amely saját belső erőforrásait megfelelően hasznosítva és kihasználva stabil alapokkal rendelkezik, azokat folyamatosan újjáteremtve.